

अमानवीयताको पराकाष्ठा

(सशस्त्र दुन्दुका ऋममा भएका केही प्रतिनिधिमूलक दुर्दान्त घटनाहरू)

मानवअधिकार र सामाजिक न्यायका निम्नि

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

कलड़की, स्यूचाटार

पोस्ट बक्स २७२६, काठमाडौं, नेपाल

फोन नं. ०१-४२७८७७०, फ्याक्स नं. ०१-४२७०५५९

e-mail: insec@insec.org.np

Web-site: www.insec.org.np; www.inseconline.org

अमानवीयताको पराकाष्ठा

(सशस्त्र दुन्दुका ऋममा भएका केही प्रतिनिधिमूलक दुर्दान्त घटनाहरू)

प्रकाशन मिति

२०७०

संख्या

१ हजार प्रति

प्रकाशक

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

सर्वाधिकार

इन्सेकमा सुरक्षित

(यस पुस्तकमा प्रकाशित सामग्री इन्सेकको स्रोत उल्लेख गरी पुनःमुद्रण गर्न सकिनेछ।)

फोटो

विमलचन्द्र शर्मा र सम्बन्धित जिल्लाका इन्सेक प्रतिनिधिहरू

कमर

कञ्चनपुर जिल्लामा माओवादी कार्यकर्ताद्वारा हत्या गरी बाटोमा फालिएको लासको फोटो
अत्यन्त विभत्स भएकोले स्केचमा रूपान्तरण गरिएको

मूल्य

रु. १५०।-

मुद्रक

ड्रिम ग्राफिक प्रेस, थापाथली, काठमाडौं

मूलिका

सशस्त्र द्वन्द्व समाप्त भई शान्तिप्रक्रिया आरम्भ भएको सात वर्ष हुन लागेको छ। राज्य र तत्कालीन विद्रोही नेकपा माओवादीका बन्दुकहरूले थोपरेका अथाह दुःखबाट अभै पनि द्वन्द्वपीडित मुतन हुन सकेका छैनन्। त्यसकालमा हिंसा प्रतिहिंसाबाट प्रताडित नेपालीहरूले अकल्पनीय हिंसा देख्न, सुन्न र भोग्न बाध्य भए।

विद्रोही माओवादीको आरोपमा सङ्गीनले घोची घोची मार्ने, घरमा सुतिरहेका, पढ्दै गरेका बालबालिकालाई बेपता पार्ने, शड्काको भरमा निशस्त्र अवस्थाका जोसुकैको हत्या गर्ने आमप्रवृत्ति राज्यको सुरक्षा निकायमा रहेको थियो। अर्कातर्फ शुरुवाती दिनमा त्यति हिस्सक नदेखिएको विद्रोही पक्ष दिनदिनै अकल्पनीय रूपले हिस्सक हुँदै गयो। आफ्नो राजनीतिक यात्रामा सहभागी हुन नचाहने, भने जति चन्दा नदिने, उसका क्रियाकलापको विरोध जनाउने जति उसका लागि सुराकी, सामन्ती भए, दुश्मन भए। क्रान्तिका नाममा सुरु भएको विद्रोहले कालान्तरमा हिंसा र अमानवीयताको सीमा नाघ्यो। यही निहुँमा मानिस यतिसम्म निर्दयी हुन सक्छ भनेर पत्यार गर्न पनि नसकिने काम गर्दै गयो।

नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले मलामी गएका एक व्यक्तिलाई कब्जामा लिए। सुरुमा उनको खुट्टा काटियो र चितामा हालियो। क्रमशः शरीरका अन्य अङ्गहरू काट्दै अन्त्यमा टाउको चितामा हाली माओवादी कार्यकर्ता आफ्नो बाटो लागे। यस्तो बर्बरता विरलै सुनिन्छ। उनलाई माओवादीले सुराकी गरेको ठहर गरेको थियो। बढीभन्दा बढी शारीरिक तथा मानसिक यातना दिएर व्यक्ति हत्या गर्नु मानाँ उनीहरूको सफलताको द्योतक थियो। यस्ता दुर्दान्त घटना थुप्रै छन्, जसले भन्दून्- यो 'अमानवीयताको पराकाष्ठा' हो। तीमध्ये केही प्रतिनिधिमूलक घटनामात्र यस सङ्ग्रहमा समाविष्ट छन्, जसले समग्र अमानवीय घटनाहरूको प्रतिनिधित्व गर्दैन्।

मानवअधिकारकमीहरूको एक टोली यस्तै केही पीडितहरूको घरदैलोमा पुग्यो। उनीहरूको दुःख सुन्न्यो, उनीहरूमाथि भएको अन्यायको सुनिजान्ने साक्षी बन्न्यो। देखिजान्नेसँग भेटघाट गन्यो र तथ्यहरू बटुल्यो। सबै घटनाका तथ्यहरूले

एउटै कुरा बोले- अन्याय परेकाहरूले न्याय पाउनु पर्दछ। जबसम्म न्याय पाइन्छ,
तबसम्म दिगो शान्ति कायम हुन सक्दैन।

दूरदराजका ग्रामीण क्षेत्र, जहाँ हिंसाको विभत्स अभ्यास भएको थियो,
त्यहाँका बासिन्दाका आक्रोश र पीडाले सत्ताका भागीदारहरूलाई छुन सकेको
द्यैन। फगत केही रूपियाँ, त्यो पनि अन्यायिक र अपारदर्शी तवरले बाँझौं
द्वन्द्वपीडितलाई राहत दिएको आत्मरतिमा ती मुग्ध छैन्। मारिएका, बेपत्ता
पारिएका, अड्गभड्ग भएका, घरबार छोडेर हिँडन बाध्य पारिएका
मानिसहरूको जीवनमा राहतका केही लाख रूपियाँले कुनै सान्त्वना दिएको द्यैन।
कतिले त लिएका पनि द्यैनन्। जसले उनका निर्दोष आफन्तको हत्या गन्यो,
बेपत्ता पान्यो, अपाड्ग तुल्यायो तिनीहरूको पहिचान गरेर कारबाही भएको हेन
चाहन्दैन उनीहरू। माफ दिने अधिकार आफूमा मात्र निहित रहेको उनीहरूको
भनाइ छ।

शान्तिप्रक्रियाका सबै राजनीतिक सरोकारवाला भने विगतको अपराधमा
संलग्न दोषीहरूलाई क्षमादान दिन चाहन्दैन भन्ने कुरा सरकारले जारी गरेको
अध्यादेशले पनि प्रमाणित गर्दछ, जसले मानवीय कानून र मानवताविरुद्धको
अपराध गर्नेहरूलाई उन्मुक्ति दिने प्रशस्त ठाउँ राखेको छ।

प्रस्तुत पुस्तकले पीडितहरूको पक्षमा थोरै मात्र भए पनि सहयोग पुऱ्याउने
विश्वास गरेका छाँ। यस अध्ययनको योजना बनाउने र संयोजन गर्नुहुने
इन्सेकका वरिष्ठ अधिकृत पोषराज अधिकारी र तत्कालीन अधिकृत
दीपेन्द्रप्रसाद पन्तप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। यसैगरी घटनास्थल पुगर
तथ्य सङ्कलन गर्नु हुने इन्सेक केन्द्रीय कार्यालय, क्षेत्रीय कार्यालय तथा
जिल्लाप्रतिनिधि साथीहरू धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ।

सुबोधराज प्याकुरेल
अध्यक्ष

विषय-सूची

अमानवीयताको पराकाष्ठा

१

सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा भएका केही जिल्लागत प्रतिनिधिमुलक दुर्दान्त घटनाहरू

११

पूर्वाञ्चल

१. इलाम १३

२. पाँचथर १७

३. ताप्लेजुङ २१

४. तेह्रथुम २५

५. सङ्खुवासभा ३६

६. भोजपुर ४०

७. सिरहा ४५

८. उदयपुर ५३

९. खोटाङ ५८

मध्यमाञ्चल

पश्चिमाञ्चल

१. लमजुङ १४७

२. कपिलवस्तु १५३

३. अर्द्धखाँची १५५

४. गुल्मी १५८

५. वाग्लुङ १६१

६. पर्वत १७०

७. म्याङ्दी १७३

१. धनुषा ६१

२. सिन्धुली ६६

३. रामेछाप ८२

४. दोलखा ८१

५. चितवन ८६

६. ललितपुर ९०१

७. कालेपलाञ्चोक ९०६

८. काठमाडौँ ९२४

९. धादिङ ९२६

१०. सिन्धुपाल्चोक ९३६

मध्यपश्चिमाञ्चल

१. दाङ १७५

२. बर्दिया १८२

३. रोत्पा २०६

४. रुकुम २१५

५. सुर्खेत २२५

सुदूरपश्चिमाञ्चल

१. कैलाली २२८

२. कञ्चनपुर २४७

अमानवीयताको पराकाष्ठा

पृष्ठभूमि

बहुदलीय शासन स्थापना भएको छ वर्ष पुगदा नपुगदै संयुक्त जनमोर्चाका तर्फबाट डा. बाबुराम भट्टराईले ०५२ माघ २१ गते तत्कालीन सरकारसमक्ष ४० सूत्रीय मागहरू प्रस्तुत गर्दै ती मागहरू फागुन ५ गते भित्र पूरा नभए सशस्त्र सङ्घर्ष सुरु गर्ने चेतावनी दिएका थिए। त्यसको केही दिनपछि फागुन २ गते नै नेकपा माओवादीले देशका विभिन्न भागमा रहेका प्रहरी चौकीहरूमा आक्रमण गरी जनयुद्ध आरम्भ गरेको घोषणा गयो। त्यसको एक दशकसम्म मुलुक बर्बर सशस्त्र द्वन्द्वमा यसरी भासिन गयो कि नेपालका दुई हिमाली जिल्ला मनाड र मुस्ताङबाहेक ७३ जिल्लामा नेपाली नागरिक द्वन्द्ररत पक्षबाट मारिए। यस द्वन्द्वलाई तत्कालीन विद्रोही पक्ष नेकपा माओवादीले “जनयुद्ध”को सङ्ज्ञा दिएको थियो भने सङ्कटकाल घोषणा भएपश्चात् तत्कालीन सरकारले माओवादीलाई “आतड्कारी” घोषित गरेको थियो। इन्सेकले दश वर्षको यस अवधिलाई “सशस्त्र द्वन्द्व” ठहर गरेको थियो।

दश वर्ष लामो सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा भएका गम्भीर मानवअधिकार उल्लङ्घनका विषयहरू आजपर्यन्त राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार समुदायको सरोकार र चासोको विषय बनिरहेका छन्। शान्तिप्रक्रिया आरम्भ भएको छ वर्ष पूरा भइसकदा पनि त्यस क्रममा भएका मानवीय क्षतिहरूको बारेमा व्यवस्थित र अधिकारिक दस्तावेजहरू उपलब्ध छैनन्। त्यस क्रममा कति जना नेपालीले, कुन ठाउँमा, कसरी, के कारणले ज्यान गुमाउनु पन्यो, त्यसको छानबिन पनि हुन सकेको छैन। तत्कालीन विद्रोही नेकपा माओवादी स्वयम्भूत आफ्ना मारिएका लडाकु कुन ठाउँमा कहिले कसरी मारिए त्यसको पूर्ण विवरण प्रकाशमा ल्याएको छैन। सरकारले आफ्ना संयन्त्रमार्फत अद्यावधिक गरेको मारिएका मानिसहरूको सङ्ख्या गलत रहेको आफैले निष्कर्ष निकालेको अवस्था छ।

तत्कालीन अवस्थामा स्थानीय प्रशासनले अभिलेख राख्ने कार्य व्यवस्थित रूपमा गर्न नसकेकाले पीडितपक्षलाई न्याय प्रदान गर्ने भरपर्दो आधारको समेत अभाव महसुस भइरहेको छ। त्यसबेला युद्धरत दुवै पक्षको दबाव वा त्रासका कारण वा चेतनाको कमी भएकाले मानवअधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतीका कैयन् घटनाहरू तत्कालै प्रकाशमा आउन सकेनन्। तिनको विषयमा जानकारी गराउन भयदोहित पीडितपक्षहरू सक्षम भएनन्। अद्यापि यो अवस्थामा खासै परिवर्तन हुन सकेको छैन।

इन्सेकले १९९२ देखि नै बर्सेनी नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक मार्फत मुलुकमा भएको मानवअधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतीका घटनाहरूको अनुगमन प्रतिवेदनको सङ्क्षिप्त विवरण गर्दै आएको छ। त्यस सङ्कटपूर्ण अवस्थामा पनि इन्सेकले आफ्नो काम यथावत राखेको थियो। त्यस समयमा यस्ता घटनाहरूको विस्तृत रूपमा अभिलेख हुन नसक्नु अस्वभाविक होइन। त्यस कालखण्डमा भएका कितिपय घटनाहरूको अनुसन्धान गर्ने, अभियोजन गर्ने र माननीय अदालतबाट फैसलासमेत भएको अवस्था छ। तर, अदालतका

कैयन आदेशहरू पालना नभएका कारण पीडितपक्षले न्याय नपाएको अवस्था उत्तिकै चिन्ताजनक पनि छ । पीडितपक्षको न्याय प्राप्तिको आकाङ्क्षालाई शान्तिप्रक्रिया, शान्ति सम्भौता विपरीत रहेको भन्ने टिप्पणी र व्याख्या प्रशस्त हुने गरेका छन्।

सशस्त्र द्वन्द्वकालमा द्वन्द्वसँग सरोकार नै नभएको मानिसहरू मारिएका र अन्य केही घटनाहरूको इन्सेक्ले पुनः अनुपरीक्षण गयो । तिनै अनुपरीक्षणाबाट प्राप्त तथ्यहरूलाई यस पुस्तकमा समावेश गरिएको छ । राज्य र विद्रोही पक्षबाट अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून, मानवअधिकार कानूनलगायत घरेलु कानूनविपरीत भएका त्यस्ता घटनाहरू **अमानवीयताको पराकाष्ठा** भएको इन्सेक्लो निष्कर्ष छ ।

सशस्त्र द्वन्द्वको अवधिमा द्वन्द्ररत पक्षहरूबाट भएका अमानवीय घटनाहरूको तथ्य उद्घाटन गरेर पीडितपक्षलाई न्याय दिलाउन थोरैमात्र भए पनि सहयोग पुऱ्याउन खोज्नु यस अध्ययनको मूल उद्देश्य हो । जबसम्म पीडितपक्षले न्याय पाएको अनुभूति गर्दैन, तबसम्म मुलुकमा व्याप्त दण्डहीनता अन्त्य गर्ने परम्परा विकसित हुन सक्दैन । सशस्त्र द्वन्द्वका पीडितहरूलाई सङ्क्रमणकालीन न्यायिक संयन्त्रमार्फत न्याय प्रदान गर्नु विस्तृत शान्ति सम्भौताको बुँदा ५.२.५ मा उल्लेख भएको छ । यस अध्ययनले केही घटनाको मात्र विस्तृत विवरण प्रकाशन गरेर यस्ता घटनाहरूप्रति नेपाली समाज र सङ्क्रमणकालीन न्यायप्रतिको अभिलाषालाई प्रकाश पार्ने जमको गरेको छ ।

इन्सेक्लो विवरण प्रकाशित नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तकमा प्रकाशित घटनाहरूमध्ये पाँचै विकास क्षेत्रका केही जिल्लामा भएका त्यस्ता घटनाहरूको विवरण छनौट गरियो, जसले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा ध्यानाकर्षण गरेका थिएनन् । अपितु यी घटना अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार कानून, मानवीय कानूनको कसीमा अत्यन्त महत्वपूर्ण छन् । इन्सेक्लो अनुपरीक्षण टोली पुनः घटनास्थल पुगेर पीडित एवम् अन्य सरोकारवालासँग भेटघाट गरी यी तथ्य सङ्कलन गरिएका हुन् ।

यस अध्ययनमा पाँचै क्षेत्रका केही जिल्लामा भएका घटनाहरूलाई मात्र समावेश गरिएको छ । इन्सेक्लो स्रोत तथा साधनका कारण सबै घटनाहरूको विस्तृत विवरणहरू सङ्कलन र प्रकाशन गर्नु सम्भव थिएन । सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा मारिएका १३ हजार २ सय ७६ जना मारिएका थिए भने बेपत्ता पारिएकाहरूको सङ्ख्या ९ सय ३३ रहेको छ ।^१

सशस्त्र द्वन्द्वको अमानवीय पक्ष

यस अध्ययनमा समेटिएका घटनाहरू ०५२ फागुन २ गतेदेखि ०६३ मङ्गसिर ५ गतेसम्मको अवधिमा भएका हुन् । मुलुकमा ०५८ मङ्गसिर ११ गते सङ्कटकाल घोषणा भई सेना परिचालन गरिएपछि मानिसलाई गिरफ्तार गरी बेपत्ता बनाउनु र आफूखुसी “आतडककारी” को सङ्ज्ञा दिई आमनागरिकको हत्या गर्नु सुरक्षा निकायकाका लागि सामान्य बनेको थियो । मानिसलाई बेपत्ता पार्ने र त्यसपछि उनीहरूलाई कथित मुठभेटका नाममा हत्या गरिएका दृष्टान्त पनि प्रशस्त छन् ।

^१. http://www.insec.org.np/victim/candidate_display_user.php?pageno=1

द्वन्द्वका पछिला वर्षहरूमा नेपाल अन्तर्राष्ट्रिय पहिचान सबैभन्दा बढी मानिस बेपत्ता पार्ने मुलुकका रूपमा चर्चित रहयो। व्यक्तिको जीवन, स्वतन्त्रता र सुरक्षाका सम्बन्धमा मानवअधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ ले केही निश्चित मापदण्डहरूको निर्धारण गरी स्वेच्छाचारी गिरफ्तारिखद्वाको स्वतन्त्रता प्रदान गरेको छ। संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्ध १९६६ ले हरेक व्यक्तिलाई स्वेच्छाचारी गिरफ्तार र थुनावाट सुरक्षा प्रदान गरेको छ। त्यसरी नै संयुक्त राष्ट्रसङ्घको महासभाद्वारा जारी जबरजस्ती बेपत्तावाट सबै व्यक्तिको बचाउ गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिले कसैलाई पनि जबरजस्ती बेपत्ताको भागीदार बनाइने छैन भन्ने व्यवस्था गरेको छ। यस महासन्धिले युद्धको अवस्था वा युद्धको त्रास, आन्तरिक राजनीतिक अस्थिरता वा अन्य सार्वजनिक सङ्कट जेसुकै भए पनि कुनै अपवादजनक परिस्थितिलाई जबरजस्ती बेपत्ताको पुस्त्याइँका रूपमा याचन गर्न सकिने छैन भन्ने व्यवस्था गरेको छ। यसपूर्व सन् १९९२ मा जारी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय घोषणापत्रले बलपूर्वक बेपत्ता पार्ने कार्यलाई परिभाषित गर्दै बलपूर्वक बेपत्ता बनाउने कार्यलाई मानवताविरुद्धको अपराध घोषणापत्र जारी गरेको थियो।

यी सबै अन्तर्राष्ट्रिय प्रावधान विपरीत शान्ति सम्झौता सम्पन्न भएको छ वर्ष वितिसक्दा पनि न त बेपत्ताहरूको अवस्था सार्वजनिक भएको छ, न त बेपत्तासम्बन्धी आयोग नै गठन हुन सकेको छ। केही समय अधि सरकारले सत्य निरूपण तथा बेपत्ता व्यक्ति छानविन अध्यादेश जारी गरेको भए पनि यो अध्यादेश अन्तराष्ट्रिय सम्झि अभिसन्धि प्रतिकुल रहेको भनी आलोचित मात्र भएन, सर्वोच्च अदालतको विषयसमेत बनेको छ।

२०६३ मङ्गसिर ५ गते सम्पन्न भएको बृहत् शान्ति सम्झौतामा द्वन्द्ररत दुवै पक्षले ६० दिनभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको नाम र अवस्था प्रकाशमा ल्याउने प्रतिबद्धता गरेका थिए। बृहत् शान्ति सम्झौताको बुँदा नं ५.२.३ र ७.३.२ दुवै पक्षले सो प्रतिबद्धता जनाएका छन्।

कञ्चनपुर जिल्ला पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडीका १४ वर्षीय सुन्दर डगौरा, १३ वर्षीय प्रकाश डगौरा र १४ वर्षीय मधु डगौरालाई पिपलाडी-६ स्थित प्रकाश डगौराको घरमा बसेर अध्ययन गरिरहेका बेला ०५९ भदौ २९ गते साँझ आएको संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीले माओवादीको आरोपमा कुटपिट गर्नुका साथै गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारेको थियो। विद्यालय जाने उमेरका यी तीनजना बालकहरूको अवस्था सार्वजनिक गर्नु राज्यको दायित्व हो। घटना भएको ११ वर्ष तथा शान्ति सम्झौता भएको छ वर्ष वितिसक्दा पनि उनीहरूको अवस्था अज्ञात नै छ।

सशस्त्र द्वन्द्वको अवस्थामा द्वन्द्ररत राज्यपक्ष र विद्रोहीपक्षले मानवीय कानुनको उल्लङ्घन गरेका तथ्यहरू त्यतिखेर पनि प्रकाशमा नआएका होइनन्। तर, द्वन्द्ररत पक्षबाट सिर्जित भयका कारण त्यतिखेर सतहमा नआएका कैयन् घटनाका प्रकृति सार्वजनिक हुने मात्र होइन, पीडितपक्षले कानुनी उपचार खोजेर न्याय प्राप्तिका लागि प्रयास पनि गर्न थालेका छन्। राज्य र तत्कालीन विद्रोही पक्षबाट पीडित भएकाहरू सबै दोषीलाई सजाय दिनु पर्छ र माफ दिने अधिकार पीडितपक्षमा निहीत रहनु पर्छ, भन्ने मान्यतामा दृढ रहेको अनुपरीक्षण टोलीले स्थलगत अध्ययनका क्रममा पाएको छ। कतिपय पीडित पक्षले पीडितको

पहिचान गरेका छन् तर भय र संरक्षणको अभावमा दोषीलाई कानुनी दायरामा ल्याउन वा तिनको पहिचान सार्वजनिक गर्न सकिरहेका छैनन्। साक्षीहरूको सुरक्षा प्रत्याभूत गर्ने व्यवस्था र यस सम्बन्धमा बेरलै कानुन तर्जुमा गरिनु आवश्यक रहेको देखिन्छ।

अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानुनले सशस्त्र द्वन्द्वलाई यसको प्रकृतिको आधारमा अन्तर्राष्ट्रिय सशस्त्र द्वन्द्व र गैरअन्तर्राष्ट्रिय वा आन्तरिक सशस्त्र द्वन्द्व भनी दुई भागमा विभाजित गरेको छ। र, यससँग सम्बन्धित कानुनहरू पनि सोही अनुरूप नै फरकफरक रहेका छन्। नेपालमा सशस्त्र द्वन्द्व गैरअन्तर्राष्ट्रिय प्रकृतिको आन्तरिक सशस्त्र द्वन्द्व भएकाले अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानुन आकर्षित हुन्छ।

अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानुनको केन्द्रीय सरोकार युद्धमा प्रत्यक्ष संलग्न नभएका र गैरसैनिक नागरिकको संरक्षण गर्नु हो। चारओटै जेनेभा महासन्धि, १९४९ को साझा धारा ३ ले युद्धका पक्षहरूको दायित्व शृजना गरेको छ र यो व्यवस्था गैरराज्यपक्षको हकमा समेत लागू हुन्छ।

यस प्रावधानअन्तर्गत द्वन्द्ररत पक्षलाई युद्धमा प्रत्यक्ष संलग्न नभएका र गैरसैनिक नागरिकको हत्या गर्न, बेपत्ता पार्न, कुटपिट वा यातना दिई शारीरिक क्षति पुऱ्याउन, दुर्व्यवहार गर्न प्रतिबन्ध लगाएको छ। साथै यसले विमारी वा घाइते व्यक्तिहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने सकारात्मक प्रकृतिको दायित्वसमेत सम्बन्धित पक्षउपर निरोपित गरेको छ। नेपाल चारओटै जेनेभा महासन्धिको पक्षराष्ट्र भएको नाताले उल्लिखित प्रावधानहरूको पालना गर्नु नेपालको सन्धिजनित दायित्व हो भन्ने स्वीकार गर्दै माओवादी नेतृत्वले सन् २००३ मै अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानुनको पालना गर्ने बचन दिएको थियो। ०५९ कात्तिक ७ गते तत्कालीन विद्रोही पक्ष नेकपा माओवादीले एक विज्ञप्ति प्रकाशन गरी सरकारलाई जेनेभा महासन्धि पालना गर्न अनुरोध गरेको थियो। यसै विषयमा माओवादी नेता डा. बाबुराम भट्टराईले कान्तिपुरमा लेखेको लेख र माओवादीले जेनेभा महासन्धि अनुरूप आइसीआरसीको रोहबर र इन्सेककर्मीको उपरिथितिमा एक अपहरितलाई मुक्त गरेको कागजात इन्सेकमा सुरक्षित छ। अर्को पक्षबाट जेनेभा महासन्धिको पालनाको माग गर्ने माओवादी भने द वर्णीय निशस्त्र बालकलाई गोली हानेर हत्या गरेका घटनामा समेत अझै पनि पश्चाताप र आत्मालोचना गर्न तयार देखिदैन। सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा यस्ता सानामसिना घटना हुन्छ भनेर तकिदै गरेको छ। दैलेखको सल्लेरी गाविस-४ का द वर्णीय अशोक गुडलाई ०६१ मझिसिर ५ गते माओवादीले सुराकीको आरोपमा गोली हानी हत्या गरेको थियो। तत्कालीन विद्रोही पक्षले कारबाही, सफाया आदिका नाममा गरेका अधिकांश हत्या अत्यन्त कुरतापूर्वक गरेको पाइन्छ।^१

“खुकुरीले घाँटी रेटेर मार्नु माओवादीको लागि सामान्य नै देखिन्छ। समान्य मानिसलाई मार्न गोली प्रयोग गर्नु भनेको फजुल खर्च गर्नु हो भन्ने प्रचलन माओवादी वीच व्याप्त देखिन्थ्यो। माओवादीले ढुङ्गाले किचेर, परिवारका सदस्यलाई देखाई देखाई, शरीरलाई

^१. सडकटकाल र मानवअधिकार मानवअधिकार अनुगमन प्रतिवेदन, २०५९ राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग, पृष्ठ १४

काटेर टुक्रा टुक्रा पारी, घाँटीको नशा काटेर हातखुटा भाँचेर, खुट्टामा काँठी ठोकेर दगुर्न लगाई, कान जिब्रो ओठ खुट्टा काटेर, एउटा खुट्टा र हात काटेर हिँडन लगाएर माओवादीले मानिसहरूको हत्या गरेका थिए।³

यस्तै सुरक्षाकर्मीले “दैलेखमा दुई जना सर्वसाधारणलाई चारदिनसम्म खाल्डोमा राखेर मारेको, कालीकोटमा एक जनालाई आफैलाई खाल्डो खन्न लगाएर सोही खाल्डोमा वस्तु लगाई गोली हानेर हत्या गरेको, घाइते माओवादीको आश्रयस्थलमा आक्रमण गरी हत्या, सामूहिक बलात्कारपछि हत्या गरेका थिए माओवादीको भेषमा गएर कपटपूर्ण तवरले हत्या गरेका थिए।”⁴

यसरी दुवै पक्षबाट अमानवीय तवरबाट नेपाली नागरिकहरू पीडित भएका छन्।

गैरन्यायिक हत्या

नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ ले मृत्युदण्ड हुने गरी कानुन बनाउन नपाइने व्यवस्था गरेपछि नेपालमा पहिलोपटक जीवनको अधिकारलाई सैद्धान्तिक रूपमा संवैधानिक संरक्षण प्रदान गरिएको हो। यसबाट नेपालमा गैरन्यायिक हत्याको अन्त्य हुने अपेक्षा गरिएको थियो। तर, २०५२ सालमा नेकपा (माओवादी)ले सुरु गरेको सशस्त्र द्वन्द्वप्रश्चात् राज्य र विद्रोही दुवै पक्षबाट गैरन्यायिक हत्या व्यवस्थित र योजनाबद्ध ढड्गले अभ्यास गर्न थालियो। सरकारका तर्फबाट विद्रोही दबाउने फौजी कारबाहीहरूमा गैरन्यायिक हत्या राज्यको नीतिकै रूपमा देखियो भने विद्रोही पक्षले जनयुद्धको विरोध गरेको वा सुराक्षी गरेको वा फरक विचार राखेको नाममा व्यक्तिहत्याको शृङ्खला चलाई युद्ध अस्त्रकै रूपमा प्रयोग भएको देखियो।

सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा मारिनेहरूमध्ये अधिकांश गैरसैनिक र युद्धसँग असम्बन्धित नागरिकहरू छन्। कालीकोटको कोटवाडामा काम गर्न गएका मजदुरहरूको सेनाले गरेको हत्या र युद्धविराम भएको समयमा रामेछापको दोरम्बाको एक घरमा बैठक गरिरहेका माओवादीलाई नियन्त्रणमा लिएर गरिएको हत्या अनि माओवादीहरूद्वारा दैलेखको नौमुलेमा, दैलेखका पत्रकार डेकेन्द्र थापा, रुकुमका कानुन व्यवसायी तथा नेकपा एमालेका नेता यदु गौतम, लमजुङका र ओखलढुङ्गाका शिक्षकद्वय मुक्तिनाथ अधिकारी र गुरुप्रसाद लुँटेलगायतको हत्या यसका उदाहरणहरू हुन्।

सुरक्षाकर्मीबाट भएको धेरैजसो गैरन्यायिक हत्याहरूलाई दोहोरो भिडन्त वा मुठभेटका नाममा भएका देखिन्छन्। यस्ता घटनाहरूमा माओवादी लडाकूहरूका अतिरिक्त गैरसैनिक नागरिक र युद्धमा प्रत्यक्ष संलग्न नभएका मानिसहरूसमेतको हत्या भएको पाइएको छ। माओवादीप्रति समर्थन जनाउने वा भयका कारण माओवादीलाई सहयोग गर्न बाध्य सर्वसाधारणहरू समेत मारिएका छन्। माओवादी लडाकूहरू भिडन्तपूर्व वा भिडन्तको

³. सड्कटकाल र मानवअधिकार मानवअधिकार अनुगमन प्रतिवेदन, २०५९ राष्ट्रिय

मानवअधिकार आयोग, पृष्ठ १४

⁴. उही, पृष्ठ १५

समयमा आश्रय लिएका सर्वसाधारण वा निजहरूका समर्थकहरूको घरमा खानतलासी गरी माओवादीसँग सम्बन्धित कुनै प्रमाण फेला पारेमा वा ती व्यक्तिहरूले माओवादीहरूलाई सहयोग गरेको कुरामा सुरक्षाकर्मीहरू आशङ्कित भई त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई नियन्त्रणमा लिएर हत्या गरिएका प्रशस्त घटनाहरू इन्सेक्टो अभिलेखमा छ।

गैरन्यायिक हत्याको अर्को प्रवृत्ति मुठभेटमा मारिएको भन्ने रहेको पाइयो। सुरक्षाकर्मीले माओवादीको आशङ्कामा गिरफ्तार गरेका व्यक्तिहरूलाई निश्चित समयसम्म केरकार गरी सूचनाहरू प्राप्त गरिसकेपछि हिरासतबाट बाहिर लगी हत्या गरी मुठभेटमा मृत्यु भएको विज्ञप्ति जारी गर्नु सामान्य भएको थियो। यसरी ५ हजारभन्दा बढी मानिसको हत्या भएको अभिलेखमा पाइन्छ।^५ सेनाले मुठभेटमा परेको भन्दै मान्छे मार्ने काम गर्दथ्यो, घटनाका गवाहहरूलाई धम्क्याएर बयान बदल्न लगाउँथ्यो, झुटमुटको फोटो खिचेर अनि मानिस मारिएको वारदातको झुटो विवरण तयार पारेर प्रचार गर्दथ्यो।^६

२०५८ सालमा सडकटकाल घोषणा भई सेना परिचालन भएपश्चात् भएका अधिकांश गैरन्यायिक हत्याहरू गिरफ्तारपछि गरिएका हत्याहरू अन्तर्गत पर्दून्। यस्ता हत्याहरूको आलोचना गर्दै राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार संस्थाले अनुसन्धान गरी गिरफ्तार स्थापित हुने यथेष्ट प्रमाणका आधारमा ती व्यक्तिहरूको व्यापक खोजी हुन थालेपछि सुरक्षा निकायले त्यस्ता हत्याहरूलाई सुरक्षा धेरा तोडेर भागदा गरेको कारबाहीमा मृत्यु भएको घटनाका रूपमा स्पष्टोक्ति दिने गरेको थियो।

विद्रोही पक्षको नृशंसता

माओवादीको विद्रोहात्मक गतिविधि शुरू भएदेखि नै प्रहरी चौकी र प्रहरीका साथै राजनीतिक पार्टीका निहत्था कार्यकर्ताहरू तथा उनीहरूका दृष्टिमा सुराकी ठहरिएका व्यक्तिहरूलाई तारो बनाएका थिए। उनीहरूले आफ्नो शक्ति निर्माण गर्न शिक्षक, पत्रकार, समाजमा सम्मानित व्यक्ति, राजनीतिक दलका स्थानीय नेतालगायतका व्यक्तिलाई छानी छानी मारेका थिए र आममानिसलाई त्रसित पार्न सफल भएका थिए। उनीहरूले बालिग र नाबालिग दुवै थरीलाई जबर्जस्ती आफ्नो सेनामा भर्ती गर्थे र लडाइमा नाबालिग सिपाही पठाउँथे।^७

तिनीहरूले लडाईसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानून तोड्ने काम गरेका छन् र धेरैजसो घटना उनीहरूको कमान्डको माथिल्लो तहको निर्देशन र जानकारीमा भएका

५. http://www.insec.org.np/victim/candidate_display_user.php?pageno=1

६. "Waiting for Justice Unpunished crimes from Nepal's Armed conflict" Advocacy Forum and Human Rights Watch सेप्टेम्बर २००८, पेज ३७

७. ह्यूमनराइट्स वाचको प्रतिवेदन "चिल्ड्रेन इन द र्यान्क्स" <http://www.hrw.org/en/node/11040/section/3>

थिए।^८ माओवादीहरूले सुराक्षी गरेको आरोपमा देशव्यापी रूपमा योजनाबद्ध र व्यापक ढड्गाले जो कोहीको पनि हत्या गर्ने गरेको दृष्टान्त छन्। “यसरी हत्या भएकामा अन्य राजनीतिक दलका स्थानीय कार्यकर्ता वा ती दलमा आस्था राख्ने व्यक्तिहरू, सुरक्षाकर्मीका परिवारहरू रहेको पाइयो। माओवादीहरूको सैन्य रणनीति गैरसैनिक नागरिक विरुद्ध हिँसा, आतङ्क र धम्की प्रयोग गर्नु थियो।”^९

माओवादीहरूले स्थानीय रूपमा सञ्चालन गरेको “जनअदालत”ले विभिन्न आरोपमा दोषी ठहच्याएकाहरूलाई मृत्युदण्डका नाममा हत्या गरेका तथ्यहरू फेला परेका छन्। कारबाहीका नाममा जनअदालत सञ्चालन गरी उनीहरूको नजरमा परेका सर्वसाधारण व्यक्तिहरूलाई विभिन्न बहानामा विभिन्न कारबाही गरेको पाइयो। जुन अदालत गैरकानुनी र मानवअधिकारको अन्तर्राष्ट्रिय सिद्धान्त र मान्यता विपरीत रहेको देखिन्छ। समानान्तर रूपमा सञ्चालन गरिएको जनअदालतको अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा व्यापक विरोध भइरहेकै अवस्थामा जनअदालतलाई मान्यता दिई माओवादीका अध्यक्ष प्रचण्डको व्याख्या यस्तो थियो “हाम्रो नीति के छ भने यदि ऊ सुराक्षी हो भने हामी उसलाई समात्छौं, जनअदालत सामु उभ्याउँछौं र जनअदालतको फैसलावमोजिम कारबाही गर्छौं। अपराधको प्रकृति हेरी उसलाई निश्चित समयका लागि श्रम सजाय दिइन्छ अथवा केही समयका लागि जनताको हिरासतमा राखिन्छ र अपराध ठूलो रहेछ भने मृत्युदण्ड समेत दिइन्छ। यही प्रक्रियाको अनुशरण गर्ने पार्टीको नीति रहेको छ”।^{१०}

उल्लिखित प्रकृतिका गैरन्यायिक हत्याको निष्क्रिया छानबिन गरी दोषीहरूलाई कानुनको दायरामा ल्याउनपैर्ने राज्यको दायित्व पूरा भएको अवस्था छैन। सेना वा प्रहरीले गरेका गैरन्यायिक हत्यामा अनुसन्धान र कारबाही गरेको केही मात्र उदाहारण छन्। सशस्त्र विद्रोहका क्रममा माओवादीले गरेका हत्याहरूको सन्दर्भमा भने केही मुद्दाहरू अदालतमा दर्ता गरिएको भए पनि शान्ति समझौतापछि गठन भएका सबै सरकारले त्यस्ता मुद्दाहरू फिर्ता लिने निर्णय गरेबाट सरकारको उक्त दायित्व पूरा गर्ने मनसाय देखिदैन। अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार कानुनले गैरन्यायिक हत्याको तत्काल निष्क्रिय र प्रभावकारी ढड्गाले अनुसन्धान गरी दोषीहरूलाई कानुनको दायरामा ल्याउने दायित्व सम्बन्धित सदस्य राष्ट्रलाई निरूपित गरेको छ।

^८. इन्टरनेसनल क्राइसिस् ग्रुपको प्रतिवेदन “नेपालका माओवादी : तिनका लक्ष्य, संरचना र रणनीति” http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/south-asia/nepal/Nepali/104_nepal_s_maoists_their_aims_structure_and_strategy_nepali.ashx

^९. इन्टरनेसनल क्राइसिस् ग्रुपको प्रतिवेदन “नेपालका माओवादी : तिनका लक्ष्य, संरचना र रणनीति” http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/south-asia/nepal/Nepali/104_nepal_s_maoists_their_aims_structure_and_strategy_nepali.ashx

^{१०}. प्रचण्डसितको अन्तवार्ता” बीबीसी समाचार, १३ फेब्रुअरी, २००६ नेपाल, शान्ति र न्याय, क्राइसिस् ग्रुप एसिया रिपोर्ट न १८, १४ जनवरी २०१०

^{११}. Prachanda Trying to Buy Justice: Badarmude Victims

संयुक्त राष्ट्रसङ्घले जनसुकै प्रकारको गैरन्यायिक हत्याहरू जस्तो: गैरकानुनी र स्वेच्छाचारी हत्यालाई प्रत्येक सदस्य राष्ट्रले आफ्नो राष्ट्रिय कानुनद्वारा प्रतिबन्ध लगाई दण्डनीय अपराध घोषित गर्नुपर्ने दायित्व निरूपित गरेको छ। त्यस्तो प्रकारको प्रतिबन्ध सबै अवस्थामा जस्तो युद्ध, आन्तरिक सशस्त्र द्वन्द्व, अत्यधिक बल प्रयोगको अवस्था, सावजनिक अधिकारीको आदेश वा हिरासतमा हुने मृत्युलगायतका सबै अवस्थामा लागु हुने व्यवस्था गर्नुपर्नेसमेत उल्लेख गरेको छ। त्यसैगरी अन्तर्राष्ट्रिय फौजदारी अदालतको रोमाविधानले मनसायपूर्वक गरिने हत्या यदि व्यापक र योजनाबद्ध ढिगवाट आमजनसमुदायउपर केन्द्रित गरी गरिएको छ भने त्यस्तो हत्यालाई मानवता विरुद्धको अपराधको रूपमा परिभाषित गर्दै त्यस्तो कार्यमा संलग्न हुने व्यक्तिहरूलाई सम्बन्धित राष्ट्रिय कानुनले कारबाही नगरे अन्तर्राष्ट्रिय फौजदारी अदालतमा कारबाही गरिने बन्दोबस्त गरेको छ।

अदालतबाट आदेश जारी भएका अर्जुन लामा, बुद्धिवहादुर प्रजासमेतका मुद्दाहरूमा हालसम्म कुनै कारबाही भएको छैन। देशका विभिन्न प्रहरी कार्यालयमा परेका ६२ वटा जाहेरी दर्खास्तको अध्ययन गरी प्रकाशित एक प्रतिवेदन अनुसार ५६ ओटा जाहेरी गैरन्यायिक हत्याको विषयमा परेका देखिन्छन्। प्रहरीले उल्लिखित सबैजसो मुद्दामा राजनीतिक प्रकृतिको मुद्दा भएकाले अनुसन्धान गर्न सक्दैनौ भन्दै आएको अवस्था विद्यमान छ। यसबाट के देखिन्छ भने अनुसन्धान अधिकृतहरूले यस्ता प्रकृतिका मुद्दाहरूमा निजहरूउपर निरूपित कानुनी दायित्वभन्दा राजनीतिक अवस्थालाई ध्यानमा राखेर काम गरेको छ। उनीहरूको यस्तो क्रियाकलाप दण्डहीनतालाई प्रोत्साहन गर्न एउटा मुख्य कारकका रूपमा विकसित भएको पाइएको छ।

तर उल्लिखित प्रकृतिका घटनाहरू युद्धअपराध र मानवता विरुद्धको अपराधसमेत हुन सक्ने तथ्यहरू घटना अध्ययनबाट फेला परेकाले त्यसतर्फ व्यापक अनुसन्धान हुन आवश्यक देखिन्छ। द्वन्द्ररत पक्षले गर्ने सैन्य कारबाहीमा गैरसैनिक र लडाकुकावीचमा भेद छुट्याउन सक्नुपर्दछ त्यसरी भेद नछुट्याई गरिएको कार्य सैनिक उद्देश्यको कार्य हुन सक्दैन। यो सिद्धान्त आन्तरिक सशस्त्र द्वन्द्वको बेलासमेत लागु हुन्छ भन्ने कुरा पूर्वी युगोस्ताभियाको अन्तर्राष्ट्रिय फौजदारी ट्रिव्युनलले व्याख्या गरेको छ।

नेकपा (माओवादी) ले २०६२ जेठ २३ गते चितवन जिल्लाको माडी क्षेत्रमा पर्ने कल्याणपुर गाविसको बाँदरमुडे खोलामा यात्रवाहक बसमा विद्युतीय धराप विस्फोट गराउँदा ३५ जना सर्वसाधारण र ३ सुरक्षाकर्मीसहित ३८ जनाको मृत्यु भएको थियो। मृत्यु हुनेमा महिला १६ जना, पुरुष १५ जना र बालबालिका ७ जना थिए। नेकपा (माओवादी) ले उक्त सावजनिक बसलाई विद्युतीय धरापमा पार्नुको कारण सो बसमा सुरक्षाकर्मीहरूसमेत सवार भएको र धेरै जना सर्वसाधारणको ज्यान गएकोमा दुःख व्यक्त गर्दै गलती भएकोसमेत जनाएको थियो। यस विषयमा पटक पटक माओवादीले गलती भएको स्वीकार गर्दै आए तापनि आफ्ना दोषी कार्यकर्ताको पहिचान खुलाएको छैन। न त उनीहरूलाई कारबाही गर्ने इच्छा नै जाहेर गरेको छ। राहत र क्षतिपूर्ति दिएर पीडितहरूको चित बुझाउने उसको प्रयास छ जसलाई पीडितपक्षले न्याय किन्ने प्रयास भन्दै आएका छन्।^{११}

नेकपा माओवादीका अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल प्रचण्डले ०६२ जेठ २४ गते जारी

गरेरको विज्ञप्तिमा भनिएको थियो “निरङ्कुश सत्ताका शाही सैनिकहरूमाथि लक्षित गरी हाम्रो जनमुक्ति सेनाको एक टुकडीले थापेको उक्त विद्युतीय धराप सर्वसाधारणलाई क्षति पुर्ने गरी विस्फोट हुन जानु हाम्रो गम्भीर गल्ती भएको छ। मानवढालका रूपमा सर्वसाधारणलाई प्रयोग गर्ने शाही जल्लादहरूको कुर्कार्यको पनि हामी घोर निन्दा गर्दछौं। निर्दोष जनसाधारणमाथि लक्षित गरेर कुनै पनि रूपको फौजी कारबाही नगर्ने हाम्रो पार्टीको नीति रहदै आएको छ। र, यस नीतिमा कुनै पनि परिवर्तन नभएको स्पष्ट गराउँछौं।” त्यसै बत्तव्यमा भनिएको थियो “यो घटना पार्टीकै नीति विपरीत हुन गएको र ठूलो जनसमुदायको क्षति हुन गएकोमा आम जनसमुदायप्रति हामी गम्भीर आत्मालोचना प्रकट गर्दछौं। यसका साथैस घटनामा संलग्न जनमुक्ति सेनाका सैनिक टुकडी र त्यसकार्यमा प्रत्यक्ष निर्देशन गर्ने पार्टी नेतृत्व समेतलाई तत्काल निलम्बन गरिएको जानकारी गराउँछौं।^{१०}

उपरोक्त दुवै घटनामा राज्य र माओवादी दुवै पक्षले जेनेभा महासन्धिको साभा धारा ३ को पूर्णरूपमा उल्लङ्घन गरेको छ। तर, त्यस्तो उल्लङ्घनका घटनाहरूको अनुसन्धान गरी के कस्ता अपराधहरू भएका थिए र क-कसको व्यक्तिगत वा पदीय संलग्नता थियो भन्ने कुरा यकिन गरी त्यस्ता कार्यमा संलग्न व्यक्तिहरूलाई जबाफदेही बनाउने काम भने हालसम्म हुन सकेको छैन। द्वन्द्वरत दुवै पक्षले सशस्त्र द्वन्द्वका कममा भएका गम्भीर मानवअधिकार र मानवीय कानुनको उल्लङ्घनका घटनाहरूको सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप अयोग बनाई अनुसन्धान र छानबिन गर्ने र त्यस्ता घटनामा संलग्न रहेकाहरूलाई कानुनी कारबाही गरी पीडितलाई न्याय प्रदान गर्ने सम्झौता गरे पनि हालसम्म सो कार्यले पूर्णता पाउन सकेको छैन।

यसरी द्वन्द्वकालमा राज्य पक्षले राष्ट्रिय कानुन र मानवीय कानुन विपरीत गैरन्यायिक हत्या भएको थियो भने विद्रोही पक्षले मानवीय कानुन उल्लङ्घन गरेको स्पष्ट देखिन्छ।

निष्कर्ष

सशस्त्र द्वन्द्वका युद्धरत दुवै पक्षले युद्धको अवस्थामा अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार र मानवीय कानुनलाई मान्छौं भने पनि उनीहरूले युद्धको नियमबाहिर रहेर लडेको स्पष्ट देखिन्छ। द्वन्द्वकालमा भएका हत्या वा बेपता र घाइते तुल्याउने काम जसरी गरिए त्यसबाट मानवीयता कलडकित हुन पुगेको छ। कुनै मानिस अर्को मानिसप्रति यस्तो हदसम्म बर्बर र अमानवीय हुन सक्छ त्यो अकल्पनीय छ। यस्तो बर्बरतालाई आफै आँखाले देख्ने, भोग्ने र सुन्ने पुस्ता हिंसाप्रति कुन स्तरसम्म आशक्त हुन पुगेको छ भन्ने कुरा शान्ति सम्झौता पछि भएका हिंसात्मक घटनाको बृद्धिको तथ्यहरूले पनि स्पष्ट पार्दछ।

मानवअधिकारका जघन्य उल्लङ्घनका घटनाका पीडितपक्षलाई न्याय प्रदान नगरिएमा शान्ति प्रक्रियाको महत्वपूर्ण पाटो अधुरो हुन जाने मात्रै होइन, यसले नयाँ घटनाका गराउनका लागि दुरुत्साहन पनि गर्दै जान्छ। द्वन्द्वका कममा भएका मानवअधिकार

^{१०}. <http://www.inseconline.org/index.php?type=news&id=11462&lang=>
<http://www.insec.org.np/pics/1242209540.pdf>

उल्लङ्घनका घटनाहरूको उजागर गर्दै त्यसमा संलग्न दोषीहरूलाई कारबाही गरिनु सङ्कमणकालीन न्याय व्यवस्थाको प्रमुख कार्य एवम् माग हो। तर, यसतर्फ सरकार अझै पनि सबेदनशील हुन सकेको छैन। दलहरू शान्तिप्रक्रिया अवरुद्ध हुनसक्ने भय देखाउदै दोषीहरूलाई उन्मुक्ति दिने प्रयासमा लिप्त छन्। राहत वा क्षतिपूर्ति वितरण गरेर मात्रै पीडितहरूले न्याय नपाउने हुँदा आफ्नो प्रियजनहरूको के कारणले हत्या भयो ? किन उनीहरूलाई बेपत्ता पारियो ? वा किन उनीहरूलाई घाइते तुल्याइयो ? लगायतका विषयको यथार्थ जान्न पाउनु पीडितपक्षको अधिकार हो। त्यस अधिकारलाई तत्कालीन विद्रोही पक्ष रहेको एकीकृत नेकपा माओवादीले पनि यसको सम्मान गर्ने पर्दछ। आफ्नो प्रतिबद्धताअनुसारका अन्तर्राष्ट्रिय मानकबमोजिमको सङ्कमणकालीन न्यायिक संयन्त्र निर्माण गरी सत्यतथ्यको खोजी गर्नु र त्यसको उजागर गर्नु, संलग्न दोषीहरूलाई कारबाही गर्नु वा आफ्नो गलती स्वीकारेपछि पीडितको स्वीकृतिमा माफ दिने व्यवस्था गर्नु सरकारको प्रमुख दायित्व हो।

**सशस्त्र दृब्दका क्रममा भएका केही
जिल्लागत प्रतिनिधिमूलक दुर्दृष्टि घटनाहरू**

सूर्यप्रसाद आचार्य

उमेर	: ५९ वर्ष
ठेगाना	: बरबोटे गाविस-९, धारापानी
जिल्ला	: इलाम
पेशा	: कृषि
राजनीतिक संलग्नता	: नेपाली काङ्ग्रेस समर्थक
घटना मिति	: ०६० असार १ गते
घटनास्थल	: माइमझुवा गाविस-७, बुधबारे
पारिवारिक विवरण	: तेजकुमारी आचार्य, पत्नी
छोराछोरी	: एक छोरा (तोयानाथ आचार्य), बुहारी र नाति
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

बरबोटे गाविस-९ धारापानीका ५९ वर्षीय सूर्यप्रसाद आचार्यलाई ०६१ वैशाख २३ गते बेलुका ७ वजे माओवादीको एक समूहले अपहरण गरेको थियो । माइमझुवा गाविस-७ स्थित बुधबारे बजारमा गोली हानी हत्या गरिएको अवस्थामा ०६१ असार १ गते स्थानीय बासिन्दाले उनको लास फेला पारेका थिए ।

खेती किसानी गर्ने सूर्यप्रसाद आचार्य नेपाली काङ्ग्रेसमा आस्था राख्ने भए पनि राजनीतिक गतिविधिमा सक्रिय भने थिएनन् । २०६१ वैशाख २३ गते दिनभर खेतमा काम गरेर साँझ घर फर्किएका आचार्य परिवारजनसँगै बसेर तातोपानी पिउदै थिए । बेलुकाको खाना खाने तयारी हुँदै थियो । सोही समयमा ‘माओवादी छापामार हाँ’ भन्दै आएको एक समूहले आँगनमा राखेको गोरु नार्ने जूवाले आचार्यलाई बाँधेर लगेका थिए । माओवादीहरूले

०६० चैत १० गते वरबोटे गाविस-९, धारापानीमा सुरक्षाकर्मीद्वारा मारिएका सुधीर भनिने प्रेम प्रधानको हत्यामा संलग्न रहेको आरोपमा अनुसन्धान पछि सूर्यप्रसादलाई सफाया गरिएको सूचना पनि उनको हत्या भएको स्थानमा टाँसिका थिए।

सूर्यप्रसादलाई माओवादीले अपहरण गरेपछि मुक्त गराइदिने भनेर उनका छोरा तोयानाथ आचार्यवाट केही व्यक्तिहरूले ८० हजार रुपियाँ नगद पनि लगेका थिए। अपहरण भएको ४१ दिनपछि कञ्चटमा गोली हानेको, शरीरका विभिन्न भागमा काटेको र ढुङ्गाले किचकाच पारेको अवस्थामा सूर्यप्रसादको लास भेटिएको थियो। लासको ०६१ असार ५ गते दाहसंस्कार गरियो।

सूर्यप्रसादको काजकिरिया सकेपछि बुवालाई अपहरण गरेको घर छोडेर आफूलाई सुरक्षित महसुस हुने स्थानमा घर बनाएर बसेको छोरा तोयानाथले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

न्याय

सूर्यप्रसादको हत्याको विषयमा **हालसम्म मुद्दा दायर भएको छैन।** लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँले हरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारवाट राहतस्वरूप पीडित परिवारले ३ लाख रुपियाँ प्राप्त गरेको छ। सूर्यप्रसाद निर्दोष रहेको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

अभिलेख

- सूर्यप्रसादको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ १५५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- मानवअधिकार मञ्च, नेपाल इलामको अभिलेखमा पनि घटनाका बारेमा महत्वपूर्ण जानकारी सुरक्षित छन्।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

लेखनाथ चापागाई

उमेर	: ६५ वर्ष
ठेगाना	: नामसालिड गाविस-७
जिल्ला	: इलाम
पेशा	: कृषि
राजनीतिक संलग्नता	: नेपाली काङ्ग्रेस समर्थक
घटना मिति	: ०५९ भदौ २९ गते
घटनास्थल	: घरबाट एक सय ५० मिटर टाढा
परिवारिक विवरण	: कौशिलादेवी चापागाई, पत्नी
छोराछोरी	: चार छोरी, चार छोरा
नतिनातिनी	: नाति तीन, नातिनी चार
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

नामसालिड गाविस-७ का ६५ वर्षीय लेखनाथ चापागाईलाई ०५९ भदौ २८ गते बेलुका आठ बजे माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले अपहरण गरेको थियो। घरभन्दा डेढ सय मिटर पर टाउको गिँडेर हत्या गरिएको अवस्थामा उनको लास ०५९ भदौ २९ गते बिहान भेटिएको थियो।

लेखनाथ चापागाई किसान थिए। उनी नेपाली काङ्ग्रेसमा आस्था राख्ने भए पनि उनी राजनीतिक गतिविधिमा सक्रिय भने थिएनन्। किसान भएकाले आफूले उत्पादन गरेका कृषि उपजहरू बजारमा लगेर बिक्री गर्ने गरेका थिए। उनीहरूबाट माओवादीले पटक-पटक गरी ८ लाख रुपियाँ चन्दा लगेको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

इलाम सदरमुकाम पुगेर ०५९ भदौ २८ गते घर फर्किएका लेखनाथले बेलुका परिवारजनसँगै बसेर खाना खाएका थिए। बेलुका आठ बजेतिर अलैची सुकाउन भट्टीमा आगो बालेर लेखनाथ घरभित्र पस्दै थिए। त्यही समयमा सैन्य पोशाकमा आएका करिब ७० जना माओवादीका कार्यकर्ताले घर घेरे। तीमध्ये केहीले घरभित्र पसेर लेखनाथलाई बाहिर निकाले। आफूहरूलाई चन्दा नदिएको, गाउँलेलाई लुटेर खाएको भन्दै लेखनाथलाई तुलसामठको छेउमा बाँधेर राखे। परिवारका सदस्यहरूलाई हप्काईदप्काई गर्दै घरमा भएका लुगा कपडा, १७ ओटा सिरक, खाद्यान्न, १० तोला सुन, पैसा, धार्मिक पुस्तकहरू र खुकुरी माओवादी कार्यकर्ताले लुटेर लगेका थिए। परिवारका अन्य सदस्यले प्रतिकार गर्न खोजदा भोलि ल्याइदिने भन्दै लेखनाथलाई माओवादीले लगेका थिए। भोलिपल्ट बिहान लेखनाथको लास टाउको र जीउ छुट्याएर राखेको अवस्थामा घरभन्दा १ सय मिटर परतिर भेटिएको थियो।

माओवादीहरूले पीडित चापागाईँ परिवारलाई घरमा नबस्न पनि दबाव दिएका थिए। लेखनाथको माइखोलामा दाहसंस्कार गरेपछि चापागाईँ परिवारले घर छोडेर इलाम नगरपालिका-६ मा रहेका लेखनाथका भाइ खगेन्द्र चापागाईको घरमा बसेर काजकिरिया

गरेको थियो। काजकिरियापछि घर फर्कन नसकेको चापागाई परिवार अहिलेसम्म पनि नामसालिङ गएको छैन। उनीहरू अहिले बरबोटे गाविस-३ मा बस्दै आएका छन्।

सामान्य किसान रहेका आफ्ना बाबुको हत्यामा संलग्नहरू अहिले पनि इलाममै घुमिरहेको छोरा दामोदर चापागाईले बताए। आफ्ना निर्दोष बाबुलाई के कारणले माओवादीले हत्या गरेका हुन्, त्यसको एउटै मात्र कारण बताइदिए मात्र पनि आफूहरूको चित्त बुझ्ने पीडित परिवारको भनाइ छ।

बिनाकारण आफ्ना निर्दोष बाबुको हत्या गरेर माओवादीले घरमा नबस्न दबाव दिएपछि अहिलेसम्म पनि पुरानो घर-जग्गाको उपभोग गर्न नसकेको लेखनाथका कान्छा छोरा दामोदर चापागाईले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

न्याय

लेखनाथको हत्याको विषयमा हालसम्म मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादीका केही कार्यकर्तालाई परिवारले चिनेका छन्।

हानिपूरण

सरकारबाट पीडित परिवारले राहतस्वरूप ३ लाख रुपैयाँ प्राप्त गरेको छ। सरकारबाट प्राप्त हुने विस्थापितको राहत भने अहिलेसम्म नपाएको पीडित परिवारको भनाइ छ।

अभिलेख

- लेखनाथ चापागाईँको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ११२ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडिको नाम प्रकाशन नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

अम्बिकाप्रसाद न्यौपाने

उमेर	: ५४ वर्ष
ठेगाना	: नाडगिन गाविस-३, पाँचथर
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काउँग्रेस, पूर्वगाविस अध्यक्ष
घटना मिति	: ०५८ पुस ११ गते
घटनास्थल	: नाडगिन गाविस-३, आफ्नै घर
पारिवारिक विवरण	: नियादेवी न्यौपाने, पत्नी
छोराछोरी	: ३ छोरी र २ छोरा, २ नाति
राहत	: ६२ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

नाडगिन गाविस-३ निवासी ५५ वर्षीय अम्बिका न्यौपानेलाई ०५८ पुस ११ गते साँझ तत्कालीन नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले घरबाट नियन्त्रणमा लिएर कुटपिट गर्दै धारिलो हतियारले प्रहार गरेर गम्भीर घाइते बनाएका थिए। उनको मृत्यु भइसकेको भनेर माओवादी कार्यकर्ताहरू घटनास्थलबाट हिँडेका थिए।

नेपाली काउँग्रेसका कार्यकर्ता एवम् पूर्व गाविस अध्यक्षसमेत रहेका न्यौपानेलाई माओवादीबाट कुनै किसिमको धम्की र चन्दाको माग आएको थिएन। घरमा बसिरहेको अवस्थामा नियन्त्रणमा लिएर गरिएको साइंधातिक आक्रमणबाट गम्भीर घाइते बनेका उनी

घरदेखि पाँच सय मिटर टाढा खोल्सामा भेटिएका थिए।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्ने टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार करिब २ सय ७० जनाको सङ्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताले परिवारका अन्य सदस्यलाई कोठामा थुनेका थिए। त्यसपछि अम्बिकालाई उनको सिरानीमा रहेको नेपाली काड्योसको झण्डाले हात बाँधेर कुटपिट गर्न सुरु गरे। नाड्गै पारी गरिएको कुटपिट र धारिलो खुकुरी प्रहारबाट टाउकोमा लागेको चोटले उनी अचेत भएका थिए। आफ्ना कार्यकर्तालाई आत्मसमर्पण गराएको आरोपमा उनीमाथि आकमण गरेको माओवादीले उनलाई जानकारी गराएको थियो।

न्यौपानेका ३१ वर्षीय छोरा सुमनकुमार न्यौपानेका अनुसार हातखुद्दा भाँचिएको र धारिलो हतियार प्रहारबाट टाउकोमा चोट लागेको अवस्थामा उनको शरीर भाडीमा फेला परेको थियो। घाइते अवस्थामा भेटिएका आफ्ना बाबुलाई उनले एकलै बोकेर नजिकैको गाउँमा लगेका थिए। तत्काल उनलाई सहयोग गर्ने कोही भएनन्। भोलिपल्ट बिहान मात्र साथीभाइको सहयोगमा जिल्ला अस्पताल पाँचथर पुऱ्याएका थिए। प्रारम्भिक उपचारपछि पीडितलाई हेलिकप्टरबाट काठमाडौँको शिक्षण अस्पताल पुऱ्याइएको थियो। उनको एक हप्तापछि मात्र होस खुलेको थियो। एक वर्षसम्म काठमाडौँमा उपचार गरेर उनी जिल्ला फर्किए। यसबीच उनको परिवार विस्थापित भएर सदरमुकाम फिदिममा बस्न थालेको थियो।

घटनापश्चात् घरमा रहेको २० तोला सुन र १ लाख ५० हजार रुपियाँ माओवादीले लुटेर लगेको पीडितले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। उनको घर माओवादीले कब्जा गरेपछि चार वर्षसम्म परिवारले त्यसको उपभोग गर्न पाएन। उनका छोरा सुमन चाहिँ तीन महिना छिमेकीकहाँ शरण लिएर बसेका थिए। त्यसपछि उनी घरमै बसे पनि माओवादीको खटनमा रहनु पर्न बाध्यता थियो। घरको ढिकुटीको ताला साँचो माओवादीले नै लिएको हुँदा खानेकुरा सकिंदा उनीहरूलाई नै गुहार्नु पर्दथ्यो। शान्तिप्रक्रिया सुरु भएपछि न्यौपाने परिवार गाउँमै पुनर्स्थापित भएको छ।

न्याय

पीडित परिवारले त्यसैबेला गृहमन्त्रायलमा उजुरी दिएको थियो। त्यसबाहेक कतै पनि उजुरी दिएको छैन। कुनै सङ्घ-संस्थाले पनि त्यसका लागि अहिलेसम्म पहल गरेका छैन। पीडित तथा उनको परिवारका सदस्यहरू आरोपितहरूमाथि कानुनी कारबाही भएको हेर्न चाहन्छन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप अहिलेसम्ममा ६२ हजार रुपियाँ प्रदान गरेको छ। राहत लिनका लागि पीडित पक्षले अहिलेसम्म पहल गरेको छैन।

अमिलेस

- न्यौपानेमाथि भएको आकमणको विषयमा इन्सेक्ले प्रकाशन गरेको मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००२ को पृष्ठ ११६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहस्तंग गरिएको कुराकानीको श्रव्य-दृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

शुक्रराज राई

उमेर	: ५२ वर्ष
ठेगाना	: च्याडथापू गाविस-४, पाँचथर
पेशा	: पूर्व भारतीय सैनिक
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काडग्रेस
घटना मिति	: ०६० कात्तिक २० गते
घटनास्थल	: च्याडथापू गाविस-७, पाँचथर
पारिवारिक विवरण	: लीलाकुमारी राई, पत्नी
छोराछोरी	: ६ छोरी र १ छोरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ पाएको

घटना विवरण

च्याडथापू गाविस-४ समरजुडका ५२ वर्षीय शुक्रराज राईलाई माओवादीको एक समूहले ०६० कात्तिक १४ गते अपहरण गरेको थियो। ०६० उनको लास क्षतिविक्षत अवस्थामा कात्तिक २० गते सोही गाविस-७ को सिरानमा रहेको जड्गलमा गाउँले फेला पारेका थिए।

घरमा सुतिरहेको अवस्थामा राति १२ बजेतिर सात जनाको सड्ख्यामा आएका माओवादीहरूले उनीसहित छोरीहरू शान्ता, ध्रुव र तारा राईलाई पनि अपहरण गरेका थिए। अपहरितमध्ये शान्ता र तारालाई घटनाको विषयमा कतै नभन्न धम्की दिँदै करिब चार घण्टापछि मुक्त गरेका थिए। ध्रुव र शुक्रलाई माओवादीले सँगै हिँडाउने क्रममा कृषिसम्बन्धी काममा लगाउने, ‘सुराकी बूढो’ भन्दै शारीरिक तथा मानसिक यातना दिने गरेका थिए। बाबु र छोरीलाई सँगै हिँडाउने गरेकोमा एक हप्तापछि अपहरणकारीले बाबु र छोरीलाई भिन्ना भिन्नै हिँडाउन थालेको थियो।

अपहरितको रिहाइको माग गर्दै च्याडथापू गाविस-९ स्थित श्री विष्णु माविका शिक्षकहरूले अपिल गरेका थिए। राई परिवारसँग माओवादीले १ लाख रुपियाँ चन्दा माग गरेको थियो। उनीहरूले २९ हजार रुपियाँ दिएका पनि थिए। भारतीय सेनाबाट सेवानिवृत भएका राई नेपाली काडग्रेसमा आस्था राख्ने भए पनि राजनीतिमा सक्रिय थिएनन् र कृषि नै उनको पेशा थियो।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार हत्या गरिएको समयमा “गुहार-गुहार” भनी शुक्रराज कराएको आवाज नजिकैका गाउँले सुनेका थिए।

माओवादीको डरका कारण कोही पनि उनको उद्धार गर्न जान सकेनन्। उनको पेट धारिलो हतियारले कटिएको थियो । छाला नकाटिएकाले मात्र उनको शरीर टुक्रिएको थिएन। शरीरको अन्य भागमा प्वालै प्वाल पारिएको थियो। उनको लासमुनि बमसमेत राखेर छाडिएको थियो। लास उठाउन खोज्दा बम देखेपछि च्याडथापू गाविस-९ मा रहेको बेसक्यामका सेना आएर त्यसलाई निष्कृय पारेको थियो। राईको लास पोस्टमार्टम नै नगरी नजिकैको खोलामा सद्गत गरिएको थियो। माओवादीको धम्कीका कारण सो समयमा रोकिएको राईको अन्तिम संस्कार अहिलेसम्म गरिएको छैन। परिवार अहिले पनि धार्मिक परम्पराअनुसार चोखिएको छैन।

बुबाको हत्या भएको जानकारी समेत बाबुसँगै अपहरित छोरी धुवले थाहा पाएकी थिइनन्। उनलाई माओवादीले अफूहरूको पार्टीमा लाग्नु पर्ने दबाव दिएको थियो। अपहरण भएको १० औं दिन उनी माओवादीको कब्जाबाट भागेर राता-रात जड्गलै-जड्गल हिंडेर च्याडथापू आइपुगेकी थिइन।

पतिको हत्या भएपछि छोरीहरूसहित शुक्रकी पत्नी लीलाकुमारी राई सेनाको बेसक्याम्प छेउ च्याडथापू बजारमा बस्न थालिन् भने छोरा जीवन राई घरमा नै बस्ये। च्याडथापू छाडेर छ वर्ष सुनसरीको इटहरीमा बसेकी ६२ वर्षीया लीला हाल जिल्ला सदरमुकाम फिदिम बजारमा बस्दै आएका छन्। उलाई घर फर्किन मन लाग्दैन। अपहरण गरिएका छोरीहरू तारा र धुव नेपाली सेनामा भर्ती भए पनि क्रमशः तीन र एक वर्ष पछि सेवा छाडिए। शुक्रको हत्या भएपछि पारिवारिक वातावरण विग्रिएर आर्थिक अवस्था समेत कमजोर हुन पुग्यो। यसैले एक मात्र छोरा पनि वैदेशिक रोजगारीमा मलेसिया गएका थिए, जहाँ उनी कारागारमा परेका छन्।

न्याय

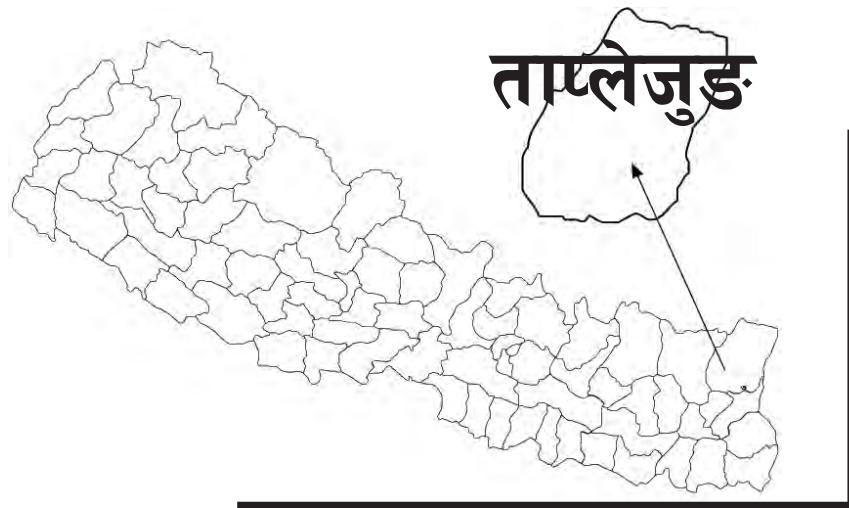
पीडित परिवारले घटना सम्बन्धमा कतै पनि उजुरी गरेन। माओवादीले घटना सम्बन्धमा परिवारसँग अहिलेसम्म गल्ती भयो भनेर पश्चाताप गरेको छैन। पीडित परिवारका सदस्यहरू आरोपितहरूमाथि कानुनी कारबाही भएको हेर्न चाहन्छन्।

हानिपूरण

पीडित परिवारलाई सरकारले राहतस्वरूप अहिलेसम्ममा ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ।

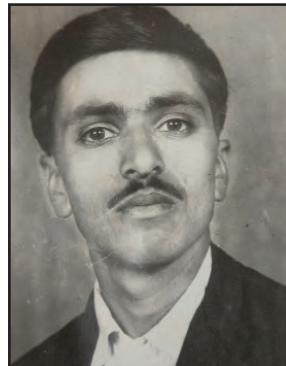
अभिलेख

- शुक्रराजको हत्याको विषयमा इन्सेक्यो नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ १४५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेक्मा सुरक्षित छ।

नारदप्रसाद निरौला

उमेर	: ३४ वर्ष
ठेगाना	: फुडलिङ गाविस-१
पेशा	: शिक्षण
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाल शिक्षक सङ्घमा आबद्ध
घटना मिति	: २०५९ पुस १८ गते
घटनास्थल	: डुम्प्रिसे गाविस
पारिवारिक विवरण	: बुबा टीकाराम निरौला, आमा तुलसा निरौला र एक भाइ दुई बहिनी
पत्नी	: लीला निरौला
छोराछोरी	: एक छोरा र एक छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

फुडलिङ गाविस-९ मेदिवुडका ३४ वर्षीय नारद निरौलालाई माओवादीको एक समूहले ०५९ पुस १८ गते सिकैचा गाविसको सरस्वती माविबाट अपहरण गरेको थियो। माओवादीले त्यसै दिन डुम्प्रिसे गाविस पुऱ्याएर उनको हत्या गरेको थियो। उनको क्षतविक्षत लास डुम्प्रिसे गाविसका स्थानीय बासिन्दाले भोलिपल्ट देखेका थिए।

०५९ पुस १८ गते कक्षा १० का विद्यार्थीलाई जनसङ्ख्या विषय पढाइरहेका बेलामा कक्षाकोठावाटै निरौलालाई माओवादी कार्यकर्ताले जबरजस्ती लगेका थिए। विद्यालयका

शिक्षक र अभिभावकले अपहरणकारीसँग अपहरण गर्नुको कारणबारे सोध्ने हिम्मत गरेनन्। नारदकी पत्नी लीला निरौला पनि त्यसै विद्यालयमा कार्यरत थिइन्। सुत्केरी विदामा बसेकाले उनी त्यस दिन विद्यालय गएकी थिइनन्।

पुस १८ गते डुम्प्रिसे गाविसमा नारदको हत्या गरिएको उनको परिवारले चार दिनपछि मात्र थाहा पाएको थियो। पुस २२ गते डुम्प्रिसे गाविसका दुई जना केटाहरूले नारद मारिएको खबरसहितको पत्र परिवारजनलाई दिएका थिए। उक्त पत्र माओवादीले लेखेका थिए। यस सम्बन्धमा नारदका काका पदमप्रसाद निरौला र छिमेकीले सोही दिन प्रहरी र सेनालाई जानकारी गराएका थिए। पत्रमा लेखिएअनुसार नारदको लास डुम्प्रिसे गाविसमा थियो।

घरबाट द घण्टा पैदल हिँडेर ११ जनाको समूह लास भएको ठाउँ पुग्यो। लास दुइगामाथि घोप्टो पारेर राखिएको थियो। नजिकै दुई ओटा लगभग ३० केजी जतिका दुइगा थिए। त्यो दुइगाले नारदको टाउको धेरैपटक हिर्काएको सहजै अनुमान लगाउन सकिन्थ्यो। मृतको अनुहार चिन्न नसकिने गरी किचिएको थियो। दुईवटा आँखा थिएन। नाइटो नजिकै दुईवटा गोली हानेको प्वाल थियो। लास वरपर करिब ३५ मिटरसम्मका भारहरू माडिएका थिए। हिउँदको समय भएकोले रगत बगेको ठाउँको माटोको रड फरक देखिन्थ्यो। दुइगामा लागेको रगत सुकेको थियो। उनले लगाएको जुता, चस्मा र खोल यत्रत्र छारिएका थिए।

लासको छातीमा सेतो कागज टाँसिएको थियो। ओभानो कागजमा “नारदले सुराकी, यौनदुराचारी, कक्षा ५, द र एसएलसीको नक्कली प्रमाणपत्र निकाली सयौं विद्यार्थीहरूबाट रकम असुली खाएको सम्बन्धमा” लेखिएको थियो। चार/पाँच दिनसम्म कागज ओभानो भेटिएकोले हत्याराहरूले लासको निगरानी गरेको हुन सक्ने स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षणलाई जानकारी गराए। लासको जिल्ला अस्पतालमा पोस्टमार्टम गरी परिवारले सदगत् गरे। मृतकका बाबु ७४ वर्षीया टीकाराम निरौला दमको विरामी भएकाले भापाको ढुकुरपानीबाट दाजुको छोरा बोलाएर किरिया गरिएको थियो।

नारदले २०४५ सालदेखि जागिरे जीवन सुरु गरेका थिए। माओवादी र आफ्नो पतिबीच कुनै विवाद नभएको पत्नी लीलाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। उनले भनिन, “माओवादीले एकपटक चन्दा मारयो, हामीले ४-४ हजार रुपियाँ गरी द हजार रुपियाँ दियौं।” कहिलेकाहीं माओवादी कार्यकर्ता, नारदलगायत गाउँलेहरू विद्यालयमा भलिबल खेल्ने गर्थे। मृतककी पत्नी लीला अहिले घरनजिकैको शान्ति प्राविमा पढाउँछिन्। दुई जना छोराछोरी छन्। छोरा १४ वर्ष र छोरी ११ वर्षका छन्। मृतकका कान्छा भाइ र कान्धी बहिनी दुवै आँखा देख्दैनन्।

न्याय

नारदको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमवाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी नेताको वारेमा परिवारले सुनेका छन्। जेठोबाठो छोरोको हत्या गर्नेलाई सजाय हुनुपर्ने परिवारको मत छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ घर खर्च गरेका छन्। निर्दोष एवम् जबरजस्ती नै भए पनि माओवादीले सहयोग लिई आएका नारदको हत्या के कारणले गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- नारदको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ १५० मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- ताप्लेजुडमा निर्माण गरिएको सामुदायिक मेलमिलाप केन्द्रमा द्वन्द्वकालमा मारिएका नारद निरौलाको फोटो राखिएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम प्रकाशन नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

इन्द्रबहादुर लिम्बू

उमेर	: ३४ वर्ष
ठेगाना	: तापेयोक गाविस-१, ताप्लेजुड
पेशा	: शिक्षण
घटना मिति	: २०५८ फागुन ६ गते
घटनास्थल	: लिङ्खिम गाविसको सिवामा
पत्नी	: सन्चमाया लिम्बू
छोराछोरी	: चार छोरी एक छोरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

तापेयोक गाविस-१ का ३४ वर्षीय इन्द्रबहादुर लिम्बूलाई २०५८ फागुन ६ गते सुरक्षाकर्मीले हत्या गर्यो। घरबाट सदरमुकाम आउने क्रममा उनलाई गस्तीमा गएको सेनाको टोलीले नियन्त्रणमै लिएकै दिन लिङ्खिम गाविसको सिवामा हत्या गरेको थियो।

इन्द्र निजी श्रोतमा तापेयोक गाविस-२ को सरस्वती निमाविमा पढाउँथे। घटनाका प्रत्यक्षदर्शी सिंवा उच्च माविका सहायक प्रधानाध्यापक लीलाचक्र गुरुडको भनाइअनुसार दिउँसो साढे १ बजे शाही नेपाली सेनाको हेलिकप्टर विद्यालयभन्दा २० मिटर टाढा अवतरण भएको थियो। एकछिनमा इन्द्र गिरफतार परेको खबर फैलियो। सेनाले विद्यालयका प्रधानाध्यापक गोपाल थापालाई लिन पठायो। त्यसपछि प्रत्यक्षदर्शी गुरुडलाई घटनास्थलमा बोलाएर लग्यो, जहाँ उनले इन्द्रलाई सेनाले घेरा हालेर केही कुरा सोधिरहेका देखे। सेनाको

पिटाइले इन्द्रको अवस्था नाजुक देखिन्थयो। सेनाका क्याप्टेनले इन्द्रलाई छ, पृष्ठ लामो कागज दिए र पढ्न आग्रह गरे। उक्त कागज इन्द्रले आफैले लेखेको स्वीकार गरेका थिए। त्यहाँ जम्मा भएका अरू शिक्षक र गाउँलेलाई सेनाले फर्काए। दुई पटक इन्द्रलाई गोली प्रहार गरेपछि उनी त्यहीं ढलेका थिए। सेनाका जवानले लासलाई घिसारेर बारीको डिलबाट झारिदिए। सेना त्यस रात त्यहीं बसेको थियो। हेलिकप्टर सोही दिन फर्कियो। भोलिपल्ट विहानै सेनाको टोली तापेथोक गाविसतिर लागेको थियो ।

घटनास्थलका स्थानीय बासिन्दाले मृतकको सद्गत् गरेका थिए। परिवारले लिम्बू संस्कार अनुसार काजकिरिया गरे। मृतकका आफन्तले लास समेत देख्न पाएनन्। मृतककी पत्नी सञ्चमाया लिम्बूलाई लिम्बू भाषामा लेखेको कागज बोकेकै कारण आफ्नो पतिको हत्या भएको विश्वास छ ।

पतिको हत्यापछि माओवादीले आफूहरूसँग हिँड्न आग्रह गरेको सञ्चमायाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। उनको हत्यापछि आयश्रोतको बाटो बन्द भएपछि परिवारलाई साँझ विहान हातमुख जोर्न धौ धौ हुन थाल्यो। पतिको वियोग र पारिवारिक समस्याले मन भौंतारिएको बेला सासू-ससुरा र देवरले वसाई सर्नुपर्ने निर्णय गरे। पीडित परिवार सासू-ससुरा र देवरमा आश्रित हुनु परेकाले उनीहरूसँगसँगै ०५९ सालमा इलामको लारुम्बा गए। उनीहरू ०६६ सालसम्म लारुम्बामै बसे। सञ्चमायाले अर्काको खेताला गरेर छोराछोरी पढाइन्। शान्ति प्रक्रियापछि राज्यले द्वन्द्वकालमा मारिएका परिवारलाई राहत दिने घोषणा गरेपछि उनीहरू ताप्लेजुड फर्किएका थिए।

न्याय

इन्द्रबहादुरको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन।

हानिपूरण

पीडित परिवारलाई सरकारले दुई पटक गरेर राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। तीनजना बालबालिकाले छात्रवृत्ति पाएका छन्। शाही नेपाली सेनाले इन्द्रबहादुरको हत्या किन गच्छो, उनका परिवारका सदस्यहरू बुझन चाहन्द्यन्।

अभिलेख

- इन्द्रबहादुरको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ १२० मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

गड्गाकुमार मास्के

उमेर	: ४२ वर्ष
ठेगाना	: जलजले गाविस-१ तेहथुम
पेशा	: सरकारी कर्मचारी
निकाय	: जलजले गाविस सचिव
घटना मिति	: ०६० असोज १० गते
घटनास्थल	: जलजले गाविस-१ (शड्कर उमावि छेउ चौतारा)
पारिवारिक विवरण	: रमादेवी मास्के, पत्नी
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ६ लाख २५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

जलजले गाविस-१ का गाविस सचिव ४२ वर्षीय गड्गाकुमार मास्केलाई माओवादीको एक समूहले ०६० असोज १० गते बिहान द बजे अपहरण गरेको थियो। त्यसै दिन साँझ ५ बजे उनको लास क्षतिविक्षत अवस्थामा जलजले गाविस-१ मा रहेको शड्कर उमाविछेउको चौतारामा गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

०४५ साल देखि सचिव पदमा कार्यरत मास्केका घरमा माओवादी कार्यकर्ताको समूह बेलाबखत आएर भात पकाउन लगाएर खाने गर्दथ्यो। यस्तो समूहमा कहिले दुईचारजना हुन्थे त कहिले ४०-५० जनासम्म पनि। माओवादीको माग पूरा गर्दै आएका मास्केले माओवादीबाट आफूलाई कुनै खतरा नभएको भनेर परिवारजनलाई बताउदै आएका

थिए। माओवादी कार्यकर्ताहरू पनि उनलाई दाइ भनेर सम्बोधन गर्ने गर्दथे। मास्केलाई ०५८ भदौमा माओवादी कार्यकर्ताले गाउँ जनसरकार घोषणा गर्ने कार्यक्रमका दिन सचिव पदबाट राजीनामा दिन दबाव दिएका थिए।

माओवादीले गाउँ विकास समितिको कार्यालयमा ०५८ साल साउनमा तालाबन्दी गरेपछि गाविस अध्यक्ष कपिलदेव सिंघक र गाविस सचिव गड्गाकुमार मास्के एकैसाथ जिल्ला सदरमुकाम तेह्रथुमा सम्पर्क कार्यालय खोलेर गाविसको काम कारबाही चलाउन थालेका थिए। मास्केको घरमा ०५९ माघ १२ गते माओवादी जिल्ला सेक्रेटरी ज्योति भनिने टीकादेवी सेढाईसहित दुईजना महिला माओवादी कार्यकर्ता चन्दा मारन आउँदा खाना खाएर गएका थिए। माघ १४ गते ती दुवै माओवादी कार्यकर्तालाई गस्तीमा गएको संयुक्त सुरक्षाफौजले जलजले गाविस-२ दाहाल गाउँस्थित नन्दाकिशोर दाहालको घरमा विहान ९ बजे खाना खाइरहेको अवस्थामा धेरा हालेर गिरफतार गरेको थियो। त्यसै दिन सिम्ले गाविस-६ को ओखेको जड्गलमा पुच्छाई सुरक्षाफौजले बेलुकी पाँच बजे गोली हालेर उनीहरूको हत्या गरेको थियो। आफ्ना कार्यकर्ताको हत्या भएपछि माओवादीपक्षले मास्केलाई सुराकीको आरोप लगाउदै आएको थियो। त्यही आरोपका कारण मास्के विस्थापित भएर जिल्ला सदरमुकाम बसोबास गर्ने गरेका थिए।

माओवादीले युद्धविरामको घोषणा गरेको र फौजी कार्यालाई स्थगित राखेको अवस्थामा चाडपर्व मनाउन र गाविसमा बसेर काम गर्न भनी मास्के सदरमुकामबाट ०६० भदौ १३ गते मात्र जलजलेस्थित आफ्नो घरमा फर्किएका थिए। मास्केको हत्या हुनुभन्दा दुई दिनअघि जलजले गाविस-१ बस्ने शिक्षक वीरेन्द्रकुमार मास्केलाई माओवादीले ज्योति मारिएको घटनाको सुराकीको आरोपमा अपहरण गरेर ईशिबू गाविस पुच्छाएर मरणासन्न हुने गरी

गड्गाकुमार मास्केलाई माओवादीले अपहरण गरी हत्या गरिएको स्थान

कुटपिट गरी गम्भीर घाइते बनाएका थिए। घाइते वीरेन्द्रकुमार मास्के अपहरण मुक्त भएर घरमा आएको भोलिपल्ट विहान गड्गा मास्केलाई माओवादीले अपहरण गरेका थिए।

०६० असोज १० गते दशैंको घटस्थापनाको दिन भएकोले मास्के विहान उठेर जमरा राख्न भनी पूजापाठ गरी बारीबाट माटो बोकेर घरमा आउदै गर्दा कम्ब्याट पोसाकमा रहेका अपरिचित दुईजना माओवादी कार्यकर्ताले घरमा आएर गड्गाकुमार मास्के भनेको को हो ? भनेर सोधे। मास्केले “म हो, तपाइँहरूलाई त मैले चिनिन नि” भनेका थिए। ‘तपाईंले हामीलाई पछि चिन्नुहुन्छ, दुई घटाका लागि तपाइँ हामीसँग हिँडनुहोस्’ भन्दै उनलाई घरबाट अपहरण गरेका थिए। मास्केलाई माओवादी कार्यकर्ताले घरबाट हिडाउनासाथ अन्य दुई जना माओवादी कार्यकर्ता समेत बाटोमा थपिएका थिए। मास्केकी पत्नी रमादेवी पतिका पछि-पछि गएकी थिइन्। ‘भाउजू, तपाइँ घर जानुहोस्, दाजुसँग केही कुरा गरेर भेर हामी दाजुलाई घरमा ल्याइदिने छौं’, भनेर आफूलाई फर्काएको मास्केकी पत्नी रमादेवीले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। उनलाई १५ मिनेटपछि घर फिर्ता पठाइएको थियो।

करिव ११ बजे सिम्ले गाविसको औंसीबजारमा पुगेर मास्केले एक बट्टा चुरोट किनेका थिए। माओवादीले उनलाई माओवादी सेक्रेटरी ज्योतिलाई सुरक्षाफौजले हत्या गरेको चौतारामा लगेर केही समय राखे। त्यसपछि सिम्ले गाविस-६ मा रहेको जीतबहादुर तामाडको घरमा आफ्नो ‘जनअदालत’ भन्दै पुऱ्याएका थिए। दिनभरि त्यही घरमा माओवादी कार्यकर्ताले उनलाई राखेका थिए। ‘ज्वाला’ भनिने माओवादी जिल्ला सेक्रेटरी विष्णुप्रसाद दाहालसमेतको उपस्थितिमा मास्केले माओवादीविरुद्ध सुराक्षी गरिएको आरोपमा “सफाया” गर्ने निर्णय गरेको थियो।

छ जना खुकुरी भिरेका माओवादी कार्यकर्ताले त्यहाँबाट दिउँसो ३:३० बजे मास्केलाई घर लैजाने बहानामा प्लास्टिकका डोरीले हात बाँधेर लिएर आएको दुईजना प्रत्यक्षदर्शीले देखेका थिए। उनीहरूसँग मास्के बोल्न खोजेका थिए। तर, माओवादी कार्यकर्ताले उनलाई बोल्नसमेत दिएनन्। मास्केको घरभन्दा दश मिनेट पैदल दूरी रहेको जड्गलमा पुऱ्याएपछि माओवादी कार्यकर्ताले बाटोभरि खुकुरी प्रहार गरेको हुनसक्ने लासको प्रकृति र सडकमा चुहिएको रगत देखेर अनुमान गरेको प्रत्यक्षदर्शीहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। प्रत्यक्षदर्शीहरूका नाम इन्सेक्को अभिलेखमा छ।

विद्यालयबाट घर फक्दै गरेका प्रधानाध्यापक भूपेन्द्र बुढाथोकीले मास्के मारिएको चौतारामा पुगदा दुई जना महिला र चार जना पुरुष माओवादी कार्यकर्ता ‘माओवाद जिन्दावाद’ भन्दै उकालो लाग्दै गरेका देखेका थिए। उनले मास्केको मृत प्रायः शरीर हल्लिदै गरेको अवस्थामा देखेका थिए। लास घोप्टो परेको थियो। लासको टाउको छियाछिया भएको थियो। बुढाथोकीले नै मास्केका परिवारलाई घटनाको सूचना दिएका थिए। माओवादीले लास नउठाउन धम्की दिए तापनि लासलाई बेलुकी सात बजेसम्ममा स्थानीय गाउँलेको सहयोगमा घर पुऱ्याइएको थियो। घर राखिएको दुई दिनसम्म परिवारले लास उठाउन सकेनन्। प्रहरीले पनि घटनास्थलमा गएर सहयोग गरेन। अन्त्यमा, प्रशासनले मानवअधिकारकमीको रोहबरमा लासको दाहसंकार गर्न र फोटो खिचेर ल्याउन भनेपछि इन्सेक जिल्ला प्रतिनिधि छुत्र

रिमालसमेतको रोहबरमा खोरुड्गा खोलामा मृतकको दाहसंस्कार गरिएको थियो।

मास्केको टाउकोमा १२ पटक काटेको देखिन्थ्यो। शरीरमा नीलडाम समेत थिए। गर्धन काटेर आधाभन्दा बढी छिनालिएको थियो। सम्वेदनशील अड्गमासमेत घाउचोट रहेको थियो भनी मृतकका भाइ दिनेशकुमार मास्केले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। माओवादीको धम्कीका कारण परिवारले काजकिरिया आफ्नो घरमा गर्न नसकेर सुनसरी जिल्लाको धरानमा गरेको थियो। घटनापछि परिवारका सदस्यहरू घरमा बस्न सकेनन्।

माओवादीले दाजुको हत्या गरेपछि भाउजू र नानीहरू सबै विस्थापित भएर सुनसरी जिल्लाको तरहरामा बसोबास गरिरहेको मास्केका भाइ दिनेशले बताए। अहिलेसम्म आफूले दाजुको घर रुँधेर बसेको तथा दाजुको खेतबारी बाँझिएको उनले बताए। उनका दाजुका परिवार एक पटक पनि घरमा फर्किएको छैन। राहत लिन भने जिल्ला सदरमुकामसम्म परिवारका सदस्य गएका थिए।

व्याय

मास्केको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएन। लासको पोस्टमार्टमसमेत भएन। कुनै कानुनी प्रक्रिया आराम्भ भएन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। आदेश गर्ने माओवादीका जिल्ला सेक्रेटरीलाई सबैले चिनेका छन्। हत्यामा संलग्न हुने कार्यकर्ता पौठाक गाविसतिरका हुन् भन्नेसम्म उनीहरूले जानकारी पाएका छन्। हत्या गर्ने माओवादी कार्यकर्तालाई आफूले चिनेको तर आफूले केही गर्न नसक्ने भएकोले चूप लागेको मृतकका भाइले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ६ लाख रुपियाँले मास्केको परिवार सुनसरी जिल्लाको तरहरामा घर किनेर बसोबास गर्दै आएको छ। माओवादीले मास्केबाट चन्दा लिई आएको भए पनि सुराकीको आरोपमा उनको हत्या गरेको थियो। माओवादी कार्यकर्ताले मास्केको हत्या गर्नु गलत भएको रहेछ भन्दै हिँडेको कुरा पीडित परिवारले पनि सुनेका छन्। हत्यामा संलग्न कसैमाथि पनि कानुनी कारबाही नभएकोले पीडित परिवार चिन्तित छ।

अभिलेख

- मास्केको हत्यासम्बन्धमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ १६९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

अम्मरबहादुर फम्बो

उमेर	: ५२ वर्ष
ठेगाना	: सडकान्तिबजार गाविस-२ खेलपुर, तेह्रथुम
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाली काड्ग्रेस जिल्ला सदस्य तथा सुकुमवासी समस्या आयोग, तेह्रथुमका उपाध्यक्ष
घटना मिति	: ०५८ फागुन १६ गते
घटनास्थल	: सक्रान्ति बजार गाविस-२ खेलपुर
पारिवारिक विवरण	: दिलमायाँ लिम्बू, पत्नी
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: २ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

सडकान्ति बजार गाविस-२ का ५२ वर्षीय अम्मरबहादुर फाम्बोलाई माओवादीको एक समूहले ०५८ फागुन १६ बेलुकी ८ बजे अपहरण गरेको थियो। उनको लास स्थानीय बासिन्दाले घाँटी रेटिएको अवस्थामा भोलिपल्ट फेला फेला पारेका थिए। उनी सुकुमवासी समस्या समाधान आयोग तेह्रथुमका उपाध्यक्ष थिए।

०५८ माघ १४ गते बगाले गाउँमा २१ जना माओवादीका कार्यकर्ता सुरक्षाकर्मीबाट मारिएपछि फम्बोलाई माओवादीले सुराकी गरेको आरोप लगाएकाले उनी भापा जिल्लाको विरामोडमा बस्दै आएका थिए। उनी फागुन १० गते घर फर्किएका थिए। ०५८ फागुन १६ गते माओवादीका कार्यकर्ताहरू फम्बोको घरमा बेलुकी आठ बजेतिर पुगेका थिए। फम्बो खाना खाएर कोठामा समाचार सुनेर सुतिसकेका थिए। एक जना माओवादी कार्यकर्ताले 'कस्को घर हो, को हुनुहुन्छ' भन्दै बोलाए। फम्बोकी पत्नी दिलमाया लिम्बूले ढोका खोलेर 'को हो तपाईंहरू भित्र आउनुहोस्' भनिन्। माओवादीका तीन महिला कार्यकर्तासहित आठ जना घर वरिपरि बसेका थिए। माओवादी कार्यकर्ताहरू कोही कम्बाट र कोही सादा पोशाकमा रहेको उनले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्।

'तपाईंलाई भेट्ने मानिस आएका छन्। कोही समय तल आउनू' भनेर दिलमायाले पति अम्बरलाई सुनाइन्। सुतिसकेका अम्मरबहादुर उठेर कपडा लगाएर तल भरे। 'तपाईं हो अम्बर फम्बो भनेको ? तपाईंसँग कुराकानी गर्नु पर्ने छ, तपाईं हामीसँग हिँडनुहोस्' भनी माओवादीका कार्यकर्ताले फाम्बोलाई लिएर गएका थिए।

घाँटी रेटेर हत्या गरेको फम्बोको लास घरनजिकैको वरपिपलको चौतारामा भोलिपल्ट विहान स्थानीय बासिन्दाले देखे। उनको शरीरभरि नीलडाम थियो। टाउको छिनालेर उनको हत्या गरिएको थियो। टाउकोमा चोटैचोट देखिन्थ्यो। वरको रुखको जरामा छिनालिएको टाउको गर्धनमा जोडेर लास राखिएको थियो। स्थानीय गाउँले सोधखोज गर्दा

फम्बोको घरभन्दा दुई किलोमिटर टाढा रहेको जड्गलमा उनको हत्या भएको थाहा पाएका थिए। घटनास्थलमा रगतको अहाल जमेको थियो। फम्बोको लास घरनजिकै ल्याएर छाडिएको थियो। फम्बोको लास देख्ने स्थानीय बासिन्दाहरूले इन्सेकको अनुपरीक्षण टोलीलाई घटनाको बारेमा जानकारी गराएका थिए। उनीहरूको नाम इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

फागुन १७ गते दिनभरि नै लास चौतारामा रहेको थियो। सुरक्षाकर्मी आएनन्। स्थानीय बासिन्दा पनि लास हेरेर घर गए, फर्किएर आएनन्। परिवारका सदस्यले मात्र लासको सुरक्षा गरेर बसे। प्रहरी प्रशासनबाट पनि कोही आएनन्। पछि त्यहाँ भेला भएका केही स्थानीय बासिन्दाले लासको सर्जिमन मुचुल्का तयार गरी नजिकैको सङ्कान्ति बजारस्थित च्यानडाँडामा सदृगत गरेका थिए।

माओवादीले सङ्गठन विस्तार गर्ने क्रममा अम्मरबहादुरलाई आफ्नो पार्टीको सदस्य भएर काम गर्न अनुरोध गरेको अनुपरीक्षणको क्रममा जानकारीमा आयो। कहिलेकाहीं ठूलो समूहमा आएर खाना खाने, कहिले १-२ जना माओवादी कार्यकर्ता उनको घरमा बस्ने गरेका थिए। कहिलेकाहीं एकदुई जना आएर चन्दा पनि मागेको परिवारका सदस्यले थाहा पाएका थिए। कति चन्दा दिए भन्ने कुरा भने उनीहरूलाई थाहा थिएन। किनभने फम्बोले दिएका सबै रकमको माओवादीले नगदी रसिदहरू दिएका थिएनन्। चन्दा दिने गरेको र जबरजस्ती नै भए आफूहरूको सहयोग पाउदै गरेका माओवादीले आफ्नो पतिलाई माओवादीले सुराक्षीको आरोपमा हत्या गरेको दिलमायाले बताइन्। फम्बोको हत्या गरेपछि पनि माओवादी कार्यकर्ताहरू उनको घरमा आउने गरेका थिए। संविधानसभाको निर्वाचनमा मत पनि मागेका थिए।

न्याय

अम्मरबहादुर फम्बोको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। उनको हत्या गर्न सल्लाह दिने सक्रान्तिबजार गाविसका स्थानीय माओवादी कार्यकर्तालाई सबैले चिनेका छन्। हत्यामा संलग्न आठ जना माओवादीका कार्यकर्ताहरू जिल्लाभित्रका नै हुन भन्नेमा परिवारका सदस्य विश्वस्त छन्। यस्ता दुर्दान्त घटनामा संलग्न हुने माओवादीका कार्यकर्तालाई कारबाही हुनुपर्छ भन्ने पीडित परिवारको भनाइ छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप उपलब्ध गराएको २ लाख सुपियाँले कलिला छोराछोरीलाई पढाउने काममा सहयोग भएको दिलमायाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। परिवारमा अहिले पनि साहुको धेरै ऋण छ। अहिले आएर माओवादी कार्यकर्ताहरू फम्बोको हत्या गर्नु गलत भएको भन्दै हिँड्ने गरेको आफूहरूले गाउमा सुन्ने गरेको परिवारका सदस्यले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

अभिलेख

- अम्मरबहादुरको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ १३६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

श्रीप्रसाद लिम्बू

उमेर	: २८ वर्ष
ठेगाना	: साब्ला गाविस-८, गैरीगाउँ, तेह्रथुम
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: नेकपा माओवादी सदस्य
घटनामिति	: २०८३ चैत २ गते
घटनास्थल	: जिरिखिम्ती बजार, तेह्रथुम
पारिवारिक विवरण	: दुई दाजुभाइ र दुई दिविहिनी र आमा
राहत	: २ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

साब्ला गाविस-८ वस्ते नेकपा माओवादीका साधारण सदस्य तथा माओवादीद्वारा घोषित गाउँ जनसरकारका सदस्य २८ वर्षीय श्रीप्रसाद लिम्बूलाई ०६२ चैत २ गते गस्तीमा गएको संयुक्त सुरक्षाफौजले जिरिखिम्ती बजार नजिकै भागिरहेको अवस्थामा गिरफ्तार गरेर गोली हानी हत्या गयो।

जिरिखिम्ती बजारमा किनमेल गरिरहेको अवस्थामा लिम्बूले संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीलाई बजारमा अचानक देखेपछि बजारको छेउबाट भाग्न थालेका थिए। सुरक्षाटोलीले उनी डराएर भाग्न थालेको देखेपछि लखेटन थाल्यो। संयुक्त सुरक्षाफौज सादा पोशाकमा आएका थिए। मृतक माओवादी कार्यकर्ता बजारबाट नाली, सुँगुरको खोर चर्पी, बाँसधारी, अलैचीबारी छिचोल्दै खोल्सामा पुगेका थिए। पछाडिबाट दुई जना सुरक्षाकर्मीले फायरिङ गर्दै गए। सुरक्षाफौजले बजार भन्दा १ सय ५० मिटर उत्तरपूर्वमा रहेको खोल्सामा गोली हानेर उनलाई घाइते बनाए। त्यसबीच, सुरक्षाफौजका अन्य जवान पनि घटनास्थलमा पुगेर घाइते लिम्बूलाई लगातार गोली प्रहार गरेर उनको हत्या गरे।

सुरक्षाफौजको गोली प्रहारबाट मृतको टाउको फुटेर छरपस्ट भएको थियो। सुरक्षाफौजले मृतकको हात र खुट्टा बाँसमा बाँधेर धिसाई बजार बीचमा “राम्रै सिकार भयो” भन्दै लिएर गएको थियो। सुरक्षाफौजले मृतकको परिवारलाई त्यस ठाउँमा लास जिम्मा दिन मानेन र लास रेडक्रसको एम्बुलेन्समा राखेर जिल्ला सदरमुकाम लिएर गए। सुरक्षाफौजले लासको पोस्टमार्टम नगरी पीडित परिवारलाई भोलिपल्ट बुझाएको थियो। पीडित परिवारले म्याडलुड बजारनजिकै रहेको जिल्ला वन कार्यालयको छेउको जड्गलमा लासको दाहसंस्कार गरेको थियो। सुरक्षाफौजको डरका कारण केही आफन्त र छिमेकीहरू मात्र दाह संस्कार गर्दा उपस्थित भए।

पीडितका दाजु खड्गबहादुर लिम्बूका अनुसार लासको प्रकृति हेर्दा मृतकको कम्मरदेखि माथिको भागमा छियाछिया हुने गरी गोली लागेको थियो। गोली शरीरको पछाडि पट्टिबाट लागेको देखिन्थ्यो। किनभने पछाडिपटि सानो घाउ र पेटर्टर्फ ठूलो घाउ थियो।

मृतक माओवादी पार्टीमा एक महिना अगाडि मात्र संलग्न भएका थिए। घटनाका बारेमा जिल्लाका मानवअधिकारसम्बन्धी सङ्घसंस्था इन्सेकआबद्ध जनचेतना अभियान प्याकको संयोजकत्वमा इन्सेक प्रतिनिधि, पत्रकार महासङ्घलगायतले यथार्थ छानबिन गरेर घटनाको वास्तविक तथ्य पत्रकार सम्मेलनमार्फत सार्वजनिक गरेको थियो। छानबिन समितिको प्रतिवेदनमा नेपाली सेनाले उक्त घटनामा आवश्यकता भन्दा बढी बल प्रयोग गरी गैरकानुनी तवरले हत्या गरेको उल्लेख छ।

न्याय

श्रीप्रसाद लिम्बूको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमसमेत भएन। अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। घटनामा संलग्न नेपाली सेनाका कमाण्डर र जवानलाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। हत्यामा संलग्न भएका ५० औँ जना सुरक्षाफौजका जवानमध्ये आधा सादा पोशाक र आधा कम्बाट ड्रेसमा भएको पीडित परिवारका सबैलाई थाहा छ। एक हप्ता लगाएर उक्त घटनाको छानबिन गरी जिल्लाका मानवअधिकारकर्मीले तयार पारेको प्रतिवेदन प्रमुख जिल्ला अधिकारीको उपस्थितिमा सार्वजनिक गरिएको थियो।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको २ लाख रुपियाँले घरको ऋण तिरेको परिवारका सदस्यहरूले बताए।

अभिलेख

- श्रीप्रसाद लिम्बूको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००७ को पृष्ठ १७७ मा विवरण प्रकाशन भएको।
- इन्सेक जिल्ला प्रतिनिधि छत्र रिमाल, इन्सेकआबद्ध संस्था जनचेतना अभियान प्याकका अध्यक्ष ज्योति अधिकारी, मानवअधिकार एलाएन्स अध्यक्ष किशोरचन्द्र दुलाल, मानवअधिकार तथा शान्ति समाजका अध्यक्ष तुलसी संग्रौला र नेपाल पत्रकार महासङ्घका अध्यक्ष महेन्द्र काफ्लेले घटनाको विषयमा सत्य तथ्य छानबिन गरी २०६२ चैत ११ गते उद्योग वाणिज्य सङ्घको सभाहलमा प्रस्तुत गरिएको प्रतिवेदन इन्सेकको अभिलेखमा रहेको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

ठगेन्द्रप्रसाद ढकाल

उमेर	: ४६ वर्ष
ठेगाना	: ओयाक्जुड गाविस-५, तेहथुम
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: नेकपा एमाले समर्थक
घटना मिति	: २०५८ चैत २७ गते
घटनास्थल	: ओयाक्जुड गाविस-५ नेवयी तेहथुम
परिवारिक विवरण	: अमृतादेवी ढकाल, पत्नी
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: २ लाख २५ हजार रुपियाँ

घटनाविवरण

ओयाक्जुड गाविस-५ का ४६ वर्षीय ठगेन्द्रप्रसाद ढकाललाई माओवादी कार्यकताको एक समूहले ०५८ चैत २७ गते बेलुकी ६ बजे अपहरण गरेकोमा त्यसै दिन बेलुकी आठ बजे घरनजिकैको देवीथानमा लगेर खुकुरी प्रहार गरी छियाछिया पारेर हत्या गरेको थियो।

२०५८ साल जेठ १७ गते माओवादीका तीन जना कार्यकर्ता ढकालको घरमा गएर खान र बासको लागि पहिलो पटक अनुरोध गरेर बसेका थिए। त्यस समूहमा माओवादीका जिल्ला सेक्रेटरी विमल विरामसमेत थिए। माओवादीले ढकाललाई माओवादी पार्टीमा लाग्न अनुरोध गर्दै आइरहेका थिए। ढकालले चाहिँ ‘मेरो घरमा आएर तपाईंहरू खान बस्न सक्नु हुन्छ, म चाहिँ माओवादीमा लागेर हिँड्न सकिदै’ भन्ने जवाफ दिएको अनुपरीक्षण टोलीलाई परिवारका सदस्यहरूले बताए।

०५८ मङ्गसिर १४ गते माओवादी जिल्ला सेक्रेटरी विमल विराम र ढकालका छोरा २२ वर्षीय सन्तोष सँगैसँगै घरको पालीमा सुतेका थिए। भोलिपल्ट बिहान सदरमुकामबाट गस्तीमा आएको संयुक्त सुरक्षाकौजले ढकालको घर घेरा हालेर विमल विरामको गोली प्रहार गरेर हत्या गयो। सन्तोषलाई पनि सेनाले गोली प्रहार गर्न खोजेका थियो। उनले आफू त्यही घरको भएको तथा माओवादीमा संलग्न नरहेको भन्दै पटकपटक याचना गरेपछि उनलाई सैनिकले बन्दुकको कून्दाले हानेका थिए। उनलाई सेनाले नियन्त्रणमा लिई जिल्ला सदरमुकामसम्म लगेको थियो।

माओवादी नेता विमल विरामको सुरक्षाकौजबाट हत्या भएपछि ढकाललाई माओवादीले सुराक्षी गरेको आरोप लगाउन शुरु गरेको थियो। आफूले कुनै किसिमको सुराक्षी नगरेको ढकालले परिवारका सदस्यहरूलाई बताएका थिए। ढकालकी पत्नी अमृतादेवीले माओवादीहरूको विश्वास नभएको भन्दै पतिलाई जिल्लाबाहिर गएर बस्न अनुरोध गरेपछि ठगेन्द्र दुई महिनासम्म विराटनगरमा गएर बसेका थिए। आफ्नो केही दोष नभएको, सुराक्षी नगरेको तथा कुनै गलती पनि नगरेकाले घरमै गएर बस्ने भन्दै उनी ०५८ फागुनको पहिलो साता विराटनगरबाट घर फर्किएका थिए।

२०५८ चैत २७ गते बेलुकी ढकाल परिवारले खाना खाइसकेको थियो। माओवादीका

हतियारधारी छ जना कार्यकर्ताहरू ढकालको घरमा आइपुगो। उनीहरूले ढकालकी पत्नीलाई “आमा, हामीलाई खाना बनाइदिनुहोस् न” भनेका थिए। ढकालकी पत्नी खाना बनाउने तयारीमा लागिन्।

यता माओवादी कार्यकर्ताले ठगेन्द्रलाई ‘दाई तपाईंसँग केही सल्लाह गर्नु छ’। तपाईं हामीसँग हिँड्नुहोस् न, भन्दै घरको आँगनदेखि नै कुराकानी गर्दै उत्तरतर्फ खेतैखेत लिएर गए। खाना घरमा पाकिसको थियो। किन खाना खान आएनन् भनेर घरको धुरीमा रहेको झ्यालबाट ढकाल पत्नी र छोराले हर्दा घर भन्दा पाँच सय मिटर उत्तरमा रहेको देवीथानको छेउमा ढकालसँग माओवादी कार्यकर्ताहरूले ‘तलाई आज यहाँ माछ्यौ भन्दै’ कराएको सुने पनि उनीहरू त्यहाँ जाने आँट गर्न सकेनन्।

यसैबीच ‘अझ्या, मलाई मारे है भन्न’ आवाज ढकालकी पत्नी र छोराले सुने। खुकुरी चलेको जस्तो आवाज आयो। ‘यो देवीथान साक्षी छ, मैले सुराकी गरेको छैन, वरू जति चन्दा मारछ्यौ म दिन्छ्यु तर मलाई नमार’ भन्दै ढकालले माओवादीलाई पटकपटक याचना गरेको ढकालकी पत्नी र छोराले सुनेका थिए। माओवादी कार्यकर्ताले सुराकी, सामन्ती, हत्यारा भन्दै ढकालमाथि पटकपटक खुकुरी प्रहार गरिरहेका थिए। ‘गुहार गुहार, मलाई बचाओ,’ भनेर ढकाल चिच्याउदै थिए। शरीरमा छियाछिया हुने गरी काटिएका ढकाल दौड्डै घरको नजिक आइपुगेका थिए। घरको आँगन नजिकैको खेतमा ढ्वेर “मलाई बचाओ” भन्ने आवाज आउनासाथ ‘अझ मरेको रहेनछ, यसलाई मार’ भनेपछि एक जना माओवादीको कार्यकर्ताले केही समयसम्म लगातार खुकुरी प्रहार गरिरहेको ढकाल पत्नी र छोराले घरमाथिबाट देखेका थिए। त्यसपछि माओवादीहरू ‘ढकाल मज्यो, अब जाऊँ’ भन्दै उकालो लागेका थिए। छोरा र पत्नीले अत्यन्तै गम्भीर अवस्थामा ठगेन्द्रलाई आँगनमा देखे। शरीरमा कपडा थिएन। उपचारका लागि सहयोग गर्न गाउँका कोही पनि आएनन्। परिवारको सदस्यले रगतमा डुबेको शरीरलाई उपचारका लागि भन्दै जिल्ला सदरमुकामतर्फ लैजाई गर्दा ठगेन्द्रको बाटोमै मुत्यु भएको थियो। घटनालाई घरबाट प्रत्यक्ष हेरिरहेकी एक महिलाका अनुसार (जसको नाम सुरक्षाका कारण प्रकाशन गरिएको छैन), माओवादीले ढकालको संवेदनशील अङ्गसमेत काटेका थिए।

लास सदगत गर्न स्थानीय गाउँलेहरू डरले गर्दा ढकालको घर आउन मानेनन्। दिउँसोतिर जिल्ला सदरमुकामबाट सुरक्षा टोली गएर पोस्टमार्टमका लागि लास जिल्ला सदरमुकाम लगेको थियो। ठगेन्द्रको शरीरमा २८ ठाउँमा खुकुरी प्रहार गरिएको परिवारजनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। लासको सदगत माओवादीका धम्की कारण गाउँमा नगरी धनकुटाको मूलघाटमा गरिएको थियो भने काजकिरिया पनि डरकै कारण पीडित परिवारले मोरडको विराटनगर गर्नु परेको थियो।

ढकालको परिवारलाई स्थानीय ओयाकजुङ-५ मा मुखिया खाल भन्ने गर्दथे। उनीहरू काजकिरिया गर्न गएपछि फर्केर घर आएनन्। बाखा, वस्तु भैंसी र घरमा रहेका ५० मुरी धान र थालबटुका भाँडाकुडा र लताकपडा त्यसै छाडेर विराटनगरतर्फ गएका थिए। घर छाडेर ढकालको परिवार विराटनगर गएपछि ओयाकजुङ-५ स्थित ढकालको घरमा कहिले दुईचार जना हुन्थे त कहिले ६०-६५ जनासम्म माओवादीको समूह आएर बस्ने गरेको प्रत्यक्षदर्शीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

ढकालको हत्यापछि उनको परिवार विराटनगरमा विस्थापित भयो। ढकालको घरबाट माओवादीले सबै सरसामान, गाई वस्तु तथा बाखापाठा लगे। २०६३ सालमा परिवारका सदस्यहरू गाउँ आएर खोजतलास गर्दा केही बाखा भने नजिकैको गाउँमा माओवादीले उनीहरूका समर्थकहरूलाई दिएको थाहा पाए। माओवादीका समर्थकहरूको घरबाट बाखा आफूहले फिर्ता लिएर आएको पीडित परिवारले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

०६२/०६३ को आन्दोलनपछि ‘सामन्तीको घरजग्गा कब्जा गरेर बस्ने हाम्रो पार्टीको नीति हो’ भन्दै ठगेन्द्रको घरमा माओवादीले पार्टी जिल्ला समिति सदस्य हरिवहादुर मिश्रलाई राखे। जब राज्यले विस्थापित परिवारलाई घर फर्क्ने नीति ल्याएर राहत र क्षतिपूर्तिको समेत व्यवस्था गरेर घर फर्क्न भन्यो, त्यसपछि ढकाल परिवार घर फर्किएको थियो।

ठगेन्द्रकी पत्नी परिवारसाथमा घर फर्किए पनि माओवादी जिल्ला सदस्य मिश्रले ढकाल परिवारको घर छाडेनन्। स्थानीय बासिन्दाको पहलमा एउटै घरको पहिलो तलामा पीडित परिवार र दोश्रो तलामा माओवादीका कार्यकर्ता बसाइएका थियो। ०६४ सालमा इन्सेक जिल्ला प्रतिनिधि छ्वत्र रिमालले जिल्ला सदरमुकाममा गरेको मानवअधिकार वर्षपुस्तकको समीक्षा कार्यक्रममा जिल्लाका सबै सरोकारबाला र माओवादी जिल्ला नेता सचिन भनिने दुर्गा चापागाईको उपस्थितिमा ढकालको कब्जा गरेको घरको विषयमा छलफल गरेको थियो। माओवादीले त्यस घरबाट आफ्ना कार्यकर्तालाई निकालेर ढकालकै पालीमा राख्ने शर्तमा मिश्रले घर छाडिएको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई जानकारी गरायो।

न्याय

ठगेन्द्रप्रसाद ढकाल हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएन। लासको पोस्टमार्टम भएन। कुनै कानुनी प्रक्रिया आरम्भ भएन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। आदेश गर्ने माओवादीका जिल्ला सेकेटरीलाई सबैले चिनेका थिए। ती आदेश दिने जिल्ला सेकेटरीको पनि सुरक्षाफौजले प्रहार गरेको गोली लागेर अर्को ठाउँमा मृत्यु भएको थियो। ढकालको हत्यामा संलग्न हुने कार्यकर्ता तेहथुम जिल्ला भित्रका नै हुन् भन्ने कुरा परिवारले थाहा पाएका छन्। नाम भने कसैको पनि थाहा नभएको पीडितपक्षले अनुपरीक्षण टोलीलाई जानकारी गरायो।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको २ लाख रुपियाँ ऋण तिर्दा सकिएको पीडित परिवारले जानकारी गरायो। हत्यामा संलग्न कसैलाई पनि कानुनी कारबाही नभएकोले परिवारले अहिलेसम्म चित बुझाउन सकेको छैन।

अग्रिमलेख

- ठगेन्द्रप्रसाद ढकालको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ १३६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

पञ्चबहादुर राई

उमेर	: ३५ वर्ष
ठेगाना	: स्याबून-९ गैरीगाउँ सङ्खुवासभा
पेशा	: राजनीति / कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: तरुण दल
घटना मिति	: २०८० असोज १४ गते
घटनास्थल	: स्याबून-४ कुसुवा सङ्खुवासभा
पारिवारिक विवरण	:
पत्नी	: मधुमाया राई
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

स्याबून गाविस-९ गैरीगाउँका ३५ वर्षीय पञ्चबहादुर राईलाई माओवादीको एक समूहले ०६० असोज १२ गते अपहरण गरेकोमा उनको ०६० असोज १४ गते हत्या गरेको माओवादीले परिवारका सदस्यलाई जानकारी गराएको थियो।

पञ्चबहादुर राई ०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनदेखि नेपाली काड्रेसको कार्यकर्ताको रूपमा सक्रिय थिए। उनी तरुण दलको इलाकास्तरीय नेता पनि भए। उनलाई घरबाट तीन घण्टा टाढा पैदल दूरीमा रहेको जलजला गाविस-९ को बिहिवारेमा लाग्ने बिहीबारे बजारबाट

माओवादीले ०६० असोज १२ गते अपहरण गरी सोही दिन जलजला गाविस-२ तेर्से गाउँको कुइसाड शेपाको घरमा पुऱ्याएका थिए।

चार जनाको सड्ख्यामा रहेका माओवादी कार्यकर्ताले हात बाँधेर पञ्चबहादुरलाई ‘रातभर माओवादीविरुद्ध सुराकी गर्द्दस’ भन्दै मराणासन्न हुने गरी कुटपिट गरेका थिए। उनलाई खाना खान भन्दै चम्ची मुखमा लगाई दिने र घोचेर मुखको भित्री भागमा घाउ पनि बनाइदिएको स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

असोज १३ विहान १० बजे माओवादीले राईको हात बाँधेर उनलाई डोच्याउदै गुप्ती पातलतर्फ लगेको तेर्से गाउँका स्थानीय बासिन्दाले देखेका थिए। माओवादीले राई परिवारलाई हत्या गरेको जानकारी गराएपछि मात्र राईको हत्या भएको थाहा भएको थियो। माओवादीले हत्या गरेको भनी जानकारी गराए पनि परिवारलाई लास कहाँ छ भन्ने थाहा थिएन। लासको न त पोस्टमार्टम भयो, न त प्रहरी मुचुल्का नै बनाइयो।

पञ्चबहादुर ०५४ देखि नै नेपाली काडग्रेसको कार्यकर्ता भई हिँड्ने गरेको, माओवादी पार्टीलाई असहयोग गरेको भन्दै पटकपटक कुटपिट गर्ने गरेको मृतक राईकी पत्नी मधुमाया राईले बताइन्। निर्वाचनको समयमा म्यादी प्रहरीमा भर्ती भएको भन्दै पतिलाई कुटपिट गर्ने गरेको उनले बताइन्। गाउँस्तरमा तरुणदलको सक्रिय कार्यकर्ताको रूपमा पञ्चबहादुरलाई चिनेपछि स्थानीय माओवादी कार्यकर्ताले आफूले भनेको नमानेको भन्दै ०५८ सालमा उनको हातको औंला काटी भम्पल्ले हात र खुट्टा नचल्ने गरी कुटपिट गरेका थिए।

न्याय

पञ्चबहादुरको अपहरणपछि गरिएको हत्याको विषयमा कुनै उजुरी परेन। लासको पोस्टमार्टम हुन सकेन। लाससमेत नदेख्दा पीडित परिवार दोषीलाई कारबाही हुनेमा शड्का गर्दैन्। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवारले औपचारिक रूपमा चिनका छैनन् तर, त्यसै गाउँमा यातना दिने माओवादीहरूलाई भने गाउँलेहरूले चिनेका छन्। उनीहरू पीडितको गाउँ आसपासका हुन्। माओवादीले पञ्चबहादुरको हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेको छैन।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिर्दा सकिएको परिवारका सदस्यहरूले बताए।

अभिलेख

- पञ्चबहादुरको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ १७८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

लाक्पा शेर्पा

उमेर	: ४७ वर्ष
ठेगाना	: जलजला गाविस-२ तेस्रैताल, सङ्खुवासभा
पेशा	: कृषि
घटना मिति	: ०५९ भदौ २६ गते
घटनास्थल	: जलजला-२ तेस्रै ताल सङ्खुवासभा (आफ्नै घरबाट ५० मिटर माथि)
पारिवारिक विवरण	:
पत्नी	: पेमदिकी शेर्पा
छोरीहरू	: पासाडलहमू, मिडमा, ददिकी शेर्पा
छोराहरू	: निमारिन्जी, पेमाथर्के, साडगे शेर्पा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

जलजला गाविस-२ तेस्रैतालका ४७ वर्षीय लाक्पा शोर्पालाई माओवादीको एक समूहले हात बाँधेर घरबाट ०५९ भदौ २६ गते अपहरण गरेको थियो। अपहरणको एक घण्टापछि घरबाट ५० मिटर माथिको पाखावारीमा लगेर खुकुरीले खुट्टा काटेर ग्रिनेड तथा बम प्रहार गरी उनको त्यसै दिन हत्या गरिएको थियो। क्षतिविक्षत अवस्थामा उनको लास भोलिपल्ट गाउँलेहरूले पीडितको घरभन्दा ५० मिटर पर फेला पारेका थिए।

घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई पीडित परिवारका सदस्यहरूले बताए अनुसार शेर्पा परिवारसँग माओवादीले पटक-पटक चन्दा माग्ने गरेका थिए। लाक्पाले आफूसँग पैसा नभएको भन्दै माओवादीहरूलाई चन्दा दिन नसक्ने बताउदै आएका थिए। लाक्पा शेर्पासँग ०५९ साल साउनमा माओवादीले २० हजार रुपियाँ चन्दा मागेका थिए। आफ्नो आर्थिक अवस्था नाजुक भएको भन्दै उनले चन्दा दिएका थिएनन्।

माओवादी कार्यकर्ताका विभिन्न समूहहरू आएर लाक्पाको घरमा साता दिनभन्दा बढी बस्ने र भात पकाउन लगाएर खाने गर्दथे। माओवादी कार्यकर्ता कहिले दुईचार जना हुन्थे, त कहिले सयाँको जत्था पनि घरमा आउने, बस्ने तथा खाने गर्दथे। लाक्पालाई खान र बास दिएर मात्र नपुगेको भन्दै चन्दा माग्दा नदिएको आरोपमा माओवादीले उनको हत्या गरेका थिए।

०५९ भदौ २३ गते माओवादीले लाक्पाका जेठा छोरा निमारिन्जी शोर्पालाई अपहरण गरी लगेका थिए। तीन दिनपछि भदौ २६ गतेसाँझ ५ बजे उनका छोरा घर फर्किएका थिए। उनी घर फर्किएपछि बुवा लाक्पालाई पाँच जना माओवादी कार्यकर्ताले जर्बजस्ती अपहरण गरेका थिए। लाक्पालाई अपहरण गरेको एक घण्टापछि घरभन्दा मास्तिर विस्कोटनको आवाज सुनेको मृतककी पत्नी पेमदिकीले बताइन्। बम प्रहार गरी पतिको हत्या गरेको होला भनी उनकी पत्नीले आशड्का गरेकी थिइन्।

परिवारका सदस्यहरूले छिमेकीलाई बोलाएर बम पड्किएको क्षेत्रमा पुगदा हात बाँधिएको अवस्थामा लाक्पाको क्षतविक्षत लास भेटिएको थियो। हत्या गरिएको भोलिपल्ट गाउँलेहरूले लास देखे पनि तीन दिनपछि मात्र इलाका प्रहरी कार्यालय चैनपुरको टोली आएपछि हत्या भएकै स्थानमा लासको सदगत गरिएको थियो।

ब्याया

लाक्पाको हत्या विषय पीडित परिवारले कतै उजुरी गरेको छैन। लासको पोस्टमार्टमसमेत हुन सकेन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले सँधै आइरहने भएकाले चिनेका छन्। उनीहरूको नाम, ठेगाना थाहा नभएको पीडित परिवारका सदस्यहरूले बताए। आरोपितहरू सङ्खुवासभा जिल्लाकै हुन् भन्ने थाहा भएको पीडित परिवारका सदस्यहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ छोराछोरीको पठनपाठनमै खर्च भएको मृतककी पत्नीले बताइन्। माओवादीलाई सँधै खान, बस्त दिएकोमा पतिको हत्या नै गर्नुपर्ने कें कारण थियो अझै प्रष्ट नभएको उनले बताइन्। घटनाका आरोपितहरू खुलेआम हिँडिरहेको देख्दा अझै पनि दुःख लाग्ने पीडित परिवारका सदस्यहरूले बताए।

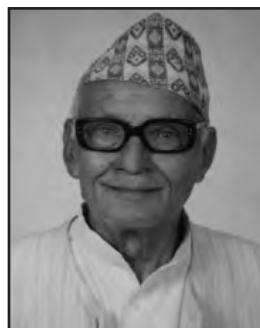
अभिलेख

- लाक्पाको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ १४३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

दानबहादुर कार्की

उमेर	: ८३ वर्ष
ठेगाना	: टक्सार गाविस-१, भोजपुर
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाली काइग्रेसका सङ्गठित सदस्य, २००७ सालका प्रजातान्त्रिक योद्धा
घटना मिति	: ०६१ पुस ८ गते
घटनास्थल	: टक्सार गाविस-१, भोजपुर
पारिवारिक विवरण	: पत्नीको मृत्यु भएको, छोराछोरी ७ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

नेकपा माओवादीले कब्जा गरेको धान लगेको आरोपमा माओवादी कार्यकर्ताले नेपाली काइग्रेसका सङ्गठित सदस्य तथा २००७ सालको प्रजातान्त्रिक आन्दोलनका योद्धा टक्सार गाविस-१ निवासी ८३ वर्षीय दानबहादुर कार्कीलाई उनको घरैमा ०६१ पुस ८ गते विहान गोली हानी हत्या गरे।

जिल्लामा समाजसेवीका रूपमा प्रतिष्ठित दानबहादुर कार्कीलाई माओवादी कार्यकर्ताले आफूहरूले कब्जा गरेको धान नउठाउन चेतावनी दिएका थिए। आफ्नो जग्गामा उत्पादित अन्न आफूले उठाउन पाउनुपर्ने अडान कार्कीले लिई आएका थिए। माओवादी कार्यकर्ताले कार्कीमाथि परिवारकै एक महिला सदस्यसँग अवैध यौन सम्बन्ध राखेको पनि आरोप लगाएका थिए।

०६१ पुस ७ गते राति घरैमा खाना खाएर परिवारका सदस्यहरूसँगै सुतेका कार्की ०६१ पुस ८ गते ६ बजे विहानै उठेका थिए। विहानै उठेर नियमित कार्यका लागि उनी चर्पीतर्फ जाई थिए। चर्पीतर्फ जाई गरेका कार्कीलाई सुरुमा पाँच जनाको सङ्ख्यामा रहेका माओवादी कार्यकर्ताले गालीगलौज गरेका थिए। गालीगलौज गरेपछि कार्की र माओवादी कार्यकर्ताबीच केही समय दोहोरो सम्वाद पनि भएको थियो। कार्कीले केही कुरा भन्न नपाउदै घरभन्दा बाहिरको आँगननजिकै रहेका एक जना माओवादी कार्यकर्ताले खुकुरी निकालेर कार्कीको घाँटी नजिकै प्रहार गरेका थिए। माओवादी कार्यकर्ताले खुकुरी हानेपछि कार्की आत्तिदै घरभित्र पसे। पच्छ्याउदै आएका माओवादी कार्यकर्ताले परिवारका अन्य सदस्यहरू घरभित्र रहेको अवस्थामा गोली प्रहार गरेको मृतककी छोरी कान्ता बस्नेतले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। ‘माओवादीले खुकुरी हानेपछि बुबा ढल्मलाउदै घर भित्र पस्नु भएको थियो। हामीले जोगाउन खोज्दा हामीलाई पनि पेस्तोल देखाएर मार्न खोजे। अनि हामै अगाडि बुबालाई छातीमा गोली हाने,’ छोरी कान्ताले बताइन्।

कार्की जिल्लास्थित विभिन्न शैक्षिक संस्थान, विद्यालय र अन्य सामाजिक संस्थाका संस्थापकसमेत थिए। आफ्नो दलगाउँ गाविसस्थित खेतमा लगाएको धान माओवादीले कब्जा गरेको घोषणा गरेपछि कार्कीले आफ्ना मजदुर पठाएर धान उठाएका थिए। सोही विषयलाई लिएर कार्कीको घरमा आएका माओवादी कार्यकर्ताले वयोवृद्ध कार्कीको हत्या गरेका थिए।

कार्कीको लासको पोस्टमार्टम ०६१ पुस ९ गते भोजपुर अस्पतालमा भएको थियो। माओवादीले घटनास्थलमा एक पर्चा छोडेर कार्कीलाई हत्या गर्नुको कारण बारे खुलाएका थिए। उक्त पर्चामा पाईने कब्जा गरेको धान उठाएको, परिवारकै एक सदस्यसँग अैध्यौन सम्बन्ध राखेकाले हत्या गरिएको उल्लेख थियो।

न्याय

कार्कीको हत्यामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तामाथि कुनै कारबाही भएन। सो घटनाबारेमा हालसम्म कुनै निकायबाट छानबिन नहुँदा गम्भीर मानवअधिकार हननमा संलग्नले उन्मुक्ति पाइरहेका छन्।

हानिपूरण

विस्तृत शान्ति सम्झौतापछि शान्ति तथा पुनःनिर्माण मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको राहत रकम ३ लाख रुपियाँ मृतकका परिवारले हालसम्म लिएका छैनन्।

अभिलेख

- दानबहादुरको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ २१३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

आइगकिपा शेपा

उमेर	: २० वर्ष
ठेगाना	: हेलौँछा गाविस-५, हात्तीखर्क
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: पूर्व माओवादी कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०६० भदौ २६ गते दिउँसो
घटनास्थल	: हेलौँछा गाविस-५, हात्तीखर्क
पारिवारिक विवरण	: बाबु फूर्वा शेपा र आमा पेम्लकी शेपा
वैवाहिक अवस्था	: अविवाहित
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

भोजपुरको हेलौँछा गाविस-५ हात्तीखर्क निवासी २० वर्षीय आइगकिपा शेपालाई भोजपुर सदरमुकामबाट तत्कालीन शाही नेपाली सेनाको नेतृत्वमा नेपाल प्रहरीसहितको गस्ती टोलीले निशस्त्र अवस्थामा हेलौँछा गाविस-५ मा रहेको उनको गोठबाट ०६० भदौ २६ गते दिउँसो गिरफ्तार गरेको थियो ।

माओवादी कार्यकर्तासँग एक महिना हिँडेर घर फर्केका शेपालाई माओवादीमा संलग्न भएको आरोपमा सुरक्षाफौजले गिरफ्तार गरेको थियो । निशस्त्र अवस्थामा गिरफ्तार भएका शेपालाई शाही नेपाली सेना नेतृत्वको टोलीले गिरफ्तार गरेलगतै बन्दुकको कून्दा र बुटले हानेर शारीरिक यातना दिन थालेको थियो । उनलाई गिरफ्तार गरिएको स्थानबाट आधा घण्टा पैदल दूरीमा रहेको हेलौँछा गाविस-५ को हात्तीखर्क जङ्गलमा पुऱ्याएर राखेको थियो । सुरक्षाफौजले यातना दिँदा उनले आफूलाई नमार्नका लागि गरेको हारगुहार हात्तीखर्क, फलाटे र अन्यगाउँका बासिन्दाले सुनेका थिए । सुरक्षाफौजको टोलीले शेपालाई खाडल खन्न लगाए । खाडल खन्न दा पनि उनलाई यातना दिने क्रम जारी रहेको थियो । शेपालाई जिउदै खाडलमा पुरेको करिब १० मिनेटपछि सुरक्षाफौजको टोलीले खाडल माथिबाट आइगकिपालाई गोलीप्रहार गरेको थियो ।

घटना भएपछि सरकार नियन्त्रित सञ्चार माध्यमहरूले सुरक्षाफौजसँगको भिडन्तका क्रममा पीडितको मृत्यु भएको प्रचार गरेका थिए । सुरक्षाफौजले आफ्नो टोलीमाथि आइगकिपाले सकेट बम प्रहार गरेपछि प्रतिकारमा उनको मृत्यु भएको दावी गरेको थियो । आइगकिपालाई गाडेर सुरक्षाफौजको टोली ०६० भदौ २७ गते सदरमुकाम भोजपुर फर्केको थियो ।

न्याय

आड्गकिपाको हत्यावारे हालसम्म कुनै निकायले छानबिन गरेको छैन

हानिपूरण

पीडित परिवारलाई नेपाल सरकारले ३ लाख रुपियाँ राहतस्वरूप उपलब्ध गराएको छ।

अभिलेख

- आड्गकिपाको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ १७५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

चन्द्रकला विश्वकर्मा

उमेर	: २६ वर्ष
ठेगाना	: पावला गाविस-७, भोजपुर
पेशा	: विद्यार्थी, कक्षा १० मा अध्ययनरत
घटनामिति	: २०६२ जेठ ३१ गते
घटनास्थल	: यूगाविस-३, सरस्वती मावि नजिकै
पारिवारिक विवरण	: बाबु बलबहादुर र आमा धनमाया विश्वकर्मा
वैवाहिक अवस्था	: अविवाहित
राहत	: अहिलेसम्म नलिएको

घटना विवरण

भोजपुर जिल्ला पावला गाविस-७ की २६ वर्षीया चन्द्रकला विश्वकर्मालाई माओवादी कार्यकर्ताले ०६२ जेठ ३० गते विद्यालयबाटै अपहरण गरेका थिए। त्यसअघि चन्द्रकलाले एक वर्ष नेकपा माओवादी संलग्न भएकी थिइन्। उनले शिक्षा क्षमा कन्या माध्यमिक विद्यालय अध्ययन पुनः सुचारू गरेकी थिइन्। अपहरण गरेपछि माओवादीले शारीरिक यातना दिएर उनको हत्या गरेका थिए।

विद्यालयबाट अपहरण गरेपछि विश्वकर्मालाई माओवादीले कुटपिट गरेका थिए। करिब पाँच जनाको सङ्ख्यामा रहेका माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरेको भोलिपल्ट ०६२ जेठ ३१ गते विश्वकर्मालाई यूँ गाविस पुऱ्याएका थिए। यूँ गाविसमा पुऱ्याउनुअघि नै उनीमाथि माओवादी कार्यकर्ताले लाती, मुक्का र लाठीले कुटपिट गर्न थालेका थिए।

शिक्षा क्षमा कन्या माध्यमिक विद्यालय वयाडबजार देवानटारमा १० कक्षामा अध्ययनरत चन्द्रकलालाई माओवादीले पार्टीविरुद्ध सुराकी गरेको र पार्टी विरोधी काम गरेको आरोपमा शारीरिक यातना दिएका थिए। माओवादी कार्यकर्ताले चन्द्रकलालाई यूँगाविस-१

स्थित सरस्वती माध्यमिक विद्यालय नजिकैको सल्लाधारीमा लगेर लाती, मुक्का र लाठीले प्रहार गरेका थिए।

शारीरिक यातना दिंदै जबरजस्ती माओवादी विरोधी काम गरेको हो भन्न लगाएर माओवादी कार्यकर्ताले धारिलो हतियारले समेत टाउको, खुट्टा र शारीरका अन्य भागमा प्रहार गरेका थिए। चरम शारीरिक यातना र खुकुरीले प्रहार गरेपछि पीडित घटनास्थलमै बेहोस भएर ढलेकी थिइन्। यातना दिने क्रममा पीडित शिथिल हुँदै गएपछि माओवादी कार्यकर्ताले यातना दिएकै स्थानमा खाल्डो खनेर पीडितलाई जिउदै गाडेको प्रत्यक्षदर्शी स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

चन्द्रकलालाई जिउदै गाडिएको स्थानबाट मृतकका परिवारलाई लास लैजान समेत माओवादी कार्यकर्ताले नदिएको यूँ गविसका स्थानीय बासिन्दाले बताए। पीडित परिवारले मृतकको अन्तिम संस्कार गर्न पनि सकेनन्।

व्याय

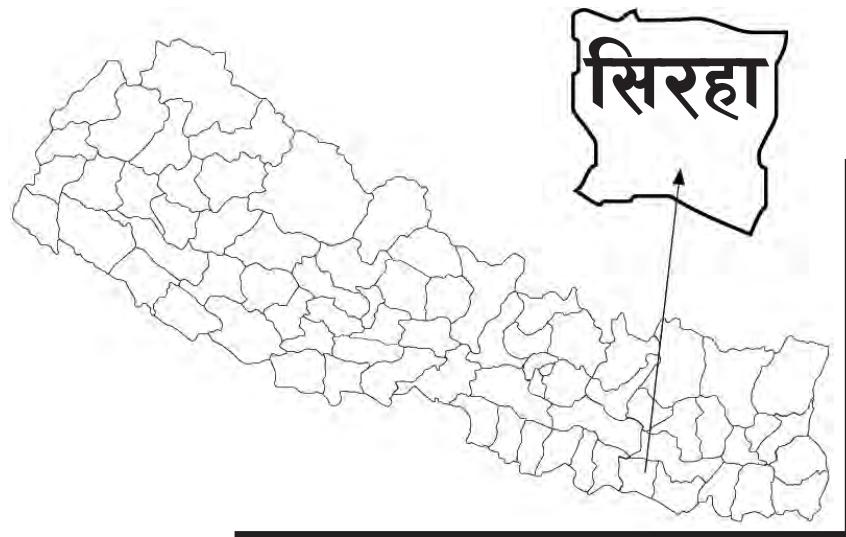
यस घटनाको विषयमा पीडित परिवारले कतै उजुरी पनि दिएन। सो घटनाबारे कुनै निकायबाट छानबिन भएको छैन।

हानिपूरण

सरकारले उपलब्ध गराएको राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले बुझेका छैनन्।

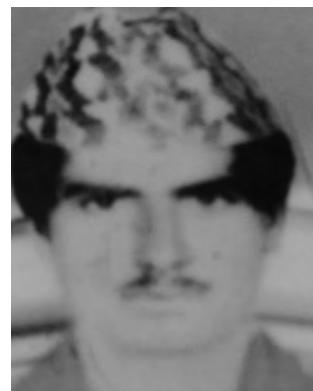
अभिलेख

- चन्द्रकलाको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ २०७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

घनपैत महतो

उमेर	: ४० वर्ष
ठेगाना	: ढोढना गाविस-५, मोहनपुर, सिरहा
पेशा	: कृषि, मजदूरी
राजनीतिक आबद्धता	: तत्कालीन माओवादीका कार्यकर्ता, गाउँ कमिटी अध्यक्ष
घटना मिति	: २०६१ पुस २ गते
घटनास्थल	: भद्रेया गाविस-२ स्थित बाँसाजोरीको अमिही भन्ने ठाउँ नजिक वाटो।
पारिवारिक विवरण	: बाबु- आमा बलदेव महतो, सुवधी कोइरिन महतो
पत्नी	: सिजुदेवी महतो
छोराछोरी	: दुई छोरा र तीन छोरी
राहत	: २ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

ढोढना गाविस-५ स्थित मोहनपुर टोल निवासी माओवादी कार्यकर्ता ४० वर्षीय

धनपैत महतोलाई इन्द्रध्वज गण बेस क्याम्प लहानबाट गएको शाही नेपानी सेनाको एक टोलीले ०६१ पुस २ गते नियन्त्रणमा लिएर सोही रात ढोढना गाविस-७ मा उनको हत्या गयो।

साँझ करिब ७ बजे ढोढना गाविस-७ स्थित हसनपुर भन्ने ठाउँबाट सेनाले महतोलाई नियन्त्रणमा लिएको थियो। उनलाई नियन्त्रणमा लिएको समयमा सो ठाउँमा मेला लागेको थियो। महतो पनि मेलामा उपस्थित थिए। सेनाले उनलाई त्यहीं नियन्त्रणमा लिएको थियो। सोधखोज गरिसकेपछि उनको आँखामा कालो पट्टी र हातमा डोरीले बाँधेर सेनाले लिएर गएको थियो।

स्थानीय बासिन्दाका अनुसार त्यस राति ११ बजे तीन पटक गोली पड्किएको आवाज सुनिएको थियो। उनलाई गिरफ्तार गरेको देखेमध्ये धेरैले उनलाई हत्या गरिएको अनुमान गरेका थिए। पुस ३ गते विहान भैद्या गाविसको बासाजोडी भन्ने ठाउँमा बाटोमा खाल्डोमा पुरेको अवस्थामा उनको लास स्थानीय बासिन्दाले फेला पारेका थिए। लास घोप्टा अवस्था रहेको तथा छाती खाल्डोको तल र खुट्टा माथितिर फर्किएको अवस्था रहेको मृतकका छोरा साधुराम महतोले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

स्थानीय बासिन्दाका अनुसार उनको हत्या गर्नुअघि नजिकै रहेको मुसहरको बस्तीबाट सेनाले एउटा कोदालो समेत लिएर गएको थियो। त्यही कोदालोले सेनाले खाल्डो खनेको थियो। नियन्त्रणमा लिएका महतोलाई खाल्डो खन्न लगाएर सो खाल्डोमा उनलाई भारेर सेनाले उनीमाथि गोली प्रहार गरेको स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

पीडितकी छोरी रीतादेवी महतोका अनुसार महतोलाई नियन्त्रणमा लिएको समयमा उनी पनि बुबासँगै थिइन्। सेनाले कुटिपिट गर्न थालेपछि उनले रोइकराई गरेकी थिइन्। सेनाले बुबालाई मुड्की तथा बुटले प्रहार गर्दै गालामा भापड हानेका थिए। त्यसपछि आँखा पट्टी लगाएर र हात बाँधेर उनका बाबुलाई सेनाले लगेको थियो।

महतोको लास दुई दिनसम्म कसैले खाल्डोबाट निकालेन। प्रहरी पनि आएन। स्थानीय बासिन्दाले त त्यो बाटो नै हिँडून छोडका थिए। मृतकका कान्छा छोरा अजयकुमार महतोले दुईदिनपछि आफैले गएर खाल्डो खनेर लास निकालेर दाहसंस्कार गरेको मृतकका जेठा छोरा साधुप्रसाद महतोले बताए। लासको पोस्टमार्टम भएन।

धनपैत महतो ०५७ सालमा माओवादीमा प्रवेश गरी गाउँ कमिटी अध्यक्ष भएका थिए। सेनाले पटकपटक उनको खोजी गरेको पीडितकी पत्नी सिजुदेवीले बताइन्। सेना घरमा आउँथे। एक पटक धनपैतलाई घरमा नभेटेपछि सानो छोरा अजयकुमार महतोलाई समातेर लिएर गएका थिए। छोरालाई सेनाको लुगा लगाएर माओवादी देखा भन्दै गाउँ-गाउँमा घुमाएका थिए। छोरालाई बोरामा हालेर पोखरीमा समेत प्याँकेका थिए। अहिले उनी शारीरिकरूपमा अशक्त छन्। धनपैतलाई सेनाले नियन्त्रणमा लिएको दिन करिब १ सय जति सैनिकले उनको घर घेरेका थिए।

धनपैतलाई सेनाले नियन्त्रण लिनुअघि सोही ठाउँका माओवादी कार्यकर्ता गड्गाप्रसाद महतोलाई गिरफ्तार गरेको थियो। धनपैत महतोलाई गिरफ्तार गर्ने क्रममा गड्गालाई समेत सो ठाउँमा लिगाएको थियो। माओवादी कार्यकर्ता गड्गाराम महतोका अनुसार मदिसरको

चौथो साताको अन्ततिरदेखि गाउँलेहरूले चन्दा उठाएर हसनपुरमा मेला आयोजना गरेका थिए। राति नाच भइरहेको ठाउँमा गड्गालाई पनि सेनाले लिएर गएको थियो। नाच हेनै क्रममा पुस २ गते साँझतिर लगभग १ सय जना जति सैनिकले चारैतिरबाट घेरा हालेर धनपैत महतोलाई समातेका थिए। समात्ने क्रममा धनपैतलाई सेनाले नाम सोध्दा आफ्नो नाम अर्जुन बताउँदा उनलाई एक सैनिकले गलामा दुई थप्पड हानेका थिए। सेनाले धनपैत र गड्गाराम दुवै जनालाई कुटपिट र यातना दिई लगेको थियो। राति ११ बजे भदैया गाविस-२ स्थित बासाजोरी नजिक पुरेपछि दुवै जनालाई अलगअलग ठाउँमा राखेर सेनाले कुटपिट गरेको थियो। गड्गाका अनुसार केही सैनिक जवानले नजिकै रहेको मुसहर गाउँबाट कोदालो लिएर आई खाल्डो खनेर खाल्डोमा धनपैत महतोलाई उभिन लगाए र दुई राउण्ड गोली हानी उनको हत्या गरेका थिए। त्यसपछि लासलाई पुरेर आफूलाई चाहि सेनाले लिएरै गएको महतोले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

अभिभावकको मृत्युपछि मृतकका दुई छोराहरूको पठनपाठन अवरुद्ध भयो। उनीहरू अहिले मजदुरी गरी जीविकोपार्जन गर्दैछन्। अशक्त आमाको लालनपालन, बहिनीको विवाह, परिवारको हेरचाह सबै आफै जिम्मामा आएपछि परिवारको उन्नति प्रगतिका कार्यहरू सबै रोकिएको परिवारका सदस्यहरूको भनाइ छ।

न्याय

धनपैत महतोको हत्या सम्बन्धमा कुनै छानबिन भएन। परिवारले कै पनि उजुरी गरेन। लासको पोस्टमार्टम भएन। घटनाका आरोपितहरूलाई पीडित परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। सेना लहानबाट आएका थिए भन्ने सम्म उनीहरूले सुनेका थिए। उनको घरसम्म राज्यको कुनै निकाय पनि अहिलेसम्म पुरेको छैन।

हानिपूरण

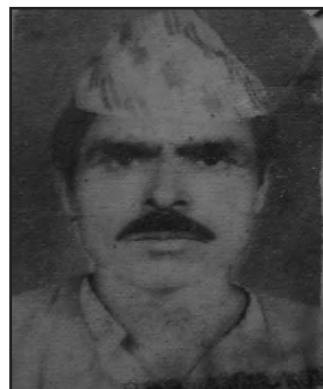
सरकारले राहतस्वरूप दिएको २ लाख रुपियाँ पहिला लगेका ऋण तिर्दा र मृतककी छोरीको बिहे गर्दैमा सकिएको थियो। पीडित परिवारका सदस्यहरू गाउँमा ज्यालादारीमा काम गरेर जीवन गुजार्न बाध्य छन्।

अभिलेख

- धनपैत महतोको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ २३१ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

शिवनारायण यादव

उमेर	: ४८ वर्ष
ठेगाना	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२, ब्रह्मपुरी टोल, सिराहा
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: राप्रपा जिल्ला सदस्य, २०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा गाविस उपाध्यक्ष
घटना मिति	: ०५८ चैत ३१ गते राति
घटनास्थल	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, पीडितको घर नजिकै खेत
पारिवारिक विवरण	: बाबू-आमा किशुनी यादव, धनमन्ती यादव
पत्नी	: गालोदेवी यादव
छोराछोरी	: तीन छोरा र चार छोरीसहित जम्मा ११ जना।
राहत	: ३ लाख ५० हजार रुपियाँ।

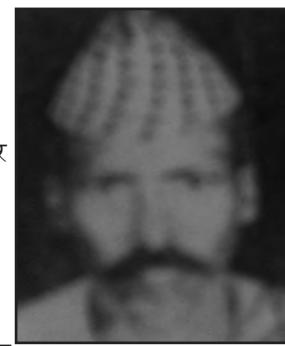
सञ्जयकुमार यादव

उमेर	: २३ वर्ष (जन्म मिति : २०३५/०८/०८ गते)
ठेगाना	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, सिराहा
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: राप्रपा कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०५८ चैत ३१ गते, राती
घटनास्थल	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, पीडितको घर नजिकै खेत
पारिवारिक विवरण	: शिवनारायण यादव- बाबू, गालोदेवी यादव- आमा
पत्नी	: सवुरदेवी यादव
छोराछोरी	: एक छोरा
राहत	: १ लाख रुपियाँ।

रामप्रसाद यादव

उमेर	: ५० वर्ष (जन्म मिति : २००८ साल)
ठेगाना	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, सिराहा
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काउँग्रेसका कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०५ द चैत ३१ गते, राति
घटनास्थल	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, पीडितको घर नजिकै खेत
पारिवारिक विवरण	: महेश्वरप्रसाद यादव-बाबु, सागरवती यादव- आमा
पत्नी	: सुमित्रादेवी यादव
छोराछोरी	: एक छोरा पाँच छोरी अन्य तीन सदस्यहरू गरी जम्मा नौ जना।
राहत	: ३ लाख ५० हजार रुपियाँ।

विजय यादव

उमेर	: ४० वर्ष (जन्म मिति : २०१८ साल)
ठेगाना	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, सिराहा
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: रा.प्र.पा. कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०५ द चैत ३१ गते, राती
घटनास्थल	: अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ ब्रह्मपुरी टोल, पीडितको घर नजिकै खेत
पारिवारिक विवरण	: बतहु यादव-बाबु, गर्भीवती यादव- आमा
पत्नी	: सोमनदीवी यादव
छोराछोरी	: चार जना छोरी अन्य दुई जना सदस्यहरू गरी जम्मा छ जनाको परिवार।
राहत	: ३ लाख ५० हजार रुपियाँ

घटना विवरण

सिरहाको अर्नमा (प्र.पी.) गाविस-२ निवासी सो गाविसका उपाध्यक्ष तथा राप्रपाका स्थानीय नेता ५० वर्षीय शिवनारायण यादव, उनका २३ वर्षीय छोरा सञ्जयकुमार यादव,

सोही ठाउँका ५० वर्षीय रामप्रसाद यादव र ४० वर्षीय विजय यादवलाई ०५८ चैत ३१ गते राति माओवादीको एक समूहले घरबाट समातेर केही पर रहेको चौरमा लगेर धारिलो हतियारले शरीरका विभिन्न ठाउँमा प्रहार गरी हत्या गयो । मृतक चारै जनालाई आकमणकारीले उनीहरूको खुट्टा, घुंडा, हत्केला, छाती र गर्दनलगायतमा खुकुरी र छुरा प्रहार गरी हत्या गरेको स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए ।

घटनाका प्रत्यक्षदर्शी तथा पीडित शिवनारायण यादवका छोरा उमेशकुमार यादवका अनुसार राति घरको आँगन वरपर विभिन्न हातहतियारसहित माओवादीका १० जना जति कार्यकर्ता आएका थिए । घरदेखि केही पर प्रशस्तै माओवादीका कार्यकर्ता देखिन्थे । उनीहरूका हातमा बन्दुक, खुकुरी, छुरा, लाठीलगायतका हतियार थिए । माओवादीले बुबा शिवनारायण र दाजु सञ्जयलाई केही काम छ भन्दै उनीहरूसँग जानुपर्ने बताए । किन जाने भनेर आनाकानी गर्दा पनि जबरजस्ती एकान्त चौरमा लगेर धारिलो हतियारले पहिला बुबामाथि प्रहार गरे । धाँटी, छाती, हात, पाखुरालगायतमा खुकुरीले प्रहार गर्दा शिवनारायण ढलेका थिए । त्यसैगरी उनीहरूले दाजु सञ्जयलाई पनि धारिलो हतियारले काटे । बुबा र दाजुसँगै लगिएका अन्य दुईजना रामप्रसाद यादव र विजय यादवलाई पनि माओवादीले धारिलो हतियारले प्रहार गरे । धारिलो हतियार प्रहारबाट ढलेका व्यक्तिहरूलाई उनीहरूले गोलीसमेत प्रहार गरेका थिए ।

गोलबजारस्थित जनता उच्च माविमा कक्षा ११ मा पढ्दै गरेका उमेशलाई त्यसबेला राजनीतिको खासै ज्ञान पनि थिएन । उनले पीडा सुनाउदै अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए, ‘मलाई धेरै कुराहरू थाहा पनि थिएन । रोइकराई गर्दै आफ्ना मानिसलाई छोडिदिन हार गुहार गरे । पछि माओवादीहरूले मलाई तेरो दाजु र बुबा अब यस दुनियाँमा छैनन्, माथि गइसके । जा, प्रहरीलाई भन्दे, खबर गर, के के गर्न सक्छस् गर्’ भन्दै त्यहाँबाट गए । पछि आफूले हेदा बुबाको मृत्यु भइसकेको रहेछ । दाजु सञ्जय छटपटाई रहनु भएको थियो । मैले र मेरो घर परिवारले गाउँभर सहयोगका लागि हारगुहार गर्दै हिँड्यौं । तर, एकजना पनि घरबाट निस्किएनन् । चौरमा छटपटाई रहेका दाजुलाई अस्पताल लैजान सकिन्छ कि भनेर प्रयास गरे । शरीरको जतासुकै काटिएका दाजुले खुट्टा टेक्ने अवस्था पनि थिएन । उहाँको घुडासमेत काटिएको थियो । एकलै बोकेर लैजान समस्या थियो । बल्लबल्ल गाउँका एकजना मानिस सहयोग गर्न तयार भए । उसैको सहयोगले बयलगाडामा लिएर निस्कियौं । गाउँबाट करिब १० किलोमिटर टाढा विष्णुपुर (प्र.म.) गाविसमा प्रहरी कार्यालय थियो । त्यहाँ पुरयौं । तर, प्रहरी थिएनन् । फोनको समेत सुविधा थिएन । त्यसपछि सो विष्णुपुर (प्र.म.) मा एकजना आफन्त जो त्यहाँका हुनेखाने खालका मानिस थिए, उनले आफूसँग भएको बन्दुक आकाशको दिशातिर फर्काएर पड्काए । त्यसको आवाज सुनेर प्रहरी त आयो तर राति गाउँमा भने गएन । प्रहरीकै गाडीमा दाजुलाई विष्णुपुरबाट सिरहा अस्पताल लैजाई गर्दा उहाँको बाटैमा मृत्यु भयो ।’

“बुबा र दाजुसँगै छिमेकी घरमा रहनु भएका काका रामप्रसाद यादव र अर्का दाजु नाता पर्ने विजय यादवलाई पनि घरबाटै अपहरण गरी बुबाहरूलाई हत्या गरिएको ठाउँमा

पनि हत्या गरिएको रहेछ। उहाँहरूलाई पनि धारिलो हतियारले शरीरका विभिन्न ठाउँमा प्रहार गरिनुका साथै गोली समेत प्रहार भएको थियो।”

एक रातमा एकै परिवारका दुइसहित चारजनालाई माओवादीले निर्ममतापूर्वक हत्या गरेको थियो। भोलिपल्ट गाउँ नै सुनसान जस्तो भएको थियो। आफन्तहरूको सहयोगले ट्रयाक्टरमा तीनजनाको लास सिरहा अस्पताल लगियो। सञ्जयको लास भने अधिल्लो दिन राति नै अस्पतालमा राखिएको थियो। त्यहाँ वैशाख १ गतेका दिन चारै ओटा लासको पोस्टमार्टम गराई फर्किएर साँझ गाउँमा सबै लासको सद्गत गरिएको पीडित परिवारले बतायो।

हत्याको कारण

एकै परिवारका दुइसहित चारजनाको हत्याको कारण यही नै हो भनी कसैले पनि यकिनपूर्वक भनेको पाइएन। परिवारका सदस्यहरूका अनुसार शिवनारायण यादव ०५४ सालको स्थानीय निवाचनमा राप्रपावाट निर्वाचित भइ त्यसबेला गाविसमा जनप्रतिनिधिको भूमिकामा थिए। पञ्चको हिसाबले उनको जिल्लामा प्रभाव थियो। मृतक शिवनारायणका छोरा उमेशका अनुसार त्यो घटना हुनुभन्दा केही महिना अगाडि दुई जना पुलिसहरू गाउँमा आएका थिए। पछि फर्किने क्रममा बाटोमा माओवादीहरूले उनीहरूलाई घेरे। उनीहरू प्रहरीलाई कारबाही गर्ने मनस्थितिमा थिए। तर आफ्नो बुबालगायत केही व्यक्तिहरूले स्थानीय क्षेत्रमा उनीहरूलाई हानि पुग्ने केही नराम्रो गर्नु हुँदैन, पछि गाउँमा समस्या पर्दै भन्दै सो कारबाहीको विरोध जनाएका थिए। त्यसो गर्न नदिने भनेर प्रतिवाद गरेर उनीहरूलाई रोकेका थिए। सो बेला उनीहरूले पुलिस आइन्दा गाउँमा देखिनु हुँदैन भन्दै माओवादी कार्यकर्ताले धम्क्याएका थिए। त्यसलगतै प्रहरीलाई सहयोग गर्ने गरेको भन्ने आरोप माओवादीले शिवनारायणलाई लगाउने गरेका थिए।

त्यसैगरी स्थानीय माओवादी कार्यकर्ताहरूसँग शिवनारायणको जग्गाको विषयमा पनि केही समस्या रहेको थियो। तसर्थ कुन रिसइवीका कारण माओवादीले हत्या गरेको हो सो बारेमा यकिन हुन नसेको पीडित परिवारको भनाइ छ।

न्याय

घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ताहरूको बारेमा आफूलाई थाहा भएको पीडितका परिवारका सदस्यहरूले बताए। कारबाहीको तहसम्म जान नसकेको उनीहरूले बताए। प्रहरीले आफैले देखेर जानेर केही गरेको भए हुन्थ्यो। तर हामीले गएर निवेदन दिएपछि मात्रै कारबाही हुने भनिएपछि गाउँमा लगातारको धम्कीले सम्भव नै नरहेको पीडित परिवारको भनाइ छ। घटनामा संलग्न केही व्यक्तिहरू विराटनगरमा गिरफतार भएका थिए। त्यहाँ बयान दिन प्रहरीले पीडितपक्षलाई बोलाएको थियो। आफू गएको कुरा थाहा पाएपछि माओवादीले जे भयो भयो, अब कारबाही अगाडि बढाएमा बाँकी सदस्यहरू समेतलाई मार्ने धम्की दिएपछि

पीडित परिवारले कतै उजुरी दिएनन्। अहिलेसम्म घटना बारेमा बुझ्न र सोधीखोजी गर्न कोही पीडितपक्ष कहाँ पुगेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमार्फत १ लाख ५० हजार रुपियाँ दिएको र त्यसयता स्थानीय शान्ति समितिबाट १-१ लाख दुई पटक गरी जम्मा ३ लाख ५० रुपियाँ पाएको पीडितहरूका परिवारले बताए। रकमले काजकिरिया, घरायसी समस्या इत्यादि टाई सकिएको र केही रकमले भाइ विदेश गएको शिवनारायणको छोरा उमेशले बताए।

अमिलेख

- यो घटना नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ १५४ मा उल्लेख छ।
- घटना बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

चन्द्रबहादुर राना

उमेर : ६५ वर्ष
पेशा : कृषि

कालीमाया राना

उमेर : ६३ वर्ष
पेशा: गृहिणी

विचारी राना

उमेर	: १४ वर्ष
पेशा	: विद्यार्थी
ठेगाना	: पञ्चावती गाविस-७ चुलाढुड्गा, उदयपुर

घटना मिति	: २०६० भदौ १३ गते (चन्द्रबहादुरको १३ गते घटनास्थलमै, विचारी घरबाहिर र कालीमायाको भोलिपल्ट १४ गते मृत्यु भएको)
घटना भएको समय	: बिहान ४ बजे
घटनास्थल	: पीडितहरूको आफ्नै घर
पारिवारिक विवरण	: चन्द्रबहादुर र कालीमायाँ पति, पत्नी। उनीहरूका दुई छोरा र चार छोरी
राहत	: मृतक तिनै जनाको हकमा पीडित परिवारका सदस्यहरूले ३ लाख रुपियाँका दरले राहत पाएको।

घटनाविवरण

उदयपुर जिल्ला पञ्चावती गाविस-७ चुलाढुङ्गाका ६५ वर्षीय चन्द्रबहादुर रानाको घरमा ०६० भदौ १३ गते माओवादीहरू लुकेको आशड्कामा तत्कालीन शाही नेपाली सेनाले जबरजस्ती उनको घरको ढोका फुटाएर सकेट बम र ग्रिनेड विस्फोट गराउँदा चन्द्रबहादुर राना, उनकी पत्नी ६३ वर्षीय कालीमाया राना र चन्द्रबहादुरका भतिजा मानबहादुर रानाका छोरा १४ वर्षीय विचारी रानाको मृत्यु भएको थियो।

चन्द्रबहादुरका ४३ वर्षीय छोरा कम्पबहादुरका अनुसार चन्द्रबहादुर र विचारीको घटनास्थलमा मृत्यु भएको थियो भने कालीमायाको भोलिपल्ट मृत्यु भएको थियो। घटनामा चन्द्रबहादुरका छोरी र नातिनीहरू समेत गरी छ जना छर्रा लागेर घाइते भएका थिए। चन्द्रबहादुर जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयबाट कार्यालय सहयोगी पदबाट निवृत भई कृषि पेशा गरेर घरमै बस्दै आएका थिए।

विहानीपछिको समय थियो। मिरमिरे उज्यालो भुइँमा खस्दै थियो। तीजपर्वको दिन भएकाले घरमा दर खानका लागि छोरी र उनीहरूका परिवारका सदस्यले घर भरिएको थियो। राति दर खाएर दिनभर ब्रत बस्ने परम्पराअनुसार छोरीहरू दर खाएर भलाकुसारी गर्दै थिए। एकाएक सेनाले घर घेरा हालेर ढोका खोल्न आग्रह गयो। ‘को हो, किन ढोका खोल्ने’ भन्नासाथ ढोका फुटाइयो। घरभित्र ग्रिनेड र सकेट बम फालियो। ग्रिनेड विस्फोटनबाट चन्द्रबहादुरको मृत्यु भयो। चन्द्रबहादुरकी पत्नी र परिवारका अन्य छ जना घाइते भए। यसैबीच, बाहिर निस्किएका १४ वर्षीय बालक विचारीलाई सेनाले गोली हान्यो। कोखामा गोली लागेका उनको घटनास्थलमै मृत्यु भएको थियो। कालीमायाको भोलिपल्ट मृत्यु भयो।

लासहरूको पोस्टमार्ट भएन। त्रासका बीचमा घरैमा छोराहरूले काजकिरिया गरेका थिए। घटनामा चन्द्रबहादुरका छोरीहरू मीरा खपाङ्गी, बिन्दा आले, बिन्दाकी छोरी मुना आले, विचारीकी दिदी लीला थापा, सोना आले, सोनाकी छोरी सुषमा आले बमको छर्रा लागेर घाइते भएका थिए।

आफूलाई पनि हलो जोतिरहेको स्थानमा सेनाका तत्कालीन मेजर रामेश्वर सिजापतीले माओवादी कता गए भन्दै कुटपिट गरेको कम्पबहादुरले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। माओवादीले समेत परिवारलाई बेलामा दुःख दिई आएको कम्पबहादुरले बताए।

न्याय

पीडितपक्षले घटनाको विषयमा कहीं कतै उजुरी गरेन। घटनामा संलग्न र आदेश दिने सेनाका अधिकारीलाई पीडित परिवार र गाउँले चिनेका छैनन्। निर्दोष सर्वसाधारणमाथि गरिएको वर्वर घटनाको छिसेकी र गाउँलेहरूले समेत कडा आलोचना गर्दै आएका छन्। उनीहरू घटनाका दोषीलाई कडाभन्दा कडा कारबाही गर्नु पर्ने पक्षमा रहेका छन्।

हानिपूरण

सरकारले प्रति मृतक जनही ३ लाख रुपियाँका दरले ९ लाख रुपियाँ राहत दिएको छ। घाइतेमध्ये बिन्दा आलेले ३० हजार रुपियाँ उपचार खर्च पाएकी थिएन् भने अरुले घाइतेले कुनै प्रकारको सहयोग पाएनन्।

अभिलेख

- हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ १९८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- स्थानीय शान्ति समितिको विवरणमा पीडितहरूको नाम समावेश छ।

उत्तराकृमारी कटवाल “गंगा”

उमेर	: ४८ वर्ष	
ठेगाना	: त्रिवेणी गाविस-६ गरास, उद्यपुर	
पेशा	: राजनीति	
राजनीतिक आबद्धता	: तत्कालीन नेकपा माओवादीको साधारण सदस्य	
घटना मिति	: ०६९ वैशाख १० गते गिरफ्तार गरी १२ देखि १६ गतेको बीचमा रातिको समयमा हत्या गरेको।	
घटनास्थल	: कटारी गाविस-१ स्थित नेपाली सेनाको ताराधारी ब्यारेक	
पारिवारिक विवरण	: पति स्व. मोहनबहादुर कटवाल (उनलाई प्रहरीले ०५५ कात्तिक १२ गते कटारीको चिम्टाधारीमा घेरा हाली गैरन्यायिक हत्या गरेको)	
छोराछोरी	: दुई छोरा केदार तथा दिवस र एक छोरी/दिवस र केदार किलो सेरा टु अपरेशनमा बुबाआमाले घर छाडेपछि विस्थापित भएका	

थिए। हाल केदार वैदेशिक रोजगारीमा छन् भने दिवस एकीकृत नेकपा माओवादीको किराँत राज्य समिति सदस्य छन्।)
राहत : ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

त्रिवेणी गाविस-६ गराँसकी ४८ वर्षीय गड्गा भनिने उत्तराकुमारी कटवाललाई कटारी गाविसमा रहेको तत्कालीन शाही नेपाली सेनाको ताराघारी व्यारेकबाट आएको एक टोलीले ०६९ वैशाख १० गते घरनजिकैको धारामा नुहाउदै गरेको अवस्थामा गिरफ्तार गरेको थियो।

उनका पति मोहन कटवाल जिल्लाको सोरुड छ्विसे गाविसमा रहेको पिसानी कुटानी मिलमा आगजानी गर्दै जिल्लामा ०५२ फागुन २ गते माओवादी जनयुद्धको घोषणा गर्ने अगुवा कायकर्ता थिए। मोहनलाई माओवादी गतिविधिमा संलग्न भएको आरोपमा ०५५ कात्तिक १२ गते कटारी गाविस-१ चिम्टाघारीमा शाही नेपाली सेनाले घेरा हाली गैरन्यायिक हत्या गरेको थियो। पतिको हत्यापछि उत्तरासँग बेलाबेलामा प्रहरीले सोधपुछ गर्ने गर्दथ्यो। नाबालक दुई छोरा र एक छोरीसहित उनी गाउँबाट विस्थापित भइन्। केही समयपछि घर फर्किएकी उनले ०५७ सालमा आत्मसमर्पण गरेकी थिइन्। आफन्तका अनुसार आत्मसमर्पण गरेपछि सुरक्षाकर्मीले केही गर्दै भन्ने उनलाई विश्वास थियो। कान्छा छोरा विनोद कटवालका अनुसार विस्थापित भएपछि माओवादी र सरकारबीच भएको पहिलो वार्ताको समयमा आमासँग उनको एकपटक भेट भएको थियो। भेट भए पनि उनको आमासँग राम्रोसँग बोलचाल हुन पाएन। आमाको हत्या भएको खबर उनले रेडियोबाट सुनेका थिए। ०५४ सालमा विस्थापित भई घर छाडेका विनोद सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा माओवादी नेता अग्नी सापकोटाको घरमा बसेर पढ्दै गरेका थिए। आमाको हत्या भएको बेला उनी नेकपा माओवादी पार्टी सङ्गठनको काममा संलग्न रहेका थिए।

आमालाई गिरफ्तार गरेपछि उनलाई पाँच छ दिनसम्म सेनाको ताराघारी व्यारेकमा शारीरिक तथा मानसिक यातना दिएर राखेको र ०६९ वैशाख १२ देखि १६ गतेका बीचमा व्यारेकभित्र आमालाई नै खाल्डो खन्न लगाएर सोही खाल्डोमा उनलाई ज्यूदै पुरेको भन्ने आफूले सुनेको विनोदले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

तत्कालीन शाही नेपाली सेनाले उक्त घटना कुन मितिमा भएको थियो भन्ने बारेमा अहिलेसम्म औपचारिक रूपमा सार्वजनिक गरेको छैन। आमाको हालसम्म काजकिरिया नगरेको विनोदले बताए। उनका अनुसार आमालाई सेनाले नियन्त्रणमा लिएको गाउँले सबैले देखेका थिए। आमालाई ०६९ वैशाख १० गते नियन्त्रणमा लिएर सेनाको ताराघारी व्यारेकमा लगेर सातदिनसम्म यातना दिएर हत्या गरेको गाउँकै स्थानीय केपी बरालले उनलाई भनेका थिए। सेनाले आमालाई नियन्त्रणमा लिएको समयमा उनीसँग एउटा रेडियो थियो।

उत्तरालाई गिरफ्तार गरिएको भोलिपल्ट गिरफ्तार भएका त्रिवेणी गाविस-४ का केपी बराललाई आँखामा पट्टी बाँधेर उत्तरालाई राखिएको कोठानजिकै राखिएको थियो। आफूलाई राखिएको कोठासँगैको कोठामा महिला रोएको आवाज सुनेकाले नजिकैको कोठामा

राखिएकी गड्गा नै भएको बरालले बताए। बोलीका आधारमा पनि आफूले उत्त कोठामा राखिएकी गड्गा भएको थाहा पाएको उनले अनुपरीक्षण टोलीलाई जानकारी गराए। उनका अनुसार गड्गालाई ०५९ वैशाख १२ गते राति सेनाले मारेको थियो। बराल त्यहाँबाट १४ गते रिहा भएका थिए। रिहाको समयमा त्यो व्यारेकको हिरासतमा राखिएका आठ जनामा आफूवाहेक सबै मारिएको एक सैनिकले उनलाई बताएको बरालको भनाइ छ। उत्तरालाई हिरासतमा बलात्कार गरिएको तथा जिउदै गाडिएको भन्ने सम्बन्धमा आफूलाई कुनै जानकारी नभएको उनले बताए।

न्याय

उत्तराकुमारीको व्यारेकभित्रै गरिएको हत्याको मिति समेत यकिन हुन सकेको छैन। लासको पोस्टमार्टम भएन। घटनामा संलग्न सेनाका अधिकारी र जवानलाई पीडित परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। हाल मानवअधिकारकर्मीहरूको पहलमा मुद्दा दर्ता गराउने तयारी भइरहेको छ।

घटना अनुपरीक्षण टोली ०७० जेठ २४ गते उदयपुर पुगेको समयमा २६ वर्ष पुगेका उत्तराका कान्छा छोरा विनोदलाई आमाबुबाको हत्याले मात्र पिरोलेको छैन, आफू जस्तै अन्यायमा परेकाहरूले न्याय नपाएकोमा सरकार र उनी आबद्ध एकीकृत नेकपा माओवादीसँग पनि उनको असन्तुष्टी छ। उनी द्वन्द्वकालका घटनाहरूको यथार्थ छानबिन गरी दोषीलाई कारबाही हुनुपर्छ भन्ने मान्यताप्रति दृढ देखिन्छन्। सशस्त्र द्वन्द्वका सबै घटनालाई एउटै दृष्टिकोणबाट हेर्न नमिल्ने उनको भनाइ छ। दोषीले उन्मुक्ति पाउनु हुँदैन भन्ने उनको अडान छ।

हानिपूरण

सरकारले मोहन र उत्तराको हत्यापछि जनही ३ लाख रुपियाँका दरले ६ लाख रुपियाँ पीडित परिवारलाई उपलब्ध गराएको छ। पीडित परिवारले उत्तराको हत्या किन र कहिले भयो भन्ने बारे अझै बुझ्न सकेको छैन्। पीडित परिवारका अनुसार द्वन्द्वकालका घटनाको प्रकृति अनुसार दोषीलाई माफी तथा दण्ड दिनु प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनु पर्छ।

अग्रिमेख

- उत्तराकुमारीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ १५९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

वीरधन राई

उमेर	: २३ वर्ष
ठेगाना	: डाँडागाउँ गाविस-८, खोटाङ
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: नेकपा माओवादी
घटना मिति	: २०६२ वैशाख २२ गते
घटनास्थल	: वाप्लुखा गाविस
वैवाहिक अवस्था	: अविवाहित
बुवाको नाम	: मन्दिरबहादुर राई
राहत	: ३ लाख रुपैयाँ

घटना विवरण

डाँडागाउँ गाविस-८ ओखेका २३ वर्षीय वीरधन राईलाई माओवादीको एक समूहले चिप्रिड गाविस-४ बाट ०६२ वैशाख २१ गते अपहरण गरी लगेकोमा भोलिपल्ट बेलुकी उनलाई माओवादीले खाल्डो खनेर जीउदै ढुङ्गा-माटोले पुरेर वाप्लुखा गाविस-४ स्थित भीरखर्क भन्ने ठाउँको आसपासमा अमानवीय तवरले हत्या गरेको खबर परिवारलाई प्राप्त भएको थियो।

गाउँमै खेती गर्दै आएका वीरधन राईलाई ०६० वैशाख १३ गते छिमेकी दीपवहादुर राईको घरबाट माओवादीले अपहरण गरी लगेपश्चात् ०६० असार २ गते बुइपा गाविसको छापगाउँमा आफैले बोकेको सकेट बम पड्किँदा उनको दायाँ हात गुमेको थियो। त्यसबेला

उनी नेकपा माओवादीका समर्थक थिए। घाइते अवस्थामा माओवादी कार्यकर्ताले उनलाई सोही ठाउँमा छाडेर भागेका थिए।

सो खबर पाएपछि उनका बुबा मन्दिरबहादुर राई आफै घटनास्थल पुगी मरणासन्न अवस्थाको छोरालाई बोकेर जिल्ला अस्पताल उपचारका लागि दिक्केले पुच्चाएका थिए। जिल्ला अस्पतालमा तीन महिनासम्म उनको उपचार भएको थियो। सो अवस्थामा चौबीसै घण्टा सेना र प्रहरीले अस्पताल परिसर घेरेका थिए। उपचारपश्चात् अस्पतालबाटै उनलाई गिरफ्तार गरिएको थियो। गिरफ्तारीपश्चात् ६ महिना २७ दिन कारागार शाखा खोटाडमा कैद भुक्तान गरी रिहा भएपछि आफै घरमा बसेर स-सम्मान र साधारण जीवन विताउने सोचमा उनी रहेको परिवारजनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

विस्तारै गाउँछिमेक घुम्ने, डुल्ने र आफन्तकहाँ जाने क्रममा वैशाख पूर्णिमा अर्थात् किराँतीहरूको साकेला पर्वको रैनक थिएको थियो। वीरधन पनि पर्व मनाउने सिलसिलामा चिप्रिड गाविस-४ मा पुगेका थिए। त्यसपछि उनी कहिलै घर फर्केनन्। सोही स्थानबाट माओवादी नेता श्याम भन्ने तेजबहादुर खड्काको नेतृत्वमा आएका कार्यकर्ताले वीरधनलाई ०६२ वैशाख २१ पुनः अपहरण गरी लगेका थिए। भोलिपल्ट उनको हत्या वाप्लुखा गाविस-४ स्थित भीरखक भन्ने ठाउँको आसपासमा गरेको भनी तत्कालीन माओवादीसंम्बद्ध रेडियो गणतन्त्रले समाचारमा भनेको थियो भने माओवादी एरिया कमाण्डर प्रतिभा कट्वालले मृतकका बुबा मन्दिरबहादुर राईलाई खबर गरेका थिए।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार घटनाअघि माओवादी कार्यकर्ताहरू वीरधनको घर र छिमेकमा आउने तथा बस्ने गर्दथे। उनीहरू कहिले २/४ जना हुन्ये भने कहिले ३०/३५ जना पनि हुने गर्थे। क्रान्ति सफल पार्नका लागि उनीजस्तो व्यक्ति पार्टीलाई आवश्यकता रहेको कुरा माओवादीहरूले वीरधनलाई भन्ने गर्दथे। सामन्ती, दलाल र तानाशाहीतन्त्रलाई खतम पार्नको लागि तपाईं क्रान्तिमा लाग्नुपर्छ भनेर वीरधनलाई फकाउने गरेको बुबा मन्दिरले बताए। आफ्नो बोलीमा दृढ सङ्कल्प भएका वीरधनलाई माओवादीका भाषणले कुनै असर पार्थेन, अन्ततः उनलाई माओवादीले अपहरणमा गरेका थिए।

वीरधनका बाबु घरखेतीमा व्यस्त हुन्थे। वीरधनलाई हत्या गरेको दिन पनि हातमा कोदाली समातेर बाबु बारीतिर जान लाग्दा माओवादी एरिया कमाण्डर भनिने प्रतिभा कट्वाल र एरिया सेकेटरी मातृका गुरागाई घरैमा आएर ‘तपाईँको छोरा सहिद भइसक्यो, अब मर्नेहरूको लागि हैन, बाँच्नेहरूका लागि खर्च गर्नुपर्छ’ भन्ने सूचना दिएका थिए। उनका साहिला छोरा वीरधनलाई सुराक्षी गरी माओवादी कार्यकर्ताको हत्या गरेको आरोपमा हत्या गरेको भन्ने बाबुले सुने। त्यसअघि परिवार र स्वयम वीरधनलाई पनि कुनै प्रकारको धम्की आएको थिएन। एककासि छोराको हत्या भएपछि उनको परिवार भावविहवल हुनु स्वाभाविक नै थियो।

घटनापछि छोराको चिहान देखाउन अवरोध गर्दा समेत देखाउन नसक्ने कुरा माओवादीले पीडित परिवारलाई भनेका थिए। एउटा खाल्डोमा धेरै जना गाडिएको हुनाले देखाउन नमिल्ने एरिया कमाण्डर प्रतिभाले उनलाई भनेका थिए। सुनेकै भरमा वीरधनको

परिवारले काजकिरिया गन्यो। तर, हालसम्म वीरधनलाई कहाँ गाडिएको थियो भन्ने पत्ता लाग्न सकेको छैन।

व्याय

वीरधनको हत्याको विषयमा ०६४ माघ ४ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा चिहान खोजतलास र आरोपितलाई कारबाही गरिपाऊँ भनी मृतकका बाबु मन्दिरबहादुरले दिएको उजुरी दिएका थिए। ०६२ कार्तिक २५ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा छोराको हत्या भएको विषयमा जाहेरी दरखास्त दिए पनि अनुसन्धान प्रक्रिया आरम्भ नै भएन। घटनास्थल वाप्लुखा गाविसको भीरखर्क आसपासमा रहेको भन्ने मात्र सुनिएको छ।

टानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ साहुको ऋण तिर्दैमा सकिएको पीडित परिवारले बतायो। एउटा राम्रो ओत लाग्ने ठाउँ पनि छैन। माओवादीले सुराकी गरेको आरोपमा हत्या गरेको भने पनि के कारणले त्यसो गरियो भन्ने परिवारले बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- वीरधनको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ २४३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने पीडितका बुवा मन्दिरमान राई र अन्य व्यक्तिसँग गरिएको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा उपलब्ध भएको विभिन्न कागजातहरू अभिलेखमा राखिएको छ।

राजीव कर्ण

उमेर	:	२४ वर्ष
ठेगाना	:	जनकपुर नपा-१०,
पेशा	:	अध्ययन
राजनीतिक आबद्धता	:	नेकपा माओवादी
घटना मिति	:	०६० असोज २१ गते
घटनास्थल	:	जनकपुर नपा-४ स्थित कटैया चौरीबाट गिरफतार
पारिवारिक विवरण	:	
बुवा	:	स्व. जयकिशोर लाभ
आमा	:	विमला देवी
भाइ	:	राजीव कर्ण, भाइ बुहारी कल्पना कर्ण
राहत	:	४ लाख रुपियाँ

दुर्गेश लाम

उमेर	:	२३ वर्ष
ठेगाना	:	जनकपुर नपा-१०
पेशा	:	अध्ययन
राजनीतिक आबद्धता	:	नेकपा माओवादी
घटना मिति	:	०६० असोज २१ गते

घटनास्थल : जनकपुर नपा-४ स्थित
 कटैया चौरीबाट गिरफ्तार
 पारिवारिक विवरण :
 बुवा : सूर्यकुमार कर्ण
 आमा : गायत्री देवी
 भाइ : नरेश कर्ण र नितु मल्लिक
 हानिपूरण : ४ लाख रुपियाँ

जीतेन्द्र भा

उमेर : २० वर्ष
 ठेगाना : जनकपुर नपा-४
 पेशा : व्यवसाय (औषधी पसलमा काम गर्थे)
 राजनीतिक आबद्धता : नेकपा माओवादी
 घटना मिति : ०६० आसोज २१ गते
 घटनास्थल : जनकपुर नपा-४ स्थित
 कटैया चौरीबाट गिरफ्तार
 पारिवारिक विवरण :
 बुवा : परिवोध भा
 आमा : इन्द्रा भा
 दाइ : दीपेन्द्र भा, भाउजू प्रिती भा
 हानिपूरण : ४ लाख रुपियाँ

प्रमोदनारायण मण्डल

उमेर : १९ वर्ष
 ठेगाना : कुर्था गाविस-१
 पेशा : अध्ययन
 राजनीतिक आबद्धता : नेकपा माओवादी
 घटना मिति : २०६० असोज २१ गते
 घटनास्थल : जनकपुर नपा-४ स्थित कटैया चौरीबाट
 गिरफ्तार
 पारिवारिक विवरण :
 बुवा : रामअवतार मण्डल
 आमा : जिवछीदेवी मण्डल
 दाइ : श्रीनारायण मण्डल, भाउजू उषा देवी
 राहत : ४ लाख रुपियाँ

शैलेन्द्र यादव

उमेर	:	१८ वर्ष
ठेगाना	:	दुहवी गाविस-७
पेशा	:	अध्ययन
राजनीतिक आबद्धता	:	नेकपा माओवादी
घटना मिति	:	०६० असोज २१ गते
घटनास्थल	:	जनकपुर नपा-४ स्थित कटैया चौरीबाट गिरफ्तार
परिवारिक विवरण	:	
बुवा	:	बौएराम यादव
आमा	:	देवराज्य देवी यादव
दाइ	:	चन्द्रमोहन यादव, भाउजू कमलाकुमारी यादव
राहत	:	४ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

जनकपुर नपा-१० का २४ वर्षीय दिपू भनिने सञ्जीव कर्ण, जनकपुर नपा-१० का २३ वर्षीय दुर्गेश लाभ, जनकपुर नपा-४ का २० वर्षीय जीतेन्द्र भा, कुर्था गाविस-१ का १९ वर्षीय प्रमोदनारायण मण्डल, दुहवी गाविस-७ का १८ वर्षीय शैलेन्द्र यादवलाई जनकपुर नपा-४ स्थित कटैया चौरीबाट सुरक्षाकर्मीले ०६० असोज २१ गते गिरफ्तार गरी बेपत्ता बनाई सिरहा जिल्ला गोदार गाविस-३ स्थित कमला किनारमा गाडेको घटना सार्वजनिक भएपछि उत्खनन् गर्दा पाँच जनाको कडकाल फेला परेको थियो।

सञ्जीव जनकपुरस्थित मिल्स एरियामा एउटा पसलमा आंशिक समय लेखासम्बन्धी काम गर्दथे। उनी बीबीएस दोश्रो वर्षमा अध्ययनरत थिए। दुर्गेश वीरगञ्जस्थित डालटा कम्पनीमा डिस्ट्रीब्युटरको काम गर्दथे। दशैंको विदामा दुर्गेश घर आएका थिए। प्रमोदनारायण प्रमाणपत्र तहमा अध्ययनरत थिए। उनी जनकपुर चुरोट कारखानाको क्वार्टरमा परिवारसँगै बस्दै आएका थिए। शैलेन्द्र ललितपुरस्थित विल हाम्स क्याम्पस जाउलाखेलमा आईएसी अध्ययनरत थिए। दशैंको विदामा शैलेन्द्र पनि घर गएका थिए।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार कटैया चौरीस्थित एउटा घरमा पिकनिक मनाउदै गर्दा असोज २१ गते दिउँसो दुई बजे उनीहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेको थियो। गिरफ्तार गरेको सूचना पाएलगै सञ्जीवका बुवा जयकिशोर लाभ र आमा विमला देवी जिल्ला प्रहरी कार्यालय पुगेका थिए। तर, त्यहाँ कसैलाई नदेखेपछि उनीहरू त्यहाँबाट अञ्चल प्रहरी कार्यालयको मूल ढोकाबाट भित्र प्रवेश गर्न खोज्दा प्रहरीले रोक लगायो। उनीहरूकै अगाडि तीनओटा भ्यानमा ११ जनालाई गिरफ्तार गरी प्रहरीले ल्याएको थियो। एसएसपी चुडावहादुर श्रेष्ठको आदेशमा उनीहरूलाई पालैपालो भ्यानबाट

ओर्लन लगाई कोठाभित्र हालै गर्दा दिपुलाई कट्टु मात्र लगाएको अवस्थामा विमलादेवीले देखेकी थिइन्। त्यसपछि सञ्जीवका बुवा र आमालाई कार्यालयभित्र प्रवेश गर्न दिइएन।

असोज २२ गते गिरफ्तार गरिएका ११ जनामध्ये छ जनालाई प्रहरीले रिहा गच्यो भने पाँचजनालाई प्रहरी कार्यालयमा राखिएको समाचार प्रकाशन भयो। एसएसपी चुडावहादुर श्रेष्ठलाई भेट्न विभिन्न प्रयास गरे तापनि एसएसपी श्रेष्ठलाई सञ्जीवकी आमा विमला देवीले भेट्न सकिनन्। धेरै समयपछि मात्र श्रेष्ठले तपाइँहरूको छोरालाई हामीले समातेका छैनौं, माओबादीले नियन्त्रणमा लिएर गएको होला वा भारततर्फ गएको होलान् भनेर जवाफ दिएको विमलाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्।

असोज २४ गते राति गोदारस्थित कमला नदीको किनारमा आठ-नौ राउण्ड गोली चलेको आबाज स्थानीय बासिन्दाले सुनेका थिए। उक्त घटनाको सम्बन्धमा इन्सेक प्रतिनिधि रोशनदीप ढकालले सोधखोज गर्दा गोदार गाविस-३ स्थित कमला नदीको किनारमा बेचन साहको खेतमा लास गाडेकोले नयाँ माटो फेला परेको तथा एक जना मान्डेको टाउको देखेको स्थानीय बासिन्दामार्फत जानकारी प्राप्त भएको थियो। नेपाली सेना दिनहुँ चेकजाँचको लागि खटिएकोले कसैले पनि केही गरौँ भन्ने हिम्मत गरेनन्। लास गाडेको ठाउँमा झाडी रहेकोले एउटा ठूलो ढुङ्गा पहिचानको लागि इन्सेक प्रतिनिधि ढकालले राखेका थिए। देशी तथा विदेशी मानवअधिकारकर्मीहरूको दबाव परेपछि ०६३ असार २५ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा जाहेरी दर्ता भएलगतै ०६३ असार २७ गते लास गाडेको ठाउँमा तत्कालीन एसपी विज्ञानराज शर्माको आदेशमा घेरा लगाउने काम गरिएको थियो।

मानवअधिकारकर्मी सङ्घसंस्थाहरूको सहयोगमा पाँच जना पीडित परिवारमध्ये सञ्जीवका बुवा जयकिशोर लाभ र प्रमोदनारायण मण्डलकी आमा जिवच्छिदेवीले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ०६३ असार २५ गते एसएसपी चुडावहादुर श्रेष्ठ, प्रमुख जिल्ला अधिकारी रेवतीराज काफ्ले, एसपी कुवेरसिंह राणा र नेपाली सेनाका मेजर अनूप अधिकारी विरुद्ध किटानी जाहेरी दिए। जयकिशोर लाभले जेनेभास्थित संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय विशेष प्रतिवेदकसमक्ष घटनाका बारे ०६३ साउन १० गते लिखित जानकारी गराए। यस किसिमको घटनालाई संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय कार्यदल र विशेष प्रतिवेदकले बेपत्ता सम्बन्धी प्रतिवेदन सुरक्षा परिषद्मा पठाएका थिए।

न्यायको लागि लड्दा लड्दै सञ्जीवको बुवा जयकिशोर लाभको ०६७ वैशाख ४ गते मृत्यु भयो। जयकिशोर लाभ न्यायको लागि जेनेभासम्म पुगे। अन्यायका विरुद्ध सक्रिय रहदै आएका जयकिशोर लाभको घरमा प्रहरी टोली रातविरात गएर मुद्दा फिर्ता लिन दबाव दिन्थ्यो। मुद्दा फिर्ता नलिएमा अर्को छोरालाई समेत मार्ने धम्की दिने तथा घरमा खानतलासी गरी परिवारका सदस्यहरूलाई मानसिक यातना दिने गरेको पीडित परिवारजनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा बेपत्ताहरूलाई खोजी तथा दोषीलाई कारबाही गरी पाऊँ भनी दिएको निवेदनको आधारमा आयोगले खोजी गर्दा शाही नेपाली सेना कार्यरथी विभाग मानवअधिकार शाखाले ०६२ माघ १० र ०६२ माघ २० गते आयोगलाई जवाफ पठाई ०६० असोज २१ गते प्रहरीको एकल कारबाहीमा मृत्यु भएको जानकारी आयोगको

च.न.१४०६ को प्राप्त पत्रको आधारमा पाँच जनाको मृत्यु भएको जानकारी पीडित परिवारलाई ०६२ चैत १ गते गराइएको थियो।

आयोगले राहतका लागि सिफारिश तथा लास उत्खनन् गर्न सरकारलाई सिफारिश गरेको थियो। राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको सहयोगमा नेपाल प्रहरीले घटनास्थलमा मानवअधिकार आयोगले ०६७ भदौ २१ गतेदेखि लास उत्खनन् गरेको थियो। उत्खनन्वाट प्राप्त मानव कडकाल डीएनए परीक्षणको लागि फिनल्याण्ड पठाइएको छ। तर, लास उत्खनन् भएको तीन वर्ष वित्तिसके पनि उत्खनन्को प्रतिवेदन सार्वजनिक भएको छैन। पीडित परिवारहरू प्रतिवेदनको पर्खाइमा छन्।

न्याय

सञ्जीव कर्ण, दुर्गेश लाभ, जीतेन्द्र भा, प्रमोदनारायण मण्डल, शैलेन्द्र यादवलाई बेपत्ता बनाई हत्या गरिएको विषयमा ०६३ असार २५ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय, धनुषामा पीडितपक्षले किटानी जाहेरी दिएको थियो। पाँच जनालाई बेपत्ता बनाई हत्या गरी खाल्डो खनी सम्भावित पुरिएको ठाउँको राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको पहलमा उत्खनन् गर्दा पाँच जनाको मानव कडकाल फेला परेपछि डीएनए परीक्षणको लागि फिनल्याण्ड पठाएको छ। घटनामा संलग्न आरोपित सुरक्षाकर्मी तथा तत्कालीन एसएसपी चुडाबहादुर श्रेष्ठ, एसपी कुवेरसिंह राणा, प्रमुख जिल्ला अधिकारी रेवतीराज कापले र मेजर अनूप अधिकारीलाई कुनै कारबाही भएको छैन। हत्यामा संलग्न भनिएका तत्कालीन एसपी कुवेरसिंह राणा आईजिपी भएका थिए।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको १ लाख रुपियाँ र राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको सिफारिशमा तीन लाख गरी ४ लाख रुपियाँ पीडित परिवारहरूलाई उपलब्ध गराएकोमा बेपत्ताहरूको खोजी कार्य तथा मुद्दा मामिला गर्दागर्दै र लागेको ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको पीडित परिवारले बताए।

अभिलेख

- घटनाको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ २२३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- यस घटनाको विषयमा जनकपुर एक्सप्रेस पत्रिकामा ०६० असोज २२ गते र असोज २४ गते, नेपाल समाचार पत्रमा ०६२ असोज ५ गते, पूर्व क्षितिजमा ०६३ मङ्गसिर १६ गते, जनकपुर टुडेमा ०६३ साउन ९ गते, कान्तिपुर दैनिकमा ०६२ पुस २९ गते, काठमाडौँ पोष्ट, राष्ट्रिय दैनिक विश्व जागरणमा ०६० कातिक ७ गते, जन सौगात साप्ताहिकमा ०६२ चैत २ गते समाचार प्रकाशन भएका छन्।

टीकाप्रसाद देवकोटा

उमेर	: ३२ वर्ष
ठेगाना	: अमले गाविस-३ सिम्लेखोला
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: अखिल नेपाल किसान सङ्घ, २००७
घटना मिति	: ०५३ वैशाख २५ गते
घटनास्थल	: भद्रकाली गाविस-४ हातिगाँडा जड्गलमा
पारिवारिक विवरण	:
पत्नी	: सोमकुमारी देवकोटा (यशोदा)
छोरा र छोरी	: एक छोरा र तीन छोरी
राहत	: ३ लाख २५ हजार रुपियाँ

गैहेन्द्र देवकोटा

उमेर	: ३० वर्ष
ठेगाना	: अमले गाविस-३ सिम्लेखोला
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: अखिल नेपाल किसान सङ्घ २००७ समर्थक
घटना मिति	: ०५३ वैशाख २५ गते
घटनास्थल	: भद्रकाली गाविस-४ हातिगाँडा जड्गलमा

परिवारिक विवरण	:
पत्नी	: कमला देवकोटा (मृत्यु भइसकेको)
छोराछोरी	: एक छोरा र एक छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

अमले गाविस-३ सिम्लेखोलाका ३२ वर्षीय टीकाप्रसाद देवकोटा र उनका भाइ ३० वर्षीय गेहेन्द्र देवकोटालाई ०५३ वैशाख २५ गते अमले र हायूटार चौकीबाट गएको संयुक्त प्रहरी टोलीले माओवादीलाई बास बस्न दिएको खान दिएको आरोपमा घरबाट गिरफ्तार गरेको थियो। उनीहरू दुवैजनाको हत्या गरी लास सदरमुकाम लगेकोमा पीडित परिवारले लास समेत देखन पाएनन्।

देवकोटा दाजुभाइ सर्वसाधारण किसान थिए। उनीहरू हिउँदको समयमा काठमाडौं गएर रत्नपार्कमा बरफ, बदाम बेच्नेलगायत सानोतिनो व्यापार गर्ने र वर्षा लागेपछि खेती गर्न घर फर्क्ने गरेका थिए। एक महिनाअघि मात्र उनीहरू काठमाडौंबाट घर आएका थिए। ०५३ वैशाख २३ गते सिन्धुली सदरमुकाम आएर छू बेचेको पैसाले मल किनेर घर फर्किएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार पीडितको घरमा गाउँका काका नाता पर्ने कमल देवकोटा, मोहनचन्द्र गौतम र एक अपरिचित व्यक्ति गरी तीन जना माओवादी कार्यकर्ता बास बस्न आएका थिए। माओवादी आएको प्रहरीले थाहा पाएपछि अमले चौकी र हायूटार चौकीबाट ६० देखि ६५ जना प्रहरी बिहान उज्यालो नहुँदै फिसमिसेमै उनीहरूको घरमा आइपुगेका थिए। टीकाप्रसाद उठेर खोल्सातिर नित्यकर्म गर्न गएका थिए। त्यसबेला केही प्रहरीले उनको घर घेरिसकेको थिए। प्रहरीसँग आएका गाउँकै छ, जना व्यक्तिले चिनाएपछि टीकाप्रसादलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेको थियो।

छ दाजुभाइ मध्येका टीका जेठा थिए। उनका माहिला भाइ गेहेन्द्र त्यसबेला गाउँमा बस्ये। उनीहरूको घर आधा घण्टा पैदल बाटोको फरकमा थियो। तल बेसीबाट दाजुलाई लिएर गएका प्रहरीले भाइ गेहेन्द्र देवकोटालाई पनि हतकडी लगाए। उनले गन्जी र कट्टमात्रै लगाएकोले अरू कपडा लगाउन खोज्दासमेत प्रहरीले दिएनन्। देवकोटा दाजुभाइलाई शारीरिक तथा मानसिक यातना दिए प्रहरीले सिम्ले खोलानिर लगेको थियो। टीकाकी पत्नी यशोदाले माथि डाँडामा पुऱ्याउञ्जेल आँखाले भ्याएसम्म उनीहरूलाई हेरेर बसेकी थिइन्।

भद्रकाली गाविस-४ हात्तीगाँडा भन्ने स्थानमा पुगेपछि देवकोटा दाजुभाइ प्रहरीको यातनाका कारण हिँडन नसक्ने भएका थिए। हात्तीगाँडा जड्गलमा प्रहरीले दुवै दाजुभाइलाई रुखमा पाता कसेर बाँधेका थिए। पहिला भाइ गेहेन्द्र देवकोटालाई गोली हानेर दाजुलाई देखाउदै हत्या गरेका थिए। भाइलाई गोली हानेको देखाई तेरो पनि त्यही हालत हुन्छ भनी तड्पाउदै राखेर भाइको मृत्यु भइसकेपछि केही समयपछि दाजु टीकाप्रसादलाई पनि गोली हानेर हत्या गरिएको बाटो हिँड्ने ढाकेहरूले देखेका थिए।

हत्यापछि दुवैजनाको लास प्रहरीले बोरामा हालेर घिसाई बाटोभरि रगत बगाउदै

जिल्ला सदरमुकाम लगेको थियो। लासको पोस्टमार्टम भए नभएको पीडितका परिवारलाई जानकारी छैन। लास बुझ्न प्रहरीले देवकोटा परिवारलाई जिल्ला सदरमुकाममा बोलाएको थियो। तर, डरका कारण पीडित पक्षका कोही पनि लास बुझ्न गएनन्। प्रहरीले लास सदरमुकामतिरै जलायो। पीडित परिवारले मृतकहरूको अन्तिम संस्कार गर्न पनि पाएनन्।

दाजुभाइको हत्या भइसकेपछि पनि राज्यपक्षद्वारा पीडित परिवारलाई दुख दिने काम रोकिएन। पटकपटक कुटिपिट गर्ने, रातभरि सुन्न नदिने, घर खानतलासी गर्ने, धम्की दिने जस्ता कार्य भइरहेपछि पीडित परिवारले गाउँ नै छाइनु पय्यो। ठूलो परिवार भएको कारण कोही पर्सा जिल्लामा आफन्त कहाँ र कोही माइती, मावलीतिर गएर बसे। पीडित परिवारको अमलेमा रहेको एक विघा जग्गा अझै बाँझै छ। ०६४/०६५ सालमा अमलेको केही जग्गा बिक्री गरेर पीडित परिवार भीमानमा बसाइँ सरेका छन् भने पीडित यशोदा डाडीगुराँसे गाविसको खारखोलास्थित जेठी छोरी सावित्रा चौलागाइँको घरमा बस्ने गरेकी छिन्। उनका छोरा र छोरी भीमानमा हजुरबाको घरमा बस्ने गरेका छन्।

टीकाप्रसादको हत्या हुँदा उनकी जेठी छोरी सात वर्ष, माहिली छ वर्ष, छोरा दुई वर्ष र कान्छी छोरी छ महिनाका थिए। अहिले जेठी र माहिली छोरीको विवाह भइसकेको छ। १२ कक्षामा पढ्दै गरेका छोरा विनोद रोजगारीको खोजीमा छन्।

व्याय

टीकाप्रसाद र गेहेन्द्र देवकोटाको हत्याको विषयमा पीडित परिवारले कुनै निकायमा उजुरी गरेनन्। लासको पोस्टमार्टम भए नभएको पीडितका परिवारलाई थाहा छैन। लास बुझ्न पीडित परिवारलाई प्रहरीले जिल्ला सदरमुकाममा बोलाए पनि पीडित परिवार डरले गएनन्। प्रहरीले सिन्धुलीमाढीस्थित गढाली खोलाको दोभानमा लगेर लास जलाएको थियो। घटनामा संलग्न प्रहरीहरूलाई परिवार र गाउँसेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले पीडितका परिवारलाई राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ र एकल महिलालाई एक पटक २५ हजार रुपियाँ उपलब्ध गराएको थियो। उनीहरूले उक्त रकमले भीमानमा एक कट्टा जग्गा किनेका छन्। माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई खान, बस्न दिएको आरोपमा प्रहरीले हत्या गरेको पीडितका परिवारको बुझाइ छ।

अभिलेख

- टीकाप्रसाद र गेहेन्द्रको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक १९९६ को पृष्ठ २९८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- तत्कालीन अवस्थामा यस घटनाको विषयमा स्थानीय तथा राष्ट्रिय तहका विभिन्न सञ्चारमाध्यमहरूले अमले गाविसमा प्रहरीद्वारा दुई निर्दोष नागरिकको हत्या गरिएको समाचार प्रकाशन गरेका थिए।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

फतबहादुर श्रेष्ठ

उमेर	: १८ वर्ष
ठेगाना	: कपिलाकोट गाविस-९, धमिले
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: कुनै पनि पार्टीमा आबद्ध नभएको
घटना मिति	: ०६० फागुन २० गते अपहरण
फागुन २१ गते राती १२ बजे हत्या	
घटनास्थल	: कपिलाकोट गाविस-९, धमिलेस्थित सार्वजनिक चौतारोमा
बाबुको नाम	: भीमबहादुर श्रेष्ठ
आमाको नाम	: भक्तकुमारी श्रेष्ठ
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

कपिलाकोट गाविस-९, धमिलेका १८ वर्षीय फतबहादुर श्रेष्ठलाई नेकपा माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरेकोमा त्यसको पर्सिपल्ट विहान उनको क्षतिविक्षत लास गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

भीमबहादुर श्रेष्ठका पाँच भाइ छोरामध्ये फतबहादुर श्रेष्ठ साहिला थिए। उनी पाँच कक्षापछि पढाइ छाडेर खेतीपाती गरेर घरमै बस्ने आएका थिए। नागरिकता बनाउन जिल्ला सदरमुकाम हिँडेका श्रेष्ठको पेटमा एक गोली लागेको र घाँटी रेटेको अवस्थामा लास चौतारोमाथि बीच बाटोमा फेला परेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार खेतीपाती काम गर्ने फतबहादुर श्रेष्ठ गाउँमा माओवादीहरू आउँदा हात मिलाउने, वरपर उनीहरूसँगै हिँडने गर्दै आएका थिए। घटना हुनुभन्दा छ महिनाअघि उनको सम्पर्क नेपाली सेनासँग भएको थियो। सेनाले जागिर लगाइदिने आश्वासन दिएर उनलाई सम्पर्कमा राखेको थियो। तीन महिनासम्म उनलाई सेनाले सँगै घुम्वा बनाएको थियो भने ०६० मिडिसरदेखि भान्सेको रूपमा राखेकोमा घर फर्केका थिएनन्।

०६० फागुन १९ गते नागरिकता बनाउनको लागि आवश्यक पर्ने कागज लिन घर आएका श्रेष्ठलाई फागुन २० गते विहान जिल्ला सदरमुकामतर्फ जाई गर्दा महादेवस्थान गाविस-८ महेश्वतास्थित बाटोबाट तीन जनाको सङ्ख्यामा रहेका माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरे।

छोरा फर्केर आउँछ भन्ने आशा आमा भक्तकुमारी श्रेष्ठलाई थियो। कतै जिउदै भेटिन्छ कि भनेर आफन्तहरूले वरपर खोजे। तर, दुई दिनसम्म फेला पार्न सकेनन्। फागुन २१ गते मध्यरातमा गोली चलेको आवाज आमा भक्तकुमारीले सुनिन्। पतिलाई उठाएर ‘छोरलाई मारे कि क्या हो ?’ भनेर सोधिन्। डरले उनीहरू गोली चलेको आवाज आएतिर

जान सकेनन्। राति बन्दुक पडकेको आवाज सुन्ने गाउँलेहरू फत्तबहादुर श्रेष्ठको हत्या भयो भनेर अनुमान गरिसकेका थिए। भोलिपल्ट विहान नवज्योति प्रावि नजिकै रहेको धमिले चौतारोमा घोप्टो परेको अवस्थामा एउटा लास देखे गाउँलेहरूले। गाउँकै केटो भएकोले लास देख्ने सबैले सजिलै चिने। गाउँलेहरूमार्फत फत्तबहादुर श्रेष्ठको हत्याको खबर मृतकको बुवाआमाले पाए। गाउँलेहरू लास भएको ठाउँ जान डराए भने बाबुआमा पनि हेर्न गएनन्।

श्रेष्ठलाई विभिन्न ठाउँहरू घुमाउदै सोधपुछ्का क्रममा यातना दिइएको थियो। फागुन २१ गते राति माओवादीले पीडितको घरबाट करिब १ किमि टाढा सार्वजनिक चौतारोमा पुच्याई भुईंमा घोप्टो परेर सुन्न लगाएका थिए। सुरुमा पच्छाडिबाट कम्मरमा गोली हानेर घाइते बनाएपछि एक महिला छापामार्ले घाँटी रेटेर श्रेष्ठको हत्या गरेको प्रत्यक्षदर्शीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। उनको नाम सुरक्षाका कारण प्रकाशन गरिएको छैन।

वीरबहादुरको घरनजिकै नेपाली सेना र माओवादीबीच ०६० असोज १४ गते जस्काभेट हुँदा सेनाले एक माओवादी कार्यकर्ताको हत्या गरेको थियो। उक्त घटनामा वीरबहादुरको हात रहेको बयान फत्तबहादुरले दिएपछि वीरबहादुरलाई पनि फागुन २१ गते राति घरमा सुतिरहेको अवस्थामा छ देखि सात जनाको सङ्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताले नियन्त्रणमा लिई फत्तबहादुरलाई राखेको चौतारोमा लगेका थिए। त्यहाँ दुई महिला र चार-पाँच जना माओवादी कार्यकर्ताहरू थिए। वीरबहादुरलाई र फत्तबहादुरलाई घोप्टो पारेर सुताई लाठी र बन्दुकको कुन्दाले कुटपिट गरेका थिए। उनीहरूले वीरबहादुरले आफूलाई नमानूस् मेरो केही गल्ती छैन, सेना प्रहरीमा मेरो कोही छैन, मैले सुराकी गरेको पनि छैन, गाउँमा सबैलाई सोधनुस् र मेरो गल्ती भए मानूस् भनेर माफी मागेपछि उनलाई केही नगरेर फत्तबहादुरलाई एक गोली प्रहर गरिएको थियो। वीरबहादुरलाई भुताहासम्म पुच्याएपछि सोही ठाउँका एक व्यक्तिले वीरबहादुरलाई यो सोभो मान्छेलाई किन यसो गरेको भनेपछि कपिलाकोट गाविस-८ भुताहावाट वीरबहादुरलाई मुक्त गरिएको वीरबहादुरले बताए।

हत्या गरेको भोलिपल्ट दुई जना माओवादी कार्यकर्ता घरमा आएर फत्तबहादुरको बुवा भीमबहादुर श्रेष्ठलाई लिएर गएका थिए। माहिलो छोरा गोविन्दबहादुर श्रेष्ठलाई नेपाली सेनाबाट फर्किउन र छोराको लास नउठाए घरमा लगेर राखिदिने धम्की दिएर तीन घण्टापछि मुक्त गरेको थियो। भाइको अपहरणको विरोध गर्दै माओवादीलाई गाली गरेपछि जेठा दाजु धनबहादुर श्रेष्ठलाई पनि भाइलाई अपहरण गरेको एक घण्टापछि माओवादीले अपहरण गरी लगेका थिए। धनबहादुर मानसिक रोपी थिए। उनलाई विभिन्न ठाउँहरू घुमाउदै कुटपिट गरेर सात दिनपछि मासिक तारेखमा माओवादीले मुक्त गरेका थिए।

न्याय

फत्तबहादुर श्रेष्ठको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएन। लासको पोस्टमार्टम पनि भएन भने कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। हत्या गरिएको तीन दिनसम्म लास सार्वजनिक चौतारोमाथि बाटोमा नै रहेको थियो। जिल्ला सदरमुकामबाट घटनाको अनुगमन गर्न गएको मानवअधिकारकर्मीहरूको रोहबरमा स्थानीय गाउँलेहरूले सोही ठाउँनजिकै लास गाडेका थिए।

हानिपूरण

सरकारले राहत स्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध भएकोमा पीडित परिवारले जिल्ला सदरमुकाम सिन्धुलीमा १५ धुर घडेरी किनेका छन्। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

अभिलेख

- फत्तवहादुर श्रेष्ठको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन् २००५ को पृष्ठ २८८ मा विवरण प्रकासशन भएको छ।

निर्मल देवकोटा

उमेर	:	३४ वर्ष
ठेगाना	:	अमले गाविस-३ भवाँसेडाँडा
पेशा	:	खेती
राजनीतिक आवद्धता	:	अखिल नेपाल किसान सङ्घ २००७ को गाउँ तहको सदस्य
घटना मिति	:	०५५ कार्तिक ११ गते दिउँसो २:०० बजे
घटनास्थल	:	अमले गाविस-३ स्थित लाहुरे खेतको जड्गलमा रहेको खोल्सी
पारिवारिक विवरण	:	
पत्नी	:	पूर्णकुमारी देवकोटा
राहत	:	३ लाख २५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

अमले गाविस-३ भवाँसेडाँडाका ३४ वर्षीय निर्मल देवकोटालाई सशस्त्र प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा तीन दिनपछि सोही ठाउँको लाहुरे खेतको जड्गलमा उनको लास फेला परेको थियो।

०५५ सालको दशैं सकिएपछि असोजको तेश्रो सातादेखि निर्मल देवकोटा टाइफाइड भई बिरामी भएकोले लामो समयसम्म थला परेर घरमा बसेका थिए। कात्तिक १० गते राति माओवादीले उनको घरनजिकै मसाल जुलुस निकालेपछि कात्तिक ११ गते इलाका प्रहरी कार्यालय हायूटार र प्रहरी चौकी अमले बेस्क्याम्पवाट आएका सशस्त्र प्रहरी टोलीले देवकोटालाई गिरफ्तार गरेको थियो।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार देवकोटा घरनजिकैको बारीमा बोडी टिप्प गएका थिए। करिब ५० मिटर तल रहेको छविलाल

देवकोटाको घरबाट प्रहरीले उनलाई बोलाएर ‘हिजो राति मसाल जुलुश निकाल्ने तै हैनस्’ भनी सोधेका थिए। देवकोटाले आफू विरामी भई घरमा बसेकोले आफूलाई जानकारी नभएको बताएपछि ‘प्रहरीलाई ढाँट्ने, त भाओवादी आतडककारी जसलाई खोजेको उही फेला पन्यो’ भनेर आँखामा पट्टी बाँधेर डोरीले हात बाँधिदिएर लाठी र बन्दुकको कुन्दाले कुटपिट गर्दै लगेका थिए। प्राथमिक विद्यालय पटबासको अगाडि लगेर प्रहरीले उनलाई निर्मम कुटपिट गरेको थियो। उनी लडेपछि उठाउदै कुट्टै, फेरि उठाउदै कुट्टै गरेको प्रावि पटबासका शिक्षकहरूले देखेका थिए। करिब तीन बजेतिर लाहुरेखेतको जड्गलमा पाँच राउण्ड गोली पड्केको आवाज शिक्षक जगत देवकोटा, सोही ठाउँका धान काट्न लागेका वीरबहादुर स्याइतान, चक्रबहादुर स्याइतान लगायतले सुनेका थिए।

घटना भएको बेला दाजु निर्मल देवकोटा, बहिनी बिना देवकोटा र अढाई वर्षीय भान्जा मनोज देवकोटा घरमै थिए। पत्नी पूर्णकुमारी घरायसी कामले माइरी जलकन्या गाविसको चपौली गएकी थिइन्। घर फकै गर्दा बाटोमा गाउँकै एकजना महिलाले उनलाई घटना बारे खबर सुनाइन्। उनी घरमा पुगदा छविलाल देवकोटा लगायतका छिमेकीहरू घरमा आएका थिए। गाउँलेहरूले पत्नी पूर्णकुमारी र बहिनीलाई घरमा नबस्न सल्लाह दिएपछि त्यसै दिनदेखि उनीहरूले आफ्नो घर छोडेका थिए।

निर्मललाई चौकी लग्यो होला भन्ने सबैलाई लागेकाले पत्नी पूर्णकुमारीले स्थानीय अधिवक्ता डिल्ली देवकोटालाई लिएर खोज हिँडेका थिए। उनीहरू निराश भएर फर्किन लागदा अमले -४ का दलबहादुर थापाले गोली चलेको र मान्छे चिच्याएको आवाज सुनेर छोरा प्रकाशलाई चौकीमा बुझन पठाउँदा ‘निर्मललाई हामीले मान्यौं, इलाकाको कमाण्डर रहेछ भनी’ प्रहरीले सेटबाट जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा कुरा गरेको सुनेपछि निर्मललाई मारेको भन्ने बुझियो भन्ने बताएपछि पत्नी पूर्णीमाया त्यहीं मुर्छा परिन्। उनीसँगै गएका स्थानीय बासिन्दाले उनलाई घर लिएर आएका थिए।

तेश्रो दिन अमले चौकीमा गाउँलेहरू ‘डेलिगेशन’ गएका थिए। गाविस अध्यक्ष बाहेक गाउँलेहरूलाई प्रहरीले कार्यालयभित्र आउन दिएन्। गाविस अध्यक्षसँग सुरुमा प्रहरीले अर्को समूहले लगेको होला, हामीले होइन भनेर जवाफ दिएको थियो। पछि माओवादीसँगको दोहोरो झडपमा गोली चलाउँदा मारिएको जनाएका थिए। प्रहरीले सोही ठाउँको लाहुरे खेतको जड्गलमा कुटपिट गर्दै गोली हानी हत्या गरेको थियो।

प्रहरीले लास हेर्न वा सद्गत गर्न जाने व्यक्तिलाई हत्याको मुद्दा लगाउने भनेर धम्की दिएको कारण तेश्रो दिन पनि पीडितपक्ष लास भएको ठाउँमा जान सकेका थिएन। कात्तिक १४ गते जिल्लाका मानवअधिकारकर्मीको एक टोली घटनाको अनुगमन गर्न गएपछि पीडितका परिवार लास भएको ठाउँमा गएका थिए। गाउँलेहरू भने लास हेर्न जान डराएका थिए। खतरा छ भने लास नचलाउने गाउँलेहरूले निष्कर्ष निकालेपछि लासको सद्गत समेत भएन। लासको पोस्टमार्टम पनि भएन। लास प्रहरीले हत्या गरेकै स्थानमा कुहिएको थियो।

पतिको हत्यापछि प्रहरी प्रशासनले पीडित परिवारलाई झन धेरै दुःख दिन थाल्यो। दैनिक खानतलासी गर्ने, घर तोडफोड गरिदिने, सामानहरू सबै फालिदिने, धानका भकारी काटेर धान सबै नास पारिदिने, बक्सा, दराज, ओढ्ने औब्याउने कपडा सबै च्यातेर फालिदिने

काम गरेको थियो। प्रहरीको दमनका कारण पत्नी पूर्णकुमारी घरमा बस्न नसकेर बाध्य भई घर छोडेर अन्यत्र बस्न गएकी थिइन्।

पतिको हत्या भएको २२ दिनपछि काठमाडौं जानलागदा पत्नी पूर्णकुमारीलाई प्रहरीले सिन्धुलीमाढीबाट ०५५ मङ्गिसर ३ गते गिरफ्तार गरी ०५८ वैशाख १३ गते रिहा गरेको थियो। त्यसपछि उनी भूमिगत भएकी थिइन्।

हाल उनको अमले गाविस-३ भवाँसेडाँडामा पीडित परिवारको १२-१३ कट्टा जग्गा बाँझै रहेको छ। घर भत्किएको छ। अहिले नाम निसाना केही पनि छैन। आमा देवमाया देवकोटा कान्धो छोरा विमलको घर महोत्तरी जिल्लाको ख्यरमारामा बसेकी छन् भने पत्नी पूर्णकुमारी हाल माओवादीको पूर्णकालीन कार्यकर्ता भएर राजनीतिमा क्रियाशील छिन्।

न्याय

निर्मल देवकोटाको हत्याको विषयमा कुनै पनि निकायमा पीडित परिवारले उजुरी गरेन। लासको पोस्टमार्टम पनि भएन। हत्याको विषयमा कुनै कानुनी प्रक्रिया शुरू भएन। प्रहरीले हत्या गरेकै स्थानमा लास सङ्घयो। घटनामा संलग्न प्रहरी चौकी अमलेका प्रहरी.हवलदार हरि कुवाँर, बिष्णु लगायतको टोलीले लगेको गाउँलेहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ र एकल महिलालाई दिने सामाजिक सुरक्षा भत्ता २५ हजार रुपियाँले ऋण तिरेको, उपचार गरेको र बाँकी रहेको पैसाले जिल्ला सदरमुकाम नजिकै ढकालगाउँ दमारमा १० धुर घडेरी किनेकी छन्। वास्तविक माओवादीलाई नभेटेपछि बिरामी भई थला परेको निर्मलको हत्या के कारणले गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

आगिलेख

- निर्मल देवकोटाको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक १९९९ को पृष्ठ २३४ मा यस्तो विवरण प्रकाशन भएको छ।

दोनबहादुर तामाङ

उमेर	: २६ वर्ष
ठेगाना	: हर्षाही गाविस-७ जगाडी बसनीया
पेशा	: खेती
राजनीतिक आवद्धता	: पूर्व माओवादी कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०५.७ जेठ २ गते
घटनास्थल	: हर्षाही गाविस-७ जगाडी बसनीया पीडितकै घरमा
पारिवारिक विवरण	: सुमित्रा तामाङ, जेठी पत्नी
कान्छी पत्नी	: चीनिमाया तामाङ
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी
राहत	: २ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

हर्षाही गाविस-७ का २६ वर्षीय दोनबहादुर तामाङलाई आफै घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादी कार्यकर्ताले गोली हानी हत्या गरे। हत्यापछि पीडितको टाउको काटेर सिर्थौली गाविसमा लगेर पिपलको रुखमा भुण्ड्याइएको अवस्थामा उनको लास पीडित परिवारले फेला पारेको थियो।

तीन दाजुभाइमध्ये दोनबहादुर तामाङ माहिला थिए। गाउँमा माओवादीको प्रभाव बढिरहेको थियो। निरक्षर रहेका दोनबहादुर माओवादीसँगको भेटघाट वाकिलदै जाँदा क्रमशः उनी पनि माओवादी छापामार भएका थिए। केही समय माओवादी छापामार भएर हिँडेका उनले पछि प्रहरीसमक्ष आत्मसमर्पण गरेका थिए। आत्मसमर्पणपछि सुरक्षाकर्मीसँग घुमुवाको रूपमा हिँड्ने गरेका थिए।

केन्द्रीय सदस्य शेरमान कुवँरको अड्गारक्षकको रूपमा हिँड्ने अवसर पाएका दोनबहादुर तामाङलाई प्रहरीमा जागिर लगाइदिने आश्वासनमा प्रहरीले भण्डै तीन महिना माओवादीका सेल्टरहरू, सहयोगी, समर्थकहरू देखाउन लगाएका थिए। प्रहरीले घुमाउन छाडेपछि उनी घरमा आएर बस्न थाले। दाजु भाइहरूले केही पैसा दिएर बाहिर गएर बस्न भनेर पठाएका थिए। तर, उनी धेरै समय बाहिर बस्न सकेनन्। पटकपटक पीडित परिवारले घरमा नबस्न सुझाव दिँदा पनि पैसा सकिएपछि अटेर गरेर घरमा बसेका थिए। माओवादीले उनलाई पार्टीविरुद्ध सुराक्षी गरेको आरोप लगाएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार जेठ २ गते राति १० जनाको सङ्ख्यामा रहेका माओवादी कार्यकर्ता दोनबहादुर तामाङको घरमा गएका थिए। सानो भुइंतले ढोका नभएको झाप्रो घरमा तामाङका चार जनाको परिवार सुतेको थियो। दोनबहादुर तामाङ, कान्छी पत्नी, एक छोरा र एक छोरी उक्त घरमा बस्दै आएका थिए। जेठी पत्नी र दुई छोरा भने छ्यौटै घरमा बस्दथे।

छ जना माओवादी कार्यकर्ताको समूहले घोप्टो परेर सुतेको अवस्थामा पछाडिवाट सुतेकै ठाउँमा दोनबहादुरलाई गोली प्रहार गरेका थिए। गोलीको आवाज सुनेर बिउँझिएकी पत्नी चिनीमायालाई उनीहरूले घरभित्र रहेको खाँबोमा लगेर बाँधेका थिए। दोनबहादुरको टाउकोमा एक गोली र छातीमा एक गोली लागेको थियो। गोली हानी सकेपछि माओवादी कार्यकर्ताहरूले उनको टाउको काटेर लगेका थिए।

मध्यरातमा छिमेकमा गोली चलेको सुने पनि डरको कारण उनको घरमा कोही पनि आउन सकेनन्। भोलिपल्ट विहान गाउँलेहरू आउँदा पत्नी बाँधिएको र दुई छोराछोरी रगतको दहमा लतपत्तिएर बसेका अवस्थामा स्थानीय बासिन्दाले फेला पारेका थिए। गर्मीको कारण राति घरबाहिर सुतेकी छिमेकी धनसरी तामाडलाई माओवादीले हातखुट्टा बाँधेर घटनाको बारेमा कसैलाई भने मार्ने धम्की दिएका थिए।

घटनाको भोलिपल्ट विहान घटनास्थलमा प्रहरी पुगेको थियो। प्रहरी पुगेपछि उनको टाउको खोजी गर्दा छिमेकी गाविस सियौलीमा पीपलको रुखमा भुण्डियाएको अवस्थामा फेला पारिएको थियो। प्रहरीसँगै गएर उनका दाजु विष्णुबहादुर तामाडले रुखबाट टाउको फिकेर ल्याएका थिए।

उनको हत्यापछि कान्छी पत्नी चिनीमाया तामाडले दुई छोराछोरीलाई छाडेर अर्को विवाह गरिन्। घर, जग्गा जमिन नभएको र निम्न आर्थिक अवस्थाका कारण परिवारमा आर्थिक सङ्कट उत्पन्न भएको छ। हत्याका घटनाले छोराछोरीमा मानसिकका असर पन्यो। जेठो छोरा ज्ञानबहादुर तामाड पढाइ छाडेर वैदेशिक रोजगारीका लागि साउदी अरब गए भने कान्छो छोरा श्रवण तामाड पाँच कक्षासम्म पढेर पढाइ छाडे।

कान्छीतर्फको एउटी छोरीको विवाह भइसकेको छ छोरा जीतबहादुर तामाड बालमन्दिरमा बसेर आठ कक्षामा पढ्दै छन्। सुमित्राको एक धुर पनि जग्गाजमिन छैन। अहिले बसेको ऐलानी घडेरी सुमित्राकी सौता चिनीमायालाई उनका बुबाले दिएकोले त्यो पनि चिनीमायाको छोरालाई दिने गाउँलेको भनाइ छ। अहिले उनी दिनभरि अर्काको ज्याला मजदुरी गरेर परिवार चलाउँदै आएकी छिन्।

न्याय

घटनास्थल पुगेका प्रहरीले दोनबहादुर तामाडको हत्याको विषयमा मुचुल्का उठाएर उजुरी समेत लेखेर लगेका थिए। यसबाहेक घटनाको कुनै पनि कानुनी प्रक्रियाहरू भए नभएको बारेमा पीडित परिवारलाई जानकारी छैन। पीडितको लास प्रहरीले जिल्ला सदरमुकाम लगेको र पोस्टमार्टम गरी गडौलीखोलाको दोभानमा गाडेको थियो। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

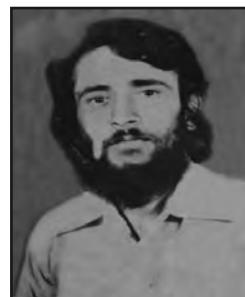
सरकारले राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएकोमा पीडित सुमित्राको स्मरणशक्ति कमजोर रहेकोले आफूले कति पैसा पाएको समेत जानकारी छैन।

अभिलेख

- दोनबहादुर तामाङको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन् २००१ को पृष्ठ १५५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

सुरेशचन्द्र कोइराला (वशिष्ठ)

उमेर	:	४६ वर्ष
ठेगाना	:	बाशेश्वर गाविस -१ देउरालीटार
पेशा	:	कृषि
राजनीतिक आबद्धता	:	नेपाली काड्योग्रेस क्रियाशील सदस्य
घटना समिति	:	०६० असोज २६ गते साँझ
घटनास्थल	:	बाशेश्वर गाविस-१ देउरालीटारस्थित आफै घर
पारिवारिक विवरण	:	
पत्नी	:	उमिला कोइराला
छोराछ्वोरी	:	दुई छोरा र एक छोरी
राहत	:	३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

बाशेश्वर गाविस-१ देउरालीटारका ४६ वर्षीय सुरेशचन्द्र कोइराला (वशिष्ठ) लाई माओवादी विरुद्ध सुराकी गरेको आरोपमा ०६० असोज २६ गते साँझ ६.३० बजे उनको घरबाट माओवादीले अपहरण गरी हत्या गरेकोमा पीडित परिवारले लास पाएन।

सुरेशचन्द्र कोइराला पाँच दाजुभाइ मध्ये माहिला थिए। टेस्ट परीक्षा उतीर्ण गरेका उनी काड्योग्रेसका क्रियाशील सदस्य थिए। उनी खेतीपाती गरेर गाउँमै बसेका थिए। माओवादी द्वन्द्वको समयमा गाउँमा कहिले माओवादी आउँथे त कहिले सुरक्षाकर्मीहरू गस्तीमा आउँथे।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार सुरेशचन्द्र कोइरालासँग माओवादीले पटकपटक चन्दा माग्ने गरेका थिए। आफूले सकेको चन्दा उनले दिने पनि गरेका थिए। यसबाहेक माओवादी कार्यकर्ताहरूको समूह बेलाबखत उनको घरमा आएर भात पकाउन लगाएर खाने गर्दथे। यस्तो समूह कहिले सानो त कहिले ठूलो हुने गर्दथ्यो। राजनीतिक आस्था फरक भए पनि त्यसबेला गाउँमा माओवादीको दबदबा भएको कारण उनीहरूको माग पूरा गर्दै आएका कोइरालालाई त्यसअघि माओवादीबाट कुनै खतरा

भएको महसुस उनका परिवारले गरेका थिएनन्। माओवादी कार्यकर्ताहरू पनि उनलाई दाढ़ भनेर सम्बोधन गर्ने गर्दथे।

बाशेश्वर गाविस-३ बलेनीका डम्बरबहादुर सार्कीलाई रामेछाप व्यारेकको सेनाले ०६० असोज २० गते सोधपछिको लागि रामेछाप लगेको थियो। उनले आफू माओवादी नभएको बताएपछि भोलिपल्ट एक जना मान्छे लिएर आइज भनी सेनाले तारेख दिएर उनलाई रिहा गरेको थियो। डम्बरबहादुरका ससुरा रुद्रबहादुर सार्कीले वशिष्ठ कोइरालालाई ज्वाई सर्वसाधारण हो भनिदिन रामेछाप जान अनुरोध गरेपछि कोइराला असोज २१ गते विहान रामेछाप गएर बेलुकी घर फर्किएका थिए।

बाशेश्वर गाविस-३ बलेनीका माओवादी कार्यकर्ता दुण्डीराज मग्रातीलाई ०६० असोज २२ गते विहान रामेछापबाट आएको सेनाले कोइरालाको घरबाट गिरफ्तार गरी रामेछाप गाविस-७ हर्दीनी जड्गलमा पुर्याई हत्या गरेको थियो। कोइरालाले रामेछापबाट सेना बोलाएर ल्याई आफै घरमा सुतिरहेका आफ्ना कार्यकर्ता मग्रातीको हत्या गराएको आरोप माओवादीले लगाएको थियो।

सुरेशचन्द्र कोइराला (वशिष्ठ) का दाजु नारद कोइरालाको घरमा तीनजना माओवादी कार्यकर्ता ०६० असोज २६ गते साँझ आए। त्यस बेला वशिष्ठ आँगनमा खसीलाई दाना खुवाउन थालेका थिए। तल्लो घरबाटै एक जना माओवादीले ‘वशिष्ठ दाजु नमस्ते’ भनेर बोलाए। पटकपटक घरमा आइरहने भएकोले चिनेकै माओवादी कार्यकर्ता थिए। पहिले पहिले पनि त्यसरी नै आउने, बोलाउने गरेकोले परिवारका अन्य सदस्यले वशिष्ठलाई रोक्ने प्रयास गरेनन्। उनले खसीलाई दाना खुवाउन पत्नी उर्मिलालाई जिम्मा लगाएर माओवादीले बोलाएतिर गएका थिए।

सुरुमा आइहाल्नु हुन्छ भनेर पीडित परिवारका सदस्यहरू पर्खिवसे। राति अबेरसम्म पनि उनी घर नआएपछि खोजी गर्दा माओवादीले तपाईंसँग केही बुझ्नु पर्ने छ भनी डुडभन्झ्याड गाविसतिर लगेको परिवारले जानकारी पाएका थिए।

वशिष्ठका जेठो छोरा पवन काठमाडौंमा बसेर पढ्थे। घरमा दुई छोरा छोरी र बाबु आमा गरी चार जनाको परिवार थियो। बुवाको अपहरणपछि घरमा कान्छो छोरा अञ्जनी, छोरी पदमा र आमा उर्मिला मात्रै थिए। त्यस रात वशिष्ठ घर फर्किएनन्। उनका आफन्तहरू उनलाई खोज्दै हिँडे। चिनेजानेका सबैतिर खोज्ने खोज्ने क्रम जारी नै राखेका थिए।

अपहरण गरेको १९ दिनपछि कर्तिक १५ गते राति घरमा आएका एक हुल माओवादी कार्यकर्ताले पत्नी उर्मिलालाई ‘उहाँको खोटै खोट पाइयो र हामीले सफाया गच्यौँ, अब तपाईंले पतिलाई खोज्नु पर्दैन’ भनेर वशिष्ठको हत्या भइसकेको खबर सुनाए। माओवादीलाई ‘उर्मिलाले मेरा पतिको के गल्ती थियो ? बिनाकारण आजसम्म किन बेपत्ता पार्नु भएको छ ? मारिसकेको भए लास दिनु पन्यो, कहाँ मार्नु भयो ? ठाउँ देखाउनु पन्यो’ भनेर प्रश्न गर्दै चिच्याइन्। परिवारमा रुवावासी भयो। हल्ला खल्ला सुनेर दाजुभाइ, छरछिमेकी, गाउँलेहरू आउन थाले। ‘ठाउँ थाहा छैन, हल्ला नगर्नुस् सेना आएको छ’ भनेर माओवादी कार्यकर्ताहरू फर्किएका थिए।

त्यस दिन रुवावासीमै रात वितेको थियो। उर्मिलाले पतिको हत्या भइसकेको कुरा

विश्वास गर्न सकिनन्। गाउँमा पीडा खप्न नसकेर कार्तिक १७ गते काठमाडौं गझ्न् र पतिको स्थिति पत्ता लगाउन विभिन्न मानवअधिकार सङ्घ संस्था, पत्रकार, नागरिक समाज, राजनीतिक दलहरूलाई र माओवादीलाई पनि अपिल गरिन्। अहिलेसम्म पीडितका परिवारले सास वा लास पाउन सकेका छैनन्।

लास नपाएका कारण पीडित परिवारले ६ वर्षसम्म काजकिरिया समेत गरेन। लामो समयसम्म उनको स्थिति सार्वजनिक नभएपछि काङ्गेस कार्यकर्ता तथा आफन्तहरूले काजकिरिया गर्न र घटना स्वीकार गर्न सल्लाह दिएपछि ०६६ साल असोजमा काठमाडौंको पशुपतिमा वशिष्ठका परिवारले काजकिरिया गरेका थिए।

उर्मिला तीन वर्षसम्म विस्थापित भएर काठमाडौंमा बसिन्। शान्ति प्रक्रियापछि मात्र उनको बेला बेलामा गाउँ आउने जाने क्रम सुरु भयो। ०६८ माइसरदेखि उनी गाउँमै बस्न थालेकी छिन्।

घटनापछि छोराछोरीलाई पनि मानसिक असर पत्यो र उनीहरूको पढाइ त्यतिकै अवरुद्ध भयो। वशिष्ठ सम्बद्ध दल काङ्गेसले पनि खासै पहल गरेन र राज्यले पनि न्याय दिन सकेन। त्यसैले यस घटनाको छानबिन गरी दोषीलाई कारबाही होस भन्ने पीडितका परिवारको माग रहेको छ।

व्याय

सुरेशचन्द्र कोइराला हत्याको विषयमा सामान्य जानकारी गराउनेबाहेक परिवारहरूले मुद्दा दायर गरेनन्। ‘कि सास देऊ कि लास देऊ’ भन्ने पीडितका परिवारको माग रहेको छ। यस घटनाको कुनै पनि कानुनी प्रक्रिया आरम्भ भएन। अर्को मान्द्ये मारिएला भन्ने डरका कारण उजुरी नगरेको पीडितको भनाइ रहेको छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएकोमा काजकिरिया गर्दा केही पैसा खर्च भयो भने बाँकी रहेको पैसाले कान्छा छोरा अञ्जनीको पहलमा गाउँमा सहिद वशिष्ठ कोइराला (सुरेशचन्द्र) स्मृति प्रतिष्ठान र एक पुस्तकालय स्थापना गरिएको छ।

अभिलेख

- सुरेशचन्द्र कोइराला हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन् २००४ को पृष्ठ २४३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

बलबहादुर रम्तेल सार्की

उमेर	: ३७ वर्ष
ठेगाना	: तीनकन्या गाविस-७ कुभिणडे
पेशा	: मजदुरी
राजनीतिक आवद्धता	: नभएको
घटना मिति	: ०६० फागुन १ गते दिउँसो
घटनास्थल	: तीनकन्या गाविस-६ र रानीचुरी गाविस-९ को सिमानामा पर्ने महाभारत जड्गलको सरस्वती दोबाटोमा
पत्नी	: पविमाया रम्तेल
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ३ लाख ४५ हजार रुपियाँ (सरकारबाट राहतस्वरूप ३ लाख, एकल महिलाको सुरक्षा भत्ता २५ हजार, रेडक्रसबाट १० हजार र दलित सेवा सङ्घबाट १० हजार रुपियाँ)

ज्ञानबहादुर रम्तेल सार्की

उमेर	: ३३ वर्ष
ठेगाना	: तीनकन्या गाविस-७ कुभिणडे
पेशा	: मजदुरी
राजनीतिक आवद्धता	: नभएको
घटना मिति	: ०६० फागुन १ गते दिउँसो
घटनास्थल	: तीनकन्या गाविस-६ र रानीचुरी गाविस-९ को सिमानामा पर्ने महाभारत जड्गलको सरस्वती दोबाटोमा
पत्नी	: मुक्ति (धन) माया रम्तेल सार्की
छोराछोरी	: तीन छोरा
राहत	: ३ लाख ४५ हजार रुपियाँ (सरकारबाट राहत स्वरूप ३ लाख, एकल महिला सुरक्षा भत्ता २५ हजार, रेडक्रसबाट १० हजार र दलित सेवा सङ्घबाट १० हजार रुपियाँ)

घटना विवरण

तीनकन्या गाविस-७ कुभिणडेका ३७ वर्षीय बलबहादुर रम्तेल सार्की र सोही ठाउँका ३३ वर्षीय ज्ञानबहादुर रम्तेल सार्कीलाई जिल्ला सदरमुकाम सिन्धुलीमाढीबाट सादा पोसाकमा गएका सुरक्षाफौजले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिएर गोली प्रहार गरी विभत्स हत्या गरिएको अवस्थामा स्थानीय बासिन्दाले उनीहरूको लास फेला पारेका थिए।

चुनावका बेला सूर्य चिह्नमा भोट हाल्ने गरेका सार्की दाजुभाइलाई राजनीतिप्रति कुनै चासो थिएन। उनीहरू मजदुरी गरी परिवार चलाउदै आएका थिए। उनीहरू भारी लिन हप्ताको तीन-चार पटक सिन्धुली जाने आउने गर्दथे। उनीहरू भरिया मजदुर थिए।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार स्थानीय

बलबहादुर र ज्ञानबहादुर रम्तेल सार्कीको घरबाट करिव ५० हात उत्तरमा पर्ने दोबाटोमा गाउँलेहरू जम्मा भएर सुँगुर काटिरहेका थिए। छिमेकमा सुँगुर काटेकोले उनीहरू पनि मासु लिन भनी त्यहाँ पुरेका थिए।

सुँगुर काटेको ठाउँमा माओवादीको भेषमा दुई जना नचिनेका व्यक्ति आइपुगे। उनीहरूले बलबहादुर र ज्ञानबहादुर सार्की भनेको को हो भनेर सोधे। सादा पोसाकमा आएका दुई जनाले आफ्नो नाम बोलाएपछि ज्ञानबहादुरले ‘ज्ञानबहादुर भनेको मै हुँ’ भने। साने सार्कीको छोराले बलबहादुर सार्की भनेको म हुँ भन्दा अर्का बलबहादुरले मेरो नाम पनि बलबहादुर हो, हामी भाइ भाइका छोराहरू हाँ भनी उनीहरूको सामु गएका थिए। सादा पोसाकमा आएका दुई जनासँग हतियार थिएन। केही पर अरु पनि सादा पोसाकमा नै बसेका थिए। उनीहरूसँग भने हतियार थियो। सुरुमा गाउँलेहरूले उनीहरू माओवादी हुन् कि भन्ने अनुमान गरेका थिए। पछिमात्र सुरक्षाफौज भएको जानकारी पाएका थिए।

उनीहरूको अगाडि जानासाथै सुरक्षाफौजले बलबहादुर र ज्ञानबहादुरलाई लाठीले कुटपिट गरेका थिए। त्यसपछि साने सार्कीलाई तेरो छोरो काठमाडौँ जान्छ कि जाईन भनी सोधे। उनले यो गएको छैन, यहाँ बस्छ भनी जवाफ दिँदा हामीलाई ढाँटछस् भनी साने सार्कीलाई पनि कुटपिट गरेका थिए। तिमीहरूको नाम माथि जिल्लामा पुरेको छ, ल हिँड भनी आँखामा पटी बाँधेर कुट्दै लगेका थिए। बलबहादुर र ज्ञानबहादुरलाई कुटपिट गर्दै लिएर जाई गर्दा त्यहाँ भएका अरु मानिसहरूले यी माओवादी होइनन् यिनीहरूलाई छोडिदिनुस् भनी अनुरोध गर्दा उनीहरूलाई पनि कुटपिट गरिएको थियो।

ज्ञानबहादुरले त्यस दिन बिहानदेखि खाना खाएका थिएनन्। उनकी ६५ वर्षीया आमा अतिमाया सार्कीले मेरो छोराले खाना खाएको छैन, नलैजानुस भनेर सेनासँग हात जोडिन्। तर, सेनाले उनकै अगाडि कुटपिट गर्दै यिनीहरूको नाम माथि पुरोको छ भनी आँखामा पटी बाँधेर बन्दुकको कुन्दाले कुट्दै, सङ्गीनले घोच्छै जड्गलतर्फ लगेको थियो। ‘तिमीहरूका मान्छे एक/दुई दिन पछि आफै आउँछन्, खोज्न नजान्, खोज्न गएमा र हामीले लगेको भनेर कसैलाई जानकारी गरायो भने तिमीहरूलाई राम्रो हुन्दैन, हामी यतैतिर बसेका हुन्छौ’ भनेर पीडितका परिवारहरूलाई सुरक्षाफौजले धम्की दिएका थिए।

सुरक्षाफौजले गिरफ्तारपछि बाटोमा लैजाने कममा सार्की दाजुभाइलाई माओवादीको वारेमा सोधपुछ गरेका थिए। उनीहरूले आफूहरू अर्काको भारी बोकेर खाने भरिया भएकोले आफूहरूलाई माओवादीको वारेमा कैने जानकारी नभएकोले आफूहरूलाई नलैजान अनुरोध गरेको स्थानीय वासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई जानकारी गराए।

साँझ ५ बजेतिर माथि डाँडामा तीन पटक गोली चलेको ठूलो आवाज आएको थियो। सेनाको धम्कीका कारण कोही पनि जड्गलतिर खोज्न जान सकेनन्। सेनाले पीडितहरूलाई तीनकन्या गाविस-६ र रानीचुरी गाविस-९ को सीमानामा पर्ने महाभारत जड्गलको सरस्वती दोबाटोबाट ३० मिटर पश्चिममा पुर्याई डाँडामा दुवैलाई उभ्याएर पालै पालो गोली हानी हत्या गरेर दुवैको लास डाँडाबाट तल भिरबाट खसालिदिएका थिए। त्यसको दुई दिनपछि रक्षा मन्त्रालयको विज्ञप्ति अनुसार रम्तेलद्वय दोहोरो मुठभेडमा मारिएको समाचार रेडियोबाट प्रसारण गराएको थियो। जिल्लाका मानवअधिकारकर्मी, पत्रकार, कानुनव्यवसायीहरूको टोलीले ०६० फागुन ६ गते यस घटनाको अनुगमन गरेको थियो।

उक्त टोलीले घटनास्थलको पहिचान गरी लासको खोजी गर्दा तीनकन्या गाविस-६ र रानीचुरी गाविस-९ को सीमानामा पर्ने महाभारत जडगलको सरस्वती दोबाटोमा उनीहरूलाई गोली प्रहार गरेर मारिएको अवस्थामा फेला पारेको थियो।

बलबहादुरको मुख जमिनमा जोतिएको, टाउकोको पछाडिको भागबाट गोली लागी मुखबाट निस्किएको, लास भन्दा १० मिटर पर रगत जमेर सुकेको, रुमाल घाँटीमा बाँधिएको र रगतले भिजेको, दाँत उछिटिएको, टाउकोको हड्डी छ्हरिएको अवस्थामा फेला पारेको थियो। ज्ञानबहादुरको लास उत्तानो अवस्थामा जमिनमाथि नै रहेको, टाउकाको भाग पूरै उडेको र हड्डी उछिटिएको, लास भएको ठाउँबाट करिब आठ मिटरमाथि रगत जमेर सुकेको, लासमाथि तीन-चार ओटा स्याउला राखिएको र जड्गली जनावरले खान थालेको अवस्थामा फेला पारेको थियो। सो टोलीको पहलमा स्थानीय गाउँलेहरूले सोही ठाउँमा पीडितहरूको लास गाडेका थिए।

न्याय

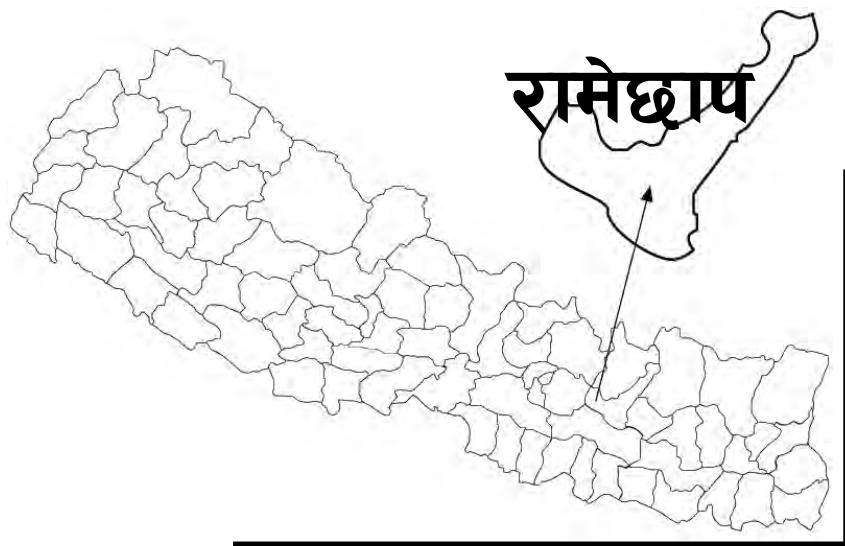
बलबहादुर र ज्ञानबहादुरको हत्याको विषयमा उनीहरूका परिवारले राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा ०६० फागुन १८ र फागुन २५ गते उजुरी गरेका थिए। आयोगले उक्त घटनाको अनुसन्धान गरी निजहरूलाई गिरफ्तार गरी हत्या गरेकोले निजहरूको मानवअधिकार उल्लङ्घन भएको हुँदा उक्त कारबाहीमा जिम्मेवार सुरक्षाकर्मीको पहिचान गरी कानुनबमोजिम कारबाही गर्न तथा मृतकका हक्कालालाई जनही १ लाख ५० हजार रुपियाँका दरले क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन नेपाल सरकारलाई सिफारिस गरी पठाउने ठहर्छ भनी ०६२ जेठ २ गते निर्णयसमेत गरेको थियो। आयोगको उक्त निर्णय कार्यान्वयन भएन। हत्यापछि लास तल भिरमा खसालिदिएका कारण लासको पोस्टमार्टम पनि भएन भने अरु कुनै कानुनी प्रक्रियाहरू आरम्भ भएन। घटनामा संलग्न सुरक्षाकौजहरूलाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ र एकल महिला सुरक्षा भत्ता २५ हजार, नेपाल रेडक्रसबाट १० हजार रुपियाँ र दलित सेवा सङ्घबाट १० हजार रुपियाँ गरी ३ लाख ४५ हजार रुपियाँ पाएकोमा ऋण तिरनतारन, उपचार, छोराहरूको पढाइ र घर व्यवहारमा सकिएको छ। अर्काको भारी बोकेर परिवार पाल्दै आएका निर्दोष बलबहादुर र ज्ञानबहादुरको हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

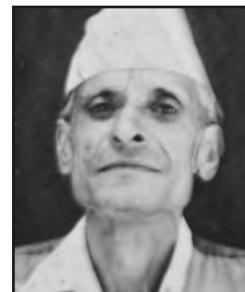
अग्रिमलेख

- बलबहादुर र ज्ञानबहादुरको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ २८७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

उत्तरबहादुर ढुङ्गेल

उमेर	: ७२ वर्ष
ठेगाना	: कठिंजोर गाविस-८ पिप्ले
पेशा	: राजनीति
राजनितिक आवद्धता	: पूर्व प्रधानपञ्च, राप्रप्रा
घटना मिति	: २०५९ भदौ १९ गते
घटनास्थल	: कठिंजोर गाविस-७, साउनेपानी
परिवारिक विवरण	:
पत्नीको नाम	: उमादेवी ढुङ्गेल, उषादेवी ढुङ्गेल र गीतादेवी ढुङ्गेल
छोराछोरी	: पाँच छोरी, पाँच छोरा
राहात	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

कठिंजोर गाविस-८ का उत्तरबहादुर ढुङ्गेललाई ०५९ भदौ १९ गते माओवादी कार्यकर्ताहरूले घरबाट अपहरण गरी लगेकोमा त्यसको भोलिपल्ट विहान कठिंजोर गाविस-७ स्थित साउनेपानीमा उनको क्षतिविक्षत लास गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

उत्तरबहादुर ढुङ्गेल पञ्चायत व्यवस्थामा एकपटक गाउँको प्रधानपञ्चसमेत भएका थिए। बहुदलीय व्यवस्थाको स्थापनापछि राजनीतिमा त्यति सक्रिय भएर नलागेका ढुङ्गेल राप्रपाका सामान्य कार्यकर्ता थिए। गाउँमा हुने सानातिना विवाद र झगडाहरू मिलाउन गाउँलेहरूले उनलाई पूर्व प्रधानपञ्चको हैसियतले बोलाउने गर्दथे। उनी त्यस्ता विवादहरूमा

गएर मध्यस्थता पनि गर्दथे। माओवादीले सशस्त्र आन्दोनलन सुरु गरेपछि, पनि गाउँका कतिपय विवाद उनले मिलाएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार सशस्त्र द्वन्द्व सुरु भएपछि माओवादीका कार्यकर्ताहरू बारम्बार दुड्गेलको घरमा आउनेजाने गर्दथे। ०५७ सालमा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले उनलाई घरमा नै आएर कुटपिट गरेका थिए। त्यसपछि अवस्था सामान्य भएको थियो। उनीहरूले घरमा आएर दुड्गेललाई बारम्बार बोलाएर लैजाने गरेका थिए। ०६९ भदौ १९ गते साँझ माओवादीका तीन जना अपरिचित कार्यकर्ता घरभित्र पसेर दुड्गेललाई घर बाहिर लिएर गएका थिए। माओवादीको सो टोलीमा गाउँकै नातिनी पर्ने रेणु दुड्गेल (जो अहिले रामेछाप गाविस घर भएका नेकपा-माओवादीको जिल्ला सेकेटरी गणेश खड्गीसँग विवाह गरेर गएकी छिन्) पनि थिइन्। उनी भने घरभित्र नपसेर बाहिरै बसेकी थिइन्।

दुड्गेलका दुई जना पत्नी र छोराछोरीहरू काठमाडौंतिर नै बस्दै आएका थिए। घरमा कान्छी पत्नी गीता र उत्तरबहादुर मात्र थिए। गीता पनि विरामी परेकी थिइन्। गीता विरामी परेकाले हेर्न भनी गीताका भाइ एककुमार थापा त्यसै दिन दिदीको घरमा आएका थिए। दुड्गेललाई माओवादी कार्यकर्ताहरूले लिएर गएपछि उनी घर फर्किएनन्। भोलिपल्ट विहान गाउँलेहरूले दुड्गेलको लास साउनेपानीको चौरमा लडिरहेको खबर घरमा दिएका थिए। दुड्गेलको हत्याको खबर पाएपछि गाउँलेहरू जम्मा भएर घरभन्दा करिब २० मिनेट पदैल दूरीमा रहेको घटनास्थलमा पुगे। घटनास्थलमा मृतकको लास ठूलो दुड्गाले हानेर छाती दबिएको, मुन्टो भाँचिएको, दुड्गाले नै हानेर दाहिने गोडा भाँचिएको, दाँत भाँचिएको र दाँतले जिब्रो समेत टोकिएको अवस्थामा फेला परेको प्रत्यक्षदर्शीले घटना अनुपरीक्षण गर्न

उत्तरबहादुर दुड्गेललाई माओवादीले अपहरण गरी हत्या गरेको स्थान

गएको टोलीलाई जानकारी गराए।

घटनापछि गाउँमा सन्नास फौलियो। घटनास्थलको प्रकृति मुचुल्का गर्न प्रहरी जान सक्ने अवस्था थिएन। प्रहरीले लास जिल्ला सदरमुकाम ल्याउनु पर्द्द भन्यो तर लास लैजाँदा आफूहरूलाई पनि खतरा हुने डरले गाउँलेहरू त्रसित थिए। गाउँलेहरूका बीचमा छलफल भएपछि भदौ २० गते मात्र लास सदरमुकाम मन्थली लिगाइको थियो।

पतिको मृत्युको खबर सुनेपछि बेहोस भएकी पत्नी गीतालाई पनि बोकेर गाउँलेहरूले मन्थलीमा नै ल्याए। मन्थलीमा लासको पोस्टमार्टम गरेर परिवारलाई जिम्मा लगाइएको थियो। पीडित परिवारले काठमाडौंमै काजकिरिया गरे। ४५ दिनको काम सकेर गीता घर फर्किइन्। घरमा बस्न त्रासपूर्ण अवस्थाको अनुभूति गरी चार-पाँच दिन गाउँमा लुकीछिपी बास बसेर गीता पुनः काठमाडौं गइन्। अवस्था सामान्य भएपछि मात्र गीता गाउँमा फर्किइन्।

व्याय

उत्तरवहादुर दुड्गेलको विषयमा ०५९ भदौ २० गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय मन्थलीमा जाहेरी परेको बाहेक अन्य कुनै कारबाहीको प्रक्रिया अधि बढेको छैन। घटनामा संलग्न एकजना माओवादी कार्यकर्ता बाहेक अन्यलाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। घटनामा संलग्न एक जनाको भने पहिचान भएको छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ तीनै जना पत्नीले तीन भाग लगाएर बाँडेका छन्। दुई जना पत्नी र उनीहरूका परिवार काठमाडौंमा बस्छन्। कान्धी पत्नी गीता अहिले घरमा आएर बसेकी छिन्। माओवादीले हत्या के कारण गरेका हुन्, दुड्गेल परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्। उनीहरू त्यो बुझ्न चाहन्छन् र घटनाका दोषीलाई कारबाही भएको हेर्न चाहन्छन्।

अभिलेख

- उत्तरवहादुर दुड्गेलको हत्याको विवरण मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २०४ मा प्रकाशन भएको छ।
- उत्तरवहादुर दुड्गेलको हत्याका विषयमा दुन्दुकालीन रामेछाप नामक पुस्तकको पृष्ठ ३२ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

झपडबहादुर बुढाथोकी

उमेर	: ५९ वर्ष
ठेगाना	: तिल्पुडग गाविस- २ हलेदे
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: एमाले कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०५९ भदौ १८ गते
घटनास्थल	: तिल्पुडग गाविस-२ हलेदेवेसी
पत्नी	: भक्मकाया बुढाथोकी
छोराछोरी	: दुई छोरा, एक छोरी, एक बुहारी, दुई नातिनी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

तिल्पुड गाविस-२ हलेदे निवासी एमाले कार्यकर्ता झपडबहादुर बुढाथोकीलाई घरमा सुतिरहेको अवस्थामा ०५९ भदौ १८ गते विहान माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरेका थिए। घरनजिकै सुन्दरीखेत भन्ने स्थानमा हत्या गरेको अवस्थामा पीडित परिवारले ०५९ भदौ १८ गते उनको लास फेला पारेका थियो।

नेकपा एमालेको राजनीतिमा सक्रिय बुढाथोकी सो क्षेत्रका सामाजिक कार्यकर्ता पनि थिए। तिल्पुड-धोबी सङ्क निर्माणको लागि स्थानीय वासिन्दाको विवाद मिलाउन उनले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेका थिए। हक्की स्वभावका बुढाथोकी स्थानीय स्तरमा सामाजिक अगुवा पनि थिए। उनकै अगुवाइमा गाउँमा आधारभूत प्राविको भवन, खानेपानीको योजना तथा तरकारी खेती कार्यक्रम समेत सञ्चालन भएको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार एमाले पार्टीको बारेमा खुलेर कुरा गर्ने र माओवादीको आलोचना गर्ने स्वभावका भएका कारण माओवादीले उनलाई बेलावेलामा चुप लागेर बस्न भन्दै बढी बोले भने मार्न धम्की दिँदै आएका थिए। तर, आफ्नो तर्फबाट कुनै गल्ती नभएको भन्दै झपडबहादुर नडराई बसेका थिए।

०५९ भदौ १८ गते विहानीपछ आँगनमा आएर कसैले झपडबहादुर दाइ भनेर बोलायो। चोटामा सुतेका झपडबहादुर लुड्गी बाँधेर बाहिर निस्किए। उनी बाहिर निस्किएपछि माओवादीका अपरिचित कार्यकर्ताहरूले 'तपाइँसँग काम छ' भन्दै लिएर हिँडन खोज्दा उनकी पत्नी भक्मकायाले रोकन खोजिन्। तर, उनीहरूले 'एकछिन काम छ, छाडिदिन्छौं' भनेर लिएर हिँडे। उज्यालो नभइसकेकोले घरबाट केही परसम्म लगेको परिवारका सदस्यहरूले देखेका थिए। त्यसपछि कता लगे उनीहरूलाई थाहा भएन। खोजी गर्न भनी उनीहरू निस्कन खोजेका थिए। तर, डाँडामाथिवाट माओवादी कार्यकर्ताहरूले ढुड्गा हान्न थालेपछि उनीहरूको निस्कने आँट भएन। विहान उज्यालो भएपछि घरबाट करिब १ सय मिटर टाढा सुन्दरी खेतमा हत्या गरेर छाडेको अवस्थामा परिवारले झपडबहादुरको लास फेला पारेको थियो।

झपडबहादुरलाई माओवादीका कार्यकताहरूले गोली हानेर हत्या गर्नु अघि घटनास्थलमा घम्साघम्सी समेत भएको बुझन सकिन्थ्यो। माओवादीका कार्यकर्ताहरूले बोकेको एउटा खुकुरी घटनास्थलमा भेटिएको थियो। बुढाथोकीले लगाएको कपडा च्यातिएको र उनको कोखामा गोली हानिएको थियो। घटनापछि गाउँलेहरू जम्मा भएर लास बसमा राखेर मन्थली पुऱ्याएका थिए। पीडितको लास जिल्ला सदरमुकाम मन्थली लगेर पोर्टमार्टम गराई परिवारले दाहसंस्कार गरेका थिए।

मृतकका एक छोरा अहिले नेपाली सेनामा कार्यरत छन्। झपडबहादुरको हत्या गरेको दिन नै माओवादीले गाउँका अन्य तीन जनालाई पनि अपरहरण गरी गोली हानी हत्या गरेका थिए। जिल्लामा माओवादी आन्दोलन सुरु भएदेखिनै एकै गाउँका चार जनाको एकै दिन हत्या गरिएको यो पहिलो घटना थियो।

न्याय

झपडबहादुर बुढाथोकीको हत्याको विषयमा ०५९ भदौ १८ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय मन्थलीमा जाहेरी परेको बाहेक अन्य कुनै कारबाहीको प्रक्रिया अघि बढेको छैन। घटनामा सङ्ग्रहन माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले पाएका छन्। माओवादीले हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझन सकेका छैनन्। उनीहरू त्यो बुझन चाहन्छन् र घटनाका दोषिलाई कारबाही भएको हेर्न चाहन्छन्।

अभिलेख

- झपडबहादुर बुढाथोकीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २०४ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- झपडबहादुर बुढाथोकीको हत्याका विषयमा ‘द्वन्दकालीन रामेछाप’ नामक पुस्तकको पृष्ठ ६९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- साहित्यकार जगदीश घिमिरेद्वारा लिखित मदन पुरस्कार प्राप्त पुस्तक ‘अन्तरमनको यात्रामा’ पनि झपडबहादुरको सामाजिक क्षेत्रको योगदान र हत्या सम्बन्धमा विवरण प्रकाशन भएको छ।

पुष्ट्रबहादुर चौहान

उमेर	: ५७ वर्ष
ठेगाना	: फूलासी गाविस- १ मिल्ती
पेशा	: समाज सेवा (विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष, प्रयागेश्वर उच्चमार्ग, पकरवास)
राजनीतिक अवद्धता	: एमाले कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०६० भदौ १४ गते
घटनास्थल	: माकादुम गाविसको आँगेटार
पत्ती	: धर्मकुमारी चौहान
छोराछोरी	: दुई छोरा, बुहारी एक
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

फूलासी गाविस-१ घर भई पकरवास गाविस-६ मा बसोवास गर्दै आएका एमाले कार्यकर्ता तथा प्रयागेश्वर मार्ग पकरवासका विद्यालय व्यवस्थापन समितिका कार्यवाहक अध्यक्ष पुष्कर चौहानलाई ०६० भदौ १४ गते माओवादीका कार्यकर्ताले अपहरण गरेका थिए। भोलिपल्ट उनको क्षतिविक्षत लास फेला परेको थियो।

एमालेका सझगठित सदस्य रहेका चौहानको घर फूलासी गाविसमा भए पनि पकरवास गाविस-६ स्थित ससुराली घरमा सपरिवार बस्दै आएका थिए। पकरवास गाविसको-६ नम्बर बडाको उनी वडा सदस्य पनि भएका थिए। माओवादी कार्यकर्ताहरूले चौहानलाई कुनै पनि खालको धम्की दिने वा अपमानजनक कार्य गरेका थिएनन्। विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा सहभागी हुन विद्यालयको ढोकामा पुगदा हातहतियारसहित आएका माओवादी कार्यकर्ताहरूको पुष्करलाई अपहरण गरेका थिए। माकादुम गाविसको आँगेटार भन्ने स्थानमा दुवै हात पछाडि बाँधिएको, आँखा फोडिएको र छातीमा गोली हानिएको अवस्थामा भोलिपल्ट उनको लास फेला परेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार विद्यालयको बैठकमा सहभागी हुन गएका चौहानलाई तत्कालीन माओवादीको सो ऐरिया हेर्ने इञ्चार्ज रामेछापको लखनपुर गाविसका किरण भनिने कृष्ण दुड्गेललगायतका व्यक्तिहरूले नियन्त्रणमा लिएका थिए। नियन्त्रणमा लिएका चौहानलाई माओवादीका कार्यकर्ताहरूले माकादुम गाविसको आँगेटार भन्ने स्थानमा पुऱ्याएपछि एउटा घरमा लगेर ढोकाको आग्लो निकालेर कुटेका थिए। विभत्स तरिकाले कुटपिट गरेपछि सो घरका मानिसले आफ्नो अगाडि नकुट्न माओवादीहरूलाई बारम्बार अनुरोध गरेका थिए। माओवादी कार्यकर्ताहरूले त्यसै घरमा नाम्लोको ढोरी मागेर चौहानको हात पछाडि बाँधेर घिसार्दै लगेका थिए। त्यसपछि केही एकान्त ठाउँमा लगेर उनका दुवै आँखा फुटाई बेहोस् बनाएपछि अन्तिममा गोली हानेर छाडिएको थियो। मृतकका परिवारले भदौ १६ गते मात्रै उनको हत्या गरिएको खबर पाएका थिए। खबर पाएपछि गाउँलेहरू जम्मा भई उनको लास त्यहाँवाट सदरमुकाम मन्थली ल्याएर

प्रहरीले मुचुल्का बनाएपछि तामाकोसी नदीमा अन्तिम संस्कार गरिएको थियो।

अन्तिम संस्कार गरी घरमा गएर किरिया बसेको बेलामा माओवादीले उनको घर भन्दा केही माथि बम विस्फोट गराएको थियो। सोही त्रासका कारण काम सकेको तीन दिनपछि पीडित परिवार पकरवास छाडेर पुख्यौली घर फूलासीको देवीटार फर्कियो। अहिले उनीहरू देवीटारमा घर बनाएर बसेका छन्। सो घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ता अहिले काठमाडौँमा जुत्ता चप्पल र झोलाको पसल गरेर बसेको पीडित परिवारको भनाइ छ।

न्याय

पुष्कर चौहानको हत्याको विषयमा पीडित परिवारले ०६० भदौ १६ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा जाहेरी गरे पनि कारबाहीको प्रक्रिया अघि बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवारले चिनेका छन् भने घटना संलग्न अरोपित अहिले पनि खुलेआम हिंडिरहेका छन्। पीडितका परिवार पीडकलाई कारबाही हुनुपर्ने, यस्ता घटनका दोषीलाई आम माफी दिन नसकिने पक्षमा छन्। तर, राज्यले कारबाही अघि बढाएको छैन।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले पाएको छ। माओवादीले हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्। उनीहरू त्यो बुझ्न चाहन्दैन र घटनाका दोषीलाई कारबाही भएको हेर्न चाहन्दैन्।

अभिलेख

- पुष्कर चौहानको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ २५३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- पुष्कर चौहानको हत्याको विषयमा ‘द्वन्द्वकालीन रामेछाप’ नामक पुस्तकको पृष्ठ १०१ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

मीमष्टादुर महत

उमेर	: ६४ वर्ष
ठेगाना	: विजुलीकोट गाविस-८, खोलापारी
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: छैन
घटना मिति	: ०५९ भदौ १६ गते
घटनास्थल	: विजुलीकोट गाविस-८
पत्नी	: दुर्गाकुमारी महत

परिवार सङ्ख्या : आठ जना
राहत : ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

विजुलीकोट गाविस-८ खोलापारीका भीमबहादुर महतलाई ०५९ भदौ १६ गते राति माओवादी कार्यकर्ताले घरबाट अपहरण गरेका थिए। उनको खोजीमा गएका परिवारजन र गाउँले केही समयपछि नै घरनजिकैको विद्यालयको चौरमा दुवै खुट्टा भाँचेर छाडेको अवस्थामा महतलाई फेला पारेका थिए। अत्यधिक रक्तश्रावका कारण उनको घटनास्थलमा नै मृत्यु भएको थियो।

भीमबहादुर महत गाउँमा खेती किसानी गरेर परिवारिक जीवन चलाइरहेका थिए। घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार त्यस दिनभरि हलो जोतेर आएका महत खाना खाएर ओच्च्यानमा सुतिसकेका थिए। राति ९:०० बजेतिर घरमा आएका माओवादी कार्यकर्ताहरूले महतलाई बाहिर बोलाए। जस्केलोबाट बाहिर निस्कन खोजेका उनलाई माओवादीका कार्यकर्ताहरूले घरभित्र हुले र परिवारका सबै सदस्यलाई जम्मा गराए। त्यसपछि हामी उहाँलाई एकैछिन लिएर जान्छौं भनेर माओवादीका अपरिचित कार्यकर्ताहरूले लिएर जान खोज्दा उनकी पत्नीले ‘के कुरा गर्ने हो, यहाँ गर्नु राति बाहिर लान दिन्न भन्दा उनलाई घचेटेर मझेरीमा लडाइ दिएर भीमबहादुरलाई लिएर गएका थिए।

परिवारका सदस्यहरू भीमबहादुरलाई खोज्न जान भनी घरबाट निस्कन खोज्दा खोल्सापारि विद्यालयको चौरबाट उनले गुहार मागेको सुने। त्यसपछि परिवारका सदस्यहरू विद्यालयमा पुगे। उनीहरू त्यहाँ पुगदा रगतपच्छे भएका महतले पत्नीसँग पानी मागे। उनले पानी खुवाइदिइन्। त्यसैबीचमा घटनास्थलमा गाउँलेहरू जम्मा भए। महत लडिरहेको ठाउँभन्दा केही पर विद्यालयको प्राङ्गणमा महतका दुवै गोडालाई ढुङ्गामाथि राखेर ढुङ्गाले हानी हड्डी समेत फोरिएको रहेछ। उनका गोडा भाँचिएको ठाउँमा हड्डीका मसिना टुका समेत छरिएको प्रत्यक्षदर्शीले देखेका थिए। तिघामा गहिरो छेडेको चोट पनि स्थानीय बासिन्दाले देखेका थिए। नजिकैको मन्दिरबाट त्रीशूल ल्याएर हानेको हुनसक्ने आशड्का तिघाको चोटको आधारमा अनुगमन गरिएको थियो। घटनास्थलबाट घस्रै विद्यालयको डिलमा आएर उनले गुहार मागेका थिए।

परिवारका सदस्य र गाउँलेहरू जम्मा भएपछि उनले “मलाई माओवादीले भिरिप्प पारेर कुटेर मारे, मलाई बचाओ” भनेका थिए। उनी बारम्बार पानी मार्दै थिए। जति पानी खुवायो, त्यतिनै उनको भाँचिएका गोडाबाट रगतका फोहरा छुटिरहेको प्रत्यक्षदर्शीहरूले देखेका थिए। त्यसपछि उपचारको लागि स्वास्थ्य चौकीमा लैजान भनी जम्मा भएका मध्ये केही गाउँलेहरू डोली खोज्न भनी गाउँमा निस्किए। उनीहरू डोली लिएर आउदै गर्दा राति ११:०० बजेतिर उनको मृत्यु भएको खबर थाहा पाएपछि डोली बाटैमा छाडेर घटनास्थलमा फर्किएका थिए।

घटनापछि गाउँमा सन्त्रास फैलियो। लास सदरमुकाम मन्थली लैजाने कि नलैजाने भन्ने बारेमा छलफल भयो। अन्ततः दुई दिनपछि लास मन्थली लगेपछि प्रहरीले फोटो खिचेर

मुचुल्का बनाएर आफन्तहरूलाई जिम्मा लगायो। लास लिएर मन्थली गएका कतिपय मानिसहरू माओवादीले आक्रमण गर्नसक्ने डरले लामो समयसम्म काठमाडौं र मन्थलीमा बसे। परिवारका सदस्य भने घरमा फर्किएर काजकिरिया गरे। घटनापछि माओवादीहरूले घरमा गएर परिवारका सदस्यहरूलाई केही भनेनन्। गाउँमा भने मार्ने नियत थिएन, सामान्य सजाय दिने भनेको जनमुक्ति सेनाको रिसमा परेर भीमबहादुर मर्यो भन्दै माओवादी कार्यकर्ता हिँडेका थिए।

व्याय

भीमबहादुर महतको हत्याको विषयमा प्रहरीमा ०५९ भदौ १७ गते जाहेरी परेको बाहेक अन्य कुनै कारबाहीको प्रक्रिया अधिबढेन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँले चिनेका छैनन्। पीडितका परिवार पीडकलाई कारबाही हुनै पर्ने माग गर्दछन्। यस्ता मानिसहरूलाई कारबाही नहुने हो भने उनीहरूले फेरी पनि घटना गराउने उनीहरूको भनाइ छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले पाएका छन्। माओवादीले हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्। उनीहरू त्यो बुझ्न चाहन्दैन् र घटनाका दोषीलाई कारबाही भएको हेर्न चाहन्दैन्।

अभिलेख

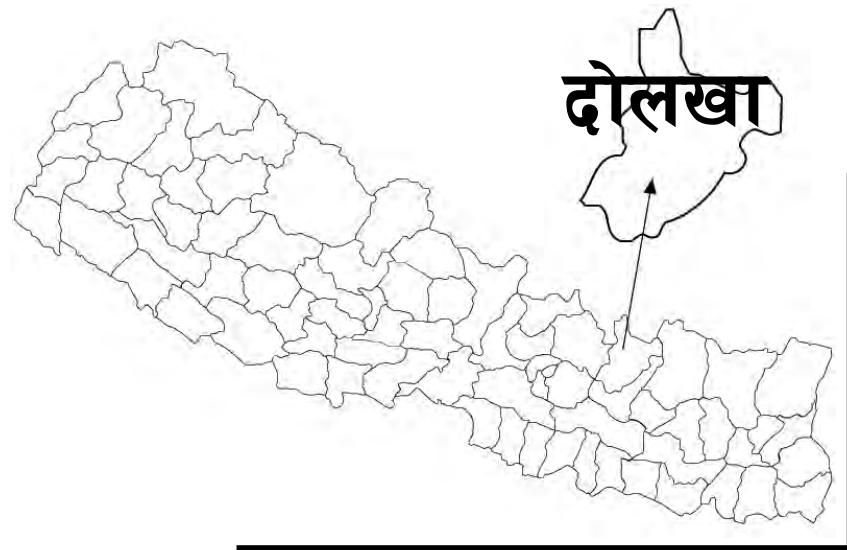
- भीमबहादुर महतको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २०३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- भीमबहादुर महतको हत्याको विषयमा द्वन्दकालीन रामेछाप नामक पुस्तकको पृष्ठ १०६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको वारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्य दृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

माओवादीले घरबाट अपहरण गरी दुवै खुटटा

भाँचेर हत्या गरिएका भीमबहादुर महत

(फोटो स्रोत : यज थापा डिप्री)

चक्रबहादुर बुढाथोकी

उमेर	: ५९ वर्ष
ठेगाना	: फस्कू गाविस-३
पेशा	: निर्माण व्यवसायी
राजनीतिक आवद्धता	: एमालेमा आवद्ध
घटना मिति	: ०५४ माघ १ गते
घटनास्थल	: फस्कू गाविस-३, आफ्नै घरको पिँडीमा
पत्नी	: लीलादेवी बुढाथोकी,
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी
राहत	: २ लाख २५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

फस्कू गाविस-३ का ४३ वर्षीय चक्रबहादुर बुढाथोकीलाई तत्कालीन माओवादीको एक समूहले उनकै घरको पिँडीमा खुकुरीले गर्दनमा हानेर हत्या गरेको थियो ।

चक्रबहादुर बुढाथोकी राजनीतिमा सक्रिय थिएनन्। खेती किसानी र निर्माण व्यवसायबाट परिवार चलाउँदै आएका थिए। निडर स्वभाव, मिलनसार र सहयोगी व्यक्तिको रूपमा गाउँलेहरूले बुढाथोकीलाई सम्मान गर्दथे। बुढाथोकीलाई माओवादीले पहिले कुनै धर्मकी दिएको थिएन। माओवादीले कुन कारणले बुढाथोकीको हत्या गरेका हुन्, परिवारलाई जानकारी पाएको छैन।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार बुढाथोकी ०५४ माघ १ गते परिवारका सबै सदस्य पत्नी, तीन छोरा र एक छोरीका साथ घरमा बसेका थिए। बेलुकी ७:०० बजेतिर घरको बीच तलामा रहेको भान्सामा खाने तयारी भइरहेहो

थियो। नेकपा माओवादीका अपरिचित समूह भान्सा कोठामा पुगे। माओवादी कार्यकर्ताहरूले तपाइँलाई हामीले पत्र पठाएका थियौं, पत्र पाउनु भयो कि भएन, तपाइँसँग वार्ता गर्नुछ, आँगनमा भरौं भने। चक्रबहादुरले ‘पत्र पाएको छैन, भान्सा कोठामा नै बसौं, वार्ता गरौं’ भन्दा माओवादीले होइन पिँडीमा बसौं भने। चक्रबहादुर र उनकी पत्नी लीलादेवीसहित माओवादी कार्यकर्ता पछिपछि संगै पिँडीमा भरे। भुइंतलाको कोठाभित्र बस्न अनुरोध गर्दा माओवादीले मानेनन्। भुईंमा बस्नका लागि चक्रबहादुरले गुन्डी ओछ्याउन लागदा माओवादीका शड्कर लामाले चक्रबहादुरको पछाडिबाट गर्दनमा खुकुरी प्रहार गरे। खुकुरी प्रहार गरेलगतै बन्दुक पड्कियो। चक्रबहादुरको गर्दन छिन्न बाँकी रहेको अवस्थामा उफिरै घरमुनी दुई कान्ला तल पुगेर ढले। उनको उपचार गर्ने अवस्था थिएन, चक्रबहादुरको तत्कालै मृत्यु भयो। माओवादी कार्यकर्ताहरूको ४० देखि ५० जनाको हुल घरलाई चारैतिरबाट घेरा हालेर बसेको थियो।

घटना हुनुभन्दा अघिल्लो दिन स्थानीय माओवादी नारायणबहादुर कार्कीले आफ्नो भाइ रामचन्द्र कार्कीलाई बुढाथोकीको घरमा पैसा माग्न पठाएका थिए। दाजु नारायणबहादुर कार्कीलाई खर्च पुगेन, पैसा दिनुपन्यो भनेको थाहा भए पनि बुढाथोकीले पैसा दिए/नदिएको परिवारलाई जानकारी छैन।

चक्रबहादुर बुढाथोकीको हत्यापछि पत्नी लीलादेवीलाई परिवार चलाउन गाहो भएको छ। तीन छोरा र एक छोरीको पढाइलाई निरन्तरता दिन कठिनाई भएको छ। जेनतेन छोराछोरीको अध्ययनलाई निरन्तरता दिइएको छ। कामको लागि एक छोरा खाडी मुलुक गएका थिए। बढी तापक्रमका कारण उनी बस्न सकेनन् र फर्किएर आए।

चक्रबहादुर बुढाथोकीलाई माओवादीले घरबाट बाहिर आँगनमा बोलाई हत्या गरिएको स्थान

न्याय

चक्रबहादुरको हत्याको विषयमा परिवारले जिल्ला प्रहरी कार्यालय, दोलखामा उजुरी दिएका थिए। लासको पोस्टमार्टम ०५४ माघ २ गते प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र चरीकोटमा गरिएको थियो। चक्रबहादुरको हत्यामा संलग्न भनी सात जना माओवादी कार्यकर्ताको नाममा किटानी जाहेरी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा परे पनि आरोपितहरू उपर हालसम्म कुनै कानुनी कारबाही नगरिएकोमा परिवार निराश छन्।

हानिपूरण

सरकारले पीडित परिवारलाई राहतस्वरूप २ लाख ५० हजार रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। माओवादी कार्यकर्ताले चक्रबहादुर बुढाथोकीको हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

आभिलेख

- चक्रबहादुर बुढाथोकीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक सन् १९९९ को पृष्ठ १८८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- जिल्ला प्रशासन कार्यालय दोलखाले द्वन्द्वको क्रममा मारिएका व्यक्तिहरू भनेर सार्वजनिक गरेको विवरणको १०५ सि.न. मा चक्रबहादुर बुढाथोकीको नाम प्रकाशित छ।

दलमान थामी

उमेर	: ६१ वर्ष
ठेगाना	: आलम्पु गाविस-७, आर्कपोल
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: एमाले जिल्ला कमिटी सदस्य, पूर्व उपप्रधानपञ्च, जिविस सदस्य
घटना मिति	: ०६२ जेठ ६ गते
घटनास्थल	: भीमेश्वर नपा-१, डाङाँगाउँ (आफ्नै घरको आँगनमा)।
पत्नी	: नाकची थामी
छोराछोरी	: दुई छोरा, एक बुहारी, दुई नाती
राहत	: २ लाख ७५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

भीमेश्वर नपा-१ डाङाँगाउँका ६१ वर्षीय दलमान थामीलाई घरको आँगनमा बसेका

बेला तत्कालीन माओवादी कार्यकर्ताहरूले गोली हानी हत्या गरेका थिए।

जिल्लाको विकट आलम्पू गाविस-७ को आर्कापोले भन्ने स्थानमा पिता धनवीर थामी र माता सोमती थामीको कोखबाट पहिलो सन्तानको रूपमा २००९ माघ २५ गते सामान्य गरिब परिवारमा दलमान थामीको जन्म भएको थियो। सामान्य गरिब परिवारमा जन्मेका दलमान थामीले श्री थम्पू प्रावि आलम्पुमा पाँच कक्षासम्मको शिक्षा हासिल गरेका थिए। दलमान थामी २०४९ सालमा उप-प्रधानपञ्चमा निर्वाचित भएका थिए। ०४६ सालको ऐतिहासिक जनआन्दोलनमा नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीमा सक्रिय सहभागी भई ०४७ सालमा एमाले जिल्ला कमिटी सदस्य पदमा निर्वाचित भएका थिए। ०४९ सालको स्थानीय निकायको निर्वाचनमा एमाले पार्टीबाट नेतृत्व गरी इलाका नम्बर १० बाट जिविस सदस्य पदमा निर्वाचित भएका थिए। नेपालमा रहेको सम्पूर्ण थामी जातिलाई एकै सूत्रमा सङ्गठित गरी आफ्नो हक र अधिकारका लागि ०५२ सालमा 'निको थामी सेवा समिति' गठन गरी अध्यक्ष पदमा रही थामी जातिको पहिचानको लागि सधैं अग्रसर भएर लागेका थिए। उनी ०५४ सालको स्थानीय निकायको निर्वाचनबाट पुनः एमालेको तर्फबाट जिविस सदस्य पदमा अत्यधिक मत प्राप्त गरी विजयी भएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार आर्थिक वर्ष २०६०/६१ सालमा जिल्लाको विकास निर्माणका कार्यक्रमको समीक्षा, इलाकाको विकासको निमित्त भावी विकास निर्माणका कार्यक्रमहरू तथा रणनीतिको छलफल गरी कार्यक्रम सम्पन्न गरी चरीकोट फर्कने क्रममा सुनखानी गाउँ विकास समितिको गुमुखोला भन्ने स्थानबाट दलमान थामीलाई ०६१ असोज ११ गते माओवादीहरूले अपहरण गरी यातना दिई चिलाँखा गाविसको लोटीड भन्ने स्थानमा राखिएकोमा स्थानीय बासिन्दाका सक्रियतामा ०६१ असोज १७ गते अपहरण मुक्त गरिएको थियो। अपहरण मुक्त गर्ने बेलामा माओवादीले 'आइन्दा एमालेको पक्षमा राजनीति नगर, यदि राजनीति गर्नु छ भन्ने माओवादीको पक्षमा गर, २५ हजार रुपियाँ चन्दा सहयोग गर्नुपर्ने अन्यथा भौतिक कारबाहीसमेत गर्ने' धम्की दिएका थिए।

जेठ ६ गते बेलुकी टहटह जुन लागेको, जेठको महिना गर्मीको बेला, दिन भरिको थकानलाई मेटाउन दलमान थामी आँगनमा चकटी ओछ्याई बारमाथि अडेस लागेर रेडियो सुनेर बसेरहेका थिए। घरमा खाना पाकिरहेको थियो। दलमान थामीकी पत्नी नाकची पतिसँगै रेडियो सुनेर बसेकी थिइन्। पत्नी नाकची थामी घरभित्र खाना पकाउन पस्ने वित्तिकै बाहिर गोलीको पड्केको आवाज आयो। गोलीको आवाज आउने वित्तिकै घरबाहिर निस्केर हेर्दा पति दलमानको निधार गोलीले छेडेर छटपटाइरहेको अवस्था थियो। पछि पुनः माओवादी आएर नाक काटी हत्या गरेर गएका थिए भने देव्रे आँखा फिकिएको थियो। एकान्त ठाउँ, रातभरि कोही आएनन्। दलमानको परिवार राति लास त्यहीं छोडेर बजारको घरमा आयो। हत्यापश्चात् माओवादीहरूले दोलखाको सिङ्गटी बजारमा दलमान थामीको हत्या गरेको भनेका थिए।

दलमानको हत्या भएदेखि पत्नी नाकची थामी विक्षिप्त अवस्थामा रहेकी छन्। उनको

मानसिक सन्तुलन गुमेको छ। पतिको हत्यापश्चात् हत्या भएको घरमा पत्नी नाकची थामी पुगेकी छैनन्। परिवार पालन दलमानका जेठा छोरा धनकुमारलाई धौ धौ परेको छ।

व्याया

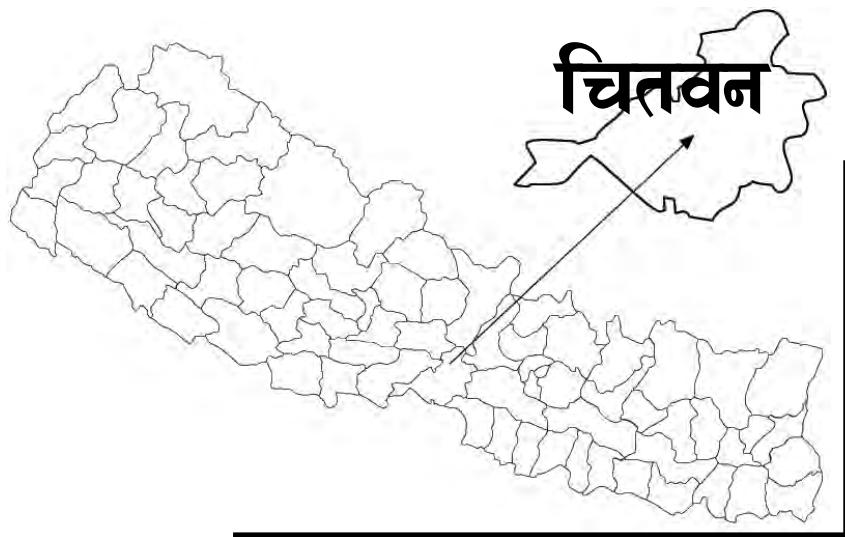
दलमान थामीको हत्याको विषयमा पीडित परिवारले हालसम्म कुनै निकायमा उजुरी दिएको छैन। पीडित परिवारका अनुसार दलमान थामीको हत्या घटनामा संलग्न व्यक्तिहरू अहिले मजदुरी गरेर खान्छन्। उनीहरूलाई कारबाही गर्नु भन्दा पनि उनीहरूलाई निर्देशन दिने माओवादीका नेताहरूलाई कारबाही हुनु पर्ने उनीहरूको भनाइ छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप २ लाख ७५ हजार रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ।

आगिलेख

- दलमान थामीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ २९३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- यस घटनाको विषयमा कान्तिपुर दैनिकले २०६२ जेठ ८ गते किसान नेताको हत्या शीर्षकमा समाचार प्रकाशन गरेको थियो।

माडी बम विस्फोटन घटना

घटना मिति	: २०८२ जेठ २३ गते
घटनास्थान	: कल्याणपुर गाविस-१ र ४ को सीमानामा पर्ने बाँदरमूढे खोला
मृतक	: ३८ जना
घाइते	: ७५ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ प्रति मृतक परिवार

घटना विवरण

भरतपुर सदरमुकामदेखि ४५ किलोमिटर दक्षिण माडी क्षेत्रको कल्याणपुर गाविस-१ र ४ को सीमानामा पर्ने बाँदरमूढे खोलामा ना. १ ख. ४५३२ नम्बरको यात्रुबाहक बसमा माओवादीले विद्युतीय धराप विस्फोट गराउँदा ३५ सर्वसाधारण र तीन सुरक्षाकर्मी सहित ३८ जनाको मृत्यु भएको थिए भने ७५ जना घाइते भएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार विहानको समय अयोध्यापुरीको बगइबाट बनकट्टातर्फ गइरहेको यात्रुबाहक बसमा सादा पोशाकका सुरक्षाकर्मीहरू पनि चेका थिए। बस बाँदरमूढे खोलामा प्रवेश गरेपछि माओवादीले गराएको विद्युतीय धरापमा परी चार बालिकासहित सात अबोध बालबालिका, १६ महिला र १५ पुरुष, कसैको हात र खुट्टा तथा भुँडी करिब दुई फिट बालुबामा पुरिएको अवस्थामा फेला परेको थिए।

सो बसमा यात्रा गरिरहेका चितवन अयोध्यापुरी गाविस-५ का ३५ वर्षीय चमुनाराण श्रेष्ठ, ३५ वर्षीय रवीन्द्र चौधरी, अयोध्यापुरी गाविस-६ का ३६ वर्षीय फुर्के पुन हर्कपुर, ३०

माडीमा माओवादीको बम विस्फोटनबाट क्षतिग्रस्त बस (माथि)

बम विस्फोटनमा परी मृत्यु भएकाहरू (तल)

विष्णु घिमिरे

दीपा लम्साल

दिपिका लम्साल

गङ्गा लम्साल

दिनेश लम्साल

घटना सम्बन्धमा माओवादीको बत्तब्य

कृष्णसेन अनलाइन
krishnasen Online

चितवन घटनाको माओवादीबाट गम्भीर आत्मघोषणा
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)
Communist Party of Nepal (Maoist)
क्रम्भीय समिति

Central Committee
प्रेस बत्तब्य

१. यसी २०६२ जेठ २६ गते चितवन चितवन चित्तिवाला काँडे खोलामा विद्युतीय धगाप विस्फोटनबाट दुई सहवारी लख्नापालमा जनसम्मान, जनसुदृढिका समरको मृत्यु हुन गाउँको लामी गम्भीर रूपमा हुन्छी २ समाजत भएको हो। सम्प्रयमत: माओका परिवासनालक्ष्य विद्युत सम्बन्धना बढाउन गर्दछ।

२. चित्तिवाला सहवारी काँडे खोलामा विद्युतीय धगाप तीव्रता भयि पुर्ण रूपमा विस्फोट हुन जान लाग्ने गम्भीर गल्नी भएको हो । भावधालका रूपमा लख्नापालमाई धगाप गर्ने जाती जलालाइको कुलाकारी पनि हामी धोरे निवृत्त गर्दछ । निवृत्त जनसाधारणमाझ लाईत गर्न कुनै पर्याप्त कोर्जी काँडारी नगर्ने ताप्ति याँदौ नाएपनि हो । र. रम नीतिमा कुनै पनि परिवर्तन नभाल्नो स्पष्ट गर्न वार्ताहो ।

३. यो घटना याँदौको नीति चिपरीत हुन गएको र दुखो जनसम्मदावयको शरीर हुन गएकोमा आम जनसम्बन्धियता तामी गम्भीर आमालोपन बढाउन गर्दैछ । यसका साथै रम घटनामा सलमन जनसम्पर्क सीमिक ढक्कारी र लक्षणालयमा प्रवाप निवैधन गर्ने पार्टी नेतृत्व समेतमाछ ताकल विलवन गरेको जानकारी गराउँदै ।

४. निर्मुक्त रोजतन्त्रका विश्व धर्म प्रशंसनको मध्यममा लामी भयि समसीय दलहरू, नागरिक समाज गम्भीर रूपमा लख्नापालमालका लाकारको सद्व्यवहार घटाउनको यस घटनाको समय प्रक्रियातिरिक्त दृम्यताका प्रसारित भएको हासनमूलक गम्भीर आगामी नम्रत हामीलाई भएको हो । यसबाट छानबाट गर्ने सतततब्य छिंडी जनसम्बन्ध सावधानिक गरिनेछ ।

५. हामी आम जनसम्मदावयकमात्रको भविष्यमा यसप्रकारका घटना शोहोरिन नाइन छडाइपूर्वक लाने प्रतिबद्धता पनि अस्ति गर्ने चाहाउँदै ।

२०६२ जेठ २६ गते

प्रबण्ड
अध्यक्ष
ने का: माओवादी
क्रम्भीय समिति

नव घिमिरे

वर्षीया सीता न्यौपाने, ३६ वर्षीय रमेश श्रेष्ठ, ३० वर्षीया मीना प्रजा, रेणु ज्ञवाली, अयोध्यापुरी गाविस-८ कृष्णनगरका ३५ वर्षीया सानुमाया बोट, अयोध्यापुरी गाविस-९ का ४५ वर्षीया विष्णुमाया दुरा, अयोध्यापुरी बाह्यघरे (ठोरी) का २८ वर्षीया मीना बोट, अयोध्यापुरी गणेशकुञ्जका ३४ वर्षीय आत्माराम सुवेदी, अयोध्यापुरीका दुई वर्षीय आशिष वराली, ४० वर्षीया मीना गुरुड, कल्याणपुर गाविस-५ का १८ महिनाका निश्चल सापकोटा, ५० वर्षीय रामचन्द्र सुवेदी, ३० वर्षीया मीना भण्डारी, २४ वर्षीया लक्ष्मी सापकोटा, अञ्जली सुवेदी, कल्याणपुर गाविस-४ का ४५ वर्षीय दिलबहादुर सुनार, कल्याणपुर गाविस-७ का २१ वर्षीया जानुका तिवारी (गर्भवती), दुई वर्षीय रवीन तिवारी, ३२ वर्षीया डम्बरकुमारी तिवारी, कल्याणपुरका ५० वर्षीया भुवनसिंह गुरुडकी सासू, नवलपरासीका २६ वर्षीय सुमन सेन ठकुरी, ५० वर्षीय यज्ञराज पौडेल, गैंडाकोट गाविस-१ शुभलक्ष्मी भण्डारी, सिखौलीकी ४० वर्षीया खुमादेवी पौडेल, झापा चन्द्रगढीका आठ वर्षीया दीपा लम्साल, छ वर्षीया दीपिका लम्साल, २५ वर्षीया गड्गा लम्साल, ३० वर्षीय विष्णु घिमिरे, ३५ वर्षीय दिनेश लम्साल, तनहुँका ४५ वर्षीय चन्द्रबहादुर विष्ट, कास्की पोखराका ४० वर्षीया मीठू कार्की, मीठूको चार वर्षीय छोरा र तीन जना सुरक्षाकर्मी प्यूठ टड्कबहादुर थापामगर, सिपाही धनबहादुर आलेमगर र पदमबहादुर घर्तीमगर मृत्यु भएको थियो।

विस्फोटनमा परी घाइते भएकाहरूको शरीर क्षतिविक्षत भएको तथा अधिकांश घाइतेहरूको हातखुटा भाँचिएको थियो। स्थानीयवासीले घाइतेलाई गाडा तथा ट्र्याक्टरमा राखेर उद्धार कार्यमा सहयोग गरेका थिए।

घर पुगेर कति बेला पकाएर खाउँला भनी यात्रुले आफूसँगै ल्याएका आलु, मकै, केरा, गुन्नीहरू यत्रतत्र अवस्थामा छारिएका थिए। उनीहरूले लगाएका जुता, चप्पल, कपडा घटनास्थल वरपर छारिएका थिए। विस्फोटनबाट क्षतिविक्षत भएका शरीरका साना साना टुक्राहरू बसमुनि र वरिपरि छरपस्ट अवस्थामा देखिन्थ्यो।

क्षतिग्रस्त बसको करिब तीन मिटर दक्षिणतिर ९-१० वर्षको बच्चाको लास क्षतिविक्षत अवस्थामा रहेको एउटा हात र खुट्टा तथा भुँडी करिब दुई फिट बालुवामा पुरिएको अवस्थामा थियो। लासहरू निकाल्दा बसमा म्याग्जीन सहितका दुई ओटा झोला र आठ ओटा हतियार भेटिएको प्रत्यक्षदर्शी तथा उद्धारकर्ताले अनुगमनकर्तालाई बताएका थिए।

विस्फोटमा परी चितवन जिल्ला अयोध्यापुरी गाविस-२ की २२ वर्षीया गीता पोखरेल, ४८ वर्षीया धनकुमारी पौडेल, ३४ वर्षीय लेखनाथ अधिकारी, १८ वर्षीय सागर सुवेदी, ३७ वर्षीय यमनारायण शर्मा, ३७ वर्षीय यमकला (उमा) च्वाई, ४२ वर्षीया दुर्गमाया मगर, १९ वर्षीय परमेश्वर काफ्ले, ७९ वर्षीय टीकाराम बाराकोटी, अयोध्यापुरी गाविस-३ का २२ वर्षीय कृष्णप्रसाद पोखरेल, अयोध्यापुरी गाविस-३ का ७४ वर्षीय होमनाथ सुवेदी, अयोध्यापुरी गाविस-४ का ३४ वर्षीय हरिकला पुन मगर, अयोध्यापुरी गाविस-५ का ५६ वर्षीय देवीप्रसाद रेग्मी, २० वर्षीय नवीन ओझा, भारत वृद्धावनका ३८ वर्षीय कृष्ण घिमिरे, ५२ वर्षीय नारायणदत्त पौडेल, अयोध्यापुरी गाविस-६ की १८ वर्षीया पूजा गुरुड, २२ वर्षीय सूर्यबहादुर गुरुड, ६२ वर्षीय कृमबहादुर गुरुड, २३ वर्षीय राजु प्रजा, खरकट्टाका ४५ वर्षीय जगनमाया गुरुड, ३८ वर्षीय नेत्रबहादुर गुरुड, अयोध्यापुरी गाविस-७ का पाँच वर्षीय आशिष क्षेत्री,

३३ वर्षीया मन कुमारी क्षेत्री, चार वर्षीया अस्मिता वि.क., २८ वर्षीया विष्णुमाया वि.क., २७ वर्षीया सीता सुवेदी, ३८ वर्षीया बेनीमाया बोट, २८ वर्षीया जयन्ती बोट, खैरहनी गाविस-८ की २२ वर्षीया लक्ष्मी पौडेल, पाँच महिनाकी बालिका प्रसिद्धी पौडेल, अयोध्यापुरी गाविस-६ का ५० वर्षीय वीरबहादुर राई, अयोध्यापुरी गाविस-९ का ४५ वर्षीय चन्द्रबहादुर महतो, कल्याणपुर गाविस-२ का १७ वर्षीय शेषराज वाग्ले, कल्याणपुर गाविस-३ का चुनु केसी, कल्याणपुर गाविस-४ की २१ वर्षीया सावित्री ढकाल, जगन्माया गुरुङ, भानुभक्त आचार्य, ४० वर्षीया कालीमाया तामाड, रीता तामाड, ३५ वर्षीय ईश्वरीप्रसाद पौडेल, २७ वर्षीय भुवनशान्ति पौडेल, कल्याणपुर गाविस-५ का ४८ वर्षीय पूर्णबहादुर जिसी, २९ वर्षीय शोभा विक, आठ वर्षीय सुदीप विक, प्रकाश पाण्डे, ३२ वर्षीय विष्णुभक्त पाण्डे, ३० वर्षीया कविता बरुवाल, ३६ वर्षीया नरमाया आचार्य, ३९ वर्षीया मैना लामिछाने, १९ वर्षीया जुना लामिछाने, सात महिने शिशु पूजन लामिछाने, ४६ वर्षीय राधेश्याम भण्डारी, ३९ वर्षीय विष्णुप्रसाद ओझा, कल्याणपुर गाविस-८ की ५१ वर्षीय लक्ष्मीकान्त घिमिरे, २६ वर्षीय पवन खड्का, कल्याणपुर गाविस-९ की २५ वर्षीया डिलमाया भुपाल, गर्दी गाविस-४ चैनपुरकी जानकी रेग्मी, भरतपुर नपा-६ का पाँच वर्षीय विवेक वराली, भरतपुर नपा-पोखराबसर्पाकका १९ वर्षीय गुञ्जन श्रेष्ठ, बघोडा गाविस-८ की १९ वर्षीया सन्तोषी थापा, भरतपुर नपा-२ क्षेत्रपुरकी १७ वर्षीया ज्ञानु पौडेल, नवलपरासी जिल्ला गैडाकोट गाविस-१ की ३ वर्षीया बालिका अञ्जली सुवेदी, लमजुङ जिल्लाका ४५ वर्षीय तिलकबहादुर सुयल, शिवनगर गाविस-८ का १७ वर्षीय कृष्णमणि पौडेल, कास्की जिल्ला पोखराका ४० वर्षीय राजु परियार, ३६ वर्षीय फूलमाया परियार घाइते भएका थिए ।

न्याय

विस्फोटन घटनाको विषयमा हालसम्म कुनै पनि निकायमा मुद्दा दर्ता भएको छैन। मुद्दा दर्ता गराउन पटकपटक जाँदा पनि कुनै पनि निकायले आफूहरूको कुरा नसुनेको पीडितहरूको भनाइ छ। लासको पोस्टमार्टम बाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। सो घटनाको जिम्मा माओवादीले लिए पनि हालसम्म दोषी किटान गरी कारबाही प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन।

हानिपूरण

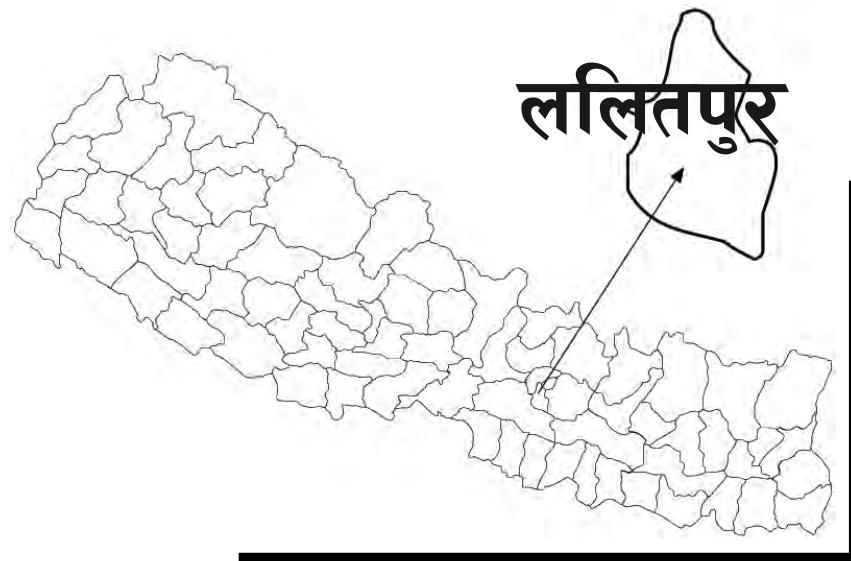
सरकारले राहतस्वरूप प्रतिमृतकका परिवारलाई ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। १८ जना घाइतेले मात्र ४० हजारका दरले राहत (उपचार खर्च) पाएका छन् भने अन्यले हालसम्म पाएका छैनन्।

आभिलेख

- यस घटनाको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ३१९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- माडी घटना सम्बन्धमा जनआस्था साप्ताहिकको ०६९ फागुन २३ गते बुधवार प्रकाशित पृष्ठ १ मा “नरसंहारमा संलग्नहरूको थप नालीबेली” भन्ने शीर्षकमा छापिएको समाचारमा यस्तो विवरण प्रकाशन भएको छ। “माओवादीविरुद्ध सेना परिचालन भएदेखि नै उनीहरू माडी क्षेत्रमा केन्द्रित हुन थालेका थिए। चितवनका सहरी भेगमा कमान्डो कारबाही गर्ने र तत्काल माडी पस्ते गरेका थिए। पुरानो गोरखगण चितवन गएपछि सिभिल र ड्रेस दुवै तवरले सेनाले माडीमा अपरेसन सुरु गरेको थियो। हिजोसम्म सुरक्षित रहेको माडी सहरी इलाका भन्दा पनि कमजोर र असुरक्षित हुँदै गएपछि त्यहाँ विशेष धक्का दिने योजना बनायो। माओवादीले बाँदरमुढे बमकाण्डका समयमा चितवन इन्चार्ज घनश्याम दाहाल अविनाश थिए भने यमबहादुर परियार इन्द्रजित सेकेटरी। उनीहरूभन्दा माथिबाट चितवनलाई हेने केन्द्रीय सदस्य थिए कहिले विके श्रेष्ठ त कहिले ‘कुशल’ प्रधान भनेर फेरि नाम लेखिरहने बाबुकाजी श्रेष्ठ (कुशल)। चितवनमा बासु स्मृति ब्रिगेडको अर्बान बटालियन परिचालित थियो र त्यसका कमान्डर थिए कपिलबस्तु जिल्ला घर भएका जिसी थरका बटालियन भिसी निर्मल, जो शान्ति प्रक्रियापछि शिविर गए र तेसो डिभिजनमा ब्रिगेड भीसी हुँदै स्वैच्छिक अवकाश लिए। त्यही बटालियनको एउटा कम्पनी माडीको अपरेशनका लागि छानियो र फिल्ड कमान्डरका रूपमा तोकिए गोरखा १० किलो घर भएका रामबहादुर कुमाल सुजन। त्यही टिममा थिए देवेन्द्र विक, चण्डका पौडेल साहस, माधव पौडेल, लम्जुड विचौर घर भएका कृष्णबहादुर तामाङ। उनीहरू सबैको फिल्ड कमान्ड सुजनले गरेका थिए भने कमिसार थिए अनक मगर किसान। उनीहरू माथि बसेर बटालियन भिसी निर्मलले होल कमान्ड सम्हालेका थिए भने रघुले निर्देशन। रघु शान्ति प्रक्रियापछि कोटेश्वरका व्यापारी रामहरि श्रेष्ठ हत्याकाण्डमा मुश्तिएपछि माओवादीले शिविरबाटै भगाइएका थिए।”

यस समाचारको खण्डन एमाओवादीपक्षबाट भएको छैन।

गोरीमाया लामा

उमेर	: ३९ वर्ष
ठेगाना	: सड्खू गाविस -७, ललितपुर
पेशा	: साना व्यापार/राजनीति
राजनीतिक अवद्धता	: नेकपा एमाले
घटना मिति	: ०६१ जेठ १० गते
घटनास्थल	: मन्थली, मकवानपुर
पति	: स्व. पाँचराम लामा
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी
राहत	: २ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

सड्खू गाविस-७ निवासी नेकपा एमाले गाउँ परिषद् सदस्य ३९ वर्षीया गोरीमाया लामालाई ०६१ जेठ १० गते माओवादीको एक समूहले घरबाट अपहरण गरी लगेकोमा ०६१ असार ६ गते मकवानपुर जिल्लाको मन्थली गाविसस्थित केराबारी भन्ने ठाउँमा उनको लास फेला परेको थियो।

गोरीमाया लामा सड्खू गाउँ परिषद् सदस्यका रूपमा ०५४ सालको स्थानीय निवाचनमा निर्वाचित भएकी थिइन्। समाजसेवी भावनाले ओतप्रोत लामा नेपाल तामाङ सङ्घ ललितपुरको संस्थापक अध्यक्ष तथा अन्य सामाजिक संस्थाहरूमा समेत क्रियाशील रहेकी थिइन्। उनले सड्खूको आफ्नै घरमा खुद्रा पसल तथा चिया होटल सञ्चालन गरेर

जीविकोपार्जन गर्दै आएकी थिइन्।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार गोरीमाया लामा एमालेमा लागेको तथा गाउँमा सानो पसल राखेर बनिवुतो गरेर बसेका बखत माओवादीले चन्दा माग गर्ने गरेको र उनले केही चन्दा पनि दिने गरेकी थिइन्। चन्दा नदिए त्यही खुद्रा पसल चलाउन पनि नदिने भनेपछि चन्दा दिने गरेको गोरीमायाका छोरा राजेन्द्रले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। घटनाका विषयमा एमालेका जिल्ला सदस्य तथा शडखू गाविसका पूर्व अध्यक्ष कृष्णमान लामाले बताए—“बेलुकीको खाना खाएर घरमा सुन्ने तरखर गर्दै रहेकी गोरीमाया लामालाई ०६१ जेठ १० गते राति ८ बजे चिनेजानेका माओवादी कार्यकर्ताको नेतृत्वमा आएको एक समूहले अपहरण गन्यो।” अपहरणपश्चात् उनलाई मक्वानपुरतर्फ लगेको स्थानीयहरू बताउँछन्। उनलाई यातना दिएर मारिएको लासको प्रकृतिले प्रस्त्रयाउँच। उनको लास दुवै आँखा फिकेको, दुवै स्तन काटिएको अवस्थामा मक्वानपुर जिल्लाको मन्थली गाविसको केराबारी भन्ने ठाउँमा फेला परेको थियो।

लासको प्रकृति हेर्दा सामूहिक बलात्कार गरी हत्या गरेको हुनसक्ने स्थानीय बासिन्दाको अनुमान छ। माओवादीले गोटीखेल, बुखेल, चापागाउँ लगायतका स्थानमा हत्या गरेको स्वीकार गर्दै सूचना टाँस गरेको थियो। उक्त सूचनामा गोरीमायालाई विभिन्न आरोप लगाइएको थियो।

आमाको हत्याका कारण आहत भएकी छोरी निशा लामाको मुटुमा पनि समस्या देखिएको थियो। उनको मृत्युको कारण पनि मुटु रोग नै बन्यो। गाउँमा बनिवुतो गरेर हातमुख जोदै आएका लामाको परिवारमा आर्थिक सङ्कट परेकै कारण उनका जेठा छोरा राजकुमार लामा खाडी मुलुक मलेशियामा श्रमिक कामदारका रूपमा गएका छन्।

न्याय

गोरीमाया लामाको हत्याको विषयमा अहिलेसम्म प्रहरीमा किटानी जाहेरी परेको छैन। राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा भने नेकपा एमाले ललितपुरका तत्कालीन सचिव

जीपाल लम्बार्हार (पापा) (प्राप्तिकारी)
जिल्ला रेगिस्टर एमार्ट लामा रापुर (प्राप्तिकारी)
सूचना ! सूचना !! सूचना !!!

ललितपुर जिल्ला उत्तरजल जिल्ला
जाती जस्तै र तिलासी जोरो गावाले लेपालमार्फ तिले
तपशील दम्भीमिन उपरिय उर्कोले जन अनुदानकाला।
उच्च लम्बार्हार मूल्य ढाले किम्बै उर्पसाधरण आग ले
संगुकाय तामा स्थानपुर झाँगा जानकारी रापुरको
गायाले जस्तै जन विरोधि र अपराधिक रापुरलाई,
लामा टुने सर्वे प्रकृति पाही लिग्नी र लाले लालाको
स्वर्ग र सर्वाधिक सर्वोले हैफला बारको द्वयो हाद।
गायाले प्रथमी हस्तियार द्वितीयहरू त्रितीयहरू
बाही अर्द्धेटोलो ह। त्याहाता झाँकास्टक लाईडी शोपको
द्वारामा परेना रालाई उलान सागरमें हार्दै राम
उम्मन्मे सागरमा अर्जुह गरेछ। यारी दालालाई
र आग अन्तर्गुदायामा ले अवहात जन जाल जन अ
कोरेको रालाई जनता र पाइन्नत जात आगाहाहा।
कार्यकालीन गाँडै लालालाई वार्तानी र रैनी। रामार्हार
नियुक्ताला लालानाठो प्रियदर्शी भन्नाहो पक्का दुख
झुल्ड डाई।

तपशील

१. विजेतार राजालाई भूमिका लिईद गरेको।
२. आप्नेसिवारा र अप्नालाई अप्नाराहार रामार्हारो।
३. लालाई जनलाई गाईकू जनदगता रापुरलालाई उपेक्षा।
४. गाउँको गाविलो २ विद्यार्थी गाविलालाई गोका उपान छैन
५. उपान छैन लालालाई रामार्हार रामार्हार रामार्हार।
६. गाउँलालाई परेनो रिस्लामा प्रबलार स्थानमा नियान न
प्रियोद्युष रामार्हार स्थानमा रामार्हार।

७. ड. रा. (प्राप्तिकारी)

माओवादीले गोरीमायाको हत्या गरेको भनी जारी
गरेको सूचना

मध्यसुदन पौडेलले ०६१ जेठ १२ गते माओवादीले गोरीमाया लामालाई बेपत्ता पारिएकाले खोजबिन गरी अपराधीलाई कारबाहीको सिफारिस गर्न निवेदन गरेका थिए। लासको पोस्टमार्टमसमेत भएन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छन्। उनीहरू सबै ललितपुरकै स्थानीय भएको परिवार तथा स्थानीय बासिन्दाको भनाइ छ।

- माओवादीको केन्द्रीय कार्यालयबाट आयोगलाई जवाफ प्राप्त भए पनि हत्या कहिले भएको सो खलाइएन।
- गृहमन्त्रालय र जिल्ला प्रशासन कार्यालय ललितपुरबाट माओवादी कार्यकर्ताहरूले हत्या गरेको भन्ने जवाफ पेस गरेको।
- २०६६ सालबाट मात्रै उक्त मुद्दा आयोगले हेरेको।
- २०६९ साल चैत १९-२५ गते घटनाको अध्ययन अनुसन्धान गरी २०७० साल वैशाख ९ गते अनुसन्धान अधिकृत जीवन न्यौपानेले आयुक्तहरूलाई प्रतिवेदन पेश गरेको।
- प्रतिवेदनमा ३ लाख रुपियाँ क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन, प्रभावकारी अनुसन्धान गरी कारबाही प्रक्रिया अगाडि बढाउन सिफारिस गरिएको छ।

हानिपूरण

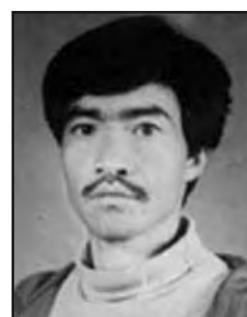
सरकारले राहतस्वरूप दिएको २ लाख रुपियाँ लागेको ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। माओवादीले विभिन्न स्थानमा टाँस गरेको सूचनाका कारण माओवादीले नै मारेका हुन् भन्ने कुरामा पीडित परिवार विश्वस्त छ। तर, माओवादीले लगाएको आरोपमा कुनै पनि सत्यता नभएको उनीहरूको भनाइ छ।

अगिलेख

- गोरीमायाको हत्याका विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ३४४ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सावजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।
- घटनाको विषयमा एमनेस्टी इन्टरनेशनलले माओवादीका अध्यक्ष प्रचण्डलाई लेखेको पत्र लेखेको छ।

माणिकलाल वाइवा

उमेर	: ३२ वर्ष
ठेगाना	: कालेश्वर गाविस-७ बतासे फिर्केडाँडा, ललितपुर
पेशा	: अध्यापन/मानवअधिकारकर्मी
घटना मिति	: ०५९ कार्तिक १० गते

घटनास्थल : कालेश्वर गाविस-१ घटेखोला, ललितपुर
 पत्नी : हरिमाया वाइवा (चमेली)
 छोराछोरी : एक छोरा र तीन छोरी
 राहत : ३ लाख २५ हजार रुपियाँ
 (२५ हजार रुपियाँ द्रन्द्रपीडित एकल महिलाका नाममा)

घटना विवरण

कालेश्वर गाविस-७ बतासे फिर्केडाँडाका ३२ वर्षीय माणिकलाल वाइवालाई माओवादीको एक समूहले अपहरण गरेकोमा त्यसको भोलिपल्ट विहान गाउँलहरूले नजिकैको घटेखोलामा घाँटी रेटिएको अवस्थामा उनको लास फेला पारेका थिए। घटेखोला उनको घरबाट पूर्वतर्फ लगभग चार सय मिटर टाढा पर्दछ।

माणिकलाल वाइवा स्थानीय नवोदय प्रावि खन्तीकाडाँडाका शिक्षक थिए। उनी कालेश्वर गाविस-७ मा स्थापित इन्सेकआबद्ध नवज्योति मानवअधिकार शिक्षा रेडियो स्रोता क्लब (रिलेक) का अध्यक्षसमेत थिए। घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार दिनभर काम गरेर घरमा आई बेलुकाको खाना खाएर सुतेका माणिकलाल वाइवालाई राति दश बजे माओवादी कार्यकर्ताहरूले एकैषिन काम छ भनी बोलाएका थिए। ‘माणिकलाल जी कहाँ हुनुहुन्छ ?’ -उनीहरूले सोधेका थिए। पत्नी हरिमायाले ढोका खोलिन् र उहाँ त सुतिरहनु भएको छ भन्ने जबाफ दिइन्। ‘उहाँसँग काम छ, उठाइदिनुस् भन्दै चार-पाँच जनाको सङ्ख्यामा आएको माओवादी कार्यकर्ताको टोलीले केही काम छ भनी वाइवालाई साथमै लिएर गएका थिए। घरनजिकै रहेको घटेखोलामा पुऱ्याई धारिलो हतियारले घाँटी रेटेर हत्या गरेको अवस्थामा विहान उनको लास फेला परेको थियो। मानवअधिकारको क्षेत्रमा समेत क्रियाशील गाउँकै शिक्षक भएकाले उनको परिवारले यस्तो वीभत्स घटना हुन्छ भन्ने कुनै कल्पना समेत पनि गरेका थिएनन्।

माणिकलाल वाइवा ०५९ कात्तिक ४ गते व्यक्तिगत कामको सिलसिलामा काठमाडौं गएका थिए। उनी काठमाडौं गएको भोलिपल्ट सुरक्षाफौजले कालेश्वर गाविस-२ स्थित पानीघाट सामुदायिक वनमा काख्मे जिल्लाका राजु नेपाल, कुलबहादुर राना, दलबहादुर लामा र कालेश्वर गाविस-१ का २० वर्षीय ऋषेश्वर अधिकारी गरी चारजना माओवादी कार्यकर्तालाई गोली हानी हत्या गरेको थियो। साथै सुरक्षाकर्मीले कालेश्वर गाविस-१ का कृष्णबहादुर दोर्जलाई गिरफ्तार गरी लगेको थियो। आफ्नो काम सिध्याएर माणिकलाल कात्तिक ८ गते कालेश्वर फर्केका थिए। सुरक्षाफौजले चारजना हत्या गरेको घटनाको स्थलगत अध्ययन गर्न “मानवअधिकार तथा शान्ति समाज” का तल्कालीन अध्यक्ष कृष्ण पहाडीको नेतृत्वमा मानवअधिकारकर्मीको एक टोली कात्तिक ९ गते कालेश्वर पुगेको थियो। माणिकलालले सो टोलीलाई घटनास्थल देखाउन लगेका थिए। मानवअधिकारकर्मीलाई घटनास्थल पानीघाटसम्म पुऱ्याएकै कारण माओवादीले उनलाई सुराक्षी ठहर्याए र निर्मम हत्या गरे। माओवादीले मझसिरमा एक कार्यक्रम आयोजना गरी माणिकलालले सेना र पुलिसलाई माओवादीको बारेमा सुराक्षी गरेको, घरमा सेनाको पर्चा रहेको लगायतका आरोप

लगाउदै र हत्याको जिम्मा लिएका थिए।

पतिको हत्याका कारण आर्थिक समस्या भेल्दै आएकी हरिमाया मेलापात गरेर दैनिकी चलाउदै आएकी छन्।

ब्याय

माणिकलालको हत्याको विषयमा प्रहरीमा किटानी जाहेरी परेको छैन। तर, इन्सेक सम्बद्ध मानवअधिकार शिक्षा क्लब (रिलेक नेपाल) राष्ट्रिय समितिले न्यायिक छानविन र क्षतिपूर्तिको लागि राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा ०६४ असार ७ गते उजुरी दर्ता गरेपछि आयोगले छानविन समेत गरेको छ। त्यस्तै रिलेक-नेपाल राष्ट्रिय समिति, रिलेक-नेपाल जिल्ला शाखा ललितपुर र इन्सेक ललितपुर जिल्ला प्रतिनिधिले संयुक्तरूपमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय ललितपुरमासमेत निवेदन दिएका थिए। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवारले चिनेका छन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेको ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। एकपटक जिल्ला विकास समितिबाट द्वन्द्वीडित एकल महिलालाई उपलब्ध गराएको २५ हजार रुपियाँ पनि माणिकलालकी पत्नीले पाएकी छन्। इन्सेक र रिलेक-नेपाल राष्ट्रिय समिति, जिल्ला शाखाले उनको परिवारलाई १० हजार रुपियाँ नगद र पटकपटक छोराछोरीलाई स्कुल व्याग, कपडा र स्टेशनरी उपलब्ध गराएको छ। त्यो नै उनको परिवारले हालसम्म पाएको राहत हो। स्वर्गीय वाइवाको नाममा रिलेक नेपालले हरेक वर्ष प्रदान गर्ने गरी ५ हजार रुपियाँ राशिको माणिकलाल वाईवा स्मृति युवा पुरस्कार प्रदान गर्दै आएको छ।

अग्रिमेख

- माणिकलाल वाइवाको हत्याका विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २३७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- मानवअधिकार शिक्षा रेडियो स्रोता क्लब राष्ट्रिय समितिको मुख्यपत्र स्रोता क्लब वर्ष ४ अड्क ४, २०६० वैशाखमा प्रकाशित लेख।
- अन्त्यपूर्णपोष्टमा २०६७ साल कार्तिक ३ गते बुधबार पेज ५ मा प्रकाशित समाचार। यो समाचार अन्त्यपूर्णपोष्टले राससबाट साभार गरेको हो।
- कान्तिपुर दैनिकमा २०६७ साल असार १८ गते प्रकाशित समाचार।
- प्रहरीले २०६५ साल चैत १४ गते गरेको सर्जिमिन मुचुल्का।

अर्जुनबहादुर लामा

उमेर	: ४८ वर्ष
ठेगाना	: दाप्चा छत्रेबाँझ गाविस-५ डम्फुडाँडा
पेशा	: व्यवसायी (ठेक्कापटटा)
राजनीतिक आवद्धता	: केन्द्रीय सदस्य, राष्ट्रिय एकता परिषद्
घटना मिति	: २०६२ असार ८ गते
घटनास्थल	: श्रीकृष्ण मावि दाप्चाको प्राइगण । बुढाखानी गाविस-६ रातमाटेस्थि तीर्थबहादुर विश्वकर्माको पाखोमा लगी हत्या।
पत्नी	: पूर्णिमाया लामा
छोराछोरी	: दुई छोरा र तीन छोरी
राहत	: ३ लाख ९७ हजार ६ सय रुपियाँ

घटना विवरण

दाप्चा छत्रेबाँझ गाविस-५ का ४८ वर्षीय अर्जुनबहादुर लामालाई माओवादीको एक समूहले कुरा गर्न भनेर अपहरण गरेकोमा बुढाखानी गाविस-६ रातमाटेस्थित पाखोबारीमा उनको लास गाडिएको आशइका गरिएको छ।

अर्जुनबहादुर लामा राष्ट्रिय एकता परिषद्का केन्द्रीय सदस्य थिए। कृष्ण मावि दाप्चाको सञ्चालक समितिको अध्यक्ष पदमा लामा निवाचित भएर स्वागत कार्यक्रममा

सरिक भद्रहेको अवस्थामा अर्जुनबहादुर लामाको अपहरण गरिएको थियो। लामाको लासको नलीखुट्टा र मासुका केही टुक्रा गाडिएको स्थानमा फेला परे पनि पछि उक्त खुट्टा र टुक्राहरू देखिएनन्।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार अपहरणका विषयमा माओवादीका तत्कालीन दाप्चा इन्चार्ज भोला अर्याल ‘पार्टीले लेरा भन्यो, लगेर बुझाइदियौं, हामीले मारेको हो र भन्ने उत्तर दिएका थिए। राष्ट्रिय एकता परिषदसँग सम्बन्धित लामाको स्थिति सार्वजनिक गर्न ०६२ वैशाख २० गते काह्वै बार एशोसियसन, राष्ट्रिय एकता परिषद् काङ्गे, पीडितकी पत्नी पूर्णिमाया लामा र परिवारले प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशन गरेका थिए।

पीडितकी पत्नी पूर्णिमाया लामालगायत भाइ र बुहारीसमेत तीन जनाको हस्ताक्षर रहेको निवेदन ०६२ साउन २७ गते इन्सेक प्रतिनिधिको कार्यालयमा दिए। निवेदनमा लामाको मुक्तिका लागि आवश्यक पहल गरिदिन आग्रह गर्दै अपहरितको अवस्थाको जानकारी उपलब्ध गराउन सहयोगको अपेक्षा गरिएको थियो। घटना विवरणले पीडित परिवारले खोजीका लागि आग्रह गर्नुभन्दा महिना दिन अगाडि नै उनको हत्या भएको बुझिन्दू।

इन्सेकमा निवेदन पर्नासाथ माओवादीको जिल्ला नेतृत्वसँग धेरैपटक स्थिति बारे सोधिएको थियो। ०६२ पुस २ गते मङ्गलटारको पिन्धीलीमा माओवादीले आयोजना गरेको पत्रकार सम्मेलनमा इन्सेकका प्रतिनिधिले अर्जुनबहादुर लामाको स्थिति के हो ? उनको अवस्था पत्ता लगाइदिन हामी कहाँ निवेदन परेको छ भनेर प्रश्न राखेका थिए। माओवादीका तत्कालीन जिल्ला जनसरकार प्रमुख लालैवज भनिने सूर्यमान दोडले हेलिकोप्टरबाट सेनाले छोडेको गोली र बम वर्षावाट घर्तीछापमा अर्जुनबहादुर लामाको मृत्यु भएको बताएका थिए। यसैगरी नेकपा (माओवादी) ले संविधानसभाको आफ्नो पार्टीका केन्द्रीय नेता अर्नीप्रसाद सापकोटा लगायतलाई ज्यान मुद्दा लगाइएको भनी आपत्ति जनाएको थियो।

माओवादीले बारम्बार उनको मृत्यु भिडन्तमा भएको बताएकाले पीडित परिवारलाई त्यही कुराको जानकारी दिइयो। पीडित परिवारले अझै घर्तीछापमा मारिएको कुरा पत्याएका छैनन्। ०६३ पुस २८ गते पीडित परिवार ‘यदि मरेको हो भने लास चाहियो, लास परीक्षणका लागि सहयोग गर्नुपर्यो’ भन्दै इन्सेकलगायत संस्थाहरूलाई अनुरोध गरेका थिए।

लामाको स्थिति सार्वजनिक गर्न माग गर्दै पीडित परिवारले ०६२ असोज १९ गते बनेपामा एक पत्रकार सम्मेलनको आयोजना गरे। पत्रकार सम्मेलनमा अपहरित लामाको पत्नी पूर्णिमायाले मानवअधिकार र जेनेभा सन्धिको पालनाका लागि सधैँजसो कराउने माओवादीले आफूले अपहरण गरी लगेको व्यक्तिका विषयमा सम्बन्धित परिवारलाई जानकारी नदिनु गम्भीर मानवअधिकारको उल्लङ्घन हो भनिन्।

अर्जुनबहादुर लामालाई अपहरणपछि हत्या गरेको भन्दै ०६४ असार २१ गते मृतककी पत्नी पूर्णिमायाले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा दोषीहरूको किटान गरी दिएको जाहेरी दरखास्त प्रहरीले लिन अस्वीकार गच्यो। जिल्ला प्रशासन कार्यालय काङ्गेले ०६४ असार २४ गते प्रहरीलाई मुद्दा दरपीठ गर्न लेखेको पत्रमा हत्याका सम्बन्धमा नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३३ (ध) मा सशस्त्र द्रन्दूको क्रममा मानवअधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन

गर्ने तथा मानवता विस्तृद्धको अपराधमा संलग्न व्यक्तिहरूको बारेमा सत्य अन्वेषण गर्ने तथा समाजमा मेलमिलापको वातावरण निर्माण गर्ने उच्चस्तरीय सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग गठन गर्ने भन्ने उल्लेख समेत भएकोले प्रस्तावित आयोगको कार्यक्षेत्रमा यस प्रकारका घटनाहरू पर्ने हुनाले उक्त निवेदन दरपीठ गरिदिनु भन्ने व्यहोरा उल्लेख छ।

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२ र १०७ (२) बमोजिम अर्जुनबहादुर लामाकी पत्नी पूर्णमाया लामाले जिल्ला प्रशासन कार्यालय कान्प्रे र जिल्ला प्रहरी कार्यालय कान्प्रेलाई विपक्षी बनाएर उत्प्रेषण, परमादेश लगायत जो चाहिने उपयुक्त आदेश जारी गरिपाऊँ भनी सर्वोच्च अदालतमा २०६४ असार ३२ गते दायर गरेको रिट नम्बर १२३१ का सम्बन्धमा न्यायाधीशद्वय रामप्रसाद श्रेष्ठ र दामोदरप्रसाद शर्माको संयुक्त इजलासले ०६४ फागुन २७ गते गरेको निर्णय थियो। ‘आफूले प्रयोग गर्न नपाउने तथा हुँदै नभएको अधिकार प्रयोग गरी निवेदिकाले दिएको अपराधको सूचना दरपीठ गरिदिनु हुन भनी विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालयले विपक्षी जिल्ला प्रहरी कार्यालय कान्प्रेपलाञ्चोकलाई च.नं. ३४५८ मिति ०६४ असार २४ मा लेखेको पत्र र सोही आधारमा दरपीठ गरी ०६४ असार २६ को पत्रद्वारा निवेदिकालाई जानकारी दिएको त्यस्तो कानुन विपरीतको निर्णय तथा काम कारबाही कायम रहन नसक्ने हुँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर्छ। निवेदिकाले ०६४ असार २१ मा दिएको जाहेरी दरखास्त सरकारी मुद्रासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा ३ अनुरूप दर्ता गरी कानुनबमोजिम अरू कारबाही गर्नु भनी विपक्षी जिल्ला प्रहरी कार्यालय कान्प्रेपलाञ्चोक समेतका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी गरिएको छ।’

जिल्ला प्रहरी कार्यालय कान्प्रेले कर्तव्य ज्यान शीर्षकमा ०६५ साउन २७ गते यो मुद्रा दर्ता गरेको छ। प्रहरीले कान्प्रे र सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका प्रहरी एकाइहरूलाई आरोपितहरूलाई पकाउ गरी पठाउने भनी ०६५ असोज १९ गते परिपत्र गरेको छ। कान्प्रेको फोक्सिडटार प्रहरी कार्यालयलाई लास रहेको स्थान खुलाइ पठाउने भनी जिल्ला प्रहरीले लेखेको पत्रका सम्बन्धमा स्थान फेला नपरेको भनी स्थानीय चौकीले उत्तर पठाएको छ। जबकी मानवअधिकार आयोगले ०६४ वैशाख ३० गते लास रहेको स्थानको सुरक्षाको लागि स्थानीय चौकीलाई परिपत्र गरेको थियो। स्थानीय प्रहरी चौकीका प्रहरीहरूले समेत लास रहेको स्थानको यकिन गरेको थियो। प्रहरीका अनुसार आफ्ना माताहतका एकाइहरूमा ०६६ पुस २ गते खोजतलासका लागि पत्राचार गरेको छ। यस घटनाको विपर्यमा प्रहरी कार्यालयबाट पत्रको ओहोर दोहोर मात्र गरेको देखिन्छ।

अर्जुनबहादुर लामा मारिएको भनिएको ठाउँ घर्तीछाप गाविसको मैनडॉडामा ०६४ जेठोको पहिलो साता जाँदा स्थानीयबासिन्दाले उक्त घटनामा कोही सर्वसाधारण नमरेको बताए। छरिएर रहेका लासलाई पुर्न सघाएका गाउँले कोही पनि कम्ब्याट लगाएका बाहेक नमरेको बताएका थिए। माओवादीका एक जना एरिया सदस्यले आफूहरूले नै घर्तीछाप घटनामा मृत्यु भएकाहरूको लास पुरेको स्वीकार्दै माओवादी बाहेक कोही त्यहाँ नमरेको बताए।

पीडितको खोजीका लागि ०६२ वैशाख २० गते मानवअधिकार आयोगमा उजुरी परेको थियो। मानवअधिकार आयोगद्वारा लामाको अवस्थाबारे नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना,

गृह मन्त्रालय र प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई पत्राचार गरेको थियो। सबैतिरबाट अपहरण भएको जानकारी आयोगलाई प्राप्त भए पनि लामाको अवस्थाबारे ०६३ भदौ २६ गते एमाओवादीलाई पत्राचार गरेको तर त्यसको जबाफ नआएको बताइयो।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले अर्जुनबहादुर लामालाई माओवादीले अपहरण गरेको उजुर दर्ता गरेको सम्बन्धमा आयोगबाट अनुसन्धान पूरा गरी ०६५ जेठ २४ गते निर्णय गरेको व्यहोरा ०६५ असार ६ गते पीडित परिवारलाई जानकारी दियो। अर्जुनबहादुर लामालाई माओवादीले अपहरण गरी हत्या गरेको विषयमा संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानवअधिकार उच्चायोग, राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग र इन्सेक प्रतिनिधि संलग्न एक टोलीले ०६६ पुस २७ र २८ गते घटनास्थलको अध्ययन गरेको थियो। यसअघि पनि राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग र इन्सेक प्रतिनिधि संलग्न एक टोलीले ०६४ वैशाख ३० गते घटनास्थलमा गएर अध्ययन गरेको थियो। रेडक्सको अन्तर्राष्ट्रिय समिति (आइसीआरसी) ले अर्जुनबहादुर लामालाई बेपत्ताको सूचीमा राखेको छ।

अध्ययन टोलीले काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको बुढाखानी गाविस-६ रातमाटेस्थित रहेको तीर्थबहादुर विश्वकर्माको पाखो बारीमा गाडिएको लास अर्जुनबहादुर लामाको भएको आशङ्का गरेको छ।

सशस्त्र द्वन्द्वको अवस्थामा माओवादीको कब्जामा रहेका लामालाई अपहरणको धेरै दिनसम्म गाउँ गाउँ घुमाएर अन्त्यमा बुढाखानी गाविसको रातमाटेमा लगेर मृतकलाई नै खाल्डो खन्न लगाएर पुरेको हुनसक्ने अनुमान गाउँले को छ। हत्या गर्नु अघिल्लो दिन सार्वजनिक कार्यक्रममै उभ्याएर ‘सफाया गर्न’ घोषणा गरेको पाइएबाट माओवादीले नियतबस उनको हत्या गरेको देखिन्छ। अर्जुनबहादुर लामासँगै अपहरणमा परी भागेर आएका अर्का एक पीडितका अनुसार उनीहरूलाई सफाया गर्ने सजाय सुनाएर कार्यक्रममा नै देखाइएको थियो।

बुढाखानी गाविस-६ का बुद्धिमान विश्वकर्माको घरमा असारको पहिलो साताभरि अर्जुनबहादुर लामालाई एउटै खाटमा राखेको पाइयो। माओवादीले लैजानु अघिल्लो दिन राति ‘भोलि विहान मार्ने’ भनेका कारण अर्जुनले खाना पनि नखाएको र अँथ्यारो मुख लगाएर बसेको प्रत्यक्षदर्शीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। उनका घर धनीलाईसमेत केही कुरा गर्न नदिएको र १४ जना माओवादी सेन्ट्री बसेका थिए।

बुढाखानी गाविस-६ रातमाटेस्थित तीर्थबहादुर विश्वकर्माको पाखो बारीमा गाडिएको उक्त लासको खुट्टाको एउटा नली फिकिएको देखिन्छ। बुढाखानी गाविसकै भलडाँडाका ‘फेरी लगाउने’ लामाले केही सातापछि नली खुट्टा लगेको थाहा भयो। स्थानीय अन्य कुराकानी गरिएका गाउँले भने उक्त लास अर्जुनबहादुर लामाकै भएको बताए। जरगाधनीका अनुसार केही समयसम्म खोल्सोको भित्तो खेतमा रगत लागेको हाफ कट्टु थियो। पछि खेत जोत्दा उनले नै त्यो खोल्सातिर फ्याँकिदिएका थिए।

न्याय

अर्जुनबहादुर लामालाई अपहरणपछि हत्या गरेको भन्दै ०६४ असार २१ गते मृतककी पत्नी पूर्णिमायाले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा दोषीहरूको किटान गरी दिएको जाहेरी दरखास्त प्रहरीले लिन अस्वीकार गयो । नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२ र १०७ (२) बमोजिम लामाकी पत्नी पूर्णिमायाले जिल्ला प्रशासन कार्यालय काम्ब्रे र जिल्ला प्रहरी कार्यालय काम्ब्रेलाई विपक्षी बनाएर उत्प्रेषण, परमादेश लगायत जो चाहिने उपयुक्त आदेश जारी गरिपाउँ भनी सर्वोच्च अदालतमा २०६४ असार ३२ गते दायर गरेको रिट नम्बर १२३१ का सम्बन्धमा न्यायाधीशद्वय रामप्रसाद श्रेष्ठ र दामोदरप्रसाद शर्माको संयुक्त इजलासले ०६४ फागुन २७ फैसला गयो ।

फैसलामा भनिएको छ- अपराध अनुसन्धानको कानुनी बाहेक अन्य कुनै परिणाम हुँदैन र अनुसन्धानकारी राज्ययन्त्रहरूले सो बाहेक अन्य परिणामको अनुमान गरी अपराधजन्य कार्यको सूचना दर्ता नगरी दरपीठ गर्ने परिपाटी अवलम्बन गर्ने गरेमा मुलुकमा हरेक अपराधजन्य कार्यलाई राजनीतिक रङ्ग दिने प्रयास भई दण्डहीनताको दुरुह अवस्थामा पुग्न जाने हुन्छ । तसर्थ कानुन कार्यान्वयनको मूलभूत जिम्मेवारी भएका जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला प्रहरी कार्यालयले निवेदिकाले उल्लेख गरेको जाहेरी दरखास्तको विषय नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३३ को देहाय (ध) अन्तर्गत गठन हुने आयोगको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने भएकाले दरपीठ गरिएको भन्ने तर्क स्वयं संविधानको उक्त प्रावधान र कुनै पनि कानुनमा आधारित देखिन आएन ।'

'नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३३ को देहाय (ध) मा व्यवस्था भए बमोजिमको आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र कुन अपराध वा घटना पर्ने वा नपर्ने भन्ने सम्बन्धमा सो धाराको व्याख्या गर्ने तथा कुनै घटना वा अपराधको सूचना दरपीठ गर्न निर्देशन दिने अधिकार समेत प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई रहे भएको अवस्था नहुँदा विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट प्रस्तुत विवादको सूचनाको विषय उक्त आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने भनी दरपीठ गर्न निर्देशन गरेको र सोही आधारमा निवेदिकाले दर्ता गर्न ल्याएको जाहेरी दरखास्त दरपीठ गरेको विपक्षी जिल्ला प्रहरी कार्यालय समेतको काम कारबाही सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा ३ विपरीत तथा क्षेत्राधिकार विहीन भई त्रुटिपूर्ण देखिन आयो ।'

'आफूले प्रयोग गर्न नपाउने तथा हुँदै नभएको अधिकार प्रयोग गरी निवेदिकाले दिएको अपराधको सूचना दरपीठ गरिदिनु हुन भनी विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालयले विपक्षी जिल्ला प्रहरी कार्यालय काम्ब्रेपलाञ्चोकलाई च.न. ३४५८ मिति २०६४ असार २४ गतेमा लेखेको पत्र र सोही आधारमा दरपीठ गरी ०६४ असार २६ गतेको पत्रद्वारा निवेदिकालाई जानकारी दिएको त्यस्तो कानुन विपरीतको निर्णय तथा काम कारबाही कायम रहन नसक्ने हुँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर्छ । निवेदिकाले ०६४ असार २१ गतेमा दिएको जाहेरी दरखास्त सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा ३ अनुरूप दर्ता गरी कानुनबमोजिम अरू कारबाही गर्नु भनी विपक्षी जिल्ला प्रहरी कार्यालय काम्ब्रेपलाञ्चोक समेतका नाममा परमादेशको आदेश समेत जारी गरिदिएको छ ।'

यस घटनाका सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद्ले ०६९ साउन १२ गते मुद्दा फिर्ता लिन गरेको

निर्णयको विपक्षमा मृतककी पत्नी पूर्णिमायाले ०६९ मङ्गसिर ७ गते सर्वोच्च अदालतमा उत्प्रेषण परमादेशको माग गर्दै रिट दायर गरिन् । सर्वोच्च अदालतको ०६९ मङ्गसिर ११ गतेको एकल इजलासले विपक्षी प्रधानमन्त्रीलगायत, मन्त्रिपरिषद, जिल्ला प्रहरी, जिल्ला प्रशासन, सरकारी वकिललगायतलाई रिटको अन्तिम टुड्यो नलागेसम्म मन्त्रिपरिषद्को निर्णय र सो निर्णयअनुसारको पत्रहरू कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा अन्तरिम आदेश जारी भएको छ । सर्वोच्च अदालतले मन्त्रिपरिषद्को निर्णय कार्यान्वयन नगर्न आदेश जारी गरेपनि मन्त्रिपरिषद्को निर्णयपछि सरकारी वकिलको कार्यालयमार्फत १५-१५ दिनमा प्रतिवेदन पठाउन सर्वोच्च अदालतले गरेको आदेश अलपत्र पत्त्यो ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले अर्जुनवहादुर लामालाई ०६२ वैशाख १६ गते माओवादीले अपहरण गरी अवस्था अज्ञात बनाएको हुँदा सकुशल मुक्त गरिपाऊँ भनी ०६२ वैशाख २० गते लामाकी पत्नी पूर्णिमायाले उजुर दर्ता गरेको सम्बन्धमा आयोगबाट अनुसन्धान पूरा गरी ०६५ जेठ २४ गते निर्णय गरेको व्यहोरा ०६५ असार ६ गते पीडित परिवारलाई जानकारी दियो । अर्जुनवहादुर लामालाई नेकपा (माओवादी)का कार्यकर्ताहरूले अपहरण गरी कब्जामा लिई हत्या गरेको भन्ने आयोगको अनुसन्धान प्रतिवेदनबाट देखिएको निर्णयमा उल्लेख छ । सशस्त्र द्वन्द्वको समयमा नेकपा (माओवादी) का कार्यकर्ताबाट जेनेभा महासन्धि १९४९ को साफा धारा ३ विपरीत सर्वसाधारण निशस्त्र व्यक्तिलाई कब्जामा लिई मारेको देखिँदा मानवअधिकार तथा मानवीय कानुनको उल्लङ्घन गरेको पाइएकोले दोषीको पहिचान गरी फौजदारी अभियोगमा कारबाही चलाई सो को जानकारी आयोगलाई उपलब्ध गराउन नेपाल सरकारलाई लेखी पठाउने ठहर्छ यी निर्णय गरेको थियो ।

सर्वोच्च अदालत र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले घटनाको अनुसन्धान प्रक्रियाअधि बढाउन आदेश दिए पनि यस घटनाका आरोपितहरूलाई कानुनी दायरामा ल्याउन ल्याइएको छैन ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख ९७ हजार ६ सय रुपियाँ पीडित परिवारले पाएको छ । राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले यस घटनाको अध्ययन गरी पीडित परिवारको भरणपोषणको लागि मानवअधिकारको उल्लङ्घन भई मृत्यु भएका आश्रित परिवारलाई नेपाल सरकारले उपलब्ध गराए सरहको रकम नै प्रस्तुत घटनाका पीडित परिवारले पाउनुपर्ने न्यायोचित देखिँदा सोही अनुसारको क्षतिपूर्ति रकम उपलब्ध गराउन भनी नेपाल सरकारलाई लेखी पठाए पनि उक्त सहयोग पाएका छैनन् । हाल पीडितको परिवार काठमाडौंमा विस्थापित भएर बसेका छन् ।

अग्रिमोर्ख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ३३८ र ३४३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ ।

- दृष्टि साप्ताहिकको ०६२ साउन ११ गते, काभ्रेटाइम्स साप्ताहिकको ०६२ जेठ ३१ गते, बेथान स्मृति विशेषाङ्कमा, नवक्षितज साप्ताहिकको ०६२ असोज २१ गते, कान्तिपुर दैनिकको ०६९ मङ्गसिर १२ गते र ०६८ वैशाख २५ गते, नेपाल समाचारपत्र दैनिकको ०६८ चैत २ गते, खबरचौतारी साप्ताहिकको ०६८ कार्तिक २७ गते, सञ्जीवनीपत्र साप्ताहिकको ०६८ कार्तिक २५ गते, राजधानी दैनिकको ०६८ कार्तिक २६ गते, अन्नपूर्णपोष्ट दैनिक ०६८ कार्तिक २६ गते, नागरिक दैनिक ०६८ कार्तिक २७ गतेको, कान्तिपुर दैनिक ०६८ जेठ १४ गते, हिमाल खबरपत्रिका ०६८ जेठ १-१५ गते, नेपाल पाक्षिक ०६८ जेठ १ गतेको अङ्कमा यस घटनाको विपयमा समाचार प्रकाशन भएका थिए।
- स्थानीय बासिन्दाले ०६३ जेठ ७ गते अपहरण भएको भनी गरिदिएको सामूहिक कागज।
- श्रीकृष्ण माध्यमिक विद्यालय दाप्चाले ०६३ जेठ ७ गते विद्यालयबाटै अपहरण भएको भनी जानकारी गराएको कागज।
- माओवादीले पत्रकार सम्मेलनमा बोलेका अंशहरूको टिपोट, भिडियो।
- इन्सेक प्रतिनिधिको प्रतिवेदन (घटनास्थल अनुगमनपछि)।
- प्रहरीमा दिएको जाहेरी दरखास्तको प्रतिलिपी।
- जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट परिवार विस्थापनमा परेको भनी लेखिदिएको कागज।
- जिल्ला प्रशासन कार्यालयले मुद्रा दरपीठ गर्न लेखेको कागज।
- पत्रपत्रिकामा प्रकाशित सय भन्दा बढी समाचार, लेख र टिप्पणी।
- घटनासँग सम्बन्धित तस्विरहरू।

कृष्णप्रसाद साप्कोटा

उमेर	: ४१ वर्ष
ठेगाना	: च्यालेगाउँ, च्याले विहावर गाविस-३
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: पूर्व गाविस अध्यक्ष, नेकपा एमाले
घटना मिति	: २०५९ भदौ ३० गते
घटनास्थल	: भूमेडाँडा गाविस-१ ठाँटीगैरो, काभ्रे
पत्नी	: मीना साप्कोटा
बाबु	: हरिनारायण साप्कोटा
आमा	: जगतकुमारी साप्कोटा
छोराछोरी	: छोरा तीन
राहत	: ४ लाख ७५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

न्याले गाविस-३ का ४१ वर्षीय कृष्णप्रसाद सापकोटालाई नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले ०५९ भदौ ३० गते घरबाट अपहरण गरेकोमा उनको क्षतिविक्षत लास भोलिपल्ट बिहान फेला परेको थियो।

नेकपा (एमाले) बाट निर्वाचित सोही गाविसका निवर्तमान अध्यक्ष कृष्णप्रसाद सापकोटा पाँच जनाको सडख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताले 'कुरा गर्नु छ' भनेर अपहरण गरेका थिए। कुशादेवी गाविस-४ र भुमेडाँडा गाविस-१ को बीचमा रहेको ठाँटीगैरोस्थित खोल्सामा टाउको बाटोमा र गिँड ५० मिटर तल रहेको अवस्थामा सापकोटाको लास फेला परेको थियो।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार खुकुरी र पेस्तोल भिरेका माओवादीहरूले ढोका खोल्नासाथ तीन जना घरभित्र पसेर बत्ती निभाउन लगाई १० मिनेटभित्र तयार हुन सापकोटालाई धम्की दिएका थिए। सापकोटाले भ्यालबाट हेरेर 'तिमीहरू माओवादी हैं भन्ने के प्रमाण छ भन्दा पेस्तोल र खुकुरी देखाई नआतिनूस, दुई घण्टापछि फिर्ता ल्याइदन्छौं भनी सम्झाएको परिवारजनले बताए। सापकोटालाई अपहरण गरेपछि उनका भाइ रामचन्द्र बेहोस भएकाले पत्नी मीना र बुहारी पविताले छिमेकी नारायणकहाँ गएर हारगुहार गरेका थिए। तर हातहातियारसहित आएका माओवादी कार्यकर्ताको सामुन्ने केही लागेन। सापकोटाको पर्खालिचौरस्थित निर्माणाधीन घरमा पनि ११:३० बजे खोतलेको नभेटेपछि माओवादीहरू गाउँमा रहेको घरमा गएका थिए।

शरीर पूरे छियाछिया पारी काटिएको र घटनास्थल आसपासमा मडारिएको देखिएबाट माओवादीसँग मृतक सापकोटाले निकैबेर प्रतिकार गरेको अनुमान गर्न सकिन्थ्यो। कुशादेवीदेखि नारा जुलुस गर्दै लासलाई पनौती घाटमा ल्याएर संस्कार अनुसार जलाइएको थियो।

नेकपा (एमाले) ले उनलाई सहिद घोषणा गर्न्यो। काभे एमालेले माओवादीहरूद्वारा मारिएका आफ्ना कार्यकर्ताहरूको नाममा केपी-बलराम-सिंहविर प्रतिष्ठान स्थापना गरेको छ। एकीकृत नेकपा माओवादीले अहिलेसम्म कृष्णप्रसाद सापकोटालाई किन मारिएको हो भन्ने कुराको उत्तर दिएको छैन। घटनामा संलग्नहरूको बारेमा पनि माओवादीबाट केही बोलिएको छैन। कर्तव्य ज्यानसम्बन्धी यो मुद्दा प्रहरीको दराजमा त्यक्तिकै थन्किएको छ।

न्याय

कृष्णप्रसाद सापकोटाको हत्याका विषयमा २०५९ असोज ९ गते मुद्दा दायर भएको थियो। सापकोटाको हत्या किन गरियो एमाओवादीले। घटनास्थलको प्रकृति मुचुल्का र लासको पोस्टमार्टम गरेको भए पनि सापकोटाको हत्यामा सङ्गलग्न व्यक्तिहरूको प्रहरीले खोजीसमेत गरेको छैन।

हानिपूरण

घटना लगतै पीडित परिवारले राज्यबाट १ लाख ५० हजार रुपियाँ सहयोग प्राप्त

गरेको थियो। सरकारले ०६६ असार २२ गते १ लाख रुपियाँ र ०६८ कात्तिक २४ गते २ लाख रुपियाँ प्राप्त गरे। ०६७ जेठ ११ गते जिल्ला विकास समितिबाट २५ हजार रुपियाँ एकल महिला भत्ता र १० हजार रुपियाँ आइसीआरसीबाट सहयोग प्राप्त भएको थियो।

अभिलेख

- कृष्णप्रसाद सापकोटाको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक-२००३ को पृष्ठ २४३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- शिक्षण अस्पताल काठमाडौँमा गरिएको लासको पोस्टमार्टम प्रतिवेदनको प्रतिलिपि इन्सेकको अभिलेखमा छ।
- मध्यमार्ग साप्ताहिकको २०६३ माघ ७ गते पत्नी मीना सापकोटाको ‘बलेको आगो सबैले ताप्छन्’ शीर्षकमा छापिएको अन्तर्वार्ताको प्रतिलिपि।
- काभ्रेटाइम्स साप्ताहिकले ०५९ असोज १ गते मङ्गलबारको अड्कमा ‘माओवादीद्वारा कृष्णप्रसाद सापकोटाको हत्या’ शीर्षकमा तस्विरसहित मुख्य समाचार बनाएको छ।
- नेपाल समाचारपत्रको ०५९ असोज १ गते मङ्गलबारको अड्कमा माओवादीद्वारा पूर्व गाविस अध्यक्ष र शिक्षकको क्रुरतापूर्वक हत्या शीर्षकमा लासको तस्विरसहितको समाचार अन्तिम पृष्ठमा छापिएको छ। हातमा टाउको, काँधमा शरीर शीर्षकमा जुलुस र लासका गरी चारवटा तस्विर यस अड्कमा छापिएको छ।
- चेष्टा साप्ताहिकको ०५९ असोज ३ गते विहीबारको अड्कमा कृष्णप्रसाद सापकोटाको अन्तिम बिदाई शीर्षकमा मुख्य समाचार प्रकाशित भएको थियो। सोही अड्कमा यसरी गरे माओवादीले सापकोटाको हत्या शीर्षकमा अर्को समाचार प्रकाशित छ।
- घटनास्थलमा खिचिएका लासका तस्वीरहरू इन्सेकको अभिलेखमा सुरक्षित छ।

रीना रसाइली

उमेर	: १७ वर्ष
ठेगाना	: पोखरीचौरी गाविस-४ रैकरटोल (ढोकेडाँडा), काभ्रे
पेशा	: अध्ययन
घटना मिति	: २०६० फागुन १ गते
घटनास्थल	: पोखरीचौरी गाविस-४ रैकरटोल (ढोकेडाँडा), काभ्रे
बाबु	: कर्णवहादुर रसाइली
आमा	: सुन्तली रसाइली,

दाजुभाई : चार दाजुभाई र एक बहिनी
राहत : ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पोखरीचौरी गाविस-४ रैकरटोल (ढोकेडाँडा) की १७ वर्षीया रीना रसाइलीलाई माओवादीको आरोपमा तत्कालीन शाही नेपाली सेनाले नियन्त्रणमा लिई रातभरि बयान लिएर भोलिपल्ट विहान गोली हानी हत्या गरेको थियो। घरनजिकै पीडित परिवारले रीनाको लास फेला पारेका थिए।

रीना रसाइली पोखरीचौरी गाविस-४ रैकरटोलकी जागृती माविमा कक्षा ७ मा अध्ययनरत थिइन्। उनी जिल्ला शिक्षा कार्यालयद्वारा सञ्चालित प्रौढ कक्षामा पढाउँथिन्। उनी ग्रामीण विकास विद्युतकेन्द्रको सामाजिक कार्यकर्ता पनि थिइन्। नेपाली सेनाले रीनालाई राति नियन्त्रणमा लिएर बलात्कारपछि हत्या गरेको लासको प्रकृतिको आधारमा स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार रीना रसाइलीकी बहिनी गीता रसाइली माओवादी कार्यकर्ता थिइन्। सेनाले ०६० फागुन १ गते राति १२ बजे ढोका फोरेर भित्र पसेर सुतिरहेको अवस्थामा रीनालाई उठाई बलात्कारपछि विहानीपछ गोली हानेर हत्या गरेको पीडित परिवारले भन्दै आएको छ। गोली हान्नु अगाडि रीना र उनका फुपाजू मुरलीलाई छुट्टाउन्नै राखेर बयान लिइएको थियो। सुरक्षाकर्मीले रीनालाई डोरीले बाँधेर घरपछाडिको पाटोमा लगेर उत्तीसको फेदमा बाँधेर तीन राउन्ड गोली हानेर हत्या गरेपछि पछ्यौराले छोपेर हिँडेका थिए। रीना रसाइलीको लास घटनास्थलमा नै छ दिनसम्म रह्यो। काठमाडौँबाट मानव अधिकारकर्मीहरूको टोली पुगेर घटनाको वस्तुस्थिति टिपोट गरेपछि मात्र गाउँलेको सहयोगमा रीनाको लास नजिकैको जड्गलमा गाडिएको थियो।

घटनापछि रीनाको बुवा कर्णवहादुर रसाइलीले आफ्नी छोरी रीना रसाइलीलाई बलात्कार गरी हत्या गर्ने ९ नम्बर बाहिनी भकुन्डेका उपसेनानीसहितलाई कारबाहीको माग गरी ०६३ जेठ ११ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय काभ्रेमा जोहरी दरखास्त दिए। मुद्दा दर्ताका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानवअधिकार उच्चायुक्तको कार्यालय, इन्सेक, एड्भोकेसी फोरम, हिमराइट्स, नेपाल बार एशोसियसन र नेपाल पत्रकार महासङ्घ काभ्रेका प्रतिनिधिहरू समावेश रहेको टोली ०६३ जेठ ११ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय धुलिखेल पुगेको थियो।

तत्कालीन ९ नम्बर बाहिनी भकुन्डेले जिल्ला प्रहरी कार्यालय, धुलिखेलका नाममा ०६३ असार १४ गते पठाएको जानकारी पत्रमा शेर गणका उपसेनानी सरोज बस्नेतको नेतृत्वमा रहेको संयुक्त सुरक्षाकौजको ४१ जनाको समूहले रिना रसाइलीलाई आदेशविपरीत गोली हानेको उल्लेख गरेको छ। पत्रमा शेर गणका अमल्दार काजीबहादुर कार्किले गोली हानेको र उनी ०६० चैत ५ गतेदेखि भगौडा भएकाले अन्य जानकारी दिन नसकिएको उल्लेख छ। रक्षा मन्त्रालयले घटनाको लगतै निकालेको विज्ञप्तिमा रीनालाई माओवादीको एरिया कमाण्डर भएको जनाएको थियो।

एनेस्टी इन्टरनेशनलको २००५ को “सुरक्षाफौजबाट गैरकानुनी हत्या” शीर्षकको प्रतिवेदनमा रीना रसाइलीलाई मानुअधि बलात्कार गरिएको थाहा भएको उल्लेख छ। त्यसको पाँच दिनपछि उक्त गोलीकाण्डको प्रत्यक्षदर्शी रहेकी रिनाकी फुपू देवी सुनारलाई खोज्दै उनको गाउँ खरेलथोक पुगेका सैनिकहरूले उनकी १५ वर्षीया छोरी मैना सुनारलाई पकाउ गरिएकै दिन हत्या गरिएको एनेस्टी इन्टरनेशनलको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ।

कर्णवहादुरका ५ छोरा र ३ छोरीमध्ये रीनाको गैरन्यायिक हत्या गरिएको भन्दै रीना पढ्ने जागृति माविमा ०६० फागुन ३ गते भएको अभिभावक भेलाले उक्त घटनाप्रति खेद प्रकट गर्दै आइन्दा विद्यालयमा अध्ययन गरिरहेका निर्दोष विद्यार्थीलाई नमारियोस् भन्ने वक्तव्य समेत जारी गरेका थिए।

राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले घटनाको छानबिनपछि ०६२ जेठ ३१ गते बाबु कर्णवहादुरलाई जानकारी दिइएको चलानी नम्बर २५६१ को पत्रानुसार ‘रीना रसाइलीलाई सुरक्षाकर्मीले गोली प्रहार गरी मारेकाले निजको मानवअधिकारको उल्लङ्घन भएको हुँदा कारबाहीमा जिम्मेवार सुरक्षाकर्मीको पहिचान गरी कानुनबमोजिम कारबाही गर्न तथा मृतकका कानुनबमोजिमका हक्कालालाई क्षतिपूर्ति स्वरूप १ लाख ५० हजार रुपियाँ उपलब्ध गराउन सरकारलाई सिफारिस गरी पठाउने ठहर्छ भन्ने निर्णय भएको’ उल्लेख छ।

रीना रसाइलीको हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा काजीबहादुर कार्कीलाई अहिले पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको छ। माओवादीले गाउँमा परिवारलाई मानसिक दबाव दिएका कारण जागिर छोडेर विदेश गएका कार्कीलाई नेपाल प्रहरीले पकाउ गरी धुलिखेल ल्याएको थियो। यस घटनामा नेपाली सेनाले आफै अनुसन्धान गर्न चाहेको देखिन्थ्यो, तर नेपाल प्रहरीले कार्कीलाई नेपाली सेनालाई नै फिर्ता गर्न हिचिकचायो। सशस्त्र द्वन्द्वका समयमा सेनाबाट मारिएकी रीना रसाइली र द्वन्द्वका कारण मारिएका रीना रसाइलीका दाजु सुरेन्द्र रसाइलीको नामबाट रीना-अर्पण दलित उत्थान मञ्च नामको संस्था स्थापना भएको छ, जसले जिल्लामा केही सामाजिक कामहरू पनि गरिरहेको छ।

न्याय

रीना रसाइलीको हत्याको विषयमा ०६३ जेठ ११ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय काभ्रेमा जोहरी परेको थियो। रसाइलीको हत्यामा संलग्न भएको भनी काजीबहादुर कार्कीलाई ०६७ असोज १ गते अदालतमा ज्यान मारेको अभियोगपत्र दायर भएकोमा जिल्ला अदालत काभ्रेले पूर्पक्षका लागि थुनामा राख्ने आदेश दियो। नेपाली सेनामा कार्यरत उनी माओवादीले परिवारलाई मार्ने धम्कीपछि जागिर छोडेर विदेश भागेका थिए। घर आएको समयमा प्रहरीले पोखराबाट गिरफतार गरी उनलाई थुनामा राखेको थियो। कास्की जिल्ला, कृस्तिनान्चेचौर गाविस-१ का काजी कार्कीलाई ०६७ असोज ३ गतेदेखि कर्तव्य ज्यान मुद्दामा पुर्पक्षका लागि थुनामा राखिएको थियो। आरोपितका तर्फाबाट ०६७ फागुन १२ गते गैरकानुनी थुनामा राखिएको भनी सर्वोच्च अदालतमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको मुद्दा दर्ता गरे पनि सर्वोच्चले जिल्ला अदालतकै आदेशलाई सदर गन्यो। मिसन टोलीमा संलग्न भए पनि उनले गोली नचलाएको कार्कीले बताए। जागिर छोडेका कारण उनलाई फसाइएको बताउने उनी सरोज

बस्नेतले गोली चलाएको आरोप लगाउँछन्। यस घटनाको अनुसन्धान प्रक्रिया अधि नबढाएको भनी पीडित पक्ष परमादेश समेतको रिट लिएर सर्वोच्च अदालत गएकोमा तत्कालीन प्रधानन्यायाधीश अनुपराज शर्माद्वारा आवश्यक प्रक्रिया अधि बढाउन जिल्लास्थित सरोकारवाहरूलाई आदेश दिइएको थियो। वकालत मञ्चले ०६८ असार १७ गते तत्कालीन महान्यायधिवक्ता युवराज सङ्गैलालाई रीना रसाइलीको ज्यान मारेको सम्बन्धी मुद्दाको अनुसन्धान र अभियोजन सम्बन्धमा ज्ञापनपत्र दिएको थियो। काभ्रेपलाञ्चोक जिल्ला अदालतले ०७० बैशाख २४ गते प्रहरी प्रधान कार्यालयलाई पत्र लेखी हत्यामा आरोपित सरोज बस्नेतको हालको अवस्था के कस्तो छ जानकारी उपलब्ध गराउन पत्राचार गरेको छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले बुझेको छ। त्यस दुःखद घटनापछि दिवीको सम्भन्ना दिलाउने त्यस गाउँको स्कुलमा रीनाका भाइ उत्सव र उद्घाटने पढ्ने सकेनन्। बालअधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने गैरसरकारी संस्था सिविनको सहयोगमा उनीहरूलाई काठमाडौंमा पठाइयो। आइसीआरसीले द्रन्दपीडितलाई साना अनुदान सहयोग अन्तर्गत १० हजार रुपियाँ सहयोग गरेको छ। हाल शान्ति मन्त्रालयको सहयोगमा बाबुलाई सिकर्मी तालिम दिएको छ। परिवारको आर्थिक अवस्था कमजोर छ।

अभिलेख

- रीना रसाइलीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००५ को पृष्ठ ३५१ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००७ को पृष्ठ ३१५ मा यस घटनाको बारेमा विगतको अनुगमन भनेर यस्तो विवरण प्रकाशन भएको छ।
‘पोखरीचौरी गाविस-४ रैकरटोल निवासी कर्णवहादुर रसाइलीले आफ्नी छोरी रीना रसाइलीलाई बलात्कार गरी हत्या गर्ने नौ नम्बर बाहिनी भक्तुन्डेका उपसेनानीसहितलाई कारबाहीको माग गरी ०६३ जेठ ११ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय काभ्रेमा मुद्दा दर्ता गरे। यस मुद्दामा सेनाले शेरगणका भगुवा अमल्दार काजीबहादुर काकीले नमार्न भन्दाभन्दै पनि मारेको भनी प्रहरीलाई उत्तर दियो। जागृति माविमा कक्षा ७ मा पढ्ने वर्ष १७ कि रीना रसाइलीलाई सेनाले ०६० फागुन १ गते विहान घरपछाडि लगेर गोली हानी हत्या गरेका थिए।’
- सङ्क्रमणकालीन न्याय प्रक्रियाका कथाहरू ‘घाउमा मलम’ नामक नेपाली र अङ्ग्रेजी भाषामा उपलब्ध यस पुस्तकमा घटनाको विस्तृत विवरण प्रकाशित छ।) जसलाई मेलमिलाप बुलेटिन वर्ष १ अड्क २ (२०६७ माघ-२०६८ असार अड्क), काभ्रेबाट प्रकाशित हास्प्रेस इन्ड्रावती साप्ताहिकको २०६८ साउन २ गते सोमबारको अड्क, काभ्रेबाट प्रकाशित नवक्षितज साप्ताहिकको २०६८ साउन २ गते सोमबारको अड्कदेखि क्रमशः अड्कहरू, <http://mechikali.com/11821/>, काभ्रेबाट प्रकाशित हास्प्रेस जनप्रतिरोध साप्ताहिकको २०६८ साउन २० गते

- शुक्रबारको अड्क र काभेबाट प्रकाशित खण्डन साप्ताहिकको २०६८ चैत्र द गते बुधबारको अड्कमा प्रकाशित सामग्री इन्सेकको अभिलेखालयमा छ ।
- घटनाका विषयमा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले छानबिन गरी ०६२ जेठ ३१ गते बाबु कर्णबहादुरलाई जानकारी दिइएको च.न. २५६१ को पत्रको प्रतिलिपि ।
 - रीना रसाइलीलाई सुरक्षाकर्मीले गोली प्रहार गरी हत्या गरेकोले निजको मानवअधिकारको उलङ्घन भएको हुँदा कारबाहीमा जिम्मेवार सुरक्षाकर्मीको पहिचान गरी कानुन बमोजिम कारबाही गर्न तथा मृतकका कानुन बमोजिमका हक्कवालालाई क्षतिपूर्तिस्वरूप १ लाख ५० हजार रुपियाँ उपलब्ध गराउन सरकारलाई सिफारिस गरी पठाउने ठहर्छ भन्ने ०६२ वैशाख २८ गते निर्णय गरी सरकारलाई जानकारी दिएको पत्र ।
 - रीनाको गैरन्यायिक हत्या गरिएको भन्दै नेकपा एमाले काभेले फागुन ३ गते जारी गरेको वक्तव्य ।
 - एम्नेस्टी इन्टरनेशनलको प्रतिवेदन २००५ मा सुरक्षाफौजबाट गैरकानुनी हत्या शीर्षकमा भनिएको छ
 ‘नेकपा (माओवादी) का लडाकुहरूसितको मुडभेडमा वा थुनाबाट भाग्ने प्रयासमा मारिएको दावी गर्दै सुरक्षाकर्मीहरूबाट निःशस्त्र नागरिकहरूको हत्या गर्ने क्रम चलिरह्यो । फेब्रुवरी १३ का दिन काभे जिल्लाको पोखरीचौरी गाउँमा रीना रसाइली र शुभद्रा चौलागाई नाम गरेका दुई युवतीको सादा पोशाक लगाएका सुरक्षाकर्मीहरूले गोली हानी हत्या गरे । रीना रसाइलीलाई मार्नुअघि बलात्कार गरिएको थाहा भएको छ । त्यसको चार दिनपछि, उक्त गोलीकाण्डको प्रत्यक्षदर्शी रहेका एक महिलालाई खोज्दै आएका सैनिकहरूले उनकी १५ वर्षीया छोरी मैना सुनारलाई पकाउ गरे । उनलाई पकाउ गरिएकै दिन हत्या गरिएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।’
 - जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा पीडित पक्षले दिएको जाहेरी दरखास्तको प्रतिलिपि ।
 - कर्णबहादुर रसाइलीले जिल्ला प्रशासनमा क्षतिपूर्तिका लागि दिएको निवेदनको प्रतिलिपी ।
 - हालसम्म स्थानीय र राष्ट्रिय तहका पत्रपत्रिकामा प्रकाशित लेख, समाचार र टिप्पणीहरूको कटिड किलपहरू राखिएको छ ।
 - जिल्ला प्रहरी कार्यालय काभेमा मुद्रा दर्ता भएको समयदेखि प्रहरी र नेपाली सेनाबीच भएका पत्राचारको प्रतिलिपीहरू ।
 - न्यायको पखाइमा-नेपालको सशस्त्र द्वन्द्वको अदण्डित अपराधहरू : एड्भोकेसी फोरम, नेपाल ।
 - सारी सोल्जर वृत्तचित्र र जवाफदेहीता कस्को टेलिभिजन कार्यक्रम ।

हरिप्रसाद बोलखे

उमेर	: ३४ वर्ष
ठेगाना	: मथुरापाटी फूलबारी गाविस-८ लकाइने
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: नेकपा माओवादी कार्यकर्ता
घटना मिति	: २०६० फागुन ४ गते
घटनास्थल	: चलालगणेसस्थान गाविस-१ मूलखोला
पत्नी	: ज्ञानदेवी बोलखे
छोराछोरी	: एक छोरा र तीन छोरी
बाबु	: पुष्पप्रसाद बोलखे
आमा	: लीलाकुमारी बोलखे
राहत	: ३ लाख २५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

फूलबारी गाविस-८ लकाइनेका ३४ वर्षीय हरिप्रसाद बोलखेलाई प्रहरीले बनेपाबाट गिरफ्तार गरी नेपाली सेनाको जिम्मा लगाएकोमा चलाल गणेसस्थान गाविस-१ मूलखोला मसानघाट नजिकैको पाखोमा गाडेको उनको लासलाई राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले ०६३ असार २१ गते उत्खनन गर्न्यो।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार पीडितका भाइ प्रेमप्रसादले सर्वोच्च अदालतमा ०६१ चैत २९ गते बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट दायर गरेकोमा स्थानीय प्रशासनले अदालतलाई रिहा गरिसकेको भन्ने उत्तर दिएकाले रिट खारेज भएको थियो। पीडित परिवार बोलखेको खोजी गरिदिन मानवअधिकार सङ्घसंस्थामा धाइरहेका थिए। प्रहरीले ०६० पुस १२ गते बोलखेलाई बनेपाबाट गिरफ्तार गरे पनि सम्बन्धित परिवारलाई कुनै जानकारी दिएको थिएन। गृहमन्त्रालयले ०६१ असोज २५ गते सार्वजनिक गरेको १ सय २६ जनाको नाममा फूलबारी गाविस-८ का हरिप्रसाद बोलखे वैशाख ८ गते छुटेकोमा मासिक तारेखमा नआएकाले ०६० पुस २४ गते समाती ‘थुनामा रहेको’ उल्लेख गरेको थियो। गृह मन्त्रालयले थुनामा रहेको भनिएको व्यक्तिको सुरक्षा प्रहरीले गर्न नसकेको देखिन्दू।

सुरुमा बोलखेलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालय धुलिखेलका प्रहरी खडगराज लामाले गिरफ्तार गरी तत्कालीन डीएसपीमार्फत सेनालाई बुझाएका थिए। कानुन अनुसार गिरफ्तारीमा परेको व्यक्ति प्रहरीले सेनालाई बुझाउने नभएर सेनाले गिरफ्तार गरेको व्यक्ति प्रहरीलाई बुझाउनु पर्दथ्यो। बेपत्ता बोलखेको अवस्थावारे परिवारले जानकारी मागदा स्थानीय प्रशासनले ‘थाहा छैन्’ भन्ने उत्तर दिएर टाई आएको थियो। पीडितको पत्नी ज्ञानदेवी बोलखेले सेनाको गुल्म धुलिखेलमा ०६० चैत १७ गते ‘मुक्त गरिपाऊँ’ भन्ने व्यहोराको निवेदन लिएर जाँदा मेजरले धम्की दिएका थिए।

हरिप्रसाद बोलखेलाई नेपाल दूरसंचार संस्थानको टेलिफोनबाट माओवादीलाई फोन गर्न दिएको आरोपमा ०५९ असार २० गतेदेखि ०६० वैशाख ७ गतेसम्म धुलिखेल कारागारमा नजरबन्दमा राखिएको थियो। नजरबन्दबाट रिहा भएपछि उनी सो दिन नियमित हाजिरका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालयतिर जाँदै गर्दा गिरफ्तार भएका थिए। सेनाले ०६० फागुन १ गतेबाट सर्च टोलीमा लगेका व्यक्तिहरूका अनुसार लप्टन बाबुराम थापाले चार दिनसम्म बाटो देखाउन लिएर कामीडाँडा, तालढुङ्गा हुँदै दुड्खर्क्कबाट फर्किनेक्रममा सल्लाको फेदमा आएपछि गोली प्रहार गरी हत्या गरेका थिए। सर्च टोलीमा लगेका अन्य व्यक्तिलाई पटक-पटक लप्टन थापाले ‘तेरो साथीलाई खाना खुवाउन जान्छस्’ भनी घम्क्याएका थिए।

बिहान ५:०० बजेको समयमा त्यहाँ थ्रैपटक गोली चलेको सुनिएको र सेनाहरू आएर आँगनमा बसेर ‘तपाइँहरूको घरमा भात खान आउने घटायै’ भनेको स्थानीय वृद्धाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। सेनाले स्थानीय जयबहादुर तामाडको घरबाट दलानमा राखेको पिक र सावेल लिएर जड्गलतिर गएका थिए। लास पनौती-दुड्खर्क कच्ची सडकको पचास मिटरमाथि व्यक्तिगत पाखोबारीमा गाडिएको अवस्थामा फेला पारिएको थियो। आयोगका डा. हरिहर वस्ती र डा. प्रमोदकुमार श्रेष्ठको विशेषज्ञ टोलीले लास उत्खन्न गरेको थियो। तीन फिट गहिरो खाडल खनी तेर्सों पारेर गाडेको अवस्थामा भेटिएको उक्त लासको शरीर कुहिएर माटोमा मिलिसकेकाले कपडाभित्र हाड र जुत्ता भेटिएको थियो।

लासलाई शिक्षण अस्पताल महाराजगञ्जमा राखेर परीक्षण गरियो। लाससँगै रातो ज्याकेट, कालो पाइन्ट, खैरो मोजा र खैरो स्पोर्ट्स जुत्ता फेला परेको थियो। मृतकका भाइ सागर र दाजु रामप्रसादले लास निकालिसकेपछि गिरफ्तार गर्दा हरिले लगाएको ज्याकेट र जुत्ताको रङ्ग मिलेको बताए। छ दाजु भाइमध्येका माइला हरिप्रसाद बोलखेको पत्नी ज्ञानदेवी, छोरा सन्तोष र छोरीहरू गमला, कलसा र वर्षा छन्। अन्य दाजुभाइ अंश लिएर बसेपछि हरि आफ्ना बाबुसँगै बसेका थिए।

हरिलाई गिरफ्तार गरेको अधिल्लो दिन प्रहरीले उनका दाजु रामप्रसादलाई पनि गिरफ्तार गरेको थियो। रामप्रसाद प्रहरीको निर्मम शारीरिक यातनाका कारण अहिले सजिलै हिँड्न सक्दैनन्। उनको शरीरभरि खतैखत छ।

न्याय

हरिप्रसाद बोलखेको हत्याको विषयमा प्रहरीले मुद्दा दर्ता गर्न इन्कार गरेपछि ०६३ कात्तिक १ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय कान्त्रेमार्फत जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ०६३ कात्तिक २१ गते मुद्दा दर्ता भएको प्रहरीले जनायो। मृतकका परिवारले सर्च टोलीका प्रमुख सेनानी बाबुराम थापा, तत्कालीन शत्रुमर्दन गुल्मका प्रमुख मेजर कृष्णांघवज थापा, सिआइडी प्रहरी खड्गराज लामा र घटना भएको मितिमा सर्च टोलीमा खटिएका सुरक्षाअधिकारी तथा जवानहरूमाथि कारबाहीको माग गरेको छ। जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा मुद्दा दर्ता भए पनि दोषीहरूलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेको छैन।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ, जिल्ला विकास समितिबाट २५ हजार रुपियाँ र आइसीआरसीबाट १० हजार रुपियाँ पीडित परिवारले प्राप्त गरेको छ। मृतकका छोरा सन्तोष बोलखेलाई जिल्ला शिक्षा कार्यालय काभ्रेबाट ०६७ मा र २ हजार १ सय ६८, ०६८ मा २ हजार र ०६९ मा १३ हजार रुपियाँ छात्रवृति र छोरी सजनालाई ०६७ मा र २ हजार १ सय ६८, ०६८ मा २ हजार रुपियाँ गरी ३३ हजार ३ सय ३६ रुपियाँ छात्रवृति स्वरूप उपलब्ध भएको छ। शान्ति मन्त्रालयको सहयोगमा मृतककी पत्नी ज्ञानदेवीलाई तालिम दिइएको छ। मृतकको आश्रित परिवारको आर्थिक अवस्था कमजोर देखिन्छ।

अभिलेख

- त्रिवि शिक्षण अस्पताल फरेन्सिक मेडिसिन विभागका डा. हरिहर वस्तीसमेत रहेको फरेन्सिक विशेषज्ञसहितको अनुसन्धान टोली ०६३ असार २१ गते घटनास्थलमा गई लास उत्खनन गर्दा लाससंगै लगाएको ज्याकेट, जुता, नागरिकता, प्लास्टिक लेमिनेसन गरिएको हिमालयन रिजन अफ एस.डी.ए.को परिचय-पत्र, दुई ओटा भिजिटिङ कार्ड, घडी, टेलिफोन डायरी र नगद १ सय रुपियाँ फेला परेको थियो। विशेषज्ञ टोलीले उत्खनन गरेको लास तीन फिट गहिरो खाडल खनी तेस्रो पारेर गाडेको अवस्थामा भेटियो। Kathmandu Autopsy Center/Department of Forensic Medicine ले ०६३ साउन ९ गते लास परीक्षण गरी ०६३ साउन २९ गते राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगलाई दिएको चार पेज लामो प्रतिवेदनमा सतप्रतिशत हरिप्रसाद बोलखे भनी लेखिएको छ। प्रतिवेदनमा The cause of death is GUNFIRE injuries to the pelvis (Autopsy-Fractures present in left pelvic bones and left femur) भनी मृत्युको कारण स्पष्ट गरिएको छ। यो प्रतिवेदनको प्रतिलिपि इन्सेकको अभिलेखमा रहेको छ।
- आफ्नो छोराको गैरन्यायिक हत्या भएको भनी दोषीहरूलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धी महत्त्वको १३ (३) बमोजिम सजायको भागीदार भएको भनी कानुनी कारबाहीका लागि मृतकका बाबुले ०६३ कात्तिक १ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा गएकोमा उक्त मुद्दा दर्ता गर्न तथा दरपीठ गर्न इन्कारेका कारण जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा गएर दर्ता नम्बर १०४६ मा निवेदन दर्ता गराए। जिल्ला प्रशासन कार्यालयले सोही दिन चलानी नम्बर ५२८ मार्फत जाहेरी दर्ता गर्नु भनी आवश्यक निर्देशनसहित पठाएको कागजातहरूको प्रतिलिपि इन्सेकको अभिलेखमा छ।
- हिमाल खबरपत्रिकाको ०६३ असोज १-१५ को अड्क (पेज २२) मा इन्सेक प्रतिनिधि भोजराज तिमलिसनाद्वारा लिखित ‘थुनामा भनेको मान्छे खाल्डोमा’ शीर्षकको समाचार र खाल्डोमा रहेको लाससमेतको तस्वीर प्रकाशन भएको छ। थुनामा रहेको व्यक्तिलाई जड्गलमा पुऱ्याई मारेर गृह मन्त्रालयले थुनामा छ भनी ढाँटेको कुरा उल्लेख भएको समाचारको प्रतिलिपि। यो समाचारलाई प्रहरीमा दिएको जाहेरीमा सबुद प्रमाणको रूपमा समावेश गरिएको छ।

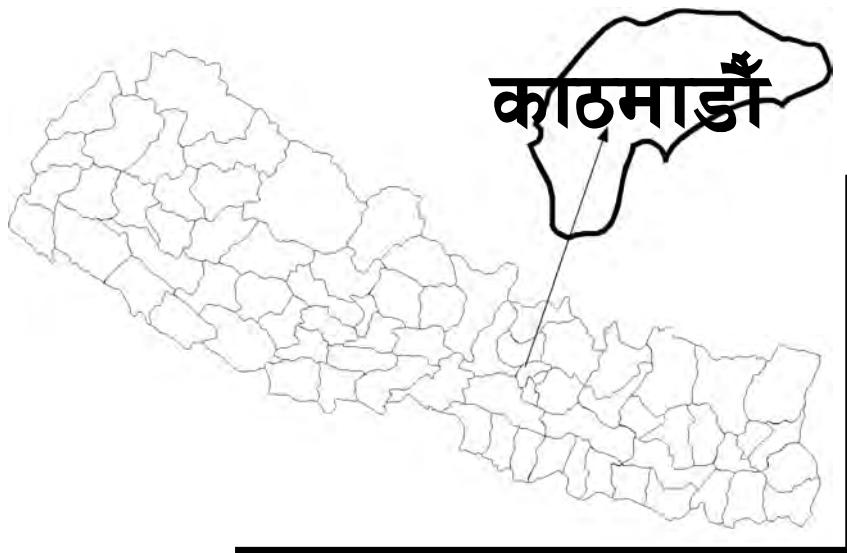
- नेपाल साप्ताहिकको ०६३ साउन ७ गते आइतबारको अड्क (पेज २४ र २५) मा माधव दुड्गोलद्वारा लेखिएको ‘चिहान खन्दा चर्चका गुह’ शीर्षकको समाचारमा हरिप्रसाद बोलखेलाई गिरफ्तार गरेदेखि चिहान फेला परेकोसम्मका घटनाक्रमलाई उल्लेख गरिएको छ। यो समाचारलाई प्रहरीमा दिएको जाहेरीमा सबुद प्रमाणको रूपमा समावेश गरिएको देखिन्छ।
- इन्सेक अनलाइनमा Thursday, July 6, 2006 मा प्रतिनिधि भोजराज तिमलिसनाद्वारा HR Team Excavates Skeleton शीर्षकमा छापिएको समाचारमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले हरिप्रसाद बोलखेको लास उत्खनन् गरेको समाचार दिइएको छ। इन्सेकद्वारा प्रकाशित मानवअधिकार वर्ष पुस्तकमा प्रकाशित जानकारीका आधारमा लास रहेको स्थानको पहिचान गरिएको थियो भने यस घटनालाई शुरूदेखि नै इन्सेक प्रतिनिधिद्वारा अनुगमन गरिएको थियो।
- जीवन रक्षाका रक्षा मृतककी पत्नीले २०६० पुस २२ गते पत्रकारहरूलाई लेखेको निवेदनको प्रतिलिपि।
- राहतका लागि मृतककी पत्नी ज्ञानदेवी बोलखेले ०६५ भदौ २३ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दिएको निवेदनको प्रतिलिपि।

घटनासम्बन्धी प्रतिवेदनहरू

- फूलबारी गाविस-८ का हरिप्रसाद बोलखेलाई टेलिफोनबाट माओवादीलाई सूचना उपलब्ध गराएको र फोन प्रयोग गर्न दिएको आरोपमा ०५९ वैशाख २४ गते सुरक्षाकर्मीले गिरफ्तार गरेकोमा ०५९ असार ३० गतेदेखी नजरबन्दमा राखियो। (मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २४६)
- चलाल चलालगणेसस्थान गाविस-१ स्थित सल्लाको फेद भन्ने स्थानमा ०६० फागुन ४ गते सुरक्षाकर्मीले एक जना माओवादीलाई गाडेको बताइयो। वनमा सेनाले घेरा हालेको देखेको तर को मारिएको हो थाहा नभएको भन्दै सेनाले कोदालो र साबेल मागेर लगेको स्थानीयवासीले बताए। (मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ३५१)
- फूलबारी गाविस-८ लकाइनेका ३५ वर्षीय हरि बोलखेको अवस्थाका विषयमा ०६१ चैत २९ गते पीडितका भाइ प्रेमप्रसादले सर्वोच्च अदालतमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट दायर गरेकोमा स्थानीय प्रशासनले अदालतलाई रिहा गरिसकेको उत्तर दिएकाले रिट खारेज भयो। गृह मन्त्रालयले ०६१ असोज २५ गते सार्वजनिक गरेको एक सय २६ जनाको नाममा फूलबारी गाविस-८ का हरिप्रसाद बोलखे वैशाख ८ गते छुटेकोमा मासिक तारेखमा नआएकाले ०६० पुस २४ गते समातिएको उल्लेख छ। (मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ३४७ मा विगतको अनुगमन)
- फूलबारी गाविस-८ लकाइने निवासी ३५ वर्षीय हरिप्रसाद बोलखेलाई ०६० फागुन ४ गते हिरासतमा रहेको अवस्थामा सेनाले सर्चटोलीमा लगेर चलाल गणेसस्थान गाविस-१ मूलखोला मसानघाट नजिकैको पाखोमा गाडेकोमा ०६३ असार २१

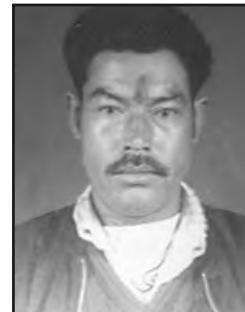
गते राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगले लास उत्खनन गर्यो। आफ्नो छोरालाई हिरासतमा रहेको अवस्थामा सर्चटोलीमा लगेर मारेको भनी मृतकका बाबु पुष्पप्रसादले ०६३ कात्तिक १ गते सर्चटोलीका प्रमुख सेनानी बाबुराम थापा, तत्कालीन शत्रुमर्दन गुल्मका प्रमुख मेजर कृष्णध्वज थापा, सीआईडी प्रहरी खड्गराज लामा र सर्चटोलीमा खटिएका सुरक्षाअधिकारी तथा जवानमाथि कारबाहीको माग गर्दै जिल्ला प्रशासन कार्यालय कान्प्रेमा मुद्दा दर्ता गरे। गृहमन्त्रालयले ०६१ असोज २५ गते सार्वजनिक गरेको एक सय २६ जनाको नाममा बोलखे वैशाख ८ गते छुटेकोमा मासिक तारेखमा नआएकाले ०६० पुस २४ गते समाती ‘थुनामा रहेको’ उल्लेख थियो। (मानवअधिकार वर्ष पुस्तक २००७ को पृष्ठ ३५)

- कान्प्रेपलाङ्चोकको फूलबारी गाविस-८ बस्ने हरिप्रसाद बोलखेलाई सुरक्षाकर्मीद्वारा बेपत्ता पारिएको भन्ने सम्बन्धमा अनुसन्धान गर्दा निजलाई कान्प्रेपलाङ्चोककै चलाल गणेसस्थान गाविस-१ स्थित सल्लाको फेद भन्ने स्थानमा सुरक्षाकर्मीले मारी लास जड्गलमा गाडिएको भन्ने जानकारी प्राप्त भयो। घटनास्थलमा गाई जड्गलमा खोजतलास गर्दा शव गाडिएको स्थान फेला पत्यो। सो सम्बन्धमा अनुसन्धान गर्न २०६३ असार २१ गते विशेषज्ञसहितको टोली घटनास्थलमा गाई लास उत्खनन गर्यो। मृतकको पहिचान तथा मृत्युको कारणका बारेमा अनुसन्धान गर्न शवलाई काठमाडौं ल्याई आयोगले आवश्यक अनुसन्धान गर्यो। अनुसन्धानबाट उक्त लास हरिप्रसाद बोलखेको नै भएको यकिन भयो। (राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग वार्षिक प्रतिवेदन २०६२/०६३ को पृष्ठ १४)

कान्दा डङ्गोल

उमेर	: ३९ वर्ष
ठेगाना	: सरस्वती गाविस-३, टोखा
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: खुलेको छैन
घटना मिति	: ०५ चैत ५ गते
घटनास्थल	: टोखा गाविस-३, टोखागेट
पारिवारिक विवरण	:
पत्नी	: सन्तकुमारी डङ्गोल
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

सरस्वती गाविस-३ सरस्वती टोखाका ३९ वर्षीय कान्दा डङ्गोललाई ०५ चैत २ गते राति १०:०० बजे सुरक्षाकर्मीको एक गस्ती टोलीले गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिएर चैत ५ गते राती गोली हानी हत्या गच्यो।

कान्दा डङ्गोलले २०५६ सालको निर्वाचनमा नेपाली काड्येलाई भोट दिए तापनि उनी कुनै पनि राजनीतिक दलसँग आबद्ध भई सकिय थिएनन्। खेती किसानी गरेर जीविकोपार्जन गर्दै आएका डङ्गोलको हत्या हुनु अघि नै उनकी पत्नीको मृत्यु भइसकेको थियो। पत्नीको मृत्युपश्चात चार छोराछोरीको पालनपोषण गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्दै

आएका कान्छा डड्गोलको कसैसित रिसिइवी थिएन।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार जातिगत परम्परा अनुसार छ्याड पिएर सुन जान्छु भनी रमाउदै आफन्तको घरबाट फर्किएका कान्छा डड्गोललाई उनका कलिला छोराछोरीले पुनः देख्न पाएनन्। माओवादीलाई सूचना दिने गरेको आरोप लगाई नेपाली सेनाको सुरक्षा गस्ती टोलीले डड्गोललाई जबरजस्ती गिरफ्तार गरी निर्मम यातना दिएर हत्या गर्दा बाबुआमाको स्याहारसुसार नपुगेका जेठा छोरा १५ वर्षीय कविन्द्र मर्हजन, माइली छोरी १३ वर्षीया शर्मिला मर्हजन, साइली छोरी ११ वर्षीया लीला मर्हजन र कान्छा छोरा नौं वर्षीय रविन्द्र मर्हजन बेलैमा टुहुरा अनि बेसाहारा हुन पुगे।

डड्गोल हत्या सम्बन्धमा नेपाली सेनाद्वारा जारी एक विज्ञप्तिमा डड्गोलसँग सोधिखोजी गर्न खोजदा उल्टै सुरक्षाकर्मीमाथि हातपात गरी भागेको अवस्थामा सुरक्षाकर्मीले गोली प्रहार गर्दा उनको मृत्यु भएको जनाएको थियो।

तत्कालीन विद्रोही पक्ष रहेको माओवादीको गतिविधिमा संलग्न रहेको आरोपमा डड्गोलसँगै जबरजस्ती गिरफ्तार गरी राति १०:०० बजेतिर जड्गल क्षेत्र तिर पुऱ्याइएका सोही गाउँका अन्य चार सर्वसाधारण व्यक्तिहरूलाई सुरक्षाकर्मीले एक महिनासम्म चरम यातना दिई रिहा गरेको थियो।

न्याय

कान्छा डड्गोलको विषयमा कतै मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टम बाहेक अन्य कुनै कानूनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। तत्कालीन अवस्थाका कारण घटनामा संलग्न नेपाली सेना भित्रका मुख्य दोषीहरूको ठ्याकै पहिचान गर्न पीडित परिवारले सकेको छैन। कुनै पनि राजनीतिक सङ्घसङ्गठनमा आबद्ध नभएका कान्छा डड्गोलको हत्या के कारणले भयो भनेर हालसम्म पीडित परिवारलाई जानकारी छैन।

हानिपूरण

डड्गोलको परिवारले ०६८ सालमा सरकारले राहत स्वरूप प्रदान गरेको ३ लाख रुपियाँ पाएका छन्। राहत स्वरूप पाएको उक्त रकम ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छोरा कविन्द्र डड्गोलले बताए।

आमिलेख

- कान्छा डड्गोल हत्याको विषयमा मानविधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २५३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- तत्कालीन अवस्था यस घटनाको विषयमा कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकाले २०५८ साल चैत ८ गते समाचार प्रकाशन गरेका थिए।

पूर्णबहादुर गुरुङ

उमेर	: १७ वर्ष
ठेगना	: नीलकण्ठ गाविस-५, सिरानबजार, धादिङ
पेशा	: नेपाल विद्यार्थी सङ्घ
राजनीतिक आवद्धता	: काइग्रेस
घटना मिति	: २०५५ फागुन १ गते
घटनास्थल	: नीलकण्ठ गाविस-५, जिल्ला प्रहरी कार्यालय परिसर
बुवा	: रामबहादुर गुरुङ
आमा	: टीकामाया गुरुङ
भाइबहिनी	: एक भाइ र तीन बहिनी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

नीलकण्ठ गाविस-५ सिरानबजारका १७ वर्षीय पूर्णबहादुर गुरुङलाई ०५५ फागुन १ गते बेलुका प्रहरीले गिरफ्तार गरेको थियो। बोरामा पोको पारेको अवस्थामा उनको लास कुरिनघाटस्थित त्रिशुली नदीमा धादिङबेसीकी टीका सुनारले ०५५ फागुन १३ गते देखेपछि पीडित परिवारलाई खबर गरेकी थिइन्।

पूर्णबहादुर गुरुङ श्री नीलकण्ठ माविमा कक्षा नौमा अध्ययनरत थिए। उनी काइग्रेस निकट विद्यार्थी सङ्गठन नेविसङ्घका सामान्य कार्यकर्ता थिए। उनको मामाघरको हजुरबुवा

मैतसिंह गुरुड खाद्यसंस्थानको डिपोमा काम गर्ने गर्थे। खाना खाएर बेलुका सिरनबाजारबाट खाद्यसंस्थानको डिपो कुनिका लागि गएका पूर्णवहादुरको लास बोरामा पोको पारेको अवस्थामा फेला परेको थियो।

हजुरबुवा आँखाको अपरेशन गरेर जिविसको हलमा बस्तु परेकोले पूर्णवहादुर गुरुड हजुरबुवाले गर्ने काम रातिको ड्र्यूटी गर्नका लागि घरमा बेलुकाको खाना खाएर सिरनबाजारबाट खाद्यसंस्थानको डिपो जान निस्केका थिए।

भोलिपल्टसम्म पनि पूर्ण घर नफर्किएपछि प्रहरीको हिरासतमा रहेको खबर पाएका पीडित परिवारले भोलिपल्ट विहानदेखि उनको खोजी गर्न थालेको थियो। नेकपा माओवादीले जिल्ला प्रहरी कार्यालयको करिब २ सय मिटर टाढा खुलामञ्च भन्ने स्थानमा बम विस्कोट गराएपछि प्रहरीले सरकारी परिसर क्षेत्रमै घटना भएकोले व्यापक खोजतलास गरेको थियो। प्रहरीको खोजीका क्रममा गुरुडलाई बाटो हिँडै गर्दा शडका लागि गिरफ्तार गरेका थियो। अन्य व्यक्तिहरूले पनि गुरुडलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयको हिरासतमा देखेका थिए।

फागुन २ गते विहानदेखि रामबहादुर गुरुड छोरो पूर्णवहादुर गुरुडको खोजी गर्न हारगुहार गर्दै बजार निस्किएका थिए। १० बजेतिर जिल्ला प्रहरी कार्यालय पुरदा पनि प्रहरीले गिरफ्तार नै नगरेको भनेर रामबहादुरलाई हप्काएर पठाएको थियो। ११ बजेतिर कुनै उपाय नलागेपछि रामबहादुर जिल्ला विकास समितिमा गएका थिए। तत्कालीन एमाले, राप्रपा, काड्ग्रेसका नेताहरूलाई आफ्नो छोराको खोजी गरिदिन याचनासमेत गरेका थिए। उनीहरूले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा आएर सोधखोज गर्दा केही थाहा नभएको भनेर प्रहरी पन्छिएको थियो। पूर्णलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरेकोमा सबैलाई जानकारी भइसकेको थियो। केही व्यक्तिहरूले पूर्णवहादुरलाई प्रहरीले मारेको हुनसक्ने आशड्का गरिसकेका थिए। सबै मिलेर आफ्नो तवरबाट खोजी कार्य भने गरिरहेका थिए।

पूर्णवहादुर गुरुडलाई गिरफ्तार नगरेको भनेर प्रहरीले अडिड लिएपछि खोजी प्रक्रिया जटिल भएको थियो। फागुन १३ गते धादिडबेसीकी टीका सुनार गोरखाबाट फर्कन लागदा कुरिनघाटस्थित त्रिशुली नदी किनारमा बोरामा पोको पारेको लास देखेर हेर्दा पूर्णवहादुर गुरुड जस्तै लागेकोले घरमा खबर पुऱ्याएकी थिइन्। पूर्णवहादुर गुरुडको लासलाई एउटा बोरामा हालेर त्यस बाहिर ल्पास्टिकले बेरेर अर्को बोरामा हालेर नदीमा फालिएको थियो। टाउको पछाडिपट्टी गोली निस्केको ठूलो प्वाल थियो भने नाकमुनि घाउ थियो। शरीरका विभिन्न भागमा चोटपटक पनि प्रशस्तै थिए। फागुन १३ गते बेलुकापख लास धादिडबेसी ल्याएपछि पीडित परिवार र स्थानीयवासी पुछारबजारबाट जुलुससहित जिल्ला अस्पतालसम्म गएका थिए। सोही दिन बेलुका अस्पतालमा लास राखेर फागुन १४ गते विहान डाक्टर सागर दाहाल समेतले पोस्टमार्टम गरेका थिए। सोही दिन बौद्ध परम्पराअनुसार साड्कोप गाविसमा पूर्णको अन्तिम संस्कार गरिएको थियो।

प्रहरीले गिरफ्तार गरी हिरासतमै हत्या गरेको खबरपछि स्थानीय बासिन्दा आकोशित भए। नागरिक दबाव समूहले सत्यतथ्य छानबिन गरी दोषीलाई कारबाही, पीडित परिवारलाई उचित क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने, तत्कालीन प्रहरी प्रमुखसहित सरुवा गरिनुपर्ने र फागुन १४ गते भित्र सत्यतथ्य पत्ता लगाई सार्वजनिक गरिनुपर्ने माग राखेको थियो। प्रशासन तथा सरकारी

तबरबाट सुनुवाइ नभएपछि फागुन १८ गते तत्कालीन गृहमन्त्रीलाई सोही तीन सूत्रीय माग राखेर ज्ञापनपत्र बुझाइएको थियो।

नागरिक दबाव समूहले विभिन्न कार्यक्रमको आयोजना गरी सरकारी निकायलाई वार्तामा बस्न बाध्य पारेपछि सरकारले एआइजी प्रदीप शमसेर जबरा र गृह मन्त्रालयका उपसचिव रामबहादुर खड्का रहेको एक आयोग गठन गरेको थियो। आयोगले प्रतिवेदन सरकारलाई बुझाए पनि उक्त प्रतिवेदन सार्वजनिक भएन। सरकारले आयोग बनाएको बेला नेकपा माओवादीले पूर्णबहादुर गुरुडलाई आफ्नो नाममा मरिएको भन्दै सहिद घोषणा गयो। न्यायिक छानबिन नै प्रभावित भएको पूर्णबहादुर गुरुडका बुवा रामबहादुरको भनाइ छ। न्यायिक छानबिन गर्न सरकारसँग मृतकका बुवा रामबहादुरले माग गरिरहे पनि हालसम्म न्याय पाउन सकेका छैनन्।

न्याय

पूर्णबहादुर गुरुडको हत्याको विषयमा ०५५ फागुन महिनामा जाहेरी दर्ता गरिए पनि सुनुवाइ भएन। लासको ०५५ फागुन १४ गते पोस्टमार्टम बाहेक अन्य कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनाको छानबिन गर्न एआइजी प्रदीप शमसेर जबरा र गृहमन्त्रालयका उपसचिव रामबहादुर खड्का रहेको एक उच्चस्तरीय आयोगले सरकारलाई प्रतिवेदन बुझाए नबुझाएको पीडित परिवारलाई जानकारी छैन।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लगेका घर खर्चमा सकिएको मृतकका परिवारले बताए।

अभिलेख

- रामबहादुरको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००० को पृष्ठ २२३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

माधव सेटाई

उमेर	: ४२ वर्ष
ठेगाना	: जीवनपुर गाविस-९, न्यौपानेटार
पेशा	: कृषि/राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: एमाले, जीवनपुर गाउँ कमिटी सदस्य
सामाजिक आवद्धता	: साना किसान सहकारी संस्था लिमिटेड जीवनपुर, अध्यक्ष
घटना मिति	: ०५९ चैत १० गते
घटनास्थल	: जीवनपुर गाविस-८ सालघारी,

पत्नी	गुरुजुको जड्गलको एक घर
छोराछोरी	: जलदेवी सेढाई
बुवा	: दुई छोरा र एक छोरी
आमा	: टोलराज सेढाई
राहत	: मदनकुमारी सेढाई
	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

जीवनपुर गाविस-६ न्यौपानेटार ४२ वर्षीय माधव सेढाईलाई ०६१ चैत १० गते माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले घरबाट अपहरण गरी लगेकोमा चैत १३ गते उनको लास गुरुजुको जड्गलमा खाडल खनेर पुरेको अवस्थामा नेपाली सेना र स्थानीय बासिन्दाले फेला पारेका थिए।

माधव सेढाई एमाले जीवनपुर गाउँ कमिटी सदस्य एवम् साना किसान सहकारी संस्था लिमिटेड जीवनपुरका अध्यक्ष समेत थिए। विहान भैंसीको दूध दुहेर घरधन्दामा लागेका माधव सेढाईको लास टाउको र अन्य भागमा रडले हानेर क्षतिविक्षत अवस्थामा फेला पारेको थियो।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार माओवादीहरू कहिलेकाहीं माधव सेढाईको घरमा पटकपटक आउने जाने गरेका थिए। उनीहरू उनलाई आफ्नो पार्टीमा आउन भन्ने गर्दथे। सेढाई आफू पार्टीमा नआउने र किसानको छोरो भएकोले काम गरेर घर परिवार पाल्नुपर्ने कुरा बताइरहन्थे। पाँच जना माओवादी कार्यकर्ता चैत ९ गते पनि घरमै आएर भात पकाउन लगाइ खाएका थिए। त्यस दिन बेलुका माधव भागेपछि उनकी पत्नी जलदेवी र छोरीलाई समेत माओवादीले अपहरण गरी कुरनडाँडामा लगेर एक घण्टा राखेका थिए। तीन दिनसम्म पनि नदेखाए सबैलाई मारिदिने धम्की दिएर माओवादी कार्यकर्ताले उनीहरूलाई मुक्त गरेका थिए।

माधवकी पत्नीले महिनावारी बारेकीले माधवले नै खाना पकाएर खुवाएका थिए। माधवलाई केही कुरा छ भन्दै बेलुका नै लैजाने कुरा माओवादी कार्यकर्ताले गरेको थिए। माधव लुगा लगाएर आउँछु भनी माथिल्लो तल्लामा गएर त्यतैबाट भागेका थिए। परिवारका सदस्यहरूलाई माधवलाई भगाएको आरोपमा माओवादीले अपहरण गरेको थियो।

भोलिपल्ट विहान भैंसी दुहेर घरधन्दामा लागेका माधवलाई माओवादी कार्यकर्ता जीवनपुर गाविस-९ का भीमसेन खत्री लिन आएका थिए। 'एकछिन काम छ' भनेर उनीहरूमध्येका एक जनाले अडान लिएपछि भीमसेन खत्री पछिपछि माधव सेढाई अघिअघि हुँदै गुरुजुको जड्गलतिर गएका थिए। बाटोमा देखेले किन जान लागेको भन्दा समेत माधवले त्यहाँ एक जनाको घर जान लागेको बताउदै आत्तिदै हिँडेका थिए। विहानको समय भएकोले त्यो बाटोको छेउछाउमा पसल हुनेहरूले समेत उनलाई सोधेका थिए।

अपहरणपछि गुरुजुको जड्गलको छेउमा रहेको बृद्धे राईको घरमा लगेर माधवलाई भित्रको थाममा ढोरीले बाँधेर राखिएको थियो। त्यसपछि माओवादीहरू बाहिर निस्केका

थिए। त्यतिखेर बुधे राईकी आमाले माधवसँग कुरा गरेकी थिइन्। किन ल्याएको होला भनेर सोधखोज गर्दा माधव अत्यन्तै डराइसकेका थिए। वाटोमा आउदै उनी शिथिल भइसकेका थिए। बुधे राईको आमाले बाँधेको डोरी फुकाइ दिन्छु भाग भनेर माधवलाई भन्दा अब आफू मरिसकेको र भागेर पनि कहीं जान नसक्ने भन्दै भाग्नसमेत मानेनन्।

केहीबेरपछि पाँच छ जना माओवादी कार्यकर्ताहरूले माधवलाई लाठीले कुटपिट गरेका थिए। केहीबेर पछि उनको खुट्टामा डोरीले बाँधेर झुण्ड्याइएको थियो। यतिखेर करिब ११ बजेतिर नजिकैको गाउँमा बच्चाहरू खेल्ने क्रममा ठूलो स्वरमा मानिस कराएको आवाज आएको सुनेका थिए। माधव सेढाइलाई रडले कुटेको बेला उनी पटक पटक कराएका थिए।

यसरी यातना दिएपछि माधव मारिएको भन्ने लागेपछि माओवादी कार्यकर्ताले घरभन्दा केही तल जड्गलमा खाडल खनेर पुरेका थिए। त्यतिखेर पनि माधवको मत्यु भइनसकेको र सास चलिरहेको एक स्थानीयले घटनस्थलमा पुगेको नेपाली सेनाको क्याप्टेनलाई बताएका थिए।

माधवको लास सेना, प्रहरी र अधिकारकर्मीको टोलीको सहयोगमा चैत १४ गते उत्खनन् गरी काठमाडौं लगिएको थियो। माधव मारिएको कुरा गाउँवासीले चर्चा गरेको भए पनि परिवार धेरै डराउँछन् भनेर उनीहरूलाई भनेका थिएनन्। माधवको घरको सबै हेरविचार गर्ने भाइबुहारी नानु सेढाईले माधव मारिएको कुरा थाहा पाएकी थिइन्, तर कसैलाई पनि भनिनन्।

माधवको लास फिकेर लगेपछि घरमा खबर भयो। पत्नी जलदेवीलाई पनि काठमाडौं लगिएको थियो। उनलाई काठमाडौंमा राति माधव मारिएको खबर गरेर किरिया बस्नका लागि र चुरा पोते फुटाउनका लागि भनिएको थियो। त्रिविवि शिक्षण अस्पतालमा लगेर पोस्टमार्टम गरेपछि परिवारलाई लास जिम्मा लगाइएकोमा अन्तिम संस्कार पशुपति आर्यघाटमा गरिएको थियो। किरियापछि छोरा छोरीहरूलाई पनि मार्छन् कि भन्ने डरले गर्दा पत्नी जलदेवी मात्र घर फर्केकी थिइन्।

न्याय

माधव सेढाईको हत्याको विषयमा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा पीडित पक्षबाट मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टम त्रिविवि शिक्षण अस्पताल महराजगञ्ज, काठमाडौंमा भएबाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। अपहरण गर्ने माओवादी कार्यकर्ताहरूले सबैले चिनेका छन्।

हानिपूरण

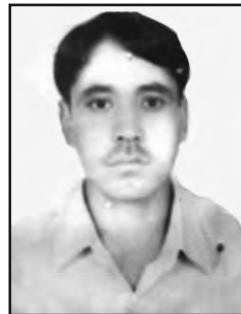
सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ परिवारको खर्च चलाएर र लिएको ऋण तिरेर सकिएको छ। निर्दोष अनि किसानको गरिब परिवारका सेढाईको हत्याको सम्बन्धमा माओवादीले हत्या गरेको कारण स्पष्ट पार्न सकेको छैन। माओवादी कार्यकर्ताहरूले गल्ती भएको हल्ला मात्र चलाइरहेका छन्।

अभिलेख

- माधव सेढाईको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ३६८ र ३६९, मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- नेपाल समाचारपत्र दैनिकमा ०६१ चैत १५ वा १६ गते सानाकिसान अध्यक्षको माओवादीबाट हत्या समाचार प्रकाशन भएको थियो।
- घटनास्थलमा खिचिएको फोटो इन्सेकको अभिलेखमा सुरक्षित छ।

रामचन्द्र श्रेष्ठ

उमेर	: ३९ वर्ष
ठेगना	: कटुञ्जे गाविस-३ थर्पुभञ्ज्याड
पेशा	: राजनीति/व्यापार
राजनीतिक आवद्धता	: एमाले ५ नम्बर इलाका कमिटी सचिव
,	कटुञ्जे गाउँ कमिटी सचिव
घटना मिति	: ०५९ असोज २१ गते
घटनास्थल	: कटुञ्जे गाविस-३ थर्पुभञ्ज्याड
पारिवारिक विवरण	: प्रभाव श्रेष्ठ, जेठी पत्नी
कान्छी पत्नी	: ईश्वरी श्रेष्ठ
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी। जेठीबाट र एक छोरी कान्छीबाट
बुवा	: सनमान श्रेष्ठ
आमा	: अष्टकुमारी श्रेष्ठ
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

कटुञ्जे गाविस-३ का ३९ वर्षीय रामचन्द्र श्रेष्ठलाई माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले घरबाट अपहरण गरेकोमा भोलिपल्ट विहान उनको क्षतिविक्षत लास गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

रामचन्द्र श्रेष्ठ नेकपा एमाले इलाका कमिटी सदस्य थिए। श्रेष्ठ थर्पुभञ्ज्याडमा कपडाको व्यापार गर्दथे। माओवादीको धम्की आएको भए पनि आफूले कुनै गलती नगरेको भन्ने धारणाले घरमै बस्दै आएका थिए। घरमा सुतिरहेका रामचन्द्रलाई काम छ भनेर माओवादीले घरमाथि दोबाटोमा लगी हातखुट्टा बाँधेर खुकुरीले टाउँको, भुँडी र छाती चिरेर विभत्स तरिकाले हत्या गरेको थियो। ‘मलाई नमार, बचाइदेऊ’ भन्दै गर्दा माओवादी कार्यकर्ताहरूले सुराकी भन्दै यातना दिएर उनको हत्या गरेका थिए। उनको लास तीन दिनपछि मात्र अन्तिम संस्कार गरिएको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार श्रेष्ठलाई सुराकी गरेर आफ्नो दुई जना माओवादी कार्यकर्ताको हत्या गराएको आरोपमा कारबाही गर्ने धम्की दिइएको थियो। एमालेका कार्यकर्ता र आफन्त र सहयोगीले घरमा नबस्न रामचन्द्रलाई सल्लाह दिएको भए पनि उनले गल्ती नगरेको भन्दै पसल घरमै बस्दै आएका थिए।

आफूसँग माओवादीले पटकपटक ठूलो मात्रामा चन्दा मागेको र त्यसरी चन्दा दिन नसकेको कुरा एमालेका जिल्ला तहका नेताहरूलाई उनले भनेका थिए। तर, यो कुरा परिवारसँग छलफल गरेका थिएनन्।

त्यसदिन दिउँसो गाउँमा माओवादी आएको कुरा सबैले थाहा पाएका थिए। सधैंजसो आउने माओवादी कार्यकर्ताहरू त्यस दिन पनि आएर गाउँतिर घुमेको र एक जनालाई कारबाही गर्नु पर्छ भनेर भन्दै हिँडेका थिए। राति १२ बजेको थियो। सबै सुतेका थिए। एक जना माओवादी कार्यकर्ताले ‘बाबु बाबु’ भनेर बोलाएपछि श्रेष्ठ उठेर ढोका खोल्ने वित्तिकै उनलाई काँधमा पेस्तोल राखेर एक जनाले पैसा फिक्न लगाए भने अरुले कपडा पसलमा पसेर जुता र कपडा लगायतका १५ लाख रुपियाँ बराबरको सामान भारी बनाएर लगेका थिए। घरभित्र पसेका माओवादी कार्यकर्ताहरू मुखमा रुमालले बाँधेर आएका थिए। पसलमा भएका सबै सामान यत्रत्र छरिएको थियो भने लान मिल्ने जति सबै लगेका थिए।

विहान ७ बजेतिर उनको खोजी कार्य भएको थियो। छिमेकीहरू खोज्न जाँदा घरमाथि दोबाटोमा हत्या गरिएको लास फेला पारे पनि पछि मात्र परिवारलाई जानकारी दिइएको थियो। छिमेकीको घरमा श्रेष्ठलाई सफाया गरेको सूचना टासिएको थियो। पत्नी ईश्वरी श्रेष्ठलाई माओवादीले हातले लेखेको पर्चा च्यातेको आरोप पनि लगाएका थिए। रामचन्द्रको किरिया सकेको दिन अर्थात १३ दिनपछि मार्ने धम्की पनि उनलाई दिइएको थियो। घटनापछि माओवादीले अहिलेसम्म पनि घटनाको वारेमा केही भन्न चाहेको छैन। ईश्वरी श्रेष्ठ नौ महिनाकी काखे छोरीलाई लिएर दाजुसँग काठमाडौँमा बस आइन्। छोरीलाई काठमाडौँमा ल्याएर पढाइरहेकी छिन्। पत्नी ईश्वरी श्रेष्ठ जावलाखेलस्थित स्थानीय निकाय प्रशिक्षण प्रतिष्ठानमा कार्यरत छिन्।

न्याय

रामचन्द्र श्रेष्ठको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएको छैन। रामचन्द्रको हत्याको सम्बन्धमा माओवादीले गाउँ नजिकै भन्याडभुरडमा आयोजना गरेको एक आमसभामा गल्ती स्वीकारे पनि हत्यामा संलग्न को को हुन् भनेर पीडित परिवारलाई थाहा छैन। जिल्लाका माओवादी नेताहरू नै संलग्न रहेको पीडित परिवारले सुनेका छन्।

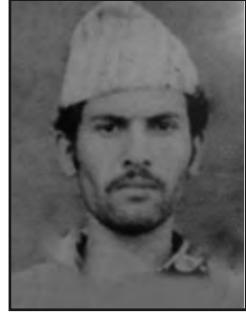
हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख ५० हजार रुपियाँ उपलब्ध गराएकोमा परिवारिक खर्च गर्दैमा सकिएको छ। माओवादीले श्रेष्ठको हत्या के कारणले गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- रामचन्द्र श्रेष्ठको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २६२ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

रामबहादुर पण्डित

उमेर	: ३९ वर्ष	
ठेगना	: किराङ्चोक गाविस-७, कुपिण्डे	
पेशा	: राजनीति	
राजनीतिक आबद्धता	: एमालेले ०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा गाविस उपाध्यक्ष	
घटना मिति	: ०६० भदौ ३० गते	
घटनास्थल	: किराङ्चोक गाविस-९, सिंटारीको जड्गलस्थित बाटोमा	
पारिवारिक विवरण	: अम्मरकुमारी पण्डित, पत्नी छोराछोरी	
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी	
बुवाआमा	: बुबा सान्तबहादुर पण्डित र आमा चन्द्रकुमारी पण्डित	
राहत	: ३ लाख रुपियाँ	

घटना विवरण

किराङ्चोक गाविस-७ कुपिण्डेका ३९ वर्षीय रामबहादुर पण्डितलाई ०६० भदौ ३० गते माओवादीको एक समूहले घरबाट अपहरण गरेकोमा भोलिपल्ट बिहान उनको लास क्षतिविक्षत अवस्थामा गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

रामबहादुर पण्डित २०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा नेकपा एमालेका तर्फबाट गाविस उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित भएका थिए। सङ्कटकालको घोषणापश्चात् प्रायः घरमै बस्दै आएका पण्डितको पत्नी घरमा विरामी परेको र घरमा बस्ने अर्को मान्छे नभएकोले उनी घरमै बसेको बेला माओवादीले अपहरण गरेको थियो। पण्डितको लास शरीरमा बम जडान गरेर कुटपिटपछि बाँधेर विस्फोट गराई छाडिएको अवस्थामा फेला परेको थियो।

घटनापछि लास उठाउन गएको प्रहरी र सेनाको टोलीलाई लक्षित गरी माओवादीले दरिडखोला नजिकै विस्फोटको पदार्थ विस्फोट गराउँदा दई प्रहरीको मृत्यु भएको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार पण्डितलाई माओवादीको समूहले कहिले काहीं धम्की दिने गरेको थियो। आफूले कुनै गलती नगरेकोले माओवादीले केही नगर्ने भन्दै पण्डित घरमै बस्दै आएका थिए। पण्डितकी पत्नी दीर्घरोगी भएकी र उनी आफैले हेनुपर्ने भएकोले पनि उनले घर छाडेर बाहिर बस्ने मानेका थिएनन्। भदौ ३० गते पत्नीलाई काठमाडौंको अस्पताल लिएर जानुपर्ने थियो तर, उनले छिमेकीलाई साथी लगाएर अस्पताल पठाई उनी घरमै काम गरेर बसेका थिए। त्यस दिन माओवादी

कार्यकर्ताहरू गाउँमा आएको र गाविस कार्यालय क्षेत्रमा दिनभर घुमेर हिँडेको कुरा पण्डितलाई थाहा थिएन।

साँझ साँढे द बजेको थियो, एक जनाले घरको ढोका ढकढक्याएर ‘लेकबाट आएकोले बासबस्न दिनु’ भने। पण्डितकी छोरी भरना, छोरा राजन र आमा घरमा थिए। छोरी भरना पनि वत्ती बालेर बाहिर आइन्। त्यतिखेरसम्म रामबहादुर बाहिर आउदै थिए। छोरी भरनाले बालेको वत्ती उनीहरूले निभाइ दिए। तीन जना आएका थिए। एक जनाले पेस्तोल लिएका थिए।

रामबहादुरलाई उनीहरूले आफूहरू माओवादी भएको र पार्टीको बैठकमा कुरा गर्नुपर्ने भएकोले हिँडनका लागि अनुरोध गरेकी थिए। रामबहादुरले राति होइन दिउँसो जाने कुरा गरेपछि उनीहरूले जबरजस्ती समातेर तल्लो पाटामा हुत्याएर लडाएपछि उनीहरूले घिसाईं लिएर गएका थिए। छोरी भरना पनि पछि पछि जान लागेपछि उनीहरूले एक पटक पेस्तोलले फायरिड गरेका थिए। छोरी भरनाले गाउँलेहरूलाई हारगुहार लगाएपछि जस्मा भएका गाउँलेहरूले खोज्न जाने कुरा गरे पनि कोही खोजी गर्न गएनन्। बाटोमा कुट्टै लगेर एक घरको करेसा बारीमा निर्मत यातना दिएर सिमटारीको जड्गलस्थित बाटोमा पुऱ्याएर शरीरमा बम विस्फोट गराई उनको हत्या गरेका थिए।

भोलिपल्ट बिहानमात्र गाउँले खोजी गर्दा क्षतिविक्षत लास भेटेपछि रामबहादुरको हत्या भएको थाहा पाएका थिए। गाउँलेलाई पनि उनलाई माओवादीले माईनन् भन्ने लागेको थियो। गाउँलेहरूले दिनभर घटनास्थलमा प्रहरी आएपछि लास उठाउँला भनेर कुरेर बसेका थिए। तर, प्रहरी घटनास्थलतर्फ आउदै गर्दा सोही गाविसको दरिडगाल खोलाछेउको बाटोमा माओवादीले राखेको विद्युतीय सामाग्री विस्फोट गराउँदा दुई जना प्रहरीको मृत्यु भएको थियो। प्रहरी आफैनै साथीको लास लिएर फर्किए। सुरक्षाकर्मीहरू भोलिपल्ट पनि पण्डितको लास लिन जान सकेनन्। इलाका प्रहरी कार्यालय गजुरीले लास लिएर आउन खबर पठायो। एमाले कार्यकर्ताहरूले लास बोकेर गजुरी पुऱ्याए। राजमार्गमा पनि गाडीले लास लान नमानेपछि उनीहरूले हिँडेर नौं किलोमिटर बाटो तय गरेका थिए।

लास लगेर गजुरीको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा राखिएको थियो। हत्या भएको तीन दिनपछि असोज २ गते लासको पोस्टमार्टम भएको थियो। सोही दिन पण्डितको अन्तिम संस्कार गरिएको थियो।

सोही दिन इलाका प्रहरी कार्यालयमा जाहेरी दिन गएका किराङ्चोक गाविसका राजेन्द्र अधिकारी र ज्ञानबहादुर भण्डारीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गरी एक दिन थुनामा राखेको थियो। जाहेरी भने प्रहरी कार्यालयमा छाडिएको थियो।

काठमाडौँस्थित अस्पतालमा उपचार गराइरहेकी रामहादुरकी पत्नी अम्मरकुमारीको अस्पतालमा उपचार सुरु भएको थिएन। जाँच मात्र भएको थियो। एककासि घर आउनु भन्ने खबर उनलाई अस्पतालमा गराइएको थियो। उनलाई अब आफ्नो उपचार नहुने र अन्तिम अवस्थामा पुगेको हुनसक्ने आशङ्का गरी घर फर्किन्। उनी हिँडन सक्ने अवस्थामा थिइनन्। उनलाई असोज २ गते गजुरीबाट बोकेर घर पुऱ्याइएको थियो। उनले भोलिपल्ट मात्र घटनाको बारेमा जानकारी पाएकी थिइन्।

किराज्ञोक गाविसका माओवादी नेता केशव तामाड जिउदै रहेको अवस्थामा किराज्ञोकमा कसैलाई पनि हत्या गर्न पार्टीलाई सिफारिस नगर्ने भन्ने कुरा सार्वजनिक रूपमै कुरा गरेकाले किराज्ञोकबासी ढुक्क थिए। गजुरी गाविसको ढुँडेठाँटीमा भदौ २३ गते सेनाले गोली हानेर केशव तामाडको हत्या भएपछि अवस्था गम्भीर बन्दै गएको थियो। किराज्ञोक गाविसका १२ जनालाई माओवादीले जनकारबाही गर्ने सूचना टाँसेको थियो। त्यो सूचनामा पण्डितको नाम दुई नम्बरमा रहेको थियो।

पीडित परिवारलाई माओवादीहरूले पण्डितको हत्या गर्नु गल्ती भएको जानकारी पठाएको थियो। माओवादी कार्यकर्ताहरूले अहिलेसम्म पण्डितलाई हत्या गर्ने पार्टीको नीति नरहेको बताउदै आएका छन्।

न्याय

रामबहादुर पण्डितको हत्याको विषयमा ०६० असोज २ गते इलाका प्रहरी कार्यालय गजुरीमा जाहेरी दर्ता भएको थियो। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। स्थानीय माओवादी कार्यकर्ताको नेतृत्वमा घटना भएको भन्ने पीडित परिवारलाई थाहा छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। रामबहादुरको हत्याको कारण पीडित परिवारले अहिलेसम्म थाहा पाएका छैनन्।

अग्रिमलेख

- रामबहादुर पण्डितको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ ३३३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

हेमबहादुर नेपाली

उमेर	: १७ वर्ष
ठेगाना	: सलाड गाविस-९, देउराली
पेशा	: सिलाइ बुनाइ
घटना मिति	: २०८१ असार ७ गते
घटनास्थल	: स्याउले गाविस-८ धाउखानी, गुन्सा
वाबु	: मखमले नेपाली
दाजुभाइ	: टीकाराम नेपाली, भाउजू र दाजुका छोराछोरी तीन
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

सेलाड गाविस-९ देउरालीका १७ वर्षीय हेमबहादुर नेपालीलाई माओवादीको एक समूहले अपहरण गरेकोमा १३ दिनपछि स्याउले गाविस-८ मा उनको क्षतिविक्षत लास गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

हेमबहादुर नेपाली सिन्धुपालचोक जिल्लाको सदरमुकाम चौतारामा लुगा सिउने काम पनि गर्दथे। घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार हेमबहादुरलाई ०६१ जेठ २५ गते घरमा बसिरहेको बेला हातहतियारसहितका माओवादी कार्यकर्ताहरूले अपहरण गरेका थिए। घरका अन्य सदस्यहरूले हेमबहादुरलाई माओवादीले लैजाई गर्दा रोक्ने प्रयास गरेनन्। उनीहरूले प्रयास गरेको भएपनि हातहतियारसहित अएको माओवादी कार्यकर्ताहरूको सामुन्ने केही नलाग्ने उनीहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताएका थिए।

त्यस रात हेमबहादुर घर फर्किएनन्। असार ७ गते दाजु टीकाराम नेपालीलाई गाउँलेहरूले भाइको लास स्याउले बजारबाट चौतारा आउने मूल सडककोबीचमा फेला परेको जानकारी थिए। भाइको हत्याको घटना पाएको बेला टीकाराम नेपाली काठमाडौंमा नेपाल प्रहरीमा कार्यरत थिए। टीकाराम माओवादीको डरले जड्गलको बाटो हुँदै घटनास्थलमा शरीरका मासु काटेर फिकिएको, खुकुरीले काटेर टाउको एकातिर गिँड एकातिर पारेर राखिएको लास देखे। असार ८ गते दिउँसो लास सदरमुकाम चौतारा लगेर चौतारा अस्पतालमा पोस्मार्टम गरियो भने मृतकका दाजुले भाइको अन्तिम संस्कार गरेका थिए।

प्रहरीको लुगा सिलाएको, दाजुले प्रहरीमा जागिर खाएको, माओवादीको सुराकी गरेको, माओवादीले भनेको नमानेको लगायत १७ ओटा आरोपहरू लेखेर हेमबहादुरको लासको छातीमा काँटी ठोकेर राखिएको थियो। हत्या गर्नु अगाडि नेपालीलाई रुखमा बाँधेर शरीरका मासु खुकुरीले तासेर फिकिएको थियो। हेमबहादुरको लास कसैले उठाएमा उसको पनि यस्तै हालत बनाइदिने धम्कीपूर्ण सूचना उनको लासमा टाँसिएको थियो।

हेमबहादुरको हत्यापछि बुवा मखमले नेपालीलाई घरमा बसिरहेको बेला असार १० गते माओवादीहरू आएर अपहरण गरेर लगेका थिए। उनलाई कुटपिट गरी यातना दिएर भोलिपल्ट अपहरण मुक्त गरेका थिए।

न्याय

हेमबहादुर नेपालीको हत्याको विषयमा कतै उजुरी परेको छैन। लासको पोस्टमार्टम चौतारा अस्पतालमा भएको थियो। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले नचिने पनि सेलाड गाविस-९ घर भएका त्यस क्षेत्रका माओवादी कमाण्डरले अपहरण गर्न लगाएको भन्ने स्थानीय बासिन्दाले सुनेका थिए। आफ्नो सास छउन्जेल पीडकहरूलाई माफ नदिने पीडित परिवारको अडान छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ घर खर्च गर्दैमा सकिएको छ। निर्दोष

माओवादीले घाँटी छिनालेर हत्या गरिएका
हेमबहादुर नेपाली

हेमबहादुर नेपालीको हत्या माओवादीले किन र के कारणले गरेका हुन् उनका परिवारले अफै बुझ्न सकेका छैनन्।

अमिलेख :

- हेमबहादुर नेपालीको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ३ सय ९७ मा विवरण प्रकाशित भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडिकको नाम प्रकाशन नगरिए तापनि अभिलेखमा राखिएको छ।

श्रीराम चौहान

उमेर	: ४४ वर्ष
ठेगाना	: पिपलडाँडा गाविस-३
पेशा	: अवकाशप्राप्त सैनिक जवान
घटना मिति	: २०८२ वैशाख १४ गते, बेलुका ९:०० बजे
घटनास्थल	: घरदेखि १५ मिटर पर
आमा	: चुड्कुमारी चौहान,
छोराछोरी	: एक छोरा र दुई छोरी
पीडितकी पत्नी	: सुन्तली चौहान, पत्नी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पिपलडाँडा गाविस-३ का ४४ वर्षीय श्रीराम चौहानलाई माओवादीको एक समूहले गाउँ धेरा हालेर आकमण गरेकोमा घरभन्दा १५ मिटर तल उनको क्षतिविक्षित लास उनका आफन्तले फेला पारेका थिए।

श्रीराम चौहान केही समयअघि सेनाको जागिर छाडेर घरमा बस्तै आएका थिए। माओवादीको प्रभाव नरहेको र अधिकांश पूर्व प्रहरी र सैनिकहरूको बाहुल्यता पिपलडाँडा गाउँमा थियो। सो क्षेत्रमा केही महिना अगाडिदेखि माओवादीले चन्दा उठाउने कार्यलाई तीव्र बनाएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार पिपलडाँडाका बासिन्दाहरू ०६२ वैशाख ३ गते चैते दशैँ मनाइरहेको बेला मार्गेअनुसार रकम नदिएपछि स्थानीय भक्तबहादुर बस्तेतको कुटानी र पिसानी मिलमा पाँच जना माओवादी कार्यकर्ताले ताल्चा लगाए। सोही दिन आफ्नै घरमा बसिरहेका समशेरबहादुर बस्तेतलाई भनेजित चन्दा नदिएको आरोपमा अपहरण गरी लगिरहेको बेला केउरिनी खोलाबाट अपहरण घटनामा

सङ्कलग्न चार जना माओवादी कार्यकर्तालाई स्थानीय वासिन्दाले नियन्त्रणमा लिँदा दुवै पक्षबीच छलफल भइरहेको बेला एक जना स्थानीय व्यक्तिले माओवादी कमाण्डर भनिने दिनेश दुलाललाई पछाडिबाट घचेडेपछि लडन पुगे र आकोशित भीडले उनलाई कुटपिट गरेको थियो। कुटपिटबाट अन्य चार जनालाई समेत चोटपटक लागेको थियो। सिन्धु भनिने दिनेश दुलाल, रोशनी भनिने भगवती श्रेष्ठ, अग्रीम भनिने प्रेमबहादुर तमाड, सोमुमाया तमाड र विमला अधिकारी गरी पाँच जना माओवादी कार्यकर्तालाई गाउँले स्थानीय प्रशासनमा बुझाएपछि गाउँमा माओवादीको आक्रमणको बास बढेको थियो।

आफ्ना कार्यकर्ताहरूलाई नियन्त्रणमा लिई प्रशासनमा बुझाएको बदला लिन ०६२ वैशाख १४ गते बेलुका यात्रुबाहक बससहित माओवादी कार्यकर्ताहरू पश्चिमतर्फ रहेको नवलपुरबाट पिपलडाँडामा प्रवेश गरे। बस स्थानीय केउरिनी खोलामा रेकियो। तर, दुई ओटा मोटरसाइकल त्यस गाउँको माथिसम्म आइपुग्यो। माओवादीका कार्यकर्ता मोटरसाइकलमा आएको देखेर केही स्थानीय गाउँलेहरूले माओवादीले आक्रमण गर्ने अनुमान गरेर ज्यान जोगाउन जड्गलतर्फ भाग्न सुरु गरेका थिए। उता माओवादीले भने गाउँलाई चुहान, फिंगटी र ताप्केचौर टोलबाट आक्रमण सुरु गयो।

आक्रमणको क्रममा माओवादीले गाउँलाई धेरेको, भाग्दै गरेका मान्देहरूलाई नियन्त्रणमा लिई हात बाँधेर कुटपिट गरे भने घरबाहिर निस्कन नसकेको तर नलुकेका व्यक्तिहरूलाई घरबाटै तानेर बाहिर ल्याई खुकुरी, डण्डी, मुडग्रेले कुटपिट गरेका थिए। आफ्नो ज्यान जोगाउन नसक्नेहरू बालबालिका, वृद्ध र अशक्त महिलाहरू आक्रमणबाट पीडित भए। केटाकेटीहरू धेरै रोए कराए। महिलाहरूले धेरै गुहार लगाए। बूढाबुढीहरूले ‘बाबु हो, हामीलाई नमार’ भने। तर, आक्रमण गर्न आएकाहरूले कसैको कुरा सुनेनन्।

श्रीराम चौहानको लास घर भन्दा १५ मिटर तल आफ्नै बारीमा फेला परेको थियो। उनी भाग्दा-भाग्दै आक्रमणमा परेका थिए। उनको जिउभरि खुकुरीको चोट थियो र अचानो राखेर घाँटीमा छिया छिया पारेर धारिलो हतियारले प्रहार गरिएको थियो। तर, टाउको नछिनेको, तालु खुकुरीले ताछेको र उनको कुम निर गोली प्रहार गरिएको थियो। लास भने उत्तानो परेको अवस्था रहेको प्रत्यक्षदर्शीहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

यसैगरी आक्रमणको सुरूमै कब्जामा लिएका शङ्कर भण्डारी र सुरेन्द्र बस्नेतलाई खुट्टामा खुकुरी प्रहार गर्दै घरभन्दा केही माथि रहेको श्री दक्षिणकाली प्राविको प्राङ्गणमा पुऱ्याई गोली हानी माओवादी कार्यकर्ताले हत्या गरे। सुरेन्द्रलाई छातीमा गोली हानेको र खुकुरीले शरीरको विभिन्न भागमा प्रहार गरेको थियो भने लास घोषिटेको थियो। शङ्कर भण्डारीको टाउको फुटेर गिदी भूँझ्मा भरेको र लास घुँडा मारेर घोषिटेको अवस्थामा थियो। उनलाई गोली हानिएको थिएन।

आक्रमणको क्रम ९:३० बजेसम्म रह्यो। त्यसपछि स्थानीय केउरिनी खोलाबाट बस चढेर माओवादी नवलपुरतर्फ गए। गाउँ मसानघाटमा परिणत भएजस्तै गाउँले अनुभूत गरेका थिए। वरपरका गाउँ तथा वडाहरूबाट कोही आएनन्। अधिकांश स्थानीय वासिन्दा भागेर रातभर जड्गलमा बास वसे। को मारियो, को घाइते भए, कसको अपहरण गरियो, तत्काल कसैलाई थाहा हुन सकेन। भोलिपल्ट विहान सोही गाविस-२ का गाउँलेहरू आए।

मारिएकाहरूको सनाखत भयो। घाउतेहरूलाई जम्मा गरी उपचारको लागि अस्पताल लैजाने र केटाकेटीहरूलाई खोज्ने काम भयो।

हत्या भएका पीडितहरूको लासको पोस्मार्टम गर्न घटनास्थलमानै चौतारा अस्पतालबाट चिकित्सक आएका थिए। धार्मिक गीतिरिवाज अनुसार काजकिरिया गर्न मृतकका परिवारहरूले घरमा बसेर गर्न पुनः आक्रमणको डरले सकेनन्। सदरमुकामस्थित तत्कालीन सिंचाइ कार्यालयको परिसरमा सामूहिक काजकिरिया गरिएको थियो।

माओवादीबाट पिपलडाँडाँमा भएको आक्रमणपछि गाउँ शुन्य हुनुका साथै विद्यालयमा विद्यार्थीहरू नगएका कारण विद्यालय बन्द भयो। गाउँलेहरू प्रायः सबैजसो गाउँ छाडेर सदरमुकाम तथा राजधानी गई बसे। ३९ जना बालबालिका गाउँ छाडेर विस्थापित भए। त्यसैगरी १ सय ५२ जना महिला र पुरुष माओवादीको पुनः आक्रमणको डरले गाउँमा बस्न सकेनन्, घर छाडेर अन्यत्र विस्थापित भएका थिए।

मृतक श्रीराम चौहानका एक मात्र छोरा निराजन छन्। मृतक बाबुको दाहसस्कार गर्दा क्षतविक्षत भएको लास देखेपछि उनी बेहोस भएका थिए र हालसम्म पनि उनी मानसिक रूपले अस्वस्थ छन्। पत्नी सुन्तली चौहानले पाएकी ३ लाख रुपियाँ राहत छोरा निराजनको उपचारमा सकिएको छ। पति सेनामा पेन्सेन पकाएका व्यक्ति भएकाते अहिले मासिक ३ हजार रुपियाँ पेन्सेनले दुखजिलो गरी घर चलिरहको छ।

घटनापछि बतासे गाविस-३ घर भएका माओवादी नेता रामप्रसाद सापकोटा (दिपशिखा) ले २/३ वर्षपछिबाट गल्ती श्रीरामको नभएको, निर्दोष मान्द्ये परेछ भन्दै हिँडेको स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

न्याय

श्रीराम चौहानको हत्याको विषयमा पीडित पक्षबाट कतै उजुरी गरिएको छैन। लासको पोस्टमार्टम चौतारा अस्पतालका चिकित्सक घटनास्थालमै पुगेर गरेका थिए। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ता सबैले मुखमा मास्क लगाएर आएका कारण पीडित परिवारहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले दिएको राहत स्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएकोमा छोराको उपचारमा खर्च भएकाले घर व्यवहार चलाउन कठिन भएको श्रीरामकी पत्नीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्।

अगिलेख

- पिपलडाँडाँका श्रीराम चौहानको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ३ सय ७७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- ०६२ वैशाख २० गतेको कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिकमा ‘पिपलडाँडाँ हत्याकाण्ड मानवताविरुद्ध अपराध’ भन्ने शीर्षकमा समाचार प्रकाशन भएको थियो।

- ०६४ फागुन २४ गतेको सिन्धुपाल्चोक जिल्लाबाट प्रकाशित सिन्धुज्वाला साप्ताहिकमा पीपलडाँडासँग अग्निप्रसाद सापकोटाको साक्षात्कार शीर्षकमा माओवादी नेता अग्नीप्रसाद सापकोटाद्वारा पिपलडाँडामा ०६२ वैशाख १४ गते भएको घटना अप्रिय, दुःखद र खेदपूर्ण भएको भनाइको समाचार प्रकाशित भएको थियो।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- पीडितलाई हत्या गरिएको स्थानको र लासको विभिन्न तस्विर इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- पीडितको घटनास्थलमा खिचिएको फोटोहरू इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- श्रीराम चौहानसँगे आक्रमणमा मारिएका सर्वसाधारण सुरेन्द्र बस्नेत र शड्कर भण्डारीको घटनास्थलमा खिचिएको लासको फोटो समेत इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- घटना हुनुअघि आतड्कित भएका स्थानीय वासिन्दासँग जिल्लाका मानवअधिकारकमीहरूले गरिरहेको फोटो र घटनापछि पीडित परिवारले सदरमुकाममा बसेर सामूहिक काजक्रिया गरेको फोटो इन्सेक अभिलेखालयमा छ।

देवकीदेवी गिरी

उमेर	: २२ वर्ष
ठेगाना	: साँगाचोक गाविस-४, सिन्धुपाल्चोक
पेशा	: कृषि/पूर्व माओवादी कार्यकर्ता
राजनीतिक आबद्धता	: माओवादी
घटना मिति	: ०६१ असोज ८ गते
घटनास्थल	: साँगाचोक गाविस-२ हरेङ्डाँडास्थित चौतारा जाने सडक
पति	: देवकी देवी गिरीको काङ्रेपलाङ्चोक जिल्लाको चौरी गाविसमा विवाह भएको थियो। मृतक देवकीदेवी गिरी पतिसँग तीन वर्षअघि सम्बन्धिच्छेद गरी माइतीमा बस्दै आएकी थिइन्।
छोराछोरी	: एक छोरी
राहत	: तीन लाख रुपियाँ

घटना तिवरण

साँगाचोक गाविस-४ साँगाचोक भण्ड्याडकी २२ वर्षीया देवकीदेवी गिरीलाई माओवादीको एक समूहले घरबाट अपहरण गरी लगेकोमा त्यसको भोलिपल्ट सोही गाविस-२ हरेङ्डाँडास्थित चौतारा जाने मोटरबाटोको मूल सडकको बीचमा खुकुरीले काटिएको अवस्थामा उनको क्षतिविक्षत लास गाउँलेहरूले फेला पारेका थिए।

काठमाडौंमा तरकारी व्यवसाय गर्दै आएकी देवकीदेवीलाई माओवादीले फकाएर

माओवादीद्वारा खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरिएकी देवकीदेवी गिरी

सशस्त्र द्वन्द्वको बेला लगेका थिए। उनी माओवादी पार्टी छाडेर घरमा बस्दै आएकी थिइन्। ०६१ असोज ७ गते खेतमा काम गर्न गएको बेला माओवादी कार्यकर्ताले देवकी देवीलाई अपहरण गरी लगेका थिए। ठूलो सिरूवारी गाविसको डडवा डुलाएर हर्झडाँडामा पुच्याई साँगाचोक गाविस-७ का र साँगाचोक गाविस-८ का माओवादी कार्यकर्ताले उनको हत्या गरेका थिए। एकजनाले टाउको समोतर अर्कोले खुकुरी प्रहार गरी देवकीको हत्या गरिएको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार देवकी देवीको हत्यापछि विमल गिरी र जड्गे गिरी घरमा आएर तेरो छोरीको हत्या भयो, तेरो पनि त्यही हालत बनाइदिने धम्की समेत पीडित परिवारलाई दिएका थिए।

देवकीदेवीको लास जसले उठाउँछ, उसको पनि यस्तै हविगत हुनेछ भनेर लेखेको पर्चा लासको नजिक राखिएको थियो। यस्तो पर्चा देखेपछि गाउँलेहरू डराएर कसैले पनि लास उठाउन मानेनन्। तीन दिनपछि सदरमुकामबाट सुरक्षाकर्मी आएपछि मात्र लास उठाइएको थियो। लासको पोस्मार्टम हुन सकेन। घटनास्थल नजिकैको पाखामा लासको सद्गत भएको थियो।

घटनास्थलमा पीडितको लास घोषिएको अवस्थामा थियो। घाँटी खुकुरीले रेटिएकोले पछाडि पट्टिको अलिकित छाला छिन्न बाँकी थियो। घटनास्थलको सडकमा दुई मिटरसम्म रगत बगेको थियो। दुवै हातको पाखुरामा निलडाम थियो। ढाडमा घाउ थियो। घटना हुनुअघि देवकी देवीले गुहारगुहार मैले केही गरेको छैन, मलाई नमार' भनेपछि माओवादीले वरपर रहेको घरहरूको ढोका बन्द गराए पछि खुकुरीले छप्काएको कुरा घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई स्थानीय बासिन्दाले जानकारी गराए।

मृतक देवकीदेवीकी एक १२ वर्षीया छोरी छन्। उनको लालनपोषण देवकीदेवीको माइती पक्खले गरिरहेको छ।

न्याय

देवकीदेवी गिरीको हत्याको विषयमा पीडित पक्षले कतै उजुरी गरेको छैन। उनको हत्या गर्न माओवादी कार्यकर्तालाई पीडित परिवारले चिनेका छन्। उनीहरूको नाम इन्सेकको अभिलेखालयमा छ। लासको पोस्टमार्टम समेत भएको थिएन।

हानिपूरण

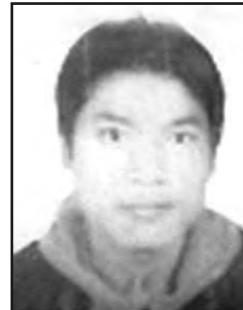
सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ मृतककी छोरी पढाउन लगानी भइरहेको छ। निर्दोष देवकी देवीको हत्या के कारणले भएको हो, उनका परिवारलाई अझै जानकारी छैन।

अगिलेख

- देवकीदेवी गिरीको हत्या सम्बन्धमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ३९७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरिक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

विशाल लामा

नाम	: विशाल लामा
उमेर	: १८ वर्ष
ठेगाना	: ठूलोपाखर गाविस-३, सिन्धुपाल्चोक
पेशा	: अध्ययन
राजनीतिक आवद्धता	: एमाले निकट विद्यार्थी सङ्गठन, अनेरास्ववियु
घटना मिति	: २०६३ जेठ २७ गते
घटनास्थल	: लिसडूखु गाविस-५ नारगाउँ
पारिवारिक विवरण	: बाबु लालबहादुर तामाङ सहित चार जना
राहत	: सरकारबाट ३ लाख र माओवादीबाट २ लाख गरी ५ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

ठूलोपाखर गाविस-३ का १८ वर्षीय विशाल लामालाई माओवादीको तत्कालीन बेथान

स्मृति बिग्रेड अन्तर्गतका छापामारहरूले अपहरण गरेका थिए। अपहरण गरेको सात दिनपछि लिसड्खु गाविस-५ नारगाउँ नजिक लुगू वनमा गाडेको अवस्थामा लामाको लास फेला परेको थियो।

विशाल लामा ठूलोपाखर गाविस-३ स्थित कक्किङ्ग हरिसिंद्वि उच्चमावि कक्षा आठमा अध्ययनरत छात्र थिए। उनी नेकपा एमाले समर्थित अनेरास्ववियुमा आबद्ध थिए। लिसड्खु गाविस-३ स्थित घाडडाँडामा मेला हेर्न गएका लामालाई ०६३ जेठ २६ गते माओवादीले मेलाबाटै डोरीले बांधेर कुटपिट गर्दै अपहरण गरेका थिए। उनको लास सात दिनपछि असार १ गते आफन्तहरूले जड्गलमा माटोले पुरेको अवस्थामा फेला पारेका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई घटनाका प्रत्यक्षदर्शीहरूले दिएको जानकारी अनुसार विशाल लामालाई जेठ २७ गते लिसड्खु गाविस-५ नारगाउँस्थित एक गोठमा राखेर यातना दिएर माओवादी कार्यकर्ताले हत्या गरेको थियो। लामाको हत्याको विरोधमा स्थानीय गाउँलेहरूले लामोसाँधु-जिरी सडक अवरुद्ध गराई माओवादी विरुद्ध प्रदर्शन समेत गरेका थिए। पीडितपक्ष, पीडकपक्ष, पत्रकार, मानवअधिकारकर्मी, स्थानीय व्यक्तिहरूलगायत सर्वपक्षीय संलग्न भएको १३ सदस्यीय घटना अनुसन्धान तथा सुझाव समिति बनेपछि अवरुद्ध राजमार्ग खुलेको थियो।

हत्याको घटना अनुसन्धान तथा सुझाव समितिले ०६३ असार १३ गते आफ्नो प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेको थियो। आरोपितहरूको औँठा छापासहितको लिखित वयानका आधारमा समितिले आफ्नो प्रतिवेदनमा हत्यामा संलग्न व्यक्तिहरूको नाम उल्लेख गरेको थियो। प्रतिवेदनमा उल्लेखित नामहरूमा नेकपा माओवादीको तत्कालीन बेथान स्मृति बिग्रेड अन्तर्गत कम्पनी भीसिका भारतको दार्जलिङ्ग लिम्बू बस्ती घर भएका २८ वर्षीय अमर सुव्वा, बेथान स्मृति बिग्रेड कार्यालयअन्तर्गत प्लाटुन भिसिका सिपापेखरे गाविस-९ सिन्धुपाल्चोक घर भएका २६ वर्षीय रामप्रसाद शर्मा (असिम), सोही बिग्रेडका प्लाटुन कमण्डर सिन्धुली जिल्ला कपिलाकोट गाविस-२ घर भएका २२ वर्षीय देवराज लामा (संगम), अर्का सेक्सेन कमाण्डर बारा जिल्ला निजगढ-९ घर भएका साजन श्रेष्ठ (निर्मल), त्यसैगरी सेक्सन कमाण्डर सिन्धुली जिल्ला गढी-६ घर भएका १९ वर्षीय रमेश थापा (अशोक), प्लाटुन सहकमाण्डर दोलखा जिल्ला ओराड-४ घर भएका २५ वर्षीय इश्वर बुढाथोकी (किशोर), स्थानीय छापामार लिसंधु गाविस-१ का पासाड लामा (छेवाड) र लिसड्खु गाविस-४ घर भएका शम्भु तामाड समेत रहेका थिए।

समिति र दोलखा जिल्लाका माओवादी इन्चार्जसहितको ०६३ असार १५ गते बसेको बैठकले विशाल लामाको हत्यामा संलग्न व्यक्तिहरूलाई नेकपा माओवादी सहितको सरकार बनेपछि प्रचलित कानुनबमोजिम कारबाहीको लागि प्रहरीमा लगिने निर्णय गरेको थियो।

न्याय

विशाल लामाको हत्याको विषयमा ०६५ भदौ २ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय सिन्धुपाल्चोकमा मुद्दा दायर गर्न गएकोमा शान्ति प्रक्रियामा अवरोध पुने भदौ मुद्दा दर्ता गर्न प्रहरीले मानेन। लासको पोस्टमार्टम र पीडकहरूसँग घटनाको अनुसन्धान टोलीले

लिएको बयान बाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवारले र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। तर, अनुसन्धान टोलीलाई पीडकहरूले दिएको साविती बयानमा उनीहरूको हुलिया खुलेको छ।

हानिपूरण

सरकार र माओवादीले उपलब्ध गराएका राहत स्वरूप ५ लाख रुपियाँ पीडितको काजिकिरिया र लागोको ऋण तिरन्ततारन गर्दैमा सकिएको छ। विशाल लामालाई माओवादीले के कारणले हत्या गरेको हो, उनका परिवारले अझै बुझ्न पाएका छैनन्।

अभिलेख

- विशाल लामाको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००७ को ३४७ पृष्ठमा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- तत्कालीन अवस्थामा यस घटनाको विषयमा विभिन्न सञ्चारमाध्यमले समेत समाचार प्रकाशन गरेका थिए। जसमध्ये २०६३ असार ५ गते गोरखापत्रको पेज १० मा हत्याको विरोधमा बन्द भएको लामोसाँघु-जिरी सडक खुला भन्ने शीर्षकमा समाचार प्रकाशन भएको थियो।
- विशाल लामाको हत्यापछि सर्वपक्षीय रूपमा बनेको घटनाको अनुसन्धान तथा सुझाव समितिले पीडकहरूसँग लिएको साविती बयान तथा फोटोहरू इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

गणेश चिलुवाल

उमेर	: ३६ वर्ष
स्थायी ठेगाना	: धमिलिकुवा गाविस-२
हालको ठेगाना	: काठमाडौं गोंगबु, भण्डारी टोल
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाली काइग्रेस, २०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा गाविस अध्यक्ष
घटना मिति	: ०६० फागुन ३ गते बेलुकी
घटनास्थल	: काठमाडौं मनपा-३१ बागबजारस्थित पुरानो बसपार्क पछाडि चार तल्लामाथि रहेको माओवादी पीडित सङ्घको कार्यालय
पारिवारिक विवरण	: सावित्री चिलुवाल, पत्नी
छोराछोरी	: एक छोरी, एक छारा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

लमजुङ जिल्ला धमिलीकुवा गाविस-२ घर भई काठमाडौं गोंगबु, भण्डारीटोल बस्ने माओवादी पीडित सङ्घका अध्यक्ष ३६ वर्षीय गणेश चिलुवालको ०६० फागुन ३ गते बेलुकी ५:१५ बजे काठमाडौं मनपा-३१ बागबजारस्थित पुरानो बसपार्कको पछाडि चार तल्लामाथि रहेको सङ्घको कार्यालय बन्द गरी तल झर्दा माओवादीले तेस्रो तल्लामा गोली हानी हत्या गरेका थिए।

चिलुवाल २०४९ सालमा नेपाली काड्ग्रेसको तर्फबाट गाविस अध्यक्ष पदमा निर्वाचित भएका थिए। २०५८ सालमा सङ्कटकालको घोषण भएलगतै तत्कालीन माओवादीले उनका घरमा गएर ज्यानमार्नेसम्म धम्की दिने गरेका थिए। २०५५ सालतिर एक बेलुका ७: ३० बजे रेडियोमा घटना र विचार कार्यक्रम सुनिरहेका चिलुवाललाई ३० जनाको सङ्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताले मकैवारीमा लगेर छाती बाहेक शरीरका विभिन्न भागमा छुरी प्रहार गरेका थिए। छुरी प्रहारबाट गम्भीर घाइते भएका चिलुवाललाई एक वर्षसम्म काठमाडौंस्थित वीर अस्पतालमा राखी परिवारजनले उपचार गराएका थिए। उपचार पूरा नहुँदै आर्थिक अवस्थालाई ख्याल गरी चिलुवाल अस्पतालबाट पुनः घर फर्किएका थिए। घर फर्केलगतै माओवादीले पुनः उनको ज्यान लिने धम्की दिएपछि उनी सपरिवार त्यहाँबाट २०५६ असोज १३ गते विस्थापित भए। लमजुङ्गावाट विस्थापित भएको चिलुवालको परिवार काठमाडौं गोंगवुस्थित भण्डारी टोलमा डेरा लिई बस्ने थालेको थियो। २०५६ सालमा काठमाडौं मनपा-३१ बागबजारमा माओवादी पीडित सङ्घको कार्यलय खोली चिलुवाल त्यसको अध्यक्ष भएका थिए। अध्यक्ष भएलगतै उनलाई विभिन्न फोन नम्बरहरूबाट धम्की आउने गर्दथ्यो।

२०६० भदौ महिना तीजको दिन चिलुवाल डेरा लिई बसेको घरमलीको टेलिफोनमा आफूलाई प्रचण्ड नाम गरेको व्यक्तिले फोन गरेको भनेर उनकी पत्नी सावित्रीलाई घरमुलीले बोलाइ दिएका थिए। सावित्रीले आफूलाई “प्रचण्ड बोलेको हुँ, माओवादी हुँ, सेतो कपडा सिलाएर राख” भनी फोनमा धम्की दिएको अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। धम्कीका कारण चिलुवालको परिवारमा त्रास छायो। आफन्त तथा शुभेच्छुकले माओवादी पीडित सङ्घ बन्द गर्न चिलुवाललाई सुझाव समेत दिए। तर, चिलुवालले मानेनन्। २०६० कात्तिक १ गते पुनः प्रचण्डको मान्छे बोलेको हुँ भन्दै घरमुलीलाई फोन आयो। त्यस बेला पनि पत्नी सावित्रीले नै फोनमा कुरा गरेकी थिइन् र उनको पतिको ज्यान लिने धम्की दिइयो।

त्रासै त्रासमा चिलुवाल परिवारका दिनहरू वितिरहेका थिए। सोही क्रममा परिवारजनको आग्रहलाई अस्वीकार गर्दै गणेश चिलुवाल २०६० फागुन १ गते प्रचण्ड र बाबुरामको पुत्ला दहन गर्ने योजनाका साथ डेराबाट निस्केका थिए। चिलुवाल अध्यक्ष रहेको माओवादी पीडित सङ्घले माओवादी हत्या हिंसाको विरोध गर्न गर्दथ्यो। सङ्घले २०६० फागुन १ गतेलाई कालो दिनको घोषणा गरी माओवादी नेता प्रचण्ड र बाबुराम विरुद्ध नाराबाजी गर्दै पुत्ला जलायो। माओवादीको उपत्यका समन्वय समितिका इन्चार्ज प्रभा किरणले तीन महिनाअघि चिलुवालको नाउँमा पत्र पठाएर सङ्घलाई विघटन गर्न र घर फर्कन आग्रह गर्दै, नगरेमा भौतिकरूपमा सफाया गर्ने चेतावनी दिएको पत्र प्राप्त भएको पीडितका परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई जानकारी थिए। पत्र पठाएको मिति थाहा नभएको र पत्र पनि आफूसँग नभएको पीडित परिवारले जनायो।

२०६० फागुन ३ गते चिलुवाल बागबजारस्थित सङ्घको कार्यालय गएका थिए। ५ बजेर १० मिनेट गएको थियो। सावित्री दूध लिन भन्दै नजिकैको पसलमा निकिलन्। दूध पसलेले कालो अनुहार लगाउँदै केही भन्न चाहिरहेको थियो। पसलेले चिलुवालजीलाई गोली हानेका छन् र भनेपछि सावित्री अर्धचेत भइन्।

बागबजारस्थित कार्यालयमै गोली लागेका गणेश चिलुवाललाई उपचारका लागि उनका सहयोगीहरूले त्रिविवि शिक्षण अस्पताल पुऱ्याए। तर, चिलुवालको उपचार सम्भव भएन, उनको मृत्यु भयो। २०६० फागुन ३ गते गोली लागि मृत्यु भएका चिलुवालको फागुन ५ गतेमात्रै नेपाली काङ्ग्रेस तथा अन्य शुभेच्छुकहरूले श्रद्धाङ्गली दिएपछि अन्त्येष्टी गरिएको थियो।

न्याय

गणेश चिलुवालको हत्या विषयमा कतै मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टम काठमाडौँस्थित त्रिविवि शिक्षण अस्पतालमा भएको थियो। लासको पोस्टमार्टम बाहेक अन्य कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेन। तत्कालीन अवस्थाका कारण घटनामा संलग्न व्यक्तिलाई परिवार तथा गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। “प्रचण्ड बोलेको हुँ, माओवादी हुँ, सेतो कपडा सिलाएर राख” भनी फोन गरेकोले उनकै मान्द्येले हत्या गरेको घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई परिवारजनले बताए।

हानिपूरण

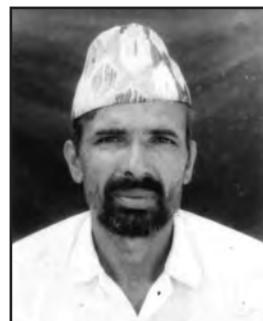
चिलुवालको परिवारले उनको मृत्यु भएको डेढ महिनापछि सरकारले राहत स्वरूप दिएको २ लाख रुपियाँ पाएको छ। साथै डा. बाबुराम भट्टराई नेतृत्वको नेपाल सरकारको पालामा राहत स्वरूप प्रदान गरिएको १ लाख रुपियाँ चिलुवाल परिवारले पाएकोमा छोरा छोरीको पालनपोषण, पढाई खर्च तथा ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ।

अभिलेख

- गणेश चिलुवाल हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ३६८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

मुक्तिनाथ अधिकारी

उमेर	: ४५ वर्ष
ठेगना	: चन्द्रेश्वर गाविस-६, छहरेपानी
पेशा	: प्रधानाध्यापक, श्री पाणिनी संस्कृत माध्यामिक विद्यालय
बाबुको नाम	: हरिप्रसाद अधिकारी
आमाको नाम	: कौशीला अधिकारी
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काङ्ग्रेस समर्थक
आबद्धता	: एमनेस्टी इन्टरनेशनल ६९ औँ शाखा संयोजक
घटना मिति	: २०५८ माघ ३ गते

घटनास्थल	: चन्द्रेश्वर- २ च्यानपाटा
पारिवारिक विवरण	: श्रीमती इन्दिरा अधिकारी
छोराछोरी	: दुई छोरी सुनीता र सवीता (हाल विवाह भइसकेको)। दुई छोरा सुमन र सुबोध अधिकारी
राहत	: ४ लाख ५० हजार

घटना विवरण

चन्द्रेश्वर गाविस-६ छहरेपानी निवासी श्री पाणिनी संस्कृत माध्यमिक विद्यालयका शिक्षक ४५ वर्षीय मुक्तिनाथ अधिकारीको ०५८ माघ ३ गते माओवादी कार्यकर्ताले श्री पाणिनी संस्कृत माध्यमिक विद्यालयमा कक्षा ९ मा पढाइरहेका बेला विद्यार्थीहरूको बीचबाट अपहरण गरी आधा घण्टा टाढाको दूरीमा रहेको चन्द्रेश्वर गाविस-२ च्यानपाटा भन्ने ठाउँमा पुच्याई उत्तिसको रूखमा मफलरले घाँटीमा बाँधी, टाउको र छातीमा गोली हानी हत्या गरेका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार अधिकारी शिक्षणका साथै राजनीतिक रूपमा नेपाली काड्ग्रेसका समर्थक थिए। घटनाको अधिल्लो दिन मात्र जिल्ला शिक्षा कार्यालय, वेशीसहरबाट प्रधानाध्यापकको जिम्मेवारी लिएर उनी घर फर्किएका थिए। ०५८ माघ ३ गते विहान कक्षा नौमा पढाउदै गर्दा दुई जना अपरिचित व्यक्ति कक्षाभित्र प्रवेश गरेका थिए। पढ्दै गरेका विद्यार्थीसँग “हामी माओवादी हाँ, तिमीहरूको सरसँग एकछिन् काम छ, एक घण्टाका लागि लिएर जान्छौं र फर्काइदिन्छौं” भनी अधिकारीलाई अपहरण गरेका थिए। अधिकारीलाई च्यानपाटाको पानीट्याङ्की नजिक माओवादी कार्यकर्ताहरूले उत्तिसको रूखमा उनकै गलबन्दीले बाँधेर कञ्चटमा गोली हानी हत्या गरेका थिए। घटना थाहा पाएपछि अधिकारीकी पत्नी इन्दिरा घटनास्थलतर्फ जाँदा गाउँलेहरूले जान दिएनन्। पीडित परिवार त्यसपछि काठमाडौं विस्थापित भयो।

माओवादीद्वारा रूखमा बाँधेर हत्या गरिएका शिक्षक
मुक्तिनाथ अधिकारी

खाजा खाने समयमा माओवादीले पाणिनी संस्कृत माध्यमिक विद्यालयका हेड सरलाई मारे रे भन्ने खबर थाहा पाए। उनी केही शिक्षकहरूलाई लिएर घटनास्थलतिर गए। घटनास्थल नजिक पुग्दा दुई/चार जना मान्छे मात्र थिए। घरहरू सबै बन्द थिए। हत्यापछि माओवादीले लास नजिक कोही नजानू बम राखेको छ भनेकाले डरले सबै चुपचाप थिए। एक दुई जना गरेर १०-१२ जना भेला भएका थिए। उनीहरू हिम्मत गरेर लास नजिकै गए। माओवादीले उत्तिसको रुखमा उभ्याएर अधिकारीकै गलबन्दीले बाँधेर छाती र कन्चटमा गोली हानी हत्या गरी छाडेका थिए। स्थानीय बासिन्दा रात परेपछि कुकुरले लास खान्छ की भन्ने डरले रातको १२ बजेसम्म आगो तापेर लास कुरेर बसे पनि उनीहरू धम्की आउन सक्ने डरले लास त्यहीं छाडेर आ-आफ्नो घर तिर गए। भोलिपल्ट १२ बजेतिर हेलिकोप्टरमा सुरक्षाफौज र सांसद हरिभक्त अधिकारी लगायत घटनास्थलमा आएर फूलमाला चढाएर गए। प्रहरीसहित स्थानीय केही व्यक्तिहरूले मर्स्याङ्गदी नदीको घाटमा लगेर लास सदगत् गरेका थिए। घटनामा संलग्नलाई अहिलेसम्म कानुनी कारबाही भएको छैन। घटनामा संलग्न मान्छे चिनिएको छ। कारबाही हुन सकेको छैन। राहतसँगै न्याय पाउन पीडित परिवारले आफ्नो लडाई जारी राखेको छ।

न्याय

मुक्तिनाथ अधिकारीको हत्यामा संलग्न विरुद्ध ०६७ चैत २४ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय बेशीसहरमा किटानी जाहेरीसहित मुद्दा दायर भएको छ। हत्या भएको एक दशक पछि पीडित अधिकारीकी श्रीमती इन्दिरा अधिकारीले पिस ब्रिगेड्स इन्टरनेशनल नेपालका प्रतिनिधि, एड्भोकेसी फोरम र इन्सेक्टको रोहबरमा मुद्दा दायर गरेकी छन्। पीडित इन्दिराले दायर गरेको मुद्दामा आफ्ना पतिको हत्यामा तत्कालीन माओवादीका कार्यकर्ताहरू जिता गाविस-५ का प्रताप भनिने देवेन्द्र पौडेल, ईशानेश्वर गाविस-४ का प्रभु भनिने साधुराम घिमिरे र कास्की जिल्ला, मिजुरे गाविस-५ का ध्रुव अधिकारी संलग्न भएको उल्लेख छ।

किटानी जाहेरीलाई २०५८ माघ ४ गते दिइएको दर्ता नम्बर २२, २०५८/०५९ को जाहेरीमा समावेश गरी अनुसन्धान र कारबाही अगाडि बढाउने जिल्ला प्रहरी कार्यालय लमजुङका प्रहरी नायब उपरीक्षक सन्दीप भण्डारीले जानकारी दिएको भए पनि हालसम्म कुनै कारबाही भएको छैन।

‘मेरो श्रीमानको बाँचन पाउने नैसर्गिक अधिकारको उल्लङ्घन भएको, नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ को उल्लङ्घन भएको, मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रको धारा ३, प्रत्येक मानिसलाई जीवन, स्वतन्त्रता र व्यक्तिगत स्वतन्त्रताको हक, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र १९६६ धारा ६ को हनन भएको भन्दै मेरो पतिलाई अपराधपूर्ण तरिकाले यातना दिई हत्या गर्ने उपर तत्काल कारबाही गरियोस्’ भनेर जाहेरीमा उल्लेख छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप ४ लाख ५० हजार रुपियाँ दिएकोमा काठमाडौं बसाइमा सकिएको छ। घर भत्केको छ। जग्गा जमिन बाँझो छ। सरकार विस्थापितलाई घर फर्कन भनेर एकपल्टको लागि ५ हजार रुपियाँ दिन्छ। त्यसले न भत्केको घर नै बन्छ, न त जग्गा नै कमाउन सकिन्छ भन्ने भनाइ पीडित परिवारको छ।

अभिलेख

- मुक्तिनाथ अधिकारीको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ २९५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

आदित्यराज ज्वाली

उमेर	: ५० वर्ष
ठेगना	: वाणगढ्गा गाविस-६
जिल्ला	: कपिलवस्तु
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काइग्रेस जिल्ला समिति सदस्य
घटना मिति	: २०५९ साउन २ गते
घटनास्थल	: वाणगढ्गा गाविस-६ आफ्नै घरमा
पारिवारिक विवरण	: श्रीमती गुणलक्ष्मी ज्वाली
छोराछोरी	: दुई छोरा र तीन छोरी
राहत	: ३ लाख २५ हजार

घटना विवरण

वाणगढ्गा गाविस-६ का नेपाली काइग्रेसका जिल्ला समितिका सदस्य ५६ वर्षीय आदित्यराज ज्वालीको ०५९ साल साउन २ गते आफ्नै घरमा सुतेको बेला नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले घर घेरा हाली घरको माथिल्लो तलाबाट जबरजस्ती बाहिर निकाली आँगनको छेउमा लगी खुकुरी र गोली प्रहार गरी हत्या गरेका थिए। ५०/६० जनाको सङ्ख्यामा गएको हतियारधारी माओवादीका समूहले घरकै आँगनमा टाउकोमा खुकुरी प्रहार गरी छाती र ढाडमा गोली हानेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार खाना खाएर घरमा बसिरहेको बेला एकाएक ढोका खोलेर चार/पाँच जना व्यक्तिले 'केही काम छ, बाहिर हिँड'

भनी आदित्यराज ज्ञवालीको हातमा समाएर बाहिर लिएर गए। आफूलाई हिँड भन्ने व्यक्तिहरूलाई ज्ञवालीले मैले के गरेको छु भनेर सोधेका थिए। तर, उनीहरूले केही नभनी चुपचाप लागेर बाहिर लिएर गएका थिए। पीडितकी पत्नी पनि सँगै बाहिर जान लागदा उनलाई बाहिर जान दिएनन्। पीडित परिवारको घरमा त्यस दिन उनको खेतमा काम गर्ने अरू कामदार पनि थिए। तर माओवादीले बन्दुक देखाएर चुप लाग्न भनेपछि कसैले केही बोल्न-भन्न सकेनन्। घरका परिवारलाई पनि अर्को कोठामा थुनेर बाहिर आउन दिएनन्। यसपछि एकै चोटी आँगनको छेउमा बन्दुक पड्किएको आवाज आयो। त्यसपछि, माओवादी कार्यकर्ता त्यहाँबाट हिँडेका थिए। घटनास्थलमा ज्ञवाली रगताम्मे भएर लडेका थिए। उनको छाती र घाँटीमा गोली लागेको थियो भने बन्दुक बाहेक हतियारले हाने जस्तो सानो चोट टाउकोमा थियो। ज्ञवाली परिवारले घरमा धाँस काट्ने गरेको ठूलो खालको हँसिया गोठको छेउमा राख्ने गरेका थिए। त्यसबेलादेखि त्यो हँसिया पनि नभएकोले सोही हँसियाले पनि काटेको लासको प्रकृति देख्ने प्रत्यक्षदर्शीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

पीडित घरको अगाडिपछिको आँगनमै उत्तानो परेर लडेका थिए। घटनापछि हिँडेका माओवादी कार्यकर्ता गाउँमा पुगेपछि ‘माओवादी जिन्दावाद’ भन्दै गएका थिए। पीडित परिवारले घटनापछि गोरुसिङ्गे र पीपरा चौकीमा खबर गरेका थिए। प्रहरी आएपछि लासको पोस्टमार्टम नगरी वाणगाङ्गा नदीको लक्षणघाटमा दाहसंस्कार गरिएको थियो। शिक्षण बाहेक उनी कृषि पेसा गर्दै आएका थिए। राजनीतिक रूपमा उनी नेपाली काड्ग्रेसको जिल्ला समिति सदस्य थिए।

पीडितका तीन छोरी र दुई छोराले उक्त घटनाका कारण भनेजस्तो पढन सकेनन्। पीडितको हत्यापछि त्यसकै पिरले उनका बुबाको एक वर्षपछि मृत्यु भयो। पीडित परिवारले अविभावक गुमाएपछि धेरै दुःख सहनु पन्यो। किन र के आरोपमा ज्ञवालीको हत्या माओवादीले गरे, त्यो हालसम्म थाहा पाउन पीडित परिवारले सकेको छैन। एकजना माओवादी भारतमा भूमिगत थिए घटनापछि उनले मार्न नहुने मान्छे मारेर गल्ती गरेछन् भन्ने गरेको पीडित परिवारले बतायो।

हानिपूरण

पीडित परिवारलाई सरकारले पहिले १ लाख ५० हजार रुपियाँ राहत दिएको थियो। पछि १ लाख र त्यसपछि ५० हजार रुपियाँ गरी ३ लाख र जिविसबाट पीडित पत्नीलाई विधवा भत्ता २५ हजार रुपियाँ राहत रकम उपलब्ध गराएको छ। निर्दोष व्यक्तिलाई अनाहकमा मार्नेहरूमाथि कानुनी कारबाही हुनुपर्छ भन्ने माग पीडित परिवारको छ। सरकारले सत्यनिरूपण तथा बेपत्ता आयोग बनाएर दोपीलाई क्षमादान दिने कार्य गर्नु हुँदैन। घटना के कारणले भयो, त्यसको सत्यतथ्य आफूहरूले पाउनु पर्ने पीडित परिवारको माग छ।

न्याय

पीडित पक्षले कानुनी कारबाहीको लागि कतै निवेदन दिएको छैन।

अभिलेख

- आदित्यराज ज्ञवालीको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ३१९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

हुमानन्द बन्जाडे

उमेर	: ४२ वर्ष
ठेगाना	: अर्धातोष गाविस-८ डाङ्कटेरी
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: नेकपा (एमाले)
घटना मिति	: २०६० ओज १२ गते
घटना स्थल	: अर्धातोष गाविस-८ डाङ्कटेरी
पारिवारिक विवरण	: शिवकला बन्जाडे (आमा)
जेठी पत्नी	: राधिका बन्जाडे
कान्छी पत्नी	: भीमकला बन्जाडे
छोराछोरी	: चार छोरी दुई छोरा (दुवै पत्नीबाट)
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

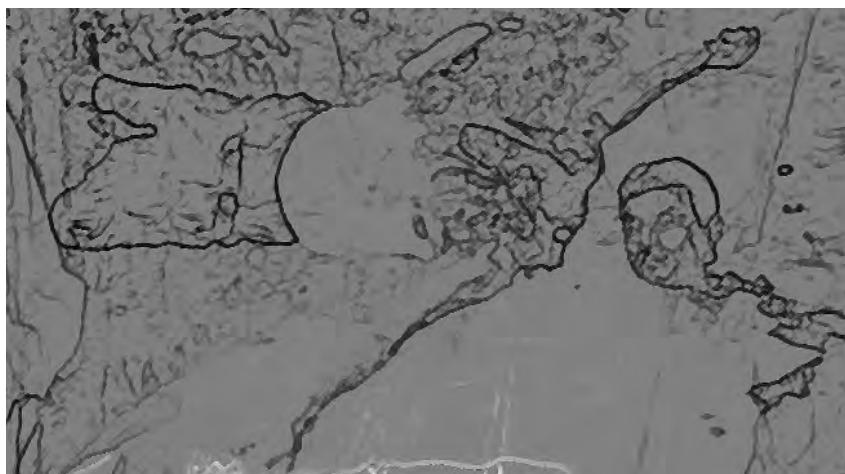
अर्धातोस गाविस-९ पटौटी जिवासी नेकपा (एमाले) कार्यकर्ता ४२ वर्षीय हुमानन्द बन्जाडेलाई सुराकी गरेको आरोपमा नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले ०६० असोज १२ गते सोही गाविस-८ स्थित डाङ्कटेरीमा रहेको उनकै पसलमा गोली प्रहार गर्नुका साथै घाँटी रेटेर हत्या गरेका थिए। पीडितको टाउको पसल अगाडि बाटोमा भेटिएको थियो भने शरीर पसलको सटरबाट भित्रपटि थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार माओवादीका

कार्यकर्ताहरू हुमानन्दको घर आइरहने खाना खाने, चन्दा लिइरहने गरिरहन्थे। परिवारले माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई खाना खुवाउने, बास बस्न दिने र चन्दा दिने गर्थे। घटना भएको दिन पनि माओवादीले पीडितको बुबाबाट ५ हजार रुपियाँ लगेका थिए।

हुमानन्दसँग माओवादीले २ लाख रुपियाँ चन्दा माग गरेका थिए। उनीहरूले मागे जति चन्दा दिन नसक्ने भएपछि हुमानन्द विस्थापित भएर केही समय काठमाडौं बसेका थिए। पीडितका बुबालाई माओवादीले ‘अब कुरा मिल्यो २० हजार रुपियाँ दिनू। उनलाई बोलाउँदा हुन्छ’ भनेपछि हुमानन्दलाई परिवारले केही दिन पहिले मात्र घर बोलाएको थियो। ०६० असोज १२ गते विहान सिमसिम पानी परिरहेको थियो। माओवादी कार्यकर्ताको डाँडाकटेरी बजारमा विहानदेखि नै उपस्थिति रहेको थियो। उनीहरू एकै ठाउँमा पनि नवसी दिनभर यताउता बजारमा धुमिरहेका थिए। दिउँसो खाना खाने बेला पनि भयो। केही पसल बन्द पनि भए। उनीहरूको गतिविधि हेर्दा तीनचार जना माओवादी योजनाबद्ध रूपमा आएका रहेछन्।

हुमानन्दको कपडा पसल थियो। उनीहरूले कपडा किन्ने बहानामा पसलमा गएर विभिन्न किसिमका कपडा देखाउन लगाए। कपडा देखाउँदा त्यहीबेला माओवादीले पछाडिबाट गोली प्रहार गरेको थियो। गोली प्रहारबाट ढलेका हुमानन्दलाई उनीहरूले त्यसपछि टाउको काटेर बाहिर बाटोमा ल्याएर राखेर त्यहाँबाट हिँडे। शरीरलाई चेनगेटमा राखेर खुट्टा बाहिर र जीउभित्र र टाउको बाटोमा राखेको अवस्था थियो। टाउको काटेपछि मासुको टुक्रा बाहिर पनि फ्याँकिएको अवस्थामा केही पर फेला परेको थियो। गोली प्रहारको घटनापछि उनीहरूले अन्य स्थानीयलाई पनि पेस्तोल ताकेर धम्क्याएका थिए। बजारमा घटना भएको भए पनि कोही बाहिर निस्क्ने वातावरण थिएन। बाटोमा भएको टाउकोलाई स्थानीयले डोकाले ढाकेर राखे। लास जहाँको त्यहीं रह्यो।

माओवादीहारा गोली र खुकुरी प्रहार गरी हत्या गरिएका हुमानन्द बन्जाडे
(फोटो अत्यन्त विभत्स भएकोले स्केचमा रूपान्तर गरिएको)

पीडितको कोखामा गोली लागेको थियो। कोखामा लागेको गोली बाहिर निस्किएको थिएन। मृतकको पोस्टमार्टम गुल्मी जिल्लाको तम्धासमा भएको थियो। उनलाई नकाटेको भए उनको मृत्यु नहुने कुरा पोस्टमार्टम गर्ने डाक्टरले बताएका थिए।

हुमानन्दको हत्यापछि स्थानीयवासीहरूले आ-आफना पसलहरू बन्द गरेका थिए। माओवादीले लास कसैले उठायो भने त्यसलाई पनि यस्तै हालत बनाउने भन्दै धम्की दिएका थिए। बाटोमा भएको टाउको कुकुर स्यातले नखाओस् भनी स्थानीयवासीले डोकाले छोपेका थिए। तीन दिनसम्म लास उठेन। सुरक्षाकर्मी आएपछि तीनदिनपछि मात्र लास उठाई सदगत् भयो। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ता पाँच सात महिनापछि सेनाको कारबाहीमा मारिएको खबर स्थानीयले थाहा पाए।

युद्धविराम भएको समयमा माओवादी कार्यकर्ताको तत्कालीन शाही सेनाले हत्या गरेको थियो। माओवादीले सायद त्यही घटनामा सुरक्षीको आरोप लगाएर उनको हत्या गरेको आशंका छ। तर, उनले सुरक्षाकर्मीबाट माओवादी कार्यकर्तालाई आफ्नो जिम्मामा छुटाएर ल्याउने र ज्यान बचाउने गर्दै आएको स्थानीय वासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। माओवादी कार्यकर्तासँग पनि उनको दाइ/भाइको सम्बन्ध भएको गाउँलेहरूले घटनाको अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। माओवादीले हुमानन्दको किरिया गर्ने बेलामा पनि त्यहाँका स्थानीयवासी र आफन्तहरूलाई त्यसको घर नजा भनेर धम्की दिएका थिए।

न्याय

हुमानन्दको हत्याको विषयमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा कारबाहीको लागि निवेदन दिएको परिवारले बताए। लासको पोस्टमार्टम बाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ताको नाम परिवारलाई थाहा छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप पीडित परिवारलाई ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। निर्दोष एवम् जबरजस्ती भए नै भए पनि माओवादीले सहयोग लिई आएका माओवादीले हुमानन्दको हत्या के कारणले गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

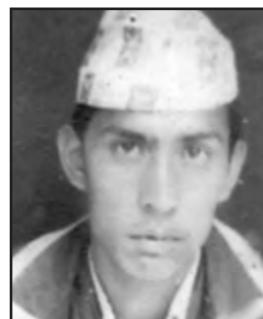
अभिलेख

- हुमानन्द बन्जाडेको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ ४०३ विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

धनबहादुर राना

उमेर	: ३६ वर्ष
ठेगाना	: नयाँगाउँ गाविस-९ लप्सी, हाल अर्खले गाविस-६
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाली काइंग्रेस
घटना मिति	: २०५७ फागुन २७ गते
घटनास्थल	: अर्खले गाविस-५ सेउघा जड्गलमा
पारिवारिक विवरण	: सीतादेवी राना मगर
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ४ लाख ७५ हजार रुपियाँ

घटना विवरण

नयाँ गाउँ गाविस-९ निवासी नेपाली काइंग्रेसका कार्यकर्ता धनबहादुर रानालाई ०५७ फागुन २७ गते नेकपा माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले अर्खले गाविस-५ को जड्गलमा पुच्याई घाँटी रेटेर हत्या गरेको थियो।

अनुपरीक्षण टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार धनबहादुर रानामगर अर्धले गाविस-५ मा सामान्य होटल व्यवसाय गरी त्यहीं बस्दै आएका थिए। बेलुका ७ बजेपछि खाना खाइरहको अवस्थामा माओवादी कार्यकर्ता घरमा आएर ढोका खोल्न भनेका थिए। तर,

पीडितकी पत्नी सीतादेवीले ढोका खोल्न लाग्दालाग्दै माओवादी कार्यकर्ता ढोका तोडफोड गरेर भित्र पसेका थिए। सीतादेवीलाई ढोकाको आग्लोले लागेर चोट लागेका थियो। उनीहरूले धनबहादुरलाई फलामको साइलोले हात बाँधेर लगेको थिए। १०/१२ जनाको सङ्ख्यामा आएका उनीहरूले अनुहारमा कालो पट्टी बाँधेका थिए। परिवारका सदस्यले किन लाने भनेर सोध्दा तपाईं चुप लाग्नुहोस् भनी बोल्न दिएनन्। परिवारका सदस्यलाई पछिपछि जान खोज्दा पनि जान दिएनन्। अपहरणपछि पत्नीले रातारात जिल्ला प्रहरी कार्यालय पुगेर कार्यालयमा घटना विवरण मौखिक रूपमा टिपाएकी थिइन्। भोलिपल्ट केही परको बनमा धनबहादुरको घाँटी रेटेर हत्या गरिएको अवस्थामा लास फेला परेको थियो।

लास उठाउने प्रत्यक्षदर्शीका अनुसार अर्खले गाविस-५ सेउघाको कालाखोला जड्गलमा मोटरबाटो मुनी पछाडि हातमा तारले बाँधेको, घोष्टो परेको, घाँटी रेटिएको अवस्थामा धनबहादुरको लास फेला परेको थियो। दिसा र पिसाब पनि बाहिर निस्किएको अवस्था थियो। प्रहरीले लास उठाउन आनाकानी गरेपछि सर्वसाधरणले नै लास उठाएका थिए। लास सदरमुकाम ल्याई पोस्टमार्टम पश्चात् छल्दीपनाह घाटमा दाहसंस्कार गरिएको थियो।

धनबहादुर राना मगर नेपाली काङ्गेस समर्थक थिए भने नेपाल तरुण दल नयाँगाउँ गाउँ एकाइ समितिमा सङ्गठित थिए। घटना हुनुअघि मझसिर महिनामा जैसीथोकमा नेकपा माओवादीका कार्यकर्तासँग सामान्य कुराकानीको क्रममा भगडा हुँदा हातपात हुने स्थिति भएपछि माओवादीका कार्यकर्ता डरले भोला छोडी भागेका थिए। सोही भोला धनबहादुरले जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा तत्कालै बुझाएका थिए। पछि माओवादी भोला खोज्न पनि आएका थिए। सोही विषयमा माओवादीले उनलाई अर्खले गाविस-५ सेउघाको पीडितकै होटलबाट अपहरण गरी हत्या गरेका हुनसक्ने त्यसबेला स्थानीयले आशङ्का गरेका छन्।

माओवादी धम्कीका कारण पीडित परिवारलाई घटनापछि छिमेकको सहयोग प्राप्त भएन। घटनापछि पनि माओवादी आएर घरका भाँडाकुँडा फुटाए। घरमा भएको प्रेसर कुकर दे भन्दै माओवादी कार्यकर्ता आउने गरेका थिए। त्रास कायमै रहेपछि नयाँगाउँ गाविस-९ लप्सीमा बस्न नसकेर पीडित परिवार ०६० सालमा अर्खले गाविस-६ आएर बस्न थालेका छन्।

पीडितकी एउटी छोरीले शिक्षा कार्यालयको छात्रवृत्ति १० कक्षासम्म पाएकी थिइन्। उनी अहिले ११ कक्षामा पढ्दै छन्। तर, कुनै छात्रवृत्ति पाएकी छैनन्।

न्याय

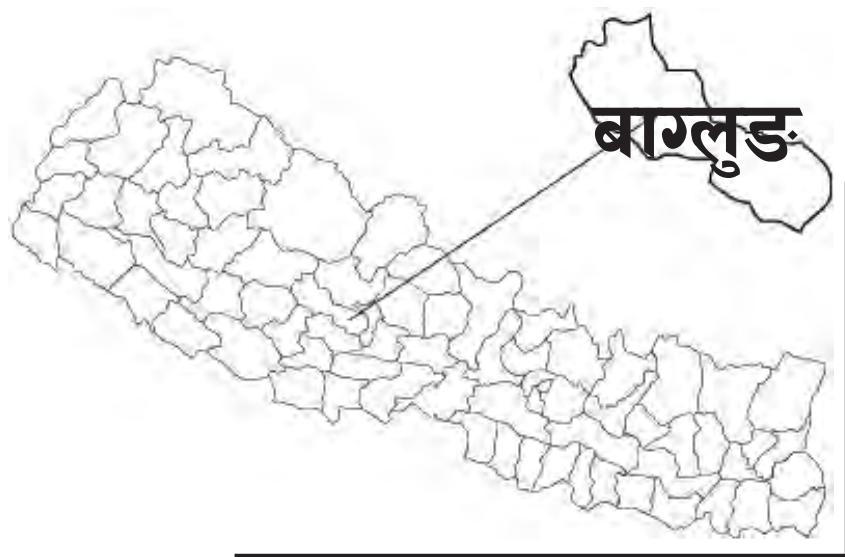
धनबहादुरको हत्याको विषयमा ०५७ फागुन २८ मा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा मौखिक उजुरी दायर भएको थियो। लासको पोस्टमार्टम बाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप १ लाख ५० हजार रुपियाँ तत्कालै र ३ लाख २५ हजार रुपियाँ शान्ति प्रक्रिया सुरु भएपछि प्रदान गयो।

अभिलेख

- धनबहादुर रानाको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००२ को पृष्ठ ३०५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए ता पनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

दीपक वि.क.

उमेर	: २० वर्ष
ठेगाना	: बाग्लुड़ नपा-६ ढिकीचौर
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: अनेरास्ववियू क्रान्तिकारी जिल्ला सदस्य, बाग्लुड़
घटना मिति	: २०५९ जेठ ८ गते
घटनास्थल	: सिगाना गाविस-९ लामाचौर स्थित सिगाना निमावी (हाल मावी) स्कुलमा
बाबु	: गौरीशङ्कर वि.क
परिवार सङ्ख्या	: १४ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

बाग्लुड़ नपा-६ ढिकीचौर निवासी २० वर्षीय दीपक विक (विकल्प) नेकपा माओवादीका क्रियाशील सदस्य तथा अनेरास्ववियू (क्रान्तिकारी) का जिल्ला सदस्य थिए। उनलाई ०५९ जेठ ८ गते सिगाना गाविस-९ लामाचौरस्थित सिगाना निमावी (हाल मावी) शिक्षकहरूसँग छुलफल गरिरहेको समयमा सुरक्षाकर्मीले विद्यालय घेरा हाली गोली हानेर विकको हत्या गरेको थियो।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार दीपक स्कूलमा पढ्ने समयमा टेस्ट परीक्षामा फेल भएपछि माओवादी कार्यकर्ता भएका थिए। उनी माओवादीमा लागेपछि सुरक्षाकर्मीले उनको परिवारमा निकै दुःख दिएको थियो। राति बिहान आएर 'छोरा खोइ, कहाँ पठाइस, छोरो ले, नत्र तिमीहरूलाई पनि हान्दौं' भनी सेनाले घरमा आएर धम्की दिने गरेको थियो। उनी ०५८ फागुनमा घरबाट गएका थिए। ०५९ जेठ ६ गते घरमा आएपछि फेरि माओवादीसँगै गएका थिए।

दीपक माओवादी कमाण्डर टड्क खड्कासँग जेठ ७ गते पाला गाविस-५ दोविल्लामा बास बसेका थिए। घटना भएको स्थान सिगाना माध्यामिक विद्यालयमा ०५९ जेठ ८ गते दिउँसो १२.३० बजे माओवादी कार्यकर्ता टड्क खड्का र दीपक विक विद्यालयमा पुगेका थिए। उनीहरू छिमेकी पनि भएकोले छलफलका क्रममा शिक्षकहरूसँग व्यवहारिक कुरा भइरहेको थियो। विद्यालय परिसरमा बालबालिका खेलिरहेका थिए। विद्यालयलाई सेनाले धेरा हालेको टड्कले थाहा पाएपछि उनले सेना आएको बताए। सेनाले सबैलाई हात खडा गरेर बाहिर आउन भनेपछि शिक्षकहरू बाहिर निस्किएलगतै सेनाले भ्र्याल ढोका सबैतरबाट गोली प्रहार गरेको थियो। प्रत्यक्षदर्शीका अनुसार घटनामा दोहोरो गोली हानाहान भएको थिएन। भित्रबाट 'अझ्या बाबा' भनेकोसम्म आवाज बाहिर सुनिएको थियो। हत्या भइसकेपछि सेनाले विद्यालयका प्रधानाध्यापक र स्थानीयको हस्ताक्षर गराएर मुचुल्का बनायो। लास त्यसै छोडेर हिँड्न थालेपछि हत्या गरेर यसरी विद्यालयमा अलपत्र छोडेर जान मिल्दैन भन्ने कुरा भएपछि सेनाले घिसारेर विद्यालय प्राङ्गणमा लास ल्याएर छाडेर हिँड्यो। दुवै जनाको पेटमा र टाउकोमा गोली लागेको थियो। घिसारेर अफिसबाट बाहिर ल्याएर राखेको दुवै लास तीन दिनसम्म त्यक्ति रह्यो। टड्कको घर सिगाना गाविस नै भएकोले उनका आफन्तले सदगत् गरे। दीपकको लास उठाउन कसैले मानेनन्। चौथो दिन स्थानीय र शिक्षकहरूले चन्दा उठाएर सदगत् गरेका थिए।

विद्यालयको शिक्षक बस्ने कोठाभित्र नै सेनाले गोली प्रहार गरेको थियो। दीपकको शरीर छियाछिया भएको थियो। शरीरका अड्ग चिन्न सक्ने अवस्थामा नै थिएन। त्यहाँ गएर लासको सनाखत गर्ने सदगत् गर्ने अवस्था नभएकोले परिवारका सदस्य त्यहाँ जान सकेनन्। त्यो दिन बेलुका रेडियोबाट सिंगानामा खोजतलासको क्रममा दुई जना माओवादीको कार्यकर्ताको मृत्यु भएको खबर सार्वजनिक भए पनि परिवारले आफ्नो मान्द्ये परेका हुन् भन्ने जानकारी पाएनन्। दुई जनाको रगतले विद्यालयमा आहाल भएको घटना प्रत्यक्षदर्शीहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

त्यसैगरी, विद्यालयको दराज, टेबल, कुर्सी, छानामा गोली लागेर प्वाल परेको थियो। अफिस कोठामा रगत बगेको थियो, गिदी उछिट्टिएको थियो। चारपाँच दिन विद्यालय सञ्चालन भएन।

न्याय

हत्या गर्नेहरूलाई कारबाहीका माग गर्दै जिल्ला प्रशासन र जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा उजुरी लिएर जाँदा स्थानीय प्रशासनले उजुरी दर्ता गर्न मानेन।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँले घर खर्च तथा सानो व्यापार पनि शुरु गरेको तर व्यापार नभएपछि हाल बन्द गरेका छन्।

अभिलेख

- दीपक विकको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ३३६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

माधवबम मल्ल

उमेर	: ५८ वर्ष
ठेगाना	: हरिचौर गाविस-५, हरिचौर बजार, बागलुड
पेशा	: शिक्षण
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काइंग्रेस समर्थक
घटना मिति	: २०५९ वैशाख ३१ गते
घटनास्थल	: हरिचौर गाविस-५, हरिचौर बजार, गलकोटे राजाको दरवार परिसर
परिवारिक विवरण	: ३ छोरा १ छोरी, दुइ श्रीमती
बाबु	: लक्ष्मणबम मल्ल
परिवार सङ्ख्या	: १२ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

हरिचौर गाविस-५ हरिचौरबजार निवासी पृथ्वी उच्च माविका शिक्षक ५८ वर्षीय माधवबम मल्ललाई सुराकीको आरोपमा ०५९ वैशाख ३१ गते नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले घर घेरा हालेर नियन्त्रणमा लिई घन प्रहार गरेर हत्या गरेका थिए। शवको बागलुड अस्पतालमा पोस्टमार्टम गरी बागलुड नपा-१ निरहेघाटमा दाहसंस्कार गरिएको थियो।

घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार पृथ्वी मावि हरिचौरका शिक्षक रहेका मल्लको आफ्नै घरमा ०५९ वैशाख ३० गते शिक्षकहरूको पार्टी थियो। पार्टी सकिएपछि सबै शिक्षक आ-आफ्ना घर गएपछि माधवबले घर बाहिर बसेर भिडिओ हेरिरहेका थिए। उनीसँगै परिवारका सदस्यहरू पनि थिए। साँझको ७.३० देखि ८ बजेको समय थियो।

माधवबम मल्ललाई आफ्नै घर नजिक माओवादीले घन प्रहार गरी हत्या गरेको स्थान

त्यो बेला छिमेकीको घरमा आएका माओवादीका कमाण्डर सुनिल भन्ने (हाल काठमाडौं) ले आफूलाई खाना दिन आग्रह गरेपछि उसलाई मात्र भए हुन्छ भनेर घरमुलीले खान दिएका रहेछन्। त्यही बेला माओवादी कार्यकर्ताहरू ३०/४० जनाले माधवबमको घर घेरिसकेका थिए।

स्थानीय महिलाले माधव बमलाई माओवादीले अपहरण गरेर लगेको गाउँलेलाई खबर गरिन्। छिमेकीहरू पुगदा माधवको घर माओवादीले घेरा हालेका थिए। माधवबम आँगनको बीचमा लडेको अवस्थामा थिए। गाउँलेले उनलाई बोलाउँदा बोलेनन्। त्यो समयमा उनको मृत्यु भइसकेको थियो। आँगनमै रहेको लास आफन्त र छिमेकीले रातभर रुँधेर बसे। भोलिपल्ट काठमाडौँबाट माधवका दाजु मुकुन्द बम मल्ल र छोरो मञ्जेश बम मल्ल हेलिकप्टरमा आएपछि विहान ९ बजे लास उठाइयो। लासको सदगत् काठमाडौँमा भयो। माओवादीले सुराकी गरेको आरोप लगाएर हत्या गरेको पर्चा बाँडेको छिमेकीले बताए। मल्ल बस्ने घर पुरानो दरवार हो। ठाउँ पनि ठूलो र फराकिलो छ। फराकिलो ठाउँ भएकाले यो बाटो ओहोर दोहोर गर्दा सेनाले खाना पकाएर खान्न्ये। सेनाले खाएकोले माओवादीले सुराकीको आरोप लगाएका थिए। माओवादीले पनि कार्यक्रम गर्दा त्यहीं पकाएर खाने गरेका थिए। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ता हतियारसहित थिए।

घटनास्थलमा लासको प्रकृति हेदा टाउकोमा घनले हिर्काएर हत्या गरेको प्रत्यक्षदर्शीले बताए। उनको तालु थिलथिलो थियो। गाउँलेले भोलिपल्ट उनी लडेको ठाउँ भन्दा दुई मिटर पर गिदी देखेका थिए।

माओवादीले त्यस घटनापछि यस दरबारलाई आफ्नो कब्जा गरेको घोषणा गरेको थियो। घटनापछि पनि माओवादी पटकपटक आएर भाँडाकुँडा, कपडा सबै लुटेर लगेका थिए।

न्याय

पीडित पक्षले घटनाको बारेमा कतै उजुरी गरेन। घटनामा संलग्न माओवादी नेतालाई परिवार र गाउँले चिनेका छन्। इन्सेकको अभिलेखमा उनीहरूको नाम राखिएको छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले प्राप्त गरेका छन्।

अभिलेख

- माधवबम मल्लको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ३३७ विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

नगेन्द्रबहादुर थापा मगर

नाम	: नगेन्द्रबहादुर थापा
उमेर	: ४६ वर्ष
ठेगाना	: पाला गाविस-२, बाँस्वोट
जिल्ला	: बागलुङ
पेशा	: सर्वसाधाण
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काइग्रेस समर्थक
घटना मिति	: २०५८ फागुन २२ गते
घटनास्थल	: पाला गाविस-२, बाँस्वोट घरमा नै
पारिवारिक विवरण	: १ छोरा २ छोरी
बाबु	: खडकबहादुर थापा
परिवार सङ्ख्या	: ८ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

भद्रकली थापा मगर (दुर्गी)

उमेर	: ४७ वर्ष
ठेगाना	: पाला गाविस-२, बाँस्वोट
जिल्ला	: बागलुङ
पेशा	: सर्वसाधाण
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काइग्रेस समर्थक
घटना मिति	: २०५८ फागुन २२ गते

घटनास्थल	:	पाला गाविस-२, बाँस्कोट घरमा नै
पारिवारिक विवरण	:	१ छोरा २ छोरी
बाबू	:	मनिलाल थापा मगर
परिवार संख्या	:	८ जना
राहत	:	३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पाला गाविस-२ बास्कोट निवासी ४६ वर्षीय नगेन्द्रबहादुर थापामगर र उनकी पत्नी ४७ वर्षीय भद्रकली थापा (दुर्गा थापा) को नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताको एक समूहले आफ्नो पार्टी विरुद्ध सुराकी गरेको आरोपमा ०५८ फागुन २२ गते राति घर घेरा हालेर सुतिरहेको समयमा बञ्चरो र गोली प्रहार गरी हत्या गरेको थियो।

घरका अन्य परिवारलाई कोठा बाहिरबाट चुकुल लगाइ दिएर नगेन्द्र र उनकी पत्नीलाई माओवादी कार्यकर्ताले गोली हानी हत्या गरेका थिए। नगेन्द्रलाई घरको माथिल्लो तलामा र उनकी पत्नीलाई भुइँतलामा गोली प्रहार गरिएको थियो। पत्नीको शरीरमा छ ओटा गोली लागेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार राति ११ बजेतिर माओवादी कार्यकर्ता हतियारसहित घरमा आएका थिए। उनीहरूलाई देखेपछि परिवारका सदस्यहरू बाहिर निस्कन खोज्दा बाहिरबाट चुकुल लगाइएको थियो। साना केटाकेटी तथा महिला सदस्यहरू चिच्याए, तर कसैले ढोका खोलेन। अर्को कोठामा रहेका नगेन्द्रलाई घरको माथिल्लो तलामा र उनी पत्नीको भुई तलामा हत्या गरेर माओवादी कार्यकर्ताहरू गएपछि छिमेकीहरू आएर ढोका खोलिदिएका थिए। लासको प्रकृति हेर्दा घरमूली नगेन्द्रलाई गोली

नगेन्द्रबहादुर थापामगर र भद्रकली थापामगर (दुर्गा) लाई माओवादीले बञ्चरो र गोली प्रहार गरी हत्या गरिएको घर

प्रहार गरेर मात्र नभई बञ्चरोले हानेर टुक्राटुक्रा पारेको अवस्थामा लास फेला परेको थियो। मासुको टुक्राहरू यत्रत्र छरिएको थियो। ओछ्यानमै गोली प्रहार गरी बञ्चरोले हानेका अवस्थामा नगेन्द्रको लास घोण्टो परेको थियो। उनकी पत्नी भद्रकालीको लास उत्तानो परेको अवस्थामा शरीरमा छ गोली लागेको र काटेको घाउहरू थिए। दुवै जनाको हत्या गरेर ५/१० मिनेटपछि माओवादीहरू फर्किएका थिए।

माओवादीले देवबहादुरको हत्या किन र के कारणले गरेको हो परिवारलाई जानकारी पनि दिएका छैनन् र माफी मारन पनि आएको छैन। घटनामा संलग्न व्यक्तिहरूलाई आफूले चिनेको भए पनि नाम भन्न नमिल्ने पीडित परिवारको भनाइ छ।

घटनाको भोलिपल्ट प्रहरी आएर लास बाग्लुड अस्पताल (हाल धौलागिरी अञ्चल अस्पताल) मा लगेर पोस्टमार्टम गरेको थियो। आफन्त र नेपाली काइग्रेसका कार्यकर्ताले कालीणडकी घाटमा लगेर दाहसंस्कार गरे। काजकिरियामा गाउँलेले सहयोग गरे।

ब्याय

पीडित पक्षले घटनाको बारेमा कतै उजुरी गरेनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३/४ लाख रुपियाँ पीडित परिवारले प्राप्त गरेका छन्।

आमिलेख

- नगेन्द्रबहादुर थापा र भद्रकली थापा हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ३३७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

लालबहादुर रोका

उमेर	: ५४ वर्ष
ठेगाना	: तारा गाविस-६, करिमेला
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: सर्वसाधारण
घटना मिति	: २०६१ साउन ३१ गते
घटनास्थल	: हिल गाविस-१, हिल गाउँ
पारिवारिक विवरण	: २ छोरा ३ छोरी (पत्नीको पनि मृत्यु भयो।
बाबु	: प्रभु रोका मगर
परिवार सङ्ख्या	: ६ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

तारा गाविस-६ करिमेलाका ५४ वर्षीय लालबहादुर रोकामगरलाई नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले छलफल गर्न भनी जिल्ला सदरमुकामबाट बोलाएको समयमा ०६१ साउन ३१ गते हिल गाविस-१ हिलगाउँमा कुटपिट गरी हत्या गरे। माओवादीले सुराकीको आरोप लगाएपछि पीडित परिवार ०५८ चैतदेखि विस्थापित भएर जिल्ला सदरमुकाम बस्दै आएको थियो।

घटना अनुपरीक्षणको लागि गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार गाउँमा माओवादी र स्थानीयबीच विवाद भएपछि ०५७ सालमा सुरक्षाकर्मीले तारा गाविसमा छ जनाको हत्या गरेको थियो। उक्त घटनामा लालबहादुरले सुराकी गरेको आरोप माओवादीले लगाएका थिए। त्यसपछि ०५७ मा लालबहादुरको परिवार विस्थापित भएर बागलडु बजार बस्न थाल्यो। माओवादीका क्रियाकलाप बढौं गएपछि उनको घर-जग्गा माओवादीले कब्जा गरेको घोषणा गरेका थिए। माओवादीका कारण ताराखोलाका अरू धेरै परिवार विस्थापित भएका थिए। माओवादीले पटक/पटक लालबहादुरलाई गाउँ फर्कन भनेका थिए।

माओवादीले ०६१ साउनमा कब्जा सम्पति फिर्ता गरिदिने, कारबाही नगर्ने भन्दै घरमा आउन आग्रह गरे। त्यसपछि लालबहादुरले ‘परिवारका सबै जना गाउँमा जाँदा समस्या हुन्छ भन्दै म बुझेर आउँछु’ भनी गाउँ जाने निर्णय गरे। त्यो समयमा एकलै गाउँ जाने अवस्था थिएन। त्यसैले १६ वर्षीय छोरा पनि सँगै जाने भए। ०६१ साउन ३१ गते बाबु छोरा हिल गाविस-१ हिलगाउँमा पुगेपछि माओवादी कार्यकर्ताले उनीहरूलाई त्यहाँको एक घरमा राखे। माओवादीका जिल्ला इन्चार्ज आजाद, सेक्रेटरी अनिल र जिल्ला जनसरकार प्रमुख सागर सहितको टोलीले बाबुछोराको निगरानी गरेको रहेछ।

माओवादीले लालबहादुरलाई छुटै बोलाएर धेरै कुरा गरेका थिए। सोही साँझ त्यही घरमा खाना खाएपछि उनीहरूले एककासि लालबहादुरलाई कुट्न थाले। लालबहादुरलाई एक जना माओवादी कार्यकर्ताले समातेको, अन्यले काठ, लौरो, बन्दुकको कुन्दाले कुटपिट गरेका थिए। छोराको सामुन्ने छोरालाई हेन बाध्य पारी कुटपिट गरेपछि छोराले विरोध गर्दा उसलाई पनि सिध्याउने माओवादीको कुराकानी उनले सुने। त्यसपछि उनी मौका मिल्नासाथ त्यहाँबाट भागेका थिए। अङ्गारो भएकाले उनीहरूले छोरालाई फेला पार्न सकेनन्। उनी त्यहाँबाट सिध्यै सदरमुकामतर्फ गए। सदरमुकाम जानका लागि दिनभरको बाटो थियो। उनी रातभरि हिँडेर विहुँ आइपुगो। दिनभर बसेर फेरि साँझ परेपछि उनी सदरमुकाम आएर परिवारलाई घटना विवरण सुनाएपछि मात्र घटना सार्वजनिक भएको थियो। छोराले बुबालाई माओवादीले कुटी-कटी मारेको देखेकाले उनलाई माओवादीले त्यसपछि धेरै खोजी गरे। उनलाई स्थानीय प्रशासनले सुरक्षाका लागि भन्दै नेपाली सेनाको क्याम्पमा राखिदिएको थियो।

हानिपूरण

सरकारले पीडित परिवारलाई राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ।

अभिलेख

- लालबहादुर रोका मगरको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ४८९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- विस्थापित भएपछि बाग्लुङ्ग जिल्लाको बाग्लुङ्ग बजारमा बस्दै आएका लालबहादुर रोकालाई निजका छोरासहित माओवादीद्वारा २०६१ साउन ३१ गते अपहरण गरियो। उनीहरूलाई हिल गाविसमा लगियो, जहाँ लालबहादुरलाई कुट्टै मारियो। यो सबै दृश्य उनका छोरालाई टुलुटुलु हेर्न बाध्य पारियो। जनयुद्धलाई सहयोग नगरे उसलाई मारिनेछ भनी छोरालाई चेतावनी दिइयो। (नेपाल द्वन्द्व प्रतिवेदन-२०१२, ओएचसिएचआर)

देवबहादुर हमाल

बाबुको नाम	:	बमबहादुर हमाल
आमाको नाम	:	पदमकुमारी हमाल
जन्म मिति	:	२००३/६/७
उमेर	:	६७ वर्ष
ठेगाना	:	तिलाहार गाविस-२ गिज्यान
पेशा	:	कृषि
राजनीतिक आवद्धता	:	राप्रपा
घटना मिति	:	२०६१ वैशाख २२ गते राती ११ बजे अपहरण पछि हत्या
घटनास्थल	:	तिलाहार गाविस-२ स्थित घरबाट अपहरण गरी तिलाहार गाविस-१ नवदुर्गा प्राथमिक विद्यालय नजिकै स्वामीको रुखमा झुण्डाएर हत्या
पारिवारिक विवरण	:	नरकुमारी हमाल
छोराछोरी	:	छोरा तीन जना, डिलबहादुर, दीपक र अजय। छोरी दुई जना, मन्जु मल्ल र अनिता मल्ल
राहत	:	३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

तिलाहार गाविस-२ गिज्यानका कप्तान भनिने ६० वर्षीय देवबहादुर हमाललाई माओवादीको एक समूहले घरबाट अपहरण गरेकोमा भोलिपल्ट विहान नवदुर्गा प्रावि नजिकै समीको रुखमा झुण्ड्याइएको अवस्थामा उनको लास गाउँलेहरूले देखे।

हमालको परिवार सोही समयदेखि विस्थापित भई रूपन्देहीमा बस्दै आएको छ। उनीसँगै सोही ठाउँका इन्द्रबहादुर मल्ल, अमृत मल्ल, सीताराम विक र तुलोदय निमाविका प्रअ एकवीर श्रेष्ठलाई पनि माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरेका थिए। उनीहरूमध्ये इन्द्रबहादुर मल्ल र अमृत मल्ललाई सात दिनपछि लुड्खबाट र सीताराम विक र एकवीर श्रेष्ठलाई एघार दिनपछि वाच्छा गाविसबाट स्थानीय सञ्चारकर्मीको जिम्मामा माओवादीले मुक्त गरेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको मानवअधिकारकर्मीको टोलीलाई सोही घटनामा अपहरणमा परेका इन्द्रबहादुर मल्लले भने ‘माओवादी कार्यकर्ता घर घेरेर दैलो फोरेर भित्र पसेका थिए। घरका मान्छेलाई नियन्त्रणमा लिएर बाहिर बरन्डामा निस्कँदा समात्न खोजे। श्रीमतीले म पनि जान्छु भन्दा जान दिएनन्। त्यसपछि अमृत र कप्तानलाई ल्याएर चौरमा राखे। सीतारामलाई अर्कातिर राखी १० मिनेटपछि उनीहरूलाई बेगलावेरले लगेका थिए। आधा घण्टापछि बन्दुक पड्केको अवाज आएको थियो। भगेरा भन्ने ठाउँमा पुगदा उज्यालो भएको थियो। उनीहरूलाई अपहरण गर्ने माओवादी त्यस्तै १०/१२ जना थिए। सबै जना कम्ब्याट र हातहतियार सहितका थिए। भगाराबाट एकदिन बसमा हालेर देउरालीमा झारेर बालकोट हुदै पाहेरामा पुच्याएका थिए। केही पहिले गाउँको स्कुलको नजिक दुई जना माओवादी मारिएको घटनाको विषयमा सोधखोज गर्ने निहुँमा उनलाई अपहरण गरिएको माओवादीले बताएका थिए। खोर्सानीको धुवाँ लगाउने, बन्दुकको कुन्दले हिर्काउने जस्ता व्यवहार सोधखोज गर्ने नाममा गरेका थिए। हात बाँधेको, आँखामा पट्टी बाँधेर उनीहरूलाई राखिएको थियो।’ उनीहरूले तीन पटकसम्म सोधपछि गरेको इन्द्रबहादुरले बताए। उनलाई फर्कदा एक सय रुपियाँ बाटो खर्च दिएका थिए।

सोही घटनामा अपहरित अमृतबहादुर मल्लका अनुसार उनी भारतबाट केही दिन अधिमात्र गाउँ आएका थिए। उनी भारतमा बस्ने भएकोले माओवादीको विषयमा थाहा थिएन। बेलुका माओवादी आएर हात पछाडि बाँधेर उनलाई लगे। दुई जना माओवादी मारिएको घटनामा सुराकी गरेको आरोप लगाए। पछि इन्द्रबहादुरसँगै उनलाई मुक्त गरेका थिए।

माओवादीद्वारा अपहरित इन्द्रबहादुरकी पत्नी दिलकुमारीका अनुसार राति सुतेको बेला बुढालाई उठ्न केही ढिला हुँदा माओवादीले ढोकामा लात्ताले हिर्काउँदा ढोका खोल्न गएकी उनलाई ढोकाको आगलो उछिट्टिएर मुखमा लाग्यो र माथिका चारओटा दाँत भाँचिए।

सोही घटनामा अपहरित सीताराम विकका अनुसार माओवादीले राति आएर ढोकामा बन्दुकले हानेर ढोका फोरेर अपहरण गरेर लगे। उनी सहित देवबहादुर, अमृत, इन्द्रबहादुर र एकवीरलाई अपहरण गरेको थियो माओवादीले। केही तल लगेर देवबहादुरलाई अन्तै लगेर मारेको उनले पछि मात्र थाहा पाएका थिए। उनलाई राति पाखापानीमा लगेर एकवीरसँग जनअदालत लगेर बयान लिने बेलामा मनपरी गर्थे। बयानपछि रास्तो व्यवहार गरेर राखेका थिए। इन्द्रबहादुरलाई छाला फुटुज्जेल कुटेका थिए।

अर्का अपहरित तुलोदय माविका प्रधानाध्यापक एकवीर श्रेष्ठले चौतारामा पुरेपछि इन्द्रबहादुरलाई देखेका थिए। राति घरमा आएर ढोकामा हानेर बोलाएर ढोका खोलेर उनलाई सल्लाह गर्नु छ भनी चौतारामा लगेपछि तपाईंको पनि साथी हुनुहन्छ भनेपछि उनले

झन्दबहादुरलाई देखेका थिए। उनलाई २०-३० जना हतियारधारीले घेरेर लगेका थिए। उनलाई दिशा लागेपछि बाँधेको हात खोले पनि गार्ड वसिरहेका थिए। तल्लो गिज्यानको चौतारीमा लगेर राखिएको केही समय पछि देवबहादुरको हत्या गरेको उनलाई थाहा भयो।

न्याय

पीडितहरू कसैले पनि कुनै निवेदन दिएका छैनन्। देवबहादुर हमालको हत्याको विषयमा लासको पोस्टमार्टम बाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवारले चिनेको छैन भने गाउँलेहरूले केही माओवादीलाई चिनेका छन्। उनीहरू गाउँकै र छिमेकी गाविसका हुन् भनेर उनीहरूलाई थाहा छ।

माओवादीको डरका कारणले किरियासमेत घरमा नगरी लुम्बिनी अञ्चलको रूपन्देहीमा गरे। निर्दोष एवम् जबरजस्ती नै भए पनि माओवादीले सहयोग लिई आएका माओवादीले देवबहादुर हमालको हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

टानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित हमालका परिवारले प्राप्त गरेका छन्।

अभिलेख

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।
- अनुपरीक्षणको क्रममा प्राप्त जानकारी अनुसार घटनामा संलग्न माओवादीको नाम इन्सेकको अभिलेखमा छ।

मणिलाल शर्मा

उमेर	: ५८ वर्ष
ठेगाना	: सिङ्गा गाविस-६ तातोपानी
पेशा	: शिक्षण (प्रअ, महेन्द्ररत्न उमावि, बरञ्जा)
बाबुको नाम	: प्रेमदत्त उपध्याय
आमाको नाम	: पवित्रा उपध्याय
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाल राष्ट्रिय शिक्षक सङ्गठनको केन्द्रीय सदस्य, नेकपा एमाले म्याग्दीको जिल्ला कमिटीका सल्लाहकार सदस्य।
घटना मिति	: २०५९ कार्तिक १ गते
घटनास्थल	: सिङ्गा गाविस-६ स्थित घरबाट अपहरण गरी नजिकै रहेको सिङ्गा गाविस-६ स्थित सरस्वती प्राविको आगनमा
परिवारिक विवरण	: श्रीमती
छोराछोरी	: एक छोरा, बुहारी र दुई नातीनातिनी।
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

सिङ्गा गाविस-६ तातोपानी घर भई महेन्द्ररत्न मावि बरञ्जाका प्रध्यानाध्यापक
मणिलाल शर्मालाई ०५९ कार्तिक १ गते साँझ ७.३० बजे नकाबधारी माओवादीले घरमा

आई 'केही काम छ सर' भनी बाहिर बोलाई घरदेखि अन्दाजी २५ मिटर पर सरस्वती प्राविको प्राङ्गणमा पुच्याई घाँटी रेटेर हत्या गरेका थिए। माओवादीले प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशन गरी मणिलाल शर्माले माओवादी विरुद्ध सुराकी गरेको आरोप लगाएका थिए।

अनुपरीक्षण टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार घटना भएको दिन शर्मा मणिलालको घरमा पाहुना पनि आएका थिए। शर्माले साँझको बेलामा दुईटा भैंसी दुहेपछि भोक लाग्यो भनेर खाना खाएर बसेका थिए। सोही समयमा आएका माओवादी कार्यकर्ताले उनलाई एकछिन काम छ भनी घरबाट लगे। उनलाई माओवादीले लगेको भन्ने थाहा पाएर पत्ती त्यता जान खोज्दा माओवादी कार्यकर्ताले उनलाई त्यसतर्फ जान दिएनन्। एकछिन पछि उनी अगाडि जाँदा विचालय अगाडि शर्मा प्याक प्याक गरिरहेको देखिन्। शर्माको टाउकोमा खुकुरीले प्रहार गरिएको थियो। टाउकोमा चोट थियो। शर्माको त्यसपछि घटनास्थलमै मृत्यु भएको थियो। माओवादी कार्यकर्ताले घटनापछि घर कब्जा गर्ने, अन्नबाली लुट्ने हल्ला चलाएका थिए। प्रत्यक्ष रूपमा शर्माकी पत्नीसँग उनीहरूको कुनै कुरा भएन। यस अघि स्कूलका शिक्षक र कर्मचारीको पैसा उनीहरूलाई नदिएर हामीलाई (माओवादी) दिनुपछ भन्दै धम्की दिएका थिए। घरमा चन्दा मारन आउदैन थिए। पीडित परिवारका अनुसार माओवादीमा संलग्न नोटबहादुर बनियाँको संलग्नता छ। दशैंको एकादशीको दिन उनी टीका लगाउने निहुँ पारेर पीडितको घरमा गएका थिए।

उक्त घटनाबारे जानकारी राख्ने स्थानीय व्यक्तिका अनुसार मणिलाललाई माओवादीले मारेको भन्ने थाहा भए पनि मार्ने मान्द्ये चिनिएन। ०५९ कस्ति १ गते साँझ सातआठ बजेतिर घटना भएको थियो। मान्द्ये चिच्याएको अवस्था मात्र थाहा भयो। दुई चार जना मान्द्ये भेला भएका थिए। रोएको आवाज सुनेर घटनास्थल पुगदा छातीमा छुरी रोपेको, घाँटीमा काटेको, टाउकोमा काटेको अवस्थामा प्रत्यक्षदर्शीले देखेका थिए। घटनास्थल घरबाट

मणिलाल शर्मालाई नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले घाँटी रेटेर हत्या गरेको स्थान

३० मिटर जति टाढा पर्छ। सरस्वती प्राथमिक विद्यालयको कम्पाउण्डभित्र लगेर शर्माको हत्या गरिएको थियो। घोष्टो परेको अवस्थामा लास थियो। शर्मा भने एक घण्टा टाढा पैदल दूरीमा रहेको बरञ्जा माविसा पठाउने गर्दथे। शर्मालाई ज्यानको खतरा छ भन्ने कुरा एमाले पार्टी कार्यालयलाई केही जानकारी भएको कारण हत्या हुनुभन्दा तीनचार दिन अगाडि पीडित छिमेकीको घरमा गएर सुत्ने गरेका थिए। माओवादीले कारबाही गर्ने हल्लाको डरले घरमा बस्दैनये। पीडितको लास बेनी लगेर पोस्टमार्टम भएको थियो।

न्याय

मणिलाल शर्मा हत्याको विषयमा प्रहरी/प्रशासन कार्यालय कतै पनि उजुरी दिएको छैन। घटनामा स्थानीय सरस्वती प्राथमिक विद्यालयका एक शिक्षकले घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँले हरूले घटनामा संलग्नलाई चिनेका छैनन्। उनको हत्या गराउन पहल गर्ने शिक्षकको नाम भने परिवारलाई थाहा छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ।

अभिलेख

- मणिलाल शर्माको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ३५० मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको कममा जानकारी भएको पीडकको नाम इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

तारा पौडेल

उमेर	: २४ वर्ष
ठेगाना	: बाबियाचौर गाविस-८ रणवाड
पेशा	: कृषि
बाबुको नाम	: हरिलाल पौडेल
आमाको नाम	: नन्दकली पौडेल
राजनीतिक आबद्धता	: माओवादी इलाका स्तरीय कार्यकर्ता
घटना मिति	: ०६२ असार १५ गते
घटनास्थल	: पुलाचौर गाविस-१ गाजने भन्ने गाउँमा माओवादीको पुलाचौर
पारिवारिक विवरण	: बरञ्जा गाविस-४ का जयन्द्र शर्मासँग विवाहित पौडेल घटना हुने बेला माईती घरमा बस्दै

	आएकी मृतक पौडेलकी आमा र छोरा रहेका छन्।
छोराछोरी	: एक छोरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ
अन्तिम संस्कार	: ताराको लास माओवादी कार्यकर्ताले घटनास्थल नजिकै पार्टीको भण्डा ओढाएर गाडेका थिए।

घटना विवरण

बाबियाचौर गाविस-८ घर भएकी माओवादी कार्यकर्ता तारा पौडेलको ०६२ असार १५ गते पुलाचौर गाविस-५ गाजने भन्ने ठाउँमा खड्गदल गण बेनीबाट गएका सुरक्षाकर्मीले गोली प्रहार गरी हत्या गरेको थियो। आफ्ना कार्यकर्ता पौडेललाई सुरक्षाकर्मीले गिरफ्तार गरेपछि गुप्ताङ्गमा राइफलले घोच्दै, स्तन काटेर चरम यातनासहित गोली हानी हत्या गरेको बताएका माओवादी पक्षको भनाइ छ।

अनुपरीक्षणको लागि गएको मानवअधिकारकर्मीको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार तारा कार्यकर्ममा जाने भनेर असार १३ गते घरबाट माओवादीले आयोजना गरेको कार्यकर्ममा जाने गरेकी थिइन्। यसभन्दा अघि पनि उनी कहिलेकाही माओवादीको कार्यकर्ममा जाने गरेकी थिइन्। माओवादीले पुलगान्ची भन्ने ठाउँमा असार १५ गते आयोजना गरेको कार्यकर्ममा नै सुरक्षाकर्मीले घेरा हालेर उनलाई नियन्त्रणमा लिएर गोली प्रहार गरी हत्या गरेको थियो। उनी छोरासहित माइतमा बसेर वैदेशिक रोजगारको लागि विदेश जानलाई आवश्यक प्रक्रिया अपनाउदै थिइन्। सुरक्षाकर्मीको डरले घटनास्थलसम्म आफन्तहरू समेत जान सकेनन्। उनको चार। वर्षीय नाबालक छोरा थियो माइतमा। उनलाई आमाको हत्या भएको ठाउँमा कसैले लाने आँट गरेनन्। तीन दिनपछि सुरक्षाकर्मीले केही आफन्तको रोहबरमा लासको सदगद् गरेको थियो।

घटनाको प्रकृति हेर्दा उनलाई सुरक्षाकर्मीले नियन्त्रणमा लिएर हत्या गरेको प्रत्यक्षदर्शीले बताए। गोली लागेर घाइते भएकी उनले पानी मागेकी थिइन् र स्थानीय बासिन्दाले पानी पनि खान दिएका थिए। तर, घटनाको थप विवरण प्रत्यक्षदर्शी कसैले बताउन चाहेनन्। पीडितको छातीमा दुवैपटि र बीचमा गोली लागेको थियो। पीडित छ महिना अघिदेखि कहिलेकाही माओवादीको कार्यकर्ममा जाने भए पनि उनी माओवादीमा कुन तहमा थिइन् परिवारलाई थाहा थिएन।

न्याय

तारा पौडेल हत्याको विषयमा प्रहरी/प्रशासन कार्यालय कतै पनि उजुरी दिएको छैन। घटनामा संलग्न सैनिक अधिकारी र जवानहरूलाई गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। पीडितले न्याय पाउनु पन्चो, पीडकलाई कानुनी कठघरामा ल्याउनु पन्चो भन्ने पीडित परिवारको माग छ।

टानिपूरण

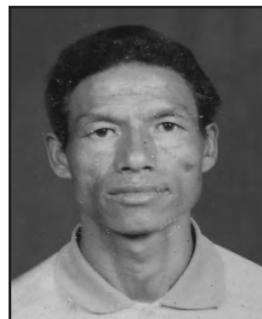
सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारलाई लागेका ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ।

अभिलेख

- तारा पौडेलको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ४७३ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

तुलप्रसाद पुर्जा मगर

उमेर	:	४१ वर्ष
ठेगाना	:	दोवा गाविस-७ सुनारी
पेशा	:	व्यवसाय
बाबुको नाम	:	कमानसिं पुर्जा
आमाको नाम	:	रजमती पुर्जा
राजनीतिक आवद्धता	:	नेकपा एमाले, २०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा गाविस अध्यक्ष र एमाले जिल्ला कमिटीका सल्लाहाकार सदस्य।
घटना मिति	:	२०५९ भदौ २७ गते
घटनास्थल	:	शिख गाविस-९ भीरकाटे स्थित आफ्नै चिया पसलदेखी केही पर बेनी-जोमसोम सडकमा पर्ने दोवा तर्ने झोलुङ्गे पुलको छेउमा।
परिवारिक विवरण	:	श्रीमती (हाल दोस्रो विवाह गरेको)
छोराछोरी	:	दुई छोरी (हाल विवाह भइसकेको) र एक छोरा
राहत	:	पीडित परिवारले ३ लाख रुपियाँ राहतस्वरूप प्राप्त भएको। (सुरुमा पाएको १ लाख रुपियाँ राहत लिएर श्रीमतीले दोस्रो विवाह गरेको)

घटना विवरण

दोवा गाविस-७ सुनारी स्थायी घर भई शिख गाविस-९ भीरकाटेस्थित पुलको मुखमा सानो चिया पसल गरी बसेका तुलप्रसाद पुर्जालाई ०५९ भदौ २७ गते साँझको खाना खाइरहेको अवस्थामा १२-१५ जनाको सङ्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताले 'केही काम छ' भन्दै परिवार र छिमेकीहरूलाई घरभित्र बस्न लगाई अपहरण गरेका थिए। पुर्जाको लास भोलिपल्ट बिहान छिमेकीले बाटोमा मुखमा रुमाल कोची, हात पछाडि फर्काएर बाँधिएको, घाँटी रेटेर फालेको अवस्थामा फेला पारेका थिए।

घटनाको अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीले प्राप्त गरेको जानकारी अनुसार पीडित सामान्य पसल गरी भीरकोटस्थित पुलको मुखमा बसेबास गर्दै आएका थिए। उनी एमालेका कार्यकर्ता थिए। ०५९ भदौ २७ गते साँझ चार/पाँच बजे खाना खाइरहेको अवस्थामा केही

व्यक्ति होटलभित्र पसी पीडितलाई केही काम छ भनी बाहिर लिएर गई पसलको बाहिरबाट चुकुल लगाइदिए। त्यसपछि पीडितको परिवार रातभरि घरभित्र थुनिएको थियो।

स्थानीय इन्द्रप्रसाद पुर्जाले बिहान आएर ढोका खोलिदिए पछि पीडित परिवारलाई घटनाको बारेमा थाहा भएको थियो। बिहान पख घाँटी रेटी, आँखा फुटाली, चक्कुले काटी हत्या गरेको अवस्थामा घर नजिकैको छिमेकीको घर छेउमा बुबालाई पीडितका ९ वर्षीय छोरा र परिवारले देखेका थिए। गोर्खा आर्मी लेखेको खुकुरी घटनास्थलमा फेला परेको थियो।

घटना हुनुभन्दा केही दिन अगाडि तुलबहादुर र माओवादी कार्यकर्ता मीनबहादुर बानियाँबीच सामान्य राजनीतिक वादविवाद भएको थियो। त्यसपछि घटना हुने बिहान तुलबहादुर पसलबाट एक अपरिचित व्यक्तिले व्याट्री किनेको थियो। सोही अपरिचित व्यक्ति साँझमा सबै भन्दा अगाडि पीडितको पसलमा आएको थियो। त्यसपछि नै उनलाई अपहरण गरी पसलमा बाहिरबाट ढोका लगाई परिवारलाई भित्र थुनेका थिए। पीडितलाई किन मारिएको हो भन्ने कुनै जानकारी परिवारले पाएको छैन। पीडित परिवारले प्रहरी प्रशासनमा उजुरी दिएको छैन। शान्ति समितिको कार्यक्रममा माओवादी नेता गोविन्द पौडेललाई पीडितका छोराले ‘मेरो ड्याडीलाई किन मारियो’ भन्दा यो कुरा सत्यनिरूपण तथा मेलमिलाप आयोग बनेपछि थाहा हुन्छ भन्ने बाहेक केही पनि जानकारी परिवारले थाहा पाएको छैन। पीडितकी दुई जना छोरीको विवाह भइसकेको छ भने छोरा ११ कक्षा पढ्दै गरेका छन्। पीडितको सो घटनापछि घर आगलागी भएको, केही खेतिपाती पनि पहिरोले लगेको कारण एक मात्र छोरा विस्थापित भई सदरमुकाममा बसेर स्थानीयको सहयोगमा पढ्दै छन्।

न्याय

तुलबहादुर पुन हत्याको विषयमा प्रहरी/प्रशासन कार्यालय कतै पनि उजुरी दिएको छैन। घटना हुनु भन्दा केही दिन पहिला एक माओवादी कार्यकर्तासँग विवाद भएको परिवारलाई थाहा भए पनि घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारलाई लागेको ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। मृतक तुलप्रसादकी श्रीमतीले दोस्रो विवाह गरेपछि अलपत्र परेका छोरा ठकबहादुर लामो समयसम्म आफन्तको घरमा गोठालो बसे। हाल उनी सदरमुकाम बैनीस्थित एक निजी विद्यालयको सहयोगमा अध्ययनरत छन्।

अभिलेख

- तुलप्रसाद पुर्जाको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ३४९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

शालिकराम घिमिरे

उमेर : ३२ वर्ष
 ठेगाना : पुरन्धारा गाविस-२, पदमपुर, दाढ़
 घटना : हत्या
 घटनास्थल : पुरन्धारा-२ पदमपुर
 घटना मिति : ०५५ साउन १६

घटना विवरण

पुरन्धारा गाविस-२ पदमपुर दाढ़का ३२ वर्षीय शालिकराम घिमिरेलाई ०५५ साल साउन १६ गते १०-१२ जनाको सड्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले उनकै घरबाहिर गोली हानी हत्या गयो।

घटना अनुपरीक्षण टोलीले प्राप्त गरेको जानकारीअनुसार राति द बजेतिर माओवादी कार्यकर्ताको समूह शालिकरामको घरमा पुगेको थियो। एक जना माओवादी कार्यकर्ताले 'शालिकराम जी ढोका खोल्नुस् खुमबहादुरको हतियार आछ' भनेर ढोका ढकढकाएका थिए। शालिकरामकी पत्नीले ढोका खोलेर हेर्दा बाहिर चारैतिर घर घेरा हालेर बसेका माओवादी कार्यकर्ता देखिन्। तीमध्ये ८-१० जना घरभित्र पसे। उनीहरूले शालिकरामलाई बाहिर जाओ भन्दा उनले टोपी र हाफपैन्ट लगाउँछु भन्दा पनि लगाउन दिएनन्। शालिकरामकी पत्नीले माओवादीलाई चन्दा चाहिएको हो भने आफ्ना सबै गहना बेचेर दिन तयार भएको बताइन्। प्रत्युत्तरमा माओवादी कार्यकर्ताले आफूहरू चन्दा होइन, ज्यान लिन आएको बताएका थिए। पहिले आफू र आफ्ना छोरालाई मार अनि पतिलाई मारौला भनेर उनले छेक्ने प्रयास

गरेको अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन् । माओवादी कार्यकर्ताले जबरजस्ती शालिकरामलाई घिसाई बाहिर लगे । उनलाई घरबाहिर लगेर खुकुरी र लाठीले शरीरका विभिन्न भागमा प्रहार गरेपछि गोली हानेर माओवादी कार्यकर्ता भागेका थिए ।

भोलि पल्ट साउन १७ गते विहान प्रहरीले पीडितको लास लिएर गयो । लासको घोराहीस्थित महेन्द्र अस्पतालमा पोस्टमार्टम भएको थियो । घोराहीको शड्खमूल भन्ने खोलामा आफन्तहरूले दाहसंस्कार गरे । प्रहरीले १३ दिनसम्म पीडितको घरमा सुरक्षा दिएको थियो । काजकिरियाको सबै काम सकिएपछि पनि माओवादीहरू घरमा आएर खान पकाएर खुवाउन दबाव दिने गरेको पीडित परिवारजले बतायो । आफूहरूले खानपानको व्यवस्था नगरे पतिको जस्तै ज्यान लिने भनेर माओवादी कार्यकर्ताले उनकी पत्नीलाई धम्की दिने गरेका थिए ।

न्याय

पीडित परिवारले घटनाका बारेमा कतै पनि उजुरी दिन सकेन । इन्सेक र रेडक्रसका मान्देहरू भने घटनाका बारेमा जानकारी लिन पटक पटक आउने गरेका थिए । पीडकहरूलाई मृतकका परिवारले चिनेका छैनन् ।

हानिपूरण

पीडित परिवारले जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाट एकपटक १ लाख रुपियाँ राहत पाएको छ । नेपाल रेडक्रस सोसाइटीले पसल गर्न भनी ६० हजार रुपियाँ पीडित परिवारलाई सहयोग गरेको थियो ।

अभिलेख

- शालिकराम घिमिरेको हत्या सम्बन्धमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक १९९९ को पृष्ठ ३४३ मा विवरण प्रकाशित छ ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ ।

तारानाथ योगी

उमेर	: ४५
ठेगाना	: श्रीगाउँ -९, श्रीगाउँ, दाढ
घटना	: हत्या
घटनास्थल	: श्रीगाउँ -९, श्रीगाउँ
घटना मिति	: ०५ फागुन २०

घटना विवरण

श्रीगाउँ ९ श्रीगाउँ, दाढ़का ४५ वर्षीय तारानाथ योगीलाई माओवादीको एक समूहले ०५८ फागुन २० गते घरबाट बाहिर निकालेर खुकुरी र गोली हानी हत्या गरेको थियो । घटना हुँदा उनी आफ्ना चार भाइसहित बाबुको किरियामा बसेका थिए ।

०५८ फागुन २० गते बेलुका करिब ८ बजे २५-३० जनाको सङ्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताहरूको समूहले पूरै घर घेरा हालेको थियो । किरिया बसेकै ठाउँमा चारपाँच जना माओवादी कार्यकर्ता आएर तारानाथलाई हातपात गर्न थाले । परिवारका सदस्यहरूलाई अर्को कोठामा थुनेर तारानाथको हात बाँधेर घरबाट बाहिर लगे । घरभन्दा केही पर बाटोमा लगेर उनलाई कुटपिट गरे । पछि खुकुरी र बन्दुकले उनलाई प्रहार गरेका थिए । त्यसपछि गोली प्रहार गरेर बाबुको हत्या गरेको मृतकका छोराले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए । तारानाथको हात खुट्टा, छाती र पेटमा गोली लागेको थियो । घटनाका बारेमा कसैलाई जानकारी गराए भने परिवारका सबै सदस्यलाई बमले उडाउने धम्की दिई माओवादी कार्यकर्ताहरू भागेका थिए ।

पीडित योगी श्रीगाउँ स्कूलको व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष थिए । उनी कुनै पनि पार्टीमा संलग्न थिएनन् । घटनापछि पीडित परिवार रातभर लास कुरेर बस्यो । भोलिपल्ट विहान फागुन २१ गते घटनास्थलमा प्रहरी आयो । घरमै डाक्टर बोलाएर लासको पोस्मार्टम गरिएको थियो । आफ्ना बुबालाई के कारणले माओवादीले हत्या गरेको हो भन्ने अहिलेसम्म थाहा नपाएको पीडितका छोराले बताए । घटनापछि माओवादीले कार्यकर्ताले पीडित परिवारलाई बारम्बार धम्क्याउने गर्दै आएका थिए । पीडित परिवार ०५८ फागुन २१ गतेदेखि गाउँबाट विस्थापित भई तुलसीपुरमा बस्दै आइरहेको छ । शान्ति प्रक्रिया पछि पनि आफ्नो घर फर्क्न सकेको छैन ।

न्याय

घटनाका बारेमा पीडित परिवारले ०५८ साल फागुन २१ गते इलाका प्रहरी कार्यालयमा जाहेरी दिएको भए पनि कुनै कारबाही आरम्भ भएन ।

हानिपूरण

पीडित परिवारले जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट २ लाख रुपियाँ, जिल्ला विकासबाट २५ हजार रुपियाँ बाहेक अन्य कुनै पनि सहयोग पाएको छैन ।

अभिलेख

- तारानाथ योगीको हत्याका बारेमा नेपाल मानवअधिकारवर्षपुस्तक २००३ को वर्षपुस्तकको पृष्ठ ३५८ मा विवरण प्रकाशित छ ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ ।

बमबहादुर तिंह ठकुरी

उमेर	: ४७ वर्ष
ठेगाना	: ढोढरी गाविस-४, धनौरा, बर्दिया
पेशा	: सामाजिक कार्यकर्ता
घटना मिति	: २०६० कातिक १३ गते
घटनास्थाल	: ढोढरी गाविस-४ धनौरास्थित नेपाल राष्ट्रिय माविको खेल मैदानमा
पत्नी	: तुलादेवीसिंह ठकुरी
छोराछोरी	: २ छोरा, १ बुहारी र १ छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

बदला थारु

उमेर	: ४० वर्ष
ठेगाना	: ढोढरी गाविस-४ धनौरा, बर्दिया
पेशा	: सामाजिक कार्यकर्ता
राजनीतिक आवद्धता:	कहीं आवद्धता थिएन।
घटना मिति	: २०६० कातिक १३ गते
घटनास्थान	: ढोढरी गाविस-४ धनौरा स्थित नेपाल राष्ट्रिय मावि को खेल मैदानमा

पत्नी	: बेचनी थारू
छोराछोरी	: १ छोरा र बुहारी, १ नाति र १ नातिनी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

ढाढरी गाविस-४ धनौराका समाजसेवी ४७ वर्षीय बमबहादुर सिंह ठकुरीको ०६० कातिक १३ गते माओवादी कार्यकर्ताले स्थानीय विद्यालयको चौरमा हत्या गरेका थिए।

घटना भएको दिन विहानै खाना खाएर घरबाट निस्किएका ठकुरी साँझ घर फर्किएनन्। नेपाल राष्ट्रिय माध्यमिक विद्यालयको चौरमा आफूहरूले हत्या गरेको भनी साँझमा घरमै आएका माओवादी कार्यकर्ताबाट परिवारले जानकारी पाएको थियो। घटना भएको दिन साँझ अचानक नकाब लगाएका दुई जना पुरुषहरूले घरमा आएर सोधे ‘बमबहादुर खै ? कहाँ गएका छन् ?’

‘विहान नेपालगञ्ज गएका हुन्, आएका छैनन्’ बमबहादुरकी पत्नी तुलादेवीले जवाफ दिन नपाउदै नकाब लगाएका एक जना माओवादी कार्यकर्ताले ‘बमबहादुर नेपालगञ्ज गएको छ भनेर ढाँट्छौ ? उनलाई भरखरै नेपाल राष्ट्रिय माध्यमिक विद्यालयमा माओवादीले हत्या गयो भन्दै घटनाको जानकारी गराएका थिए। त्यसपछि ‘तिमीहरू कहीं नजानू घरभित्र गएर बस्न्’ भनेर धम्क्याउदै माओवादी कार्यकर्ताद्वय फर्किएका थिए।

पतिको हत्या भएको जानकारी पाए पनि बमबहादुरकी पत्नी न त घटनास्थल पुरन सकिन्, न घरमै बस्ने उनलाई आँट आयो। तीन जना बालबच्चा र आफूलाई पनि माओवादीले मार्ने हुन् कि भन्ने आशड्काले गर्दा उनी बालबच्चा सहित भारततर्फ पर्ने जड्गलमा गएर रातभर लुकेर बसिन्।

भोलिपल्ट पनि उनी घटनास्थल पुग्ने आँट गर्न सकिनन्। गाउँले पनि अर्को घटना हुनसक्ने भन्दै नजान सल्लाह दिएका थिए। ठकुरीका आफन्त ०६० कातिक १४ गते माओवादीको धम्कीको बेवास्ता गर्दै घटनास्थलमा पुगेका थिए। बमबहादुरलाई एक सय जना जतिको माओवादीको समूहले गाउँबाटै अपहरण गरेर विद्यालयको चौरमा ल्याएर हात खुट्टा डोरीले बाँधेपछि बञ्चरोले प्रहार गरेका थिए। त्यसपछि, हाँसियाले घाँटी रेटेर उनको हत्या गरिएको थियो। घाइते बमबहादुरले ‘मैले कही गल्ती गरेको छैन। मलाई बचाऊ, पानी देऊ’ भनेर अनुनय गर्दा माओवादी कार्यकर्ताहरूले उनको मुखमा लाठी घुसारेको अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थानीय वासिन्दाले जानकारी गराए।

ढाढरी गाविस-४ धनौराका ४६ वर्षीय बदला थारूलाई पनि त्यसै दिन उस्तै प्रकारले यातना दिएर माओवादीले हत्या गरेको थियो। उनलाई ०६० कातिक १३ गते साँझ घरबाटै माओवादी कार्यकर्ताको चार जनाको एक समूहले अपहरण गरेर गाउँ धुमाउदै नेपाल राष्ट्रिय माध्यमिक विद्यालयमा पुच्याएको थियो। उनको हात खुट्टा डोरीले बाँधेर चउरमा लडाएर बञ्चरो प्रहार गरेपछि, हाँसियाले घाँटी रेटेर निर्मम तरिकाले हत्या गरेका थिए।

बदला थारूलाई माओवादीले घरबाटै अपहरण गरेको थियो। परिवारका सदस्यलाई घरमा थुनेर बाहिरबाट चुक्कुल लगाइदिएका थिए। ‘सन्तान सबै मासिदिन्छौं’ भनेर

माओवादीले परिवारका सदस्यलाई धम्की दिएको थियो। थुनिएर बसेका परिवारका सदस्य घरभित्रबाट नजिकै रहेको नेपाल राष्ट्रिय माध्यमिक विद्यालयमा बदला र बमबहादुरलाई लाठीले पिटेको आवाज, पीडाले चिच्याएको उनीहरूको आवाज प्रस्त॑ सुनिरहेका थिए। पछि गाउँलेहरू आएर ढोका खोलेर उनीहरूलाई बाहिर निकालेका थिए। पीडित परिवार दुई महिनासम्म आफ्नो घरमा बस्न नसकेर गाउँमा आफन्त कहाँ बसेको थियो। बमबहादुर र बदलासँगै उनका बुवा ठगा थारू र गाउँका अन्य तीनलाई पनि माओवादीले अपहरण गरेका थिए। बमबहादुर र बदलाको हत्या गरे भने चार जनलाई कुटपिट गरी मुक्त गरेका थिए। स्थलगत अध्ययनको क्रममा घटनाका प्रत्यक्षदर्शीमध्ये ७० वर्षका दुर्जन थारू मात्र जीवित रहेको र अन्य सबैको मृत्यु भइसकेको जानकारी अनुपरीक्षण टोलीले प्राप्त गयो।

बमबहादुर र बदला थारू मिल्ने साथी थिए। दुवै जनाले गाउँका युवाहरूलाई प्रहरी र सेनामा भर्ना गरेको माओवादी विरुद्ध सुराकी गरेको आरोपमा हत्या गरेको माओवादी कायकर्ताले भन्ने गरेका थिए।

माओवादीको डरका कारण बमबहादुरको लास उठाउन गाउँका कसैले साथ दिन सकेनन्। तुलादेवीले गाउँको भाइको सहयोगमा आफैले लास उठाएर सरदमुकाम गुलरियासम्म पुऱ्याइन्। बमबहादुर र बदला थारूको लासको जिल्ला अस्पतालमा पोस्टमार्टम भएको थियो। गुलरिया नपा-११ भादाघाटमा दुवैको अन्तिम संस्कार भएको थियो। तुलादेवीसिहँ ठकुरी एक वर्षसम्म त्रासका कारण आफ्नो घरमा जान र बस्न सकिनन्। गाउँमै एक जना आफन्त कहाँ शरण लिएर बसेकी थिइन्।

न्याय

बमबहादुर र बदलाको हत्याको विषयमा न्यायको लागि कतै पनि मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। उनीहरू कुन ठाउँका हुन भन्नेसम्म उनीहरूले सुनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले बमबहादुरसिहँ ठकुरी र बदला थारूको परिवारलाई राहतस्वरूप ३-३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गरायो। दुवै पीडितपरिवारले उनीहरूका आफन्तलाई हत्या गर्नुपर्ने कारण के थियो अझै थाहा पाउन सकेका छैनन्। उनीहरू घटनाको सत्य थाहा पाउने प्रतीक्षामा छन्। अपराधीलाई कानुन अनुसार सजाय हुन पर्ने उनीहरूको माग छ।

अभिलेख

- बमबहादुर शाही र बदला थारूको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन २००४ को पृष्ठ ४७१ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

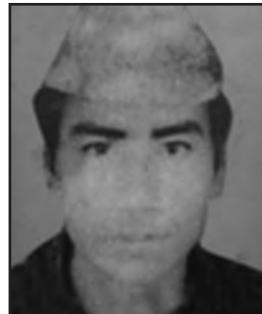
सुरेश चौधरी

उमेर : २२ वर्ष
 ठेगाना : धधवार गाविस-८ बेलभार, वर्दिया
 पेशा : कृषि
 घटना मिति : २०५८ चैत १ गते
 घटनास्थल : धधवार गाविस-८ बेलभार गाउँको
 पश्चिम तर्फ रहेको सिम्हा निमावि को
 खेल मैदानमा
 पारिवारिक विवरण : पत्नी सुकमली थारू, बुवा बमबहादुर
 थारू, आमा कान्ती थारू
 छोरी : एक छोरी
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

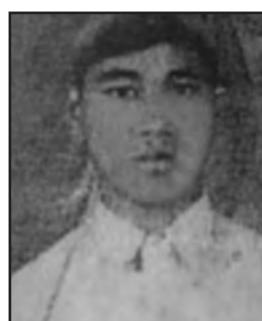
कर्णबहादुर थारू

उमेर : २७ वर्ष
 ठेगाना : धधवार गाविस-८ बेलभार, वर्दिया
 पेशा : कृषि
 घटना मिति : २०५८ चैत १ गते
 घटना स्थल : धधवार गाविस-८ बेलभार गाउँको
 दक्षिणपश्चिम तर्फ
 पारिवारिक विवरण : बुवा जीतलाल थारू, आमा सुण्डरी
 थारू, पत्नी लहानी थारू,
 छोरा : छोरा दुई जना, छोरी एक जना
 अन्य परिवार गरी १६ जना
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

कन्छैया थारू

उमेर : १९ वर्ष
 ठेगाना : धधवार गाविस-८ बेलभार, वर्दिया
 पेशा : अध्ययन (श्री जनसेवा मावि बैदी)
 राजनीतिक आवद्धता : कहीं आवद्धता थिएन
 घटना मिति : २०५८ चैत १ गते

घटनास्थाल	: धधवार गाविस-द बेलभार गाउँको पश्चिम तर्फ गहुँ बारीमा
पारिवारिक विवरण	: बुबा जगतबहादुर थारू, आमा मन्की थारू
पत्नी	: अविवाहित
	: अन्य परिवार गरी १२ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

धधवार गाविस-द बेलभारका २२ वर्षीय सुरेश चौधरी, २७ वर्षीय कर्णबहादुर थारू र १९ वर्षीय कन्हैया थारूको ०५८ साल चैत १ गते बिहीबार दिउँसो १२-१ बजेतिर बाँकेको पूर्वी चिसापानी व्यारेकको कमाण्डमा रहेको संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीले घर घेरा हालेर नियन्त्रणमा लिएपश्चात् गोली प्रहार गरेर तीनै जनाको हत्या गयो।

धधवार गाविस-द बेलभार गाउँलाई त्यस दिन संयुक्त सुरक्षाफौजको टोली पूर्वीतरबाट अन्धाधुन्ध गोली चलाउदै 'यु' आकरमा घेरा हाली गाउँमा प्रवेश गरेको थियो। हतियारधारी सुरक्षाकर्मीका जवानहरू आफ्नो अधिलित पर्ने जो कोहीलाई 'माओवादी होस्' भन्दै कुनै कुरा नगरी कुटपिट गर्दै हिँडिरहेका थिए। सुरक्षाफौजको यस किसिमको गतिविधिबाट भयभित र त्रिसित स्थानीय बासिन्दा गाउँबाट भाग्दै थिए। यसरी आतङ्कक फैलाउदै गाउँमा प्रवेश गरेका सेनाका जवानहरूले त्यहाँ भेटिने जो कोहीलाई कुट्दै नियन्त्रणमा लिएर आफैसँग लगिरहेका थिए। त्यसै क्रममा सेनाले घाँस काट्न गइरहेका सुरेश चौधरीलाई हिँडिरहेको अवस्थामा रोकेर सोधपुछ गरेको थियो। उनीसँगै अरुसँग पनि सोधपुछ गर्दै थिए। सोधपुछको क्रममा शरीर चेकजाँच गर्दा कसैसँग पनि कुनै सामान भेटिएको थिएन। सुरेशको गोजीमा एक टुक्रा सेतो कागज सेनाले फेला परेको थियो। उक्त कागजको आधारमा उनलाई निगरानी गर्दै समातेर लगेको थियो। समातेको केही छिनमा उनलाई काठको मोटो भाटोले हान्दै कुटपिट गर्दै गाउँ नजिकैको श्री सिम्हा निमावितर्फ लगेको थियो। अन्य व्यक्तिकालाई पनि गाउँको पश्चिमतिरको खेत क्षेत्रमा नियन्त्रणमा राखिएको थियो। कुटपिट गर्दै लगेर गाउँको पश्चिममा रहेको स्कुलको उत्तरतिर खल्यानमा ल्याइसकेपछि सैनिक जवानहरूले सुरेशलाई काठको मोटो भाटोले हान्दै कुटपिट गर्दै निर्मम तथा चरम अमानवीय तरिकाले यातना दिए। यातनाका कारण गुञ्जेको उनको चित्कार आसपासका मानिसहरूले सुनिरहेका थिए। यसरी यातना दिएर उनलाई क्लान्त पारेपछि सेनाले पूर्वतर्फ अनुहार फर्काउन लगाएर पछिलितरबाट गोली प्रहार गरी उनको हत्या गरेको थियो।

सुरेशकै गाउँले २७ वर्षीय कर्णबहादुर थारू निम्नवर्गीय किसान थिए। उनी डकर्मीको काम पनि गर्दथे। त्यस दिन उनी गाउँमै सामूहिक काम गर्ने चलनअनुसार आफ्नो बगालका (समूहका) व्यक्तिहरूसँग समूह भित्रको (बेलरान घर) को घरको भित्ता बनाइरहेका थिए। सेनाको कुटपिटबाट आतङ्कित गाउँलहरू भागाभाग गरिरहेका थिए। कर्णबहादुर चौधरी पनि अरुको सिको गर्दै ज्यान जोगाउने भनेर भागेका थिए।

गाउँको उत्तरतर्फ रहेको तीनमोहन चौकदेखि नै सेना अन्धाधुन्ध गोली चलाउदै

गाउँभित्र प्रवेश गरेको थियो। कर्णबहादुरलगायतका व्यक्तिहरू गाउँको दक्षिणपश्चिमतर्फ भागिरहेका बेला उनीसहित जीतबहादुर चौधरी र वसन्त चौधरीलाई सेनाले नियन्त्रणमा लिएर खेतको बीचमा राख्यो। उनीहरूलाई दुवै हात उठाउन लगायो। सेनाले स्वचालित हतियारले कर्णबहादुर थारूलाई गोली प्रहार गन्यो। उनको घटनास्थलमै मृत्यु भयो। सेनाले कर्णबहादुरको हत्या गरिसकेपछि सँगै हात उठाएका जीतबहादुर र वसन्तलाई कूर एवम् अमानवीय तरिकाले बुट्टले कुल्चने र हानेर यातना दिएको थियो। यातना दिइसकेपछि कर्णबहादुरको लास उनीहरूलाई नै बोकाएर स्थानीय श्री सिंह प्राथमिक विद्यालयको खेल मैदानमा पुऱ्याएको थियो। आफ्नै गाउँका तीन जनाको अमानवीय तवरले हत्या गरिएको घटनाको साक्षी बन्न पुगे जीतबहादुर र बसन्त।

सेनाको आतङ्क यथै सीमित रहेन। विद्यालयको परीक्षाको तयारीका लागि विदामा घर बसेर पढिरहेका अपाड्ग १६ वर्षीय कन्हैया चौधरीको पनि सेनाले हत्या गन्यो। उनी जनसेवा मावि वैदीमा कक्षा ९ मा अध्ययनरत थिए। सेनाको कुटपिटबाट आतङ्कित गाउँका मानिसहरू भान थालेको देखेपछि कन्हैयालाल चौधरी पनि पढिरहेको किताब त्यसै छोडेर भागेका थिए। स्थानीय विद्यालयको खेल मैदानको बाटो भएर भागिरहेको बेला सेनाले उनको खुट्टामा दुई गोली हानेको थियो। उनको खुट्टाबाट रगत बगिरहेको थियो। भान नसकेर उनी भईंमा बसिरहेका थिए। अपाड्ग तथा घाइते बालकप्रति सेनालाई कुनै दया लागेन। घाइते अवस्थामा सेनाले उनलाई कब्जामा लिएर पुनः अर्को गोली प्रहार गरी निर्मतापूर्वक हत्या गन्यो। हत्या गरिसकेपछि सोही ठाउँमा नजिकै इँटा बनाउने काम खेल मैदानमा यस अघि हत्या गरिसकेका सुरेश र कर्णबहादुरकै लास भएको ठाउँमा पुऱ्याए।

तीनै जनाको लास गाउँलेहरूलाई बोक्न लगाएर श्री सिम्हा निमाविको खेल मैदानमा पुऱ्याई गाडीमा राख्न लगाएर सुरक्षाफौजले लास गाडीमा हालेर आफैसँग लगेको थियो।

संयुक्त सुरक्षाफौजले हत्या गरेका सुरेश चौधरी, कर्णबहादुर थारू र कन्हैयालाल थारूको लास पीडित परिवारले पाउन सकेनन्। उनीहरूले आफ्नो मान्देको रीत, धर्म, संस्कार अनुसार सद्गत, दाहसंस्कारसमेत गर्न पाएनन्।

न्याय

सुरेशकुमार चौधरी, कर्णबहादुर थारू, कन्हैयालाल थारूको हत्याको विषयमा कहाँ कतै मुद्दा दायर भएको छैन। पीडितहरूको लास सुरक्षाफौजले आफूसँग लिएर गएको थियो। लास कहाँ लगेर के गरियो पीडित परिवारले थाहा पाएका छैनन्। घटनामा पूर्वी चिसापानी (बाँके जिल्ला) व्यारेकको कमाण्डमा रहेको संयुक्त सुरक्षाफौजको टोली संलग्न भएको स्थानीय बासिन्दाले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

हानिपूरण

सुरेश चौधरी, कर्णबहादुर थारू, कन्हैया थारूको परिवारले सरकारले राहतस्वरूप

दिएको ३ लाख रुपियाँ बुझेका छन्। तीन ओटै पीडित परिवारले घरव्यवहार चलाउँदा लागेको ऋण तिरनतारन गर्नुको साथै केही जग्गा खरिद गरेका छन्। सेनाले माओवादीको कुनै पनि गतिविधि नलागेका निर्दोष सुरेशकुमार चौधरी, कर्णबहादुर थारू र कन्हैयालाल थारूको हत्या के कारणले गरेका हुन्, उनीहरूका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- सुरेशकुमार चौधरी, कर्णबहादुर थारू, कन्हैयालाल थारूको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ४०४ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

हुमादेवी सुनार

उमेर	: २५ वर्ष
ठेगाना	: पाताभार गाविस-९ शान्तिबजार, बरिदिया
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: स्वतन्त्र
घटना मिति	: ०५९ पुस १४ गते
घटनास्थान	: पाताभार गाविस-९ शान्तिबजार स्थित आफ्नै घरमा
पति	: वीरबहादुर सुनार
छोराछोरी	: दुई छोरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पाताभार गाविस-९ शान्तिबजारकी २१ वर्षीय हुमादेवी सुनारलाई २०५९ पुस १४ गते सेनाको लागि सुराकी गरी चार जना माओवादी कार्यकर्ताको हत्या गराएको आरोपमा माओवादी कार्यकर्ताले हत्या गरेका थिए।

सामान्य परिवारकी एकल महिला हिमा सुनार र उनकी छिमेकी एक महिलाबीच जग्गाको माटोको विषयमा विवाद भई कुटपिट भएको घटना नै उनको हत्याको कारण बनेको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। झगडा भएपछि ती महिलाले हुमालाई मार्नुपर्छ भनेर योजना बनाएर माओवादी समर्थक आफ्ना पतिमार्फत माओवादी कार्यकर्ता लगाएर हत्या गरेको आरोप पनि हुमादेवीको परिवारले लगाउदै आएको छ।

हुमादेवीको छिमेकी महिलासँगको झगडा भएको केही दिन पछि गाउँमा तत्कालीन

सेनाको टोलीले गोला गाविस-४ मा स्थानीय नरेविक्रम विक र हुक्म चलाउनेको घरमा बसेका चार जना माओवादी कार्यकर्तालाई घर घेरा हालेर हत्या गरेको थियो। ती माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई स्थानीय बासिन्दाले ‘असुरक्षा हुनसक्छ यहाँबाट गैहाल्नूस्’ भन्दा पनि उनीहरूले मानेका थिएनन्।

माओवादीका स्थानीय कार्यकर्ताले ०५९ पुस १४ गते राति साना बालबच्चासँगै सुतिरहेको अवस्थामा हुमालाई चुल्ठोमा समातेर जबरजस्ती आँगनमा निकालेर कुटपिट गरे। माओवादीले उनको कपाल तान्दा उखेलिएर हातको मुठीभरि आएको प्रत्यक्षदर्शीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। माओवादीहरूले खुट्टाको पिँडौला, तिद्वा र छातीमा भाला रोच्दै निकाल्दै गरिरहेका थिए। शरीरका विभिन्न भागबाट बगिरहेको रगतले घटनास्थलमा रगतको अहाल नै बनेको थियो। ‘मलाई अस्पताल लिएर जाऊ, म बाँच्छु’ भनेर बिलौना गरिरहेकी हुमालाई बचाउन केही अगाडि बढेनन्। सबैलाई आफ्नो ज्यान प्यारो भएको थियो। आफ्नै रगतको अहालमा सात घण्टासम्म भिजेर पलिटएकै अवस्थामा उनको प्राण गएको थियो।

हुमाको लास घटना भएको सात दिनपछि मात्रै सदगत् भयो। घटना भएको तीन दिनसम्म लास घटनास्थलमा रहेको थियो। माओवादीसँग डराएर गाउँलेहरू लासको नजिक नै जान सकेनन्। उनका पतिर्फका नजिकका आफन्त कोही थिएनन्। गोला गाविस-४ मा वस्दै आएका हुमाका बाबु भीमलाल विकले लासको पोस्टमार्टम गर्नेदिखि सदगतसम्मको जिम्मेवारी पूरा गरेका थिए। पाताभारको प्रहरीले मानपुरटपरा प्रहरी चौकीमा लास ल्याइदिएको थियो। मानपुरटपराको प्रहरीले लास गुलरिया पुन्याएपछि त्यर्हीको जिल्ला अस्पतालमा पोस्टमार्टम भएको थियो। हुमादेवीको हत्या भएको समयमा ६ वर्षका जीवन सुनार र ढेढ वर्षका रहेका विपन सुनारलाई साथमा लिएर सदरमुकाम गुलरियामा विस्थापित भएका भीमलाल अफै विस्थापित जीवन बाँचिरहेका छन्।

हुमादेवी एकल महिला थिइन्। उनका पति वीरबहादुर सुनारको २६ वर्षको उमेरमा २०५७ सालमा कालगतिले मृत्यु भएको थियो। पतिको मृत्युपछि काखको ढेढ वर्षको कान्छो छोरा र जेठा छोरालाई दुःखसुख गरेर आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गर्दै आएकी थिइन्। घटनाको माओवादीले आधिकारिक रूपमा कुनै तरिकाले पनि जिम्मेवारी लिएनन्। अहिलेसम्म थाहा छैन बाहेक केही भन्ने गरेका छैनन्। माओवादीका जिम्मेवार नेताहरू अहिले पनि घटनाको विषयमा केही थाहा नभएको बताउदै आएका छन्।

न्याय

हुमादेवीको हत्याको विषयमा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा निवेदन दिनु बाहेक उजुरी नदिएको पीडितपक्षको भनाइ छ। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छन्। उनीहरू स्थानीय गाउँकै भएको कुरा पीडित परिवारले बताउने गरेका छन्। सरकारले आफूहरूको सुरक्षाको जिम्मा लिने भए पीडितपक्षले निवेदन दिन सक्ने मनस्थितिमा पीडित परिवार रहेको छ। पीडित परिवारले सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग बन्ने कुरा सुनेका छन्। सत्य थाहा पाउनुपर्ने र घटनामा संलग्न व्यक्ति वा समूहलाई आजीवन

कारावासको सजाय दिनुपर्ने उनीहरूको भनाइ छ। आममाफी कुनै पनि शर्तमा दिन नसकिने पीडितका आफन्तले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए ।

हानिपूरण

सरकारले राहत स्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिर्न, खान लाउन, दुई छोरालाई पढाउनमा नै सकिएको छ।

अभिलेख

- हुमादेवीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००२ को पृष्ठ ४०८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

राधुलाल चौधरी

उमेर	: १९ वर्ष
ठेगाना	: मनाउ गाविस-९ नौरडगा, बर्दिया
पेशा	: कृषि/मजदुरी
राजनीतिक आबद्धता	: कहीं थिएन
घटना मिति	: २०५८ चैत २९ गते
घटनास्थान	: मनाउ गाविस-९ नौरडगा
पारिवारिक विवरण	: पदम थारू बुवा, सोनचिरिया थारू आमा
पत्नी	: अनीता थारू
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

सोनुराम थारू

उमेर	: १३ वर्ष
ठेगाना	: मनाउ गाविस-९ नौरडगा, बर्दिया
पेशा	: अध्ययन
घटना मिति	: ०५८ चैत २९ गते
घटनास्थल	: मनाउ गाविस-९ नौरडगा

पारिवारिक विवरण : बुबा छेदु थारू, आमा कुकन्या थारू
 : अन्य परिवार पाँच
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

कमला चौधरी

उमेर : १८ वर्ष
 ठेगाना : मनाउ गाविस-९ नौरडगा, बर्दिया
 घटना मिति : ०५८ चैत २९ गते
 घटनास्थल : मनाउ गाविस-९ नौरडगा
 पारिवारिक विवरण : बाबु तुल्सीराम थारू, आमा फगन्या थारू
 अन्य परिवार आठ जना
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

घनीराम थारू

उमेर : १५ वर्ष
 ठेगाना : मनाउ गाविस-९ नौरडगा, बर्दिया
 पेशा : अध्ययन
 घटना मिति : ०५८ चैत २९ गते
 घटनास्थल : मनाउ गाविस-९ नौरडगा
 पारिवारिक विवरण : बुबा छेदु थारू, आमा कुकन्या थारू
 अन्य परिवार चार जना
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

लौटी थारू

उमेर : १८ वर्ष
 ठेगाना : मनाउ गाविस-९ नौरडगा, बर्दिया
 राजनीतिक आबद्धता : कतै थिएन
 घटना मिति : ०५८ चैत २९ गते
 घटनास्थान : मनाउ गाविस-९ नौरडगा
 पारिवारिक विवरण : बुबा जगगु थारू, आमा दुलारी थारू
 परिवारका अन्य सदस्य १२ जना
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

मोहन थारु

उमेर	: १८ वर्ष
ठेगाना	: मनाउ गाविस-९, नौरडगा, बर्दिया
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: थिएन
घटना मिति	: ०५८ चैत २९ गते
घटनास्थान	: मनाउ गाविस-९, नौरडगा
परिवारिक विवरण	: बुवा महंगु थारु, आमा प्रमेश्वरी थारु
पत्नी	: प्रमकुमारी थारु
छोरा	: एक छोरा
	: अन्य परिवार तीन जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

विल्लु थारु

उमेर	: १६ वर्ष
ठेगाना	: मनाउ गाविस-९, नौरडगा, बर्दिया
पेशा	: अध्ययन
राजनीतिक आबद्धता	: कृषि
घटना मिति	: २०५८ चैत २९ गते
घटनास्थान	: मनाउ गाविस-९, नौरडगा
परिवारिक विवरण	: बुवा गरिवा थारु आमा विचन्या थारु
पत्नी	: अविवाहित
	: अन्य परिवार ८ जना
राहत	: तीनलाख

प्रेमबहादुर थारु

उमेर	: २३ वर्ष
ठेगाना	: मनाउ गाविस-९, नौरडगा, बर्दिया
पेशा	: कृषि/मजदुरी
राजनीतिक आबद्धता	: थिएन

घटना मिति	: २०५८ चैत २९, गते
घटनास्थान	: मनाउ गाविस-९ नौरडगा
पारिवारिक विवरण	: बुवा विरवल थारू, आमा ठगानी थारू
पत्नी	: भगवती थारू
छोरा	: एक छोरा
	अन्य परिवार २ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

मनाउ गाविस-९ नौरडगाका १९ वर्षीय राधुलाल चौधरी, १३ वर्षीय सोनुराम थारू, १८ वर्षीया कमला चौधरी, १८ वर्षीया लौटी थारू, १८ वर्षीय मोहन थारू, १६ वर्षीय चिल्लु थारू र २३ वर्षीय प्रेमबहादुर थारूलाई मनाउ गाविस-८ नौरडगा गाउँबाट सशस्त्र प्रहरी र सैनिक पोशाकमा आएमा सुरक्षाकर्मीहरूले २०५८ चैत २९ गते राति १२ बजे नियन्त्रणमा लिएर गएकोमा उनीहरू घर फर्किएर आएनन्। उनीहरू भरे बाँचेको यकिन गर्नसक्ने अवस्थामा परिवार छैनन्। चैत २९ गते राति “दुश्मन आउने बाटोमा पर्ने काठियाघाट स्थित ड्रम पुल भत्काएर फाल्न जाऊँ, कमरेड” भनेर सुरक्षाकर्मीले उनीहरूलाई भुक्याएर गिरफ्तार गरेको थियो।

यस घटनाको सम्बन्धमा मनाउ गाविस भित्रको असारेगौडीको नर्सरीका सर्च गर्दा भएको भिडन्त परी मारिएको भनी तत्कालीन सरकारद्वारा गठित वामनप्रसाद न्यौपानेको एक सदस्यीय वेपत्ता छानविन समितिको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ। घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई स्थानीय बासिन्दाले ०५८ चैत २९ गते सो क्षेत्र गाउँमा कुनै किसिमको दोहोरो भिडन्त नभएको जानकारी गराए।

सरकारले ०५८ सालमा कर्णाली स्वीप अभियान नामक अपरेशन सञ्चालन गरेको थियो। घटनाका पीडित आठै जना ०५८ चैत २९ गते राति १२ बजे आ-आफैने घरमा सुतिरहेको अवस्थामा उठाएर गिरफ्तार गरी सुरक्षाकर्मीले लगेको थियो। सबैका घरमा जबरजस्ती ढोका खोल्न लगाएर सैनिकहरू प्रवेश गरेका थिए। त्यस दिनलाई सम्झदै राधुलाल थारूका बुवा पदम थारूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए - “ढोका खोल” भन्ने आवाज सुनेपछि मैले “को हो ? भने उनीहरूले ‘म हो’ भने। मैले ढोका खोलिदिएँ। आर्मी, सशस्त्र र जनपथ प्रहरीको पोशाक लगाएका मुखमा सेतो पट्टी बाँधेका करिब एक सय जनाको सङ्ख्यामा आएका सुरक्षाकर्मी घरबाहिर उभिएका थिए। उनीहरू कोठियाघाटको पुल तोडन जानु छ, जाऊँ भनी छोरा सुतेको कोठातिर गए। तिम्रो छोरालाई २/४ दिनमा छोडिदिन्छौं। “मार्दैनौँ काका” भनी छोरालाई विना पुर्जी गिरफ्तार गरे। अन्य सात जनालाई पनि घरमा घरमा सुतिरहेकै अवस्थामा जबरजस्ती उठाएर सुरक्षाकर्मीले गिरफ्तार गरी लगेको थियो।”

भोलिपल्ट ०५८ चैत ३० गते विहान ९ बजे सुरक्षाकर्मीले राजापुर गाविसतिर लैजाँदै गर्दा मनाउका सीताराम घिमिरे र सविन चौधरी राजापुरबाट फकिँदै गर्दा राजापुर नजिकैको बुढी खोलानिर गिरफ्तार भएका आठै जनालाई दुई दुई जनाको एक-एक वटा

हात बँधेको अवस्थामा देखेका थिए। ०५८ चैत ३० गते विहान १० बजे तिर ठीकापुरस्थित सशस्त्रको क्याम्पमा तत्कालीन एमाले पार्टीका सचिव श्याम ढकालले फोन गर्दा ती मानिसहरू सुरक्षाकर्मीहरूको कब्जामा रहेको सशस्त्र बेस क्याम्पमा प्रमुखले बताएको जानकारी परिवारजनलाई प्राप्त भएको थियो।

स्थानीय मानवअधिकारकर्मी मदन रिमालका अनुसार सुरक्षाकर्मीले सोही दिन खैरिचन्दनपुर गाविसबाट चार जना र गोला गाविसबाट तीन जनालाई गिरफ्तार गरेको थियो। ती सबैलाई राजापुरस्थित बेस क्याम्पमा लगाएको थियो। रेडियो नेपालको समाचारमा गिरफ्तार गरिएका १५ जनाको मृत्यु सुरक्षाकर्मीको दोहोरो भिडन्तमा राजापुर गाविसको टेडिया जड्गलमा चैत ३० गते भएको उल्लेख थियो।

पीडित परिवारले पनि स्थानीय बासिन्दाले घटनाको भोलिपलट राजापुर बेस क्याम्पबाट कोदालो, बेल्चा लिएर राजापुरकै टेडिया जड्गलतिर सुरक्षाकर्मी गएको देखेको र गोली चलेको आवाज पनि सुनेकोले त्यहीं हत्या गरेको हुनसक्ने आशङ्का गर्दै आएका छन्। यसरी मनाउबाट आठ जना, खैरिचन्दनपुर बाट चार जना र गोलाबाट तीन जना गरी १५ जना एउटै मितिमा गिरफ्तार गरिएको र राजापुर बेस क्याम्पमा राखिएकोले उनीहरूको हत्या टेडिया जड्गलमा भएको हुनसक्ने घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थानीयले बासिन्दाले बताए।

घटनाको सम्बन्धमा आईसीआरसीका सह-संयोजक जँ पल क्वोहोवोद्वारा हस्ताक्षरित सेनाको मानवअधिकार शाखाबाट प्राप्त समाचार भनेर मनाउ गाविसको नर्सरी इलाकामा सर्च गर्दा सेनासँग दोहोरो भिडन्तमा मारिएको भन्ने खालको पत्र सबैको घरघरमा दिइएको छ। सेनासँग दोहोरो भिडन्तमा मारिएको भन्ने खालको पत्र पीडित परिवारले भ्रामक भन्दै असन्तुष्टि व्यक्त गरेका छन्।

सुरक्षाकर्मीले आफ्नै अगाडिबाट २/३ दिनमा फकाई दिन्छौं भनेर भनेर लगाएका निहत्था मानिस कसरी दोहोरो भिडन्तमा मारिन सक्छन्? उनीहरूको प्रतिप्रश्न छ। पीडित परिवार आफ्ना मानिस फर्केर आउछन् कि भन्ने आस गरिरहेका छन्। निम्न आर्थिक अवस्था भएका कमैया चौधरी पीडित परिवारहरू मजदुरी, बटैया गरी जीविकोपार्जन गरिरहेका छन्।

न्याय

राधुलाल थारू, कमला थारू, मोहन थारू, सोनिराम थारू, धनिराम थारू, लौटी थारू, चिल्लु थारू, प्रेमप्रकाश थारूको गैरकानुनी गिरफ्तारीको घटनाको विषयमा २०५९ सालमा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको मुद्दा सर्वोच्च अदालतमा दर्ता भएको थियो। उक्त निवेदन उपर ०६० सालमा सुरक्षा निकायले गिरफ्तार नै नगरेको भनी जवाफ दिएपछि सर्वोच्च अदालतले रिट खारेज गरेको थियो। घटनामा संलग्न सुरक्षाकर्मीहरू कहाँबाट आएका भन्ने थाहा पाउन सकेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप प्रतिपरिवार ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। आफ्ना

परिवारका सदस्यको खोजी गर्दा र घरव्यवहारको क्रममा लागेका ऋण तिरन्तारन गर्नुको साथै पीडित परिवारले केही जग्गा किनेका छन्। कुनै पनि राजनीतिक गतिविधिमा नलागेका, आफ्नै दैनिक काममा बाहेक अरु वास्ता नभएका ती आठ जनालाई किन, के कारण ले विना पुर्जी गिरफ्तार गरी लगेर कहाँ हत्या गरे वा बेपत्ता बनाए, उनीहरूका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- राधुलाल थारू, कमला थारू, मोहन थारू, सोनीराम थारू, धनिराम थारू, लौटी थारू, चिलु थारू, प्रेमप्रकाश थारूको घटनाको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ ४७७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- तत्कालीन अवस्था यस घटनाको विषयमा विभिन्न सञ्चारमाध्यमले समाचार प्रकाशन गरेका थिए।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेक्मा सुरक्षित छ।

ठाकुरप्रसाद चौधरी

उमेर	: ३१ वर्ष
ठेगना	: पाताभार गाविस-१ बगहीपुर, बर्दिया
पेशा	: जागिर
राजनीतिक आबद्धता	: थिएन
घटना मिति	: ०५९ फागुन १ गते
घटनास्थान	: पाताभार गाविस-१ बगहीपुर स्थित आफ्नै घरको छत माथि
पत्नी	: महदैया थारू
छोराछोरी	: १ छोरा र १ बुहारी, २ छोरी
राहत	: ७ लाख ५० हजार

घटना विवरण

पाताभार गाविस-१ बगहीपुरका ठाकुरप्रसाद थारू आफ्नो बुवा मगरू थारूको मृत्यु भएपछि कार्यरत समशेर गण व्यारेक काठमाडौँबाट बिदा लिई घरमै किरिया बसेको अवस्थामा ०५९ फागुन १ गते माओवादीको सशस्त्र समूहले कब्जामा लिएर घरको छतमा पुच्याई पेस्तोलले घाँटीमा गोली प्रहार गरी उनको हत्या गरेको थियो।

माओवादी कार्यकर्ता ०५९ फागुन १ गते उनीहरूको 'जनयुद्ध दिवस' मनाउदै थिए

। गाउँमा खुसियाली मनाउने हल्ला चलेको थियो। ठाकुरप्रसादको हत्या गर्ने योजना छ भन्ने कसैलाई थाहा हुन सकेन। साँझको समयमा दुई जना अपरचित व्यक्ति ठाकुरको घरमा गएर पिउनलाई पानी मागे। उनीहरूले यस घरको साहिला (ठाकुरप्रसाद थारू) कहाँ छन् भनेर सोधे। ठाकुरकी जेठी छोरीले घरै छन्, भोलि जाई छन्' भनिन्। एकै छिनपछि उनीहरू कम्ब्याट ड्रेसमा आए। करिव ५०-६० जनाको माओवादी समूहले घर घेयो। घरको इयाल ढोका थुनेर ठाकुरप्रसाद चौधरीलाई कब्जामा लिएर घरको छतमा पुच्याए। ठाकुरप्रसादकी पत्नी महदैया र छोराछोरी पनि सँगै थिए। माओवादीले एकै छिन् कुरा गर्नु छ भनेपछि ठाकुरप्रसादले पत्नीसहित परिवारका अन्य सदस्यलाई तल जाऊ भनी पठाएको अनुपरीक्षण टोलीलाई परिवारले बताए।

एक जना माओवादी कार्यकर्ता ठाकुरप्रसादसँग कुरा गर्दै थिए। त्यही छेउमा रहेको अर्को व्यक्तिले पेस्तोलले मुटुमा लाग्ने गरी गोली प्रहार गरे। खाटमा बसेका ठाकुर त्यहीं ढले। आफ्नो परम्परा अनुसार बाबुको किरियामा बसेका निशस्त्र अवस्थाका ठाकुरप्रसादको हत्या गरेर 'माओवादी जिन्दावाद' भन्ने नारा लगाउदै माओवादी कार्यकर्ताहरू भागेका थिए। घटनापछि माओवादीहरूले गाउँमा भोज खाएको पनि पीडित परिवारले सुनेका थिए।

घटनाको बारेमा ठाकुरद्वारामा रहेको तत्कालीन शाही सेनाको व्यारेकबाट सैनिक टोली आएपछि राजापुर बजारमा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा लासको पोस्टमार्टम भयो। गर्मी महिना भएकोले लास कुहिएर गन्ध आउने भइसकेको थियो। कर्णली नदीको बगरमा परिवारले लास पुरेर फर्किए। घरमा पुनः कुशको मूर्ति बनाएर, त्यसैलाई लास मानेर थारू परम्पराअनुसार अन्तिम संस्कार कर्णली नदीमा गरिएको थियो।

न्याय

ठाकुरप्रसाद थारूको हत्याको विषयमा कहीं पनि मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्। उनीहरू पहाडितरका हुन् भन्नेसम्म उनीहरूले सुनेका थिए। ठाकुरप्रसादको हत्या गराउनमा भने स्थानीय माओवादी कार्यकर्ताहरूको हात रहेको पीडित परिवारले बताउदै आएका छन्। घटनाको सत्य थाहा पाउन र दोषीलाई कानुन अनुसार कारबाही हुन पर्ने पीडित परिवारको माग रहेको छ।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप ७ लाख ५० हजार रुपियाँ पीडित परिवारलाई उपलब्ध गराएको छ।

अमिलेख

- ठाकुरप्रसाद चौधरीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ४०६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

राजेन्द्रप्रसाद श्रीवास्तव

उमेर	: ४९ वर्ष
ठेगाना	: गुलरिया नपा-११ लक्ष्मणपुर,
	बर्दिया
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी, बर्दियाका अध्यक्ष
घटना मिति	: २०६१ साउन १८ गते
घटनास्थल	: गुलरिया नपा-१२, रत्नापुर
पत्नी	: कुमुददेवी श्रीवास्तव
छोराछोरी	: ३ छोरा र २ छोरी
	अन्य परिवार ६ जना
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

गुलरिया नपा-११ लक्ष्मणपुरका ४९ वर्षीय राजेन्द्रप्रसाद श्रीवास्तवको ०६१ साउन १८ गते गुलरिया नपा-१२ टेपरीमा विभत्स तवरले माओवादीले हत्या गयो। आफन्त सहजराम यादवको छोराको अन्तिम संस्कारमा मलामी गएका यादवलाई माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले अपहरण गरी धारिलो हतियारले पालै पालो शरीरका विभिन्न अड्गा काट्दै बलिरहको चितामा हाल्दै हत्या गरेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई प्रत्यक्षदर्शीले बताएअनुसार साँझ चार बजे सहजरामको छोराको लास चितामा राखेर संस्कारअनुसार आगो लगाउन लागिएको थियो। त्यही बेला १०-१२ जनाको एक समूहले राजेन्द्रलाई ‘एकै छिन् काम छ’ भन्दै सरजु नदी नजिकैको मकैबारीमा पुऱ्याए। संस्कार अनुसार चितामा आगो लगाएपछि त्यतिकै छाडेर मलामी घरतिर फर्क्ने चलन भएकोले यादव परिवारका आफन्त र गाउँलेहरू फर्किएका थिए।

माओवादी कार्यकर्ताले खुकुरी र तरबारले सबै भन्दा पहिले राजेन्द्रको खुट्टा काटेर बलिरहेको चितामा हाले, त्यसपछि क्रमशः शरीरका माथिल्ला अड्ग काट्दै आगोमा हाल्दै गरे। अन्तिममा टाउको काटेर बलिरहेको चितामा हालेर जलाएका थिए। राजेन्द्रले ‘मैले केही गल्ती गरेको छैन। मेरो सम्पति सबै लैजाऊ। मलाई यसरी नमार’ भन्दै राजेन्द्रले

याचना गरेकोले माओवादीको विचार बदल्न सकेन। राजेन्द्रसँगै मलामी गएका एकजनाले घटना देखेका थिए। उनले नै घटना सार्वजनिक गरेका थिए। उनी राजेन्द्रको घरमा आउनेजाने गर्थे। घटना भएको दिन संयोगले घरमा आएका थिए र राजेन्द्रसँगै मलामी गएका थिए।

राजेन्द्र श्रीवास्तव मथुराहरद्वारा गाविस गुलरिया नपामा गाभिनु अगाडि २०३२ सालदेखि गाविस अध्यक्ष भएका थिए। पूर्व राजा ज्ञानेन्द्रको शासनकालमा उनी गुलरिया नपाको मेयर पनि भएका थिए। त्यतिखेर सशस्त्र द्वन्द्व चर्किएको अवस्था थियो। माओवादीको धम्कीकै कारणले उनले मेयर पदबाट राजीनामा गरेका थिए। लास हेर्न तथा आफ्नो रीत, धर्म, संस्कारअनुसार सद्गत र काजकिरिया गर्न राजेन्द्रका परिवारले पाएनन्। घटनापछि पीडित परिवारलाई माओवादी कार्यकर्ताले केही बोले अथवा प्रहरीमा मुद्दा दर्ता गराए भौतिक कारबाही गर्न सक्ने धम्की दिने गरेको परिवारका सदस्यले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

प्रहरीले प्रहरीको घटना अनुसन्धान प्रतिवेदनको आधारमा श्रीवास्तवको हत्या आरोपमा चितवन जिल्ला शिवनगर-७ हाल भरतपुर नप-६ निवासी प्रचण्ड भन्ने ५० वर्षीय पुष्पकमल दाहाल, गोरखा जिल्ला सोप्लाङ्ग-४ निवासी डा. बाबुराम भट्राई, मनाड जिल्ला धारापानी-६ निवासी देव गुरुड, सिन्धुपाल्चोक कुभिन्दे-७ निवासी अर्नी सापकोटा, बर्दिया जिल्ला मगरागाडी निवासी जिल्ला जनसरकार प्रमुख विष्णु थारु(प्रभात), महम्मदपुर-८ का ४० वर्षीय महाजु थारु, गुलरिया नपा-४ हसनापुर कट्टीका ३५ वर्षीय नन्कौ गोडिया, गुलरिया नपा-१४ का ४० वर्षीय मन्साराम अली नाउ, गुलरिया नपा १४ निवासी ३० वर्षीय बाबुलाल पण्डित, गुलरिया नपा-१४ का २३ वर्षीय नन्कु भन्ने नरेन्द्र बर्मा, गुलरिया नपा-१४ का २३ वर्षीय ओमप्रकाश लोध, गुलरिया नपा १४ निवासी २१ वर्षीय अड्गत पण्डित र गुलरिया नपा-१४ का ३७ वर्षीय किन्कु गोडियाविरुद्ध ०६१ साउन २४ गते जिल्ला प्रहरी कार्यालय बर्दियामा हत्याको किटानी जाहेरी दर्ता गरायो। प्रहरीले घटनाको अनुसन्धान प्रतिवेदन ०६१ असोज १३ गते जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयमा दर्ता गराएको थियो। पक्राउ परेका आरोपित नन्कु भन्ने नरेन्द्र बर्मा, ओमप्रकाश लोधलाई पुनरोवदन अदालत नेपालगञ्जको ०६१ असोज २० गते केन्द्रीय कार्यालय नेपालगञ्जमा पुर्पक्षका लागि थुनामा पठायो।

अन्य फरार अभियुक्तमध्ये मन्साअली नाउ र बाबुलाल पण्डितलाई प्रहरीले ०६१ फागुन २ गते पक्राउ गच्यो। यसै गरी अर्का फरार अभियुक्त अड्गत पण्डितलाई बर्दिया प्रहरीले ०६१ फागुन १३ गते पक्राउ गरेको थियो।

घटनामा गुलरिया नपा-३ का नन्कौ यादव, गुलरिया नपा-१२ का बाबुलाल पण्डित, मासुमली नाउ, घेराउ यादवसहित १०-१२ जनाको समूह संलग्न रहेको थियो। उनीहरू माओवादी कार्यकर्ता थिए। घटनामा संलग्नमध्ये बाबुलाल पण्डितको नेपालगञ्ज कारागारमा मृत्यु भएको थियो। घेराउ यादवलाई २०६१ भदौ ३० गते र नन्कौ गोडियालाई २०६३ जेठ १६ गते माओवादी विरुद्ध गठन गरिएको प्रतिकार समितिले हत्या गरेको थियो।

पीडित परिवारले आफैले न्यायको लागि करै निवेदन दिएको छैन। प्रहरीले घटनाको

अनुसन्धान आफैले गरेको थियो। प्रहरीले घटनाको बारेका पीडित परिवारसँग सोधपुछ गरेको थियो। घटनामा संलग्न १० जना व्यक्तिहरूलाई गिरफ्तार गरी कारागार पठाएको थियो। एनेकपा माओवादी नेतृत्वको सरकारले २०६५ चैत महिनामा उनीहरूको मुद्दा फिर्ता लिएपछि उनीहरू रिहा भए।

न्याय

राजेन्द्रप्रसाद श्रीवास्तवको हत्याको विषयमा पीडित परिवारले कतै मुद्दा दायर गरेको छैन। माओवादीले लास काटेर आगोमा जलाएकोले पोस्टमार्टम पनि हुन सकेन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छन्। उनीहरू स्थानीय बासिन्दा हुन्।

हानिपूरण

सरकारले पीडित परिवारलाई राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ।

अभिलेख

- राजेन्द्रप्रसाद श्रीवास्तवको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ ५५६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

राजु थारू

उमेर	: १४ वर्ष
ठेगाना	: भीम्मापुर गाविस-४, दुर्गानगर बर्दिया
घटना मिति	: २०५९ कार्तिक १७ गते
घटनास्थान	: राजापुर गाविस-२ बुढिखोलाको पुल

भीम्मापुर गाविस-४ दुर्गानगरका १४ वर्षीय राजु थारूको लास धारिलो हतियार प्रयोग गरी काटेर फालिएको अवस्थामा ०५९ कार्तिक २२ गते फेला पन्यो। उनलाई माओवादी कार्यकर्ताले ०५९ कार्तिक १७ गते घरबाटै अपहरण गरेका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार राजु कात्तिक १७ गते दिउँसो घरमा लुगा धोएर सुकाउदै थिए। एक जना महिला र एक जना पुरुष माओवादी कार्यकर्ता सादा पोशाकमा आए। घरनजिकै बाटोबाट राजुलाई उनीहरूले बोलाए। राजु त्यहाँ पुगेपछि हात समातेर पूर्वतिर बाटैबाटो लगेका थिए। उनलाई नयाँगाउँ गाविसको रवारी गाउँमा आखाँमा पट्टि वाँधिएको अवस्थामा राखेको सूचना घरपरिवारले पाएका थिए। माओवादीले परिवारलाई उनीसँग भेटन दिएनन्।

माओवादीले घरबाटै अपहरण गरी कब्जामा लिइएका पीडितलाई ०५९ कातिक २१ गते राति धारिलो हतियारले घाँटी काटेर हत्या गरेपछि लास माओवादीले कोठियाघाट राजापुर जोड्ने सडकमा पर्ने राजापुर गाविस-२ स्थित बुढीखोलाको पुल माथि फालिदिएका थिए। लास आँखा छोपिने गरी मुखमा पट्टी बाधेर रुमालले बेरिएको अवस्थामा थियो। माओवादीको डरका कारण आफन्त तथा गाउँले कोही पनि घटनास्थल जान तयार भएनन्। घरका ठूलो वा, आमा र दाइले ०५९ कातिक २२ गते लास घरमा लिएर आए। लासको दाहसंस्कार सोही दिन थारू परम्परा अनुसार गरेका थिए। राजुको अन्तिम संस्कारमा घरपरिवारका पाँच जना मात्र सहभागी रहेका थिए। पीडित राजु थारूकी आमा चैती थारूले अनुपरीक्षण टोलीसँग कुराकानीको क्रममा भनिन्, “माओवादीले अपहरण गरी लगेको छोरालाई हत्या गरेको थाहा पाएपछि घटनास्थल राजापुर गाविस-२ बुढीखोलामा पुग्यौ। टाउको काटेर खुट्टातिर राखिएको अवस्थामा लास थियो। राजुको हत्या गर्न लागदा त्यहाँ नजिकै घर भएका व्यक्तिहरूले देखेका थिए। प्रत्यक्षदर्शीहरूका अनुसार राति माओवादीको समूहले राजुलाई बुढीखोला पुलमा ल्याएका थिए। राजुले ‘मलाई छोडिदेउ, अब म आफै घर गै हाल्द्यु’ भनेपछि माओवादीले मानेनन्। सोही समूहमा रहेका एक जना व्यक्तिलाई राजुको हत्या गर्न भने। उनले पहिले हत्या गर्न अस्वीकार गरेका थिए। माओवादी कमाण्डरले राजुको हत्या नगरे सो व्यक्तिलाई पनि मार्ने धम्की दिए। राजुलाई हत्या गर्ने जिम्मा पाएको व्यक्तिले निर्दोष बालकलाई बचाउन खोजे पनि उनी विवश भएर राजुलाई हत्या गर्न तयार भएका थिए। राजुलाई हत्या गर्ने व्यक्ति अपहरणमा परेको सर्वसाधारण वा माओवादी भित्रै कारबाहीमा परेको कार्यकर्ता हुनसक्ने प्रत्यक्षदर्शीको भनाइ छ। राजुको हत्या गर्दा उनले धारिलो हतियार ग्रासी (घाँस काट्ने फलामको हतियार) ले प्रहार गरेका थिए। राजु पुलमा ‘बचाऊ बचाऊ’ भन्दै यताबाट उता भागिरहेका थिए। अन्ततः उनको घाँटी छिनालेर हत्या गरिएको थियो। हत्या गरिसकेपछि माओवादीको समूहले बुढीखोलामा हत्या गर्न प्रयोग भएको हतियार पखाल्यो। हत्या गर्ने माओवादी कार्यकर्ता आफै पनि नुहाएर सुनपानी छुर्किएर गए। पुलमाथि रगतको अहाल थियो। वरिपरिका मानिसहरूले घटना प्रत्यक्ष देखेको भए पनि आफैनै ज्यान जोखिममा पारेर राजुलाई बचाउन सकेनन्। प्रत्यक्षदर्शीहरू राजुलाई अपहरण गर्ने बदालपुर र राजापुर गाविसका दुईजना माओवादी कार्यकर्तालाई चिन्दछन्। अहिले उनीहरू खैरिचन्दनपुर गाविसमा बस्दै आएका छन्।

राजु थारूलाई माओवादी पार्टी विरुद्ध सुराक्षी गरेको आरोपमा सफाया गरिएको माओवादीका तत्कालीन एरिया इन्चार्ज प्रतीकद्वारा हस्ताक्षरित प्रेस विज्ञप्तिमा उल्लेख गरिएको थियो। सो विज्ञप्ति लास रहेकै ठाउँ नजिकै टाँसिएको थियो। उक्त प्रेस विज्ञप्तिमा ‘सुराक्षी गर्ने जो कोहीलाई पार्टीले यसरी नै कारबाही गर्नेछ सबैलाई चेतना भया’ भनी लेखिएको थियो।

पीडित परिवार मुक्तकमैया हुन्। घटना हुँदा उनीहरूको परिवार सगोलमा थियो। पीडितकी आमा चैती थारू कान्छा छोरासँग राजापुर गाविसस्थित प्राप्त पाँच कट्ठा सानो छाप्रोमा बस्दै आएकी छिन्।

न्याय

पीडित परिवारले न्यायको लागि कतै पनि निवेदन दर्ता गराएको छैन। सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोगको बारेमा केही थाहा छैन। राजु थारूलाई किन मारियो ? थाहा पाउनु पर्दछ। घटनामा संलग्न समूह तथा व्यक्तिलाई कानुन अनुसार सजाय दिनु पर्ने, पीडित परिवारलाई अवसर र सम्मान साथै क्षतिपूर्तिको व्यवस्था राज्यले गर्नुपर्दछ भन्ने उनीहरूको भनाइ छ।

हानिपूरण

घटना भएलगतै प्राप्त हुनसक्ने १ लाख ५० हजार रुपियाँ थाहा नभएको र अरु कसैले सहयोग नगरेकोले पाउनबाट बच्चित भएको पीडित परिवारले अनुरपरीक्षण टोलीलाई बतायो। शान्तिप्रक्रिया पछि सरकारले राहत भनेर वितरण गर्दे आएको रकम दुई पटक गरी ३ लाख रुपियाँ परिवराले प्राप्त गरेको छ।

राजेश चौधरी

उमेर	: २२ वर्ष
ठेगाना	: सूर्यपट्टवा गाविस-४ डल्ला, बर्दिया
पेशा	: सैनिक, नेपाली सेना
घटना मिति	: २०८१ कातिक १३ गते
घटनास्थल	: सूर्यपट्टवा गाविस-४ डल्ला गाउँको चोकमा
पारिवारिक विवरण	: बुबा प्रमेश्वर थारू, आमा खुसनी,
पत्नी	: अनीता थारू
छोराछोरी	: दुई छोरी र एक छोरा
राहत	: ७ लाख ५० हजार रुपियाँ

घटना विवरण

सूर्यपट्टवा गाविस-४ डल्लाका २२ वर्षीय राजेश थारू तत्कालीन शाही नेपाली सेनाका जवान थिए। घर विदा आएका बेला ०६१ कातिक १३ गते विहानै साथीलाई चिठी पुऱ्याउन भनी गएका उनको अपरिचित माओवादी समूहले गाउँको चोकमा कब्जामा लिएर हत्या गयो।

उनी सिराहा जिल्लामा रहेको तत्कालीन शाही नेपाली सेनाको इन्द्रधनुष गण व्यारेकमा जवान पदमा कार्यरत थिए। धारिलो हतियारले शरीरको विभिन्न भागमा काटिएको, मुखबाट गोली प्रहार गर्दा पछाडितर भ्वाड परेको अवस्थामा उनको लास रहेको थियो। धारिलो हतियारले शरीरको विभिन्न भागमा काटिएका र सख्त घाइते भई 'बचाऊ बचाऊ,

पानी' भन्दा पेस्तोल मुखमा हाली गोली हानेर माओवादीले हत्या गरेको थियो। राजेशलाई कब्जा लिएर निर्मम तरिकाले कुटपिट गरेको प्रत्यक्षरूपमा देखेको भए पनि चकंदो द्वन्द्व र आफैमधि पनि घटना हुन सक्ने त्रासका कारण मूकदर्शक बन्नुवाहेक स्थानीय बासिन्दासँग कुनै विकल्प नरहेको स्थानीय बासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। 'बचाऊ बचाऊ, पानी' भन्दा पनि कसैले पानी सम्म दिने आँट गर्न सकेनन्।

न्याय

राजेश चौधरीको हत्याको विषयमा कतै पनि मुद्दा दायर भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमवाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँले हरूले चिनेका छैनन्। उनीहरू स्थानीय गाउँकै हुन् कि बाहिरबाट आएका हुन् भन्नेसम्म पनि उनीहरूलाई थाहा छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहत स्वरूप ७ लाख ५० रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। माओवादीले राजेश चौधरीको हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- राजेश चौधरीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००४ को पृष्ठ. ४७२ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

रूपा चौधरी

उमेर	: १० वर्ष
ठेगना	: सोरहवा गाविस-२ जगतिया, बर्दिया
पेशा	: अध्ययन(विद्यार्थी) सरस्वती प्रावि जगतिया
घटना मिति	: २०५९ साउन ५ गते
घटनास्थल	: सोरहवा गाविस-२ जगतिया स्थित गाउँकै चोकमा रहेको कुवाको छेउमा
परिवारिक विवरण	: रामकिसुन चौधरी, बुबा
आमा	: लक्ष्मी चौधरी
भाइबिहिनी	: दुई भाई, एक बहिनी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

सोरहवा गाविस-२ जगतियाकी १० वर्षीया रूपा थारूलाई ०५९ साउन ५ गते राति संयुक्त सुरक्षाफौजले नियन्त्रणमा लिएर घरभन्दा ५० मिटर पर पुऱ्याएर गोली प्रहार गरी हत्या गयो।

दिनभरी खेतमा काम गरेर थकित भएका रूपाको परिवार घरको एउटै कोठामा सुतेको थियो। रूपाले पनि दिनभरि खेतमा आमाबाबुलाई सधाएकी थिइन्। राति ११:०० बजेतिर एककसि ढोकामा लातीले हान्दै तत्कालीन शाही सेनाको नेतृत्वमा आएको संयुक्त सुरक्षाबलको टोलीले घरमा हतियारसहित भित्र पसेर सुतिरहेकी रूपालाई उठाएर लगेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार दिनभर खेतमा काम गरी थकित भई सुतेका उनीहरू ‘ढोका खोल’ भन्ने आवाज सुनेरे ढोका खोल्न नभ्याउदै अचानक ढोका फोडी साइकलको पम्प जस्तो आकारको प्वाले-प्वाल भएको बन्दुक लिएका १०/१५ जना सुरक्षाकर्मी घरभित्र पसेर बत्ती बाल्न लगाएका थिए। तीमध्ये एकजनाले रामकिसुनको छातीमा बन्दुक तेसाए। तीन चार जना सुरक्षाकर्मीले उनलाई कुटपिट गर्दै बम, बन्दुक कहाँ राखेको छस् भन्दै सम्पूर्ण घरको खानतलासी गरेका थिए। ‘म साधारण किसान हुँ, मसँग बन्दुक, बम छैन हजुर’ भन्दा उनको कुरै नसुनी सुतिरहेका परिवारका अन्य सदस्यहरू समेतलाई लछारपछार गर्दै उठाइएको थियो। दिनभर खेतको काम गरी मस्त निद्रामा सुतिरहेकी रूपाको निद्रा खुलेको थिएन। सुरक्षाकर्मीहरूले उनलाई जबरजस्ती कुटपिट गर्दै उठाए। नाम सोध्दा आफ्नो नाम ‘रूपा’ हो भनेपछि सुरक्षाकर्मीहरूले तत्काल उनको आँखामा पट्टी बाँधेर पछाडिपछिबाट बन्दुकको कुन्दाले हिर्काउदै लछार पछार गर्दै घरबाहिर निकाले। नाबालिका, बेकसुर, अबोध रूपालाई त्यसरी निर्दयताका साथ कुटपिट गर्दै बाहिर लान खोज्दा उनले “ऐया बाबा मारे, मलाई बचाउनूहोस् म जान्न” भनेर भुइँमा बसेर रोईकराई गर्दा केही सुरक्षाकर्मीहरूले रामकिसुन र उनकी उत्तीलाई बन्दुक तेसाएर रोकिरहेका थिए। सुरक्षाकर्मीहरूले रूपालाई घोकाएर लछार्दै घरको दक्षिणतर्फ करिब ५० मिटरको दूरीमा रहेको कुवाचोक भनी चिनिने गाउँको सार्वजनिक चोकमा पुऱ्याए। त्यसपछि लगातार प्रहार गरेको तीनवटा गोलीले १० वर्षीया बालिकाको जीवन समाप्त पायो।

त्यसरी रूपाको हत्या गरिसकेपछि केही सुरक्षाकर्मीहरू गाउँकै आशाराम चौधरीको घरमा गएर खटिया लिएर आए। उनीहरूले आशाराम चौधरीलाई पनि साथमै ल्याएका थिए। अन्य सुरक्षाकर्मीहरूले सोही गाउँका दिनेश चौधरी, रामलौटन चौधरी र सीताराम चौधरीलाई उनीहरूको घरबाट घटनास्थलमा लिएर आए। त्यसपछि सुरक्षाकर्मीहरूले उनीहरूलाई रूपाको लास खटियामा राख्न लगाएर बोक्न लगाई गाउँको दक्षिणतर्फ लगे। गाउँको श्री सरस्वती प्रस्तावित निम्नमाध्यमिक विद्यालयबाट आशाराम, रामलौटन र सीतारामलाई फर्काए भने दिनेश चौधरीलाई लास सँगसँगै मैनापोखर, इलाका प्रहरी कार्यालय, बर्दिया पुऱ्याए। इलाका प्रहरी कार्यालय मैनापोखर बर्दियाले उक्त लास नाबालिकाको भएकाले बुझ्न मानेन। तत्कालीन शाही नेपाली सेनाले प्रयोग गरेको टकमा लास राखेर बज्रदल गुल्म पूर्व चिसापानी बाँकेमा पुऱ्याइयो। आँखामा पट्टी बाँधेर दिनेश

चौधरीलाई पनि त्यही ट्रकमा राखिएको थियो। बज्रदल गुलम पुच्चाएपछि दिनेशको आँखामा बाँधिएको पट्टी खोलेर लासको पहिचान गर्न लगाए। उनले उक्त लास रामकिसुन थारूकी छोरी १० वर्षीया रूपा चौधरीको हो भनेपछि दिनेशलाई पुनः आँखामा पट्टी बाँधेर सानो कोठामा थुनिएको थियो ।

तत्कालीन शाही नेपाली सेनाको मध्यपश्चिम पृतना हेडक्वार्टरअन्तर्गत रहेको बज्रदल गुलम पूर्वी चिसापानी बाँकेको नेतृत्वमा खटिइ आएको संयुक्त सुरक्षाफौजले कब्जामा लिएर रूपाको हत्या गरेको थियो। घटना भएको भोलिपल्ट छिमेकीहरूको साथमा परिवारका सदस्य घटनास्थल पुगेका थिए। त्यहाँ उनीहरूले जमिनभरि रगतै रगत देखे। त्यहाँ करडको सानो टुक्रा देखिएको हुँदा रूपाको लास यतै कतै फालिदिएको हुनसक्ने सम्भावना देखेर उनीहरूले खोजतलास गर्दा फेला पार्न सकेनन्। त्यसपछि इलाका प्रहरी कार्यालय मैनापोखरमा आउँदा पनि कुनै पत्ता नपाएपछि पुलिस आर्मीतर केही पहुँच भएका रामकिसुनले भाङ्गा नाताका जगदीश चौधरीलाई छोरीको लास पत्ता लगाइदिन अनुरोध गरेका थिए। उनले जिल्ला प्रहरी कार्यालय वर्दियामा फोन गरी बुझ्दा एउटा सानो बच्चा/बच्ची को लास चिसापानी व्यारेक बाँकेमा छ, कस्को हो थाहा नभएको भन्ने जानकारी परिवारले पाएको थियो ।

पीडित परिवार र स्थानीय बासिन्दाले रूपाको लासको बारेमा सोधखोज गरिरहेकै बेला इलाका प्रहरी कार्यालय मैनापोखरबाट ०५९ साउन द गते तीर्थ सिंगदेलले सोरहवा गाविसका तत्कालीन उपाध्यक्ष भगतराम चौधरीलाई उक्त प्रहरी कार्यालयमा आउन मौखिक खबर पठाए । भगतराम प्रहरी कार्यालयमा पुगेपछि त्यहाँका इन्स्पेक्टरले जगतियाको घटना बारेमा के थाहा छ, भनी कुराको थालनी गर्दै रूपा चौधरीको लास जिप्रका वर्दियामा आइपुगेको र सो लास बुझिदिन आग्रह गरेका थिए। भगतरामले उक्त लास मृतकका परिवारले नै बुझनुपर्दछ भन्दै बुझन नमानेका कारण रूपाका परिवारलाई बोलाइएको अनुपरीक्षण टोलीलाई पीडितका बाबुले बताए ।

भगतरामले रूपाको लास बुझन नमानेपछि इप्रका मैनापोखरबाट पूर्व वडाध्यक्ष हरिप्रसाद चौधरीसँग एक जना सादा पोशाकमा रहेका प्रहरीका साथमा भगतराम र रामकिसुन जिल्ला प्रहरी कार्यालय वर्दिया गएका थिए। त्यहाँ पहिले नै तयार गरिएको लास बुझेको कागजमा सही गर्न लगाई पोस्टमार्टम गर्ने घरमा लगी रामकुमारलाई रूपाको लास सनाखत गर्न लगाए। खुद्दामा धारिलो हतियारले पिँडौलामा गहिरो गरी काटिएका थियो। रूपाको लासमा पछाडि पिठ्युवाट प्रहार गरेको गोली छातीबाट निस्किएकोले ठूलो भ्वाड देखिन्थ्यो। लास सडिसकेको हुनाले लास उठाउन निकै गाहो भएको थियो। रामकिसुन र वडाध्यक्ष हरिप्रसाद चौधरीले लास उठाएर गाडीमा हाले। प्रहरीले केही सहयोग गरेन। रामकिसुनले लासलाई घर लैजान पाऊँ भनी अनुरोध गरे। तर, लाससँगै उनी साथमा गएका व्यक्तिलाई पनि सोही गाडीमा राख्नेर गुलरिया भन्दा दक्षिणतर्फ भारतको मूर्तिया जाने बाटो हुँदै बुढी खोलातर्फ लगियो। साँझ द:०० बजेतिर लास सो बुढीखोलाको किनारमा गाड्न लगाएर उनीहरूलाई पुनः जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा फिर्ता ल्याइयो। उनीहरूलाई महम्मदपुर गाविस-१ स्थित गणेशपुर प्रहरी चौकीसम्म पुच्चाई घर जाउ भनी प्रहरीले छाडिदिएको

थियो। कर्फ्यूका कारण डराएकाले उनीहरूलाई सोही गाडीमा पुनः चढाई गाडी फर्काएर पुन भादा पुलनजिक पुच्याई कहीं कतै यस घटना बारेमा उजुर-बाजुर, जानकारी नगर्न् गरेमा छोरी रूपाकै नियति भोग्नेछौ भनी रामकिसुनलाई धम्काइएको थियो ।

रामकिसुन चौधरीले हत्या गरिएकी आफ्नी छोरीको रीत, धर्म, संस्कार अनुसार सद्गत समेत गर्न पनि पाएनन्। जबरजस्ती लास बुझेको कागजमा उनलाई सहीछाप गर्न लगाइएको थियो ।

न्याय

रूपा चौधरीको हत्याको विषयमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय बर्दियामा २०६४ असोज ३० गते मुद्दा दायर भएको थियो। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। घटनामा संलग्न बाँके जिल्लाको चिसापानीस्थित नेपाली सेनाको व्यारेकका मेजर र मेश स्वाँरको नेतृत्वमा संयुक्त सुरक्षाफौज रहेको दाबी परिवार र गाउँलेहरूले गर्दै आएका छन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ न्यायको लागि दौडधूप गर्दा र घरव्यवहारको क्रममा लागेको ऋण तिनुको साथै परिवारजनले केही जग्गा खरिद गरेका छन्। राजनितिक र माओवादी सशस्त्र आन्दोलनको बारेमा जानकारी र सरोकार नै नभएकी अबोध बालिका छोरी रूपाको सेनाले हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- रूपा चौधरीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ४०६ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

सलमान पुन

उमेर	: ३७ वर्ष
ठेगाना	: फगाम गाविस-६, हाइहुड, रोल्पा
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काडग्रेस, २०५४ सालमा गाविस अध्यक्षमा निर्वाचित
घटना मिति	: २०५४ असार २ गते
घटनास्थान	: मिक्हिड-७, रुनिवाडस्थित घनप्रसाद खत्रीको घरमा
पारिवारिक विवरण	: बुढी आमा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

रोल्पा फगाम गाविस-६ हाइहुड निवासी सोही गाविसका अध्यक्ष ३७ वर्षीय सलमान पुनमगरलाई मिक्हिड-१ रुनिवाडमा रहेका घनप्रसाद खत्रीको घरमा सुतेको बेलामा माओवादी कार्यकर्ताले घाँटी रेटेर हत्या गरे। सदरमुकाम लिवाडबाट घर फक्कै गरेका सलमानलाई खुकुरीले रेटेर २०५४ असार २ गते राती हत्या गरिएको थियो। नेपाली काडग्रेससँग आबद्ध भई माओवादीकाविरुद्ध सुराक्षी गरेको भन्दै उनलाई पटक पटक धम्की दिएको आफन्तले बताए। उनलाई राज्यलाई सहयोग गरेको, माओवादी विरोधी क्रियाकलाप गरेको माओवादीले आरोप लगाएका थिए।

नेपाली काडग्रेसको तर्फबाट फगाम गाविस अध्यक्षसमेत रहेका सलमान गाउँमा सुरक्षित हुन नसकेर धेरैजसो घनप्रसादको घरमा आउने गर्दथे। त्यसदिन पनि लिवाडबाट फक्कै गरेका बेलामा उनकै घरमा वास बस्न गएका थिए। सलमान सुरक्षाको कारण धेरैजसो

लिवाडमा बस्ने गर्थे। घरमुली घनप्रसाद खोइ भन्दै राती ९ बजेतिर माओवादी कार्यकर्ताहरू घरभित्र छिरेको घनप्रसादकी पत्नीले बताइन्। उहाँ घरमा हुनुहुन्न भन्दा पनि घरमा लुकाएको भनी कोठा कोठा खोज्न थाले। त्यसैबेला माओवादी बोलेको सुनी अर्को कोठामा सुतेका सलमान भान्सामा कोठामा लुकेका थिए।

भान्सा कोठामा लुकेका सलमानलाई माओवादी कार्यकर्ताहरूले खुकुरीले घाँटी रेटेर हत्या गरेका थिए। मलाई बचाऊ भन्दै गरेको स्वर घरबेटीले सुनेका थिए। अर्को कोठामा नाम नखुलेका सलमानसँगै घरमा बास बस्न आएका व्यक्ति डोकोमुनि लुकेर बाँचेका थिए। त्यसदिन घनप्रसाद गाउँतिर गएका थिए। अर्कोदिन घनप्रसाद गाउँबाट आफ्नो घरमा विहान ९ बजेतिर मात्र आइपुगे र सलमानको हत्या भएको थाहा पाए। त्यसपछि गाउँहरूलाई खबर गरेपछि प्रहरीलाई पनि खबर दिएको खत्रीले बताए। प्रहरी पुगी मुचुल्का उठाएपछि उनको दाहसंस्कार गरिएको थियो। घटना हुनु भन्दा पहिले पनि घनप्रसादले सलमानलाई तिमीलाई खतरा छ, सुरक्षित हुनु भनेर सुझाव दिएको घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

न्याय

तत्कालीन अवस्थामा हत्या गरिएको सलमान परिवारका आफन्त फगाम ५ का कलसिंह घर्तीमगरको नाममा २०५४/३/५ गते जिल्ला अदालत रोल्पामा हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा बडाचौर ९ का श्यामकुमार बुढासहितलाई कर्तव्य ज्यान जाहेरी दिएको अदालतको अभिलेख पाइन्छ। सो घटना राजनीतिक पूर्वाग्रह भएको भन्दै शान्ति प्रक्रियापछि २०६५ मंसिर १६ गते सरकारले मुद्दा फिर्ता गरेको पाइन्छ। अरु अहिलेसम्म कुनै पनि निकायमा न्यायका लागि निवेदन दिएका छैनन्। उनीहरूका अनुसार पहिले तत्कालीन अवस्थामा डर, त्रास र प्रक्रियाका बारेमा थाहा नपाउँदा पनि उनीहरूले दोषीलाई कारबाहीको माग गरी घटनाका सम्बन्धमा कुनै पनि निकाय, अदालतमा उजुरी दिने सक्ने अवस्थासमेत थिएन।

हानिपूरण

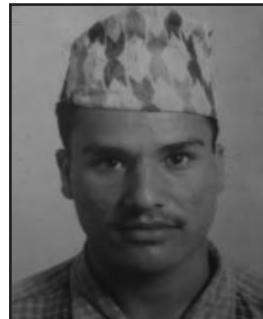
घरमा बूढी आमा मात्र भएकोले राहतका लागि कतै थाहा भएन र कसैले पहल गरिदिएन। गत साल मात्र स्थानीय शान्ति समितिको पहलमा आमाले ३ लाख रकम पाएकी छन्।

अभिलेख

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको टिपोट र फोटो।
- वर्ष पुस्तकमा प्रकाशित अभिलेख वर्ष पुस्तक सन् १९९७ पेज नं. ३७२ विवरण र फोटो ३७४ मा विवरण : फगाम गाविस-६, हाडडुडका गाविस अध्यक्ष ३७ वर्षीय सलमान पुन सदरमुकाम लिवाडबाट घर फर्क्ने कममा माधवबहादुर खत्रीको घरमा सुतेका समयमा २०५४ असार २ गते अज्ञात व्यक्तिहरूद्वारा हत्या गरियो।

चुर्णबहादुर डाँगी

उमेर	: २६ वर्ष
ठेगाना	: जुगार गाविस-३, लापडाडा, रोल्पा
पेशा	: कृषि
घटना मिति	: २०५७ माघ ११ गते
घटनास्थान	: जुगार गाविस- १, जगरबोटस्थित तुलसीराम वलीको घरको आगनमा
पारिवारिक विवरण	: लालचना डाँगी, पत्नी, ३५ वर्ष
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी, छोरीको विवाह भएको
	जेठो छोरा लोकबहादुर १४ वर्ष, कान्छो छोरा थमन डाँगी,
	११ वर्ष, छोरी यामकुमारी डाँगी,
१८ वर्ष	
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

जुगार गाविस-३ का लापडाडा बस्ने २६ वर्षीय चुर्णबहादुर डाँगीलाई २०५७ साल माघ ११ गते प्रहरीले माओवादीको नक्कल गर्दै भुक्काएर हत्या गयो।

माओवादीलाई गाउँगाउँमा खोज्दै हत्या गर्ने उर्दीका साथ जिल्लाको सदरमुकाम लिवाडबाट माघको पहिलो हप्तामा ठूलो सड्ख्यामा प्रहरीको समूह जड्कोट, कुरेली हुदै घर्तीगाउँतिर गएको थियो। गाउँमा जाने क्रममा घर्तीगाउँमा माओवादीका जिम्मेवार कार्यकर्ता सन्तबीर घर्तीलाई प्रहरीले गिरफ्तार गयो। सन्तबीरलाई सोधपुछ गर्दा जुगारमा ०५७ माघ ११ गते माओवादीको व्यापक कार्यक्रम आयोजना गरिएको र त्यस कार्यक्रममा रुक्मबाट माओवादी सेना ठूलो सड्ख्यामा आउने कुरा जानकारी पाएको थियो। हेलिकोप्टर मगाएर सन्तबीरलाई लिवाड कारगारमा ल्याइयो। त्यसपछि घर्तीगाउँ पुगेको सुरक्षाफौज माओवादी खोज्दै घर्तीगाउँको फिनुवा हुदै जुगार जाने योजना बनायो। २०५७ माघ १० गते बेलुकी प्रहरी घर्तीगाउँ-७ फिनुवामा बास बस पुरयो।

अर्को दिनको जुगारको कार्यक्रम सफल बनाउन तयारी गर्दै ११ गते दिउँसो माओवादी सेना आउने भएकाले सर्वसाधारणलाई नाराजुलुससहित जम्मा हुन उर्दी जारी गरिएको थियो, कार्यक्रममा नजानेलाई धेरै दिनको बाटोमा आफूसँगै लैजाउदै भनेका थिए भने १० गते बेलुकी साँढे आठ बजे जुगार आसपासका सबै स्थानमा राँके जुलुससहित नारा लगाउदै बन्दुक पड्काउने कार्यक्रम थियो। प्रहरीको समूहले जुगार र घर्तीगाउँको सीमानामा रहेको फिनुवाको बजारमा बास बसेको बेलामा नजिकै जुगारका गाउँमा राँके जुलुससहित नारा लगाएको सुने

देखेपछि त्यसभन्दा माथि अग्लो स्थानमा गई रात बिताएको थियो। जुगार गाविस- २ हान्ज(आड गाउँमा भने नजिकै फिनुवामा प्रहरी आइपुगेको खबर पाएपछि सर्वसाधारणले लुकेर नदेखिने स्थानमा गई छोटो समयमा नारा लगाइ फर्केका थिए।

प्रहरीको समूह भने रामोसँग उज्यालो नहुँदै जुगारको हाङ्जावाडको गाउँमा आइपुगेको थियो। बाटोमा माओवादीले राखेका भण्डाहरू च्यातेर आ-अफ्ना हतियारका टुप्पामा माओवादीले गरेजसै नक्कल गरेका थिए। प्रहरीको यूनिफर्मबाहिर कालो ज्याकेट लगाएर बाटोमा माओवादी जिन्दावादका नारासमेत प्रहरीले लगाएको गाउँलेहरूले बताए। बाटोमा हिँड्दा पनि चाउचाउ विस्कुट साना बालबालिकालाई दिवै हिडेका थिए भने बाटोमा भेटिएका नागरिकलाई ‘लालसलाम कमरेड हामी माओवादी सेना हाँ, जुगारको कार्यक्रममा आएका हाँ।’ बाटोमा जो जसले प्रहरी भनी चिने उनीहरूले सहज रूपमा बीचको व्यवहार गरी बाँच्न सफल भए।

सुरक्षाफौज जुगार -२ को हाङ्जावाडबाट सिद्धपुर हुँदै लापडाँडा गाउँमा गयो। बाटोमा माओवादीका नारा लगाउँदै आएको प्रहरी नेपा बजारितरको मूल बाटोमा जाई गर्दा लापडाडा गाउँको पुछारमा रहेको फारलीबोट भन्ने स्थानमा देवीराम खत्रीको घरमा नजिक चुर्णबहादुर डाँगी र ४२ वर्षीय डण्डबहादुर खत्रीलाई भेटाएपछि लालसलाम कमरेड भनेर हात मिलाए। त्यसपछि हामी त माओवादी सेना हाँ, कार्यक्रममा आएको हिजोदेखि खाना खाएका छैनौं, यहाँका वडाका इन्चार्ज गोविन्द र गाविस इन्चार्ज प्रशान्तलाई भेटाइदिनुप्यो भनेर प्रहरीले चुर्णबहादुर र डण्डबहादुरलाई भने। त्यसपछि हुन्छ हामी भेटाइदिन्छौं भनी नेपालीतर डण्डबहादुर खत्री आधा सझायामा रहेको करिब २ सय प्रहरीसँग नेपालीतर गए। बाटोमा माओवादी नै हुन् भनी माओवादीका कुरा गर्न प्रहरीले लगाएछन्। जब उनीहरू नेपा पुगे त्यसपछि मात्र डण्डबहादुरका भाइ कृष्ण केसीले बताउँदा मात्र उनीहरू प्रहरी रहेछन् भनी थाहा पाएर आँतिए। नेपा बजारमा केसी स्टेशनरी पसल गरी बस्दै आएका उनका भाइ कृष्ण केसीले आफ्ना जेठान सुशीलसिंह राठौर तत्कालीन अवस्थामा लिवाडमा प्रहरी निरीक्षक भएको र दाइ डण्डबहादुर माओवादी नभएको र छोड्दिन आग्रह गरेपछि प्रहरी टोलीको प्रमुखले प्रहरी निरीक्षक सिंहसँग कुराकानी गरी माओवादी होइन भन्ने स्थानीयको रोहवरमा सोही दिन दिउँसो छोडेका थिए।

यता आधा सझायामा रहेको प्रहरी समूहले चुर्णबहादुर डाँगीलाई साथमा लिएर वडा नं. १, २ र ३ का इन्जार्ज गोविन्द (बुढागाउँ गाविस- २ का ४० वर्षीय गोपिलाल विक) जुगार १ जगरबोटमा भेट गराइदिन लिएर आए। बाटोमा आउँदा बीचमा प्रहरीले अगाडि लगाएर दौडन समेत लगाएका थिए। जुगार-१ जगरबोटमा अधिल्लो दिन २०५७ माघ १० गतेका दिन बेलुकी नै राँके जुलुस सहित गाउँदेखि दक्षिणतिरको डाडामा गई राती आएर त्यही गाउँमा गोविन्द बास बसेका रहेछन्। जगरबोटको घुरनाम भन्ने टोलका पिमलाल वलीको घरमा रातमा आई गोविन्द र गैरीगाउँ २ दुम्लाका अर्जुन नामका माओवादी कार्यकर्ता सुतेका रहेछन्। उनीहरू विहान पैने सातबजेसम्म सुतेका रहेका छन्। उनीहरूको चिया खाने बानीले गर्दा सुतेको पिमलालको घरमा चिनी नभएकोले उनको भन्दा अलिक्ति तल रहेको तुलसीराम वलीको घरमा विहान गोविन्द र गैरीगाउँका अर्जुनले सँगै चिया खाए।

त्यसपछि अर्जुन गैरीगाउँतिर गएको करिब १० मिनेटपछि गोविन्दले आफूसँग भएको बन्दुक भित्र भित्ताको कुनामा राखी बाहिर घाम लागेको आगनको पेटीमा भित्तामा टाँसिएर पत्रिका पढ्दै गरेका थिए भने घरमुली तुलसीराम पनि आगनमा वसी कुराकानी गर्दै जाडो बेलाको घाम ताढै थिए।

उनी वसेको घर मुनितिर भएकोले त्यतिबेलासम्म जगरबोट गाउँलाई प्रहरीको ठूलो सङ्ख्याले घेरिसकेको रहेछ। प्रहरीले चुर्णबहादुरसँग गोविन्दलाई खोज्न आएको पनि कसैलाई थाहा भएन। विहानको सात बजेतिर घरको माथि रहेको अग्लो भित्तामा आइपुगेर गोविन्दलाई उहाँ हुनुहुन्छ भनेर के भनेका थिए, गोविन्दलाई समातन पुगे प्रहरी। त्यसैबेला गोविन्दले प्रहरीको हतियार समातेर खोस्न लागेका थिए र त्यसैबेला गोविन्दको छातीमा र पेटमा दर्जनौं गोली वर्षिए। तत्कालै अरु प्रहरीले पनि आँगनको माथिल्लो बारीको छेउमा उभिएका चुर्णबहादुरलाई पनि ठूलो स्वरले भाग भन्दै प्रहरीले दर्जनौं गोली वर्षाए। धेरै गोली लागिरहँदा पनि करिब ३ मिनेटसम्म चुर्णबहादुर उभिइरहेको दृश्य प्रत्यक्षदर्शीले सम्झन्छन्। गोली लागेर गोविन्द भएकै स्थानमा चुर्णबहादुर पनि ढले। अनि दुवै जना आँगनमा रक्ताम्मे भएर जुका तन्केजस्तै गरे केहीबेर छटफटाए भने प्रहरीले त्यसपछि पनि गोली हानी रहे। त्यसपछि दुवैको मुखमा मट्टितेलते आगो लगाएर जलाई गोविन्दसँगै रहेको एउटा कमलले दुवैको शवलाई ढाकेर प्रहरी गए।

दुवैजनाको हत्यापछि माथिल्लो घर पिमलाल वलीको घरमा पुगी एक जनाले उनलाई करड भाँचिने गरी कुट्यो। त्यहाँ कुट्ने र नकुट भन्नेबीच विवाद भयो। केहीसमयपछि सबै प्रहरीहरू घटनास्थलमा जम्मा भए। चुर्णबहादुरलाई हत्या किन गरेको भन्ने विपयमा विवाद भयो। कसैले लाश उठाउन मानेन्। घटनास्थलदेखि पूर्वमा रहेको बाँसको रुखमुनि लगेर सानो खाल्डोमा दुवैलाईलाई राखेर प्रहरी गए। जानुभन्दा पहिले गाउँमा रहेका सर्वसाधारण हुकुम वली, मोहनलाल खत्री, भोटे सुनार, भिउराज विक लगायतलाई घाइते हुने कुटपिट समेत गरेका थिए। गाउँका मान्देहरू डराए। आफन्त पनि प्रहरीले हत्या गर्ने ढरले शव उठाउन गएनन्। चार दिनपछि मात्र आफन्तहरू गएर बचेको हाडखोर जम्मा गरेर दाहसंस्कार गरेका थिए।

न्याय

तत्कालीन अवस्थामा हत्या गरिएको चुर्णबहादुरका परिवारले अहिलेसम्म कुनै पनि निकायमा न्यायका लागि निवेदन नदिएको बताउँछ। हत्यामा संलग्न भएको आरोपमा कसैलाई पनि कतै हालसम्म उजुरी दिएका छैनन्। उनीहरूका अनुसार पहिले तत्कालीन अवस्थामा डर, त्रास र प्रक्रियाका बारेमा थाहा नपाउँदा पनि उनीहरूले दोषीलाई कारबाहीको माग गरी घटनाका सम्बन्धमा कुनै पनि निकाय, अदालतमा उजुरी दिएका छैनन्। हत्याको घटनापछि अर्को प्रकारको अप्रिय घटना भएको छैन। हत्यापछि घरका परिवार, गाउँले हरू त्रास, डरमा शोकमा पीडित हुने, आफ्नो कुरा भन्न डराउने जस्ता कुराहरू पनि पछिसम्म चलिरह्यो।

हानिपुरण

सरकारले पीडित परिवारलाई ३ लाख रुपियाँ राहत रकम दिएको छ। शान्ति मन्त्रालयबाट द्वन्द्वपीडितहरूको आउने राहतमध्ये दुई किस्ता गरी हालसम्म सो रकम प्राप्त गरेका छन्। त्यसै नेपाल सरकार अन्तरगत जिल्ला विकास समिति मार्फत् पाउने २५ हजार रुपियाँ द्वन्द्वपीडित एकल महिलाको रूपमा रकम पाएका पनि छन्। जिल्ला शिक्षा कार्यालय मार्फत परिवारका बालबालिकाले वार्षिक १० हजार बराबरको छात्रवृत्ति पाएका छन्।

अभिलेख

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको टिपोट र फोटो।
- मृतकका परिवारसँगको कुराकानी गरिएको विवरण।

**रोल्पा जिल्ला हार्जड गाविस-३ मा तत्कालीन माओवादीद्वारा २०५५ फाग्न
२७ गते ८ जना सर्वसाधारणको सामूहिक हत्या**

घटनामा मृत्यु हुनेहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	ठेगाना	उमेर	मृत्यु भएको अवस्था
१	ऐमन पुन	हार्जड-३, हार्जड	४६	घरभित्र गोली घर भित्र मृत्यु
२	चैते भनिने नरडि पुन	हार्जड-३, हार्जड	१६	घरभित्र गोली घर भित्र मृत्यु
३	बेगम पुनमगर	हार्जड-१, हार्जड	२६	घरभित्र गोली घर भित्र मृत्यु
४	मनबहादुर गिरी	हार्जड-३, हार्जड	४६	भारन लागदा घर बाहिर गोली लागेर मृत्यु
५	तिख्ख गिरी	हार्जड-३, हार्जड	५०	भारन लागदा घर बाहिर गोली लागेर मृत्यु
६	अमृत गिरी	हार्जड-३, हार्जड	५५	घरभित्र आगोले जलेर मृत्यु
७	पुष्टे गिरी	हार्जड-३, हार्जड	६०	घरभित्र आगोले जलेर मृत्यु
८	कृते भनिने ढाँटे पुन	हार्जड-३, हार्जड	५३	घरभित्र आगोले जलेर मृत्यु
९	गोपाल गिरी	हार्जड-३, हार्जड	५०	घाइते अवस्थामा उपचार गर्दै गर्दै छ महिना पछि मृत्यु

घटनामा घाइते हुनेहरूको नामावली

- हस्ते रोकामगर - हार्जड-१ हार्जड, वर्ष ६० (अर्को घरमा बसेको समयमा खुकुरी प्रहार गरेर सख्त, उपचार गरेर सन्चो भएको तर काम गर्न नसक्ने, खान र बस्तमात्र मुस्तिकलले गर्न सक्ने अवस्थामा रहेको)
- शमसेर गिरी- हार्जड-३, हार्जड, वर्ष ५० (उपचार पछि सन्चो भएको)

आकमणका क्रममा हार्जड-३ हार्जडका ६५ वर्षिया बलबहादुर रोकाको घर क्षति भएको, हाल गाउँको सबैभन्दा तल्लो स्थानमा कर्कट पाताले छोएको घर बनाइ बसेको।

हार्जडका स्थानीयले समातेर प्रहरीलाई बुझाएपछि प्रहरीद्वारा हत्या गरिएका व्यक्तिहरू

क्र.सं.	नाम , थर	ठेगाना	उमेर	हत्या गर्ने निकाय
१	पाण्डे पुनमगर	हार्जड-४, हार्जड	१६	गुम्चाल प्रहरी चौकी
२	सैर बुढामगर (सुरेन्द्र)	जेलबाड-४, कोरबाड	२३	स्यूरी प्रहरी चौकी
३	राजबहादुर घर्तीमगर (सहलमान)	जेलबाड-४, कोरबाड	२१	स्यूरी प्रहरी चौकी

ठेगाना : हार्जड गाविस-३ रोल्पा
 पेशा : कृषि
 राजनीतिक आवद्धता : एमाले र अन्य
 घटना मिति : २०५५ फागुन २७ गते
 घटनास्थान : हार्जड गाविस-३ का ६५ वर्षीय कमरा भन्ने बलबहादुर रोकाको घरमा

घटना विवरण

रोल्पाका विकट दुर्गम गाविस मध्ये एक गाविस हार्जड हो। २०४६ सालपछि संयुक्त जनमोर्चा नेपालको अति प्रभाव रहेको हार्जडमा विगतको सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा २०५५ सालतिर छिमेकी गाविस स्यूरी र गुम्चाल गाविसमा प्रहरी चौकी रहेको थियो। त्यसबेला हार्जडको ठूलो गाउँमा नेकपा माओवादीका कार्यकर्ता आएर राती मसाल जुलुश गर्ने र पार्टीका अन्य गतिविधि सञ्चालन गर्ने गरिरहने हुँदा प्रहरीले थाहा पाएपछि स्यूरी र गुम्चालमा रहेका प्रहरी चौकीबाट प्रहरीहरू हार्जड गाउँमा आएर जनताहस्ताई माओवादी भएको आरोपमा कुटीपिट गर्ने, धम्की दिने जस्ता क्याकलाप गर्ने गर्दथयो। घरका भित्तामा माओवादी कार्यकर्ता आएर जनयुद्धसम्बन्धी वालपेन्टिङ गरिदिने, मौसमी चन्दा उठाउने, कार्यक्रममा जबरजस्ती लैजाने र प्रहरी आएर सबै गाउँले माओवादी भएको, माओवादीलाई खान बस दिने गरेको भन्दै सताउदै आइरहेका थिए।

यसरी प्रहरी र माओवादी दुवैबाट पीडित भएको हुँदा दुवै पक्षसँग असन्तुष्ट भएको समयमा हार्जड गाविस -३ हार्जडका अमृत गिरीको घरमा माओवादीले जनयुद्धसम्बन्धी नारा लेखेर गए पछि प्रहरी आएर सताउने डरले अमृत गिरीकी पत्नी ६० वर्षीया खिरमता गिरीले वाल पेन्टिङ मेटाउदै गरेको अवस्थामा उवा गाविस घर भइ हार्जड गाविसमा पार्टीको जिम्मेवारी लिइ खटिएका माओवादी कार्यकर्ता सागरले नारा मेटाइदिएको आरोपमा खिरमता गिरीको हातमा मुढाले हानेर घाइते बनाएपछि गाउँले माओवादी विरुद्ध आक्रोसित भएका

थिए।

त्यसै क्रममा माओवादी कार्यकर्ता हार्जड गाविस-४ हार्जडका ५३ वर्षीया भालुकर्ण भनिने कर्णवहादुर रोकालाई २०५५ माघ १३ गते सोही गाउँबाट गाउँलेले समातेर प्रहरी चौकी गुम्चालमा बुझाउन लैजाई गर्दा रोका भाग्न सफल भएका थिए। माओवादी कार्यकर्ता हार्जड गाविस-४ हार्जडका १६ वर्षीय पाण्डे पुनलाई २०५५ माघ १४ गते जैमाकसला-१ गडबाडबाट गाउँलेहरूले समातेर हार्जड प्रहरी चौकीलाई बुझाइ दिएका थिए। पाण्डे पुनलाई गुम्चाल प्रहरी चौकीबाट आएका प्रहरीले गुम्चाल गाविसको घोन्टेचौरको जङ्गलमा लगेर २०५५ माघ १८ गते गोली हानी हत्या गन्यो।

रातको समयमा गाउँमा माओवादी आउन नदिने र आएमा प्रतिकार गर्ने उद्देश्यले रातीमा ४०/५० जनाको समूह त्यस घरमा जम्मा भएर बसेका थिए। प्रतिकारको क्रममा जेलबाड-४ कोरबाडको २३ वर्षीय माओवादी कार्यकर्ता सुरेश बुढा (सुरेन्द्र) र २३ वर्षीया राजवहादुर घर्तीमगर (सहलमान) लाई हार्जड-३ वाघतान्ने भीरबाट समातेर गाउँलेले स्यूरी स्थित प्रहरी चौकीलाई बुझाएका थिए। सोही दिन हार्जडको छहरीमा लगेर प्रहरीले उनीहरूले गोली हानी हत्या गरेपछि माओवादी कार्यकर्ता र गाउँलेबीच तनावपूर्ण वातावरणको शृजना भयो। त्यसपछि गाउँलेहरू एक ठाउँमा जम्मा भएर सुन्ने, राती र दिउँसो पालै पालो डिउटी गर्ने गरिरहेका थिए। २०५५ फागुन २६ गते रातको २ बजे गाउँलेहरू जम्मा भएर सुतेको समयमा माओवादी कार्यकर्ताहरूले हतियार सहित गाउँ घेरा हालेर घर भित्र रहेका गाउँलेलाई आत्मसमर्ण गरी बाहिर निस्कन दवाव दिएका थिए। तर, गाउँलेहरू बाहिर ननिस्किएपछि ढोका फोडेर माओवादी भित्र पस्न खोज्दा गाउँलेहरूले भित्र जान नदिएर प्रतिकार गरे। त्यसपछि माओवादी कार्यकर्ताले घरमा आगो लगाएर गोली हानी हत्या गरेको तथ्य पाइन्छ।

माओवादीले यही स्थानमा रहेको घरमा आगो लगाई तौ जनाको सामूहिक हत्या गरेको थियो

घरमा आगो लागेपछि घरभित्र रहेका गाउँलेहरू ढोका खोलेर बाहिर आउने प्रयास गरे। माओवादी कार्यकर्ताहरूले हतियार सहित गाउँ घेरा हालेर घर भित्र रहेका जनतालाई बाहिर निस्कन दबाव दिएका थिए तर भित्र रहेका कोही पनि बाहिर ननिस्केपछि माओवादी कार्यकर्ताले ढोका खोल्न थालेका थिए। ढोका खोल्न थालेपछि घर भित्र सुतिरहेका गाउँलेले भित्र पस्न नदिन ढुङ्गा मुढा गरेपछि माओवादी कार्यकर्ताले घरमा आगो लगाएर गोली समेत हानी आक्रमण गरेका थिए। गोली लागेर पाँच जना, घरभित्र आगोले जलेर तीन जना र आगोले पोलेर घाइते भई उपचारको क्रममा एक जनाको मृत्यु भएको थियो। आठ जनाको घटना स्थलमै मृत्यु भएको, एक जनाको उपचारको क्रममा मृत्यु भएको र दुई जना घाइते उपचार गरेपछि सञ्चो भएका थिए। घरमा आगो लगाउन र घेरा लगाउन ४ सय बढी माओवादीले बन्दुक, खुकुरी लिएर आएको गाउँलेहरू बताए। घटनापछि गाउँमा नारा लगाएर जड्गलतिर माओवादी गएका थिए। घटनापछि गाउँमा रुवावासी र डरत्रासमय भएको थियो।

न्याय

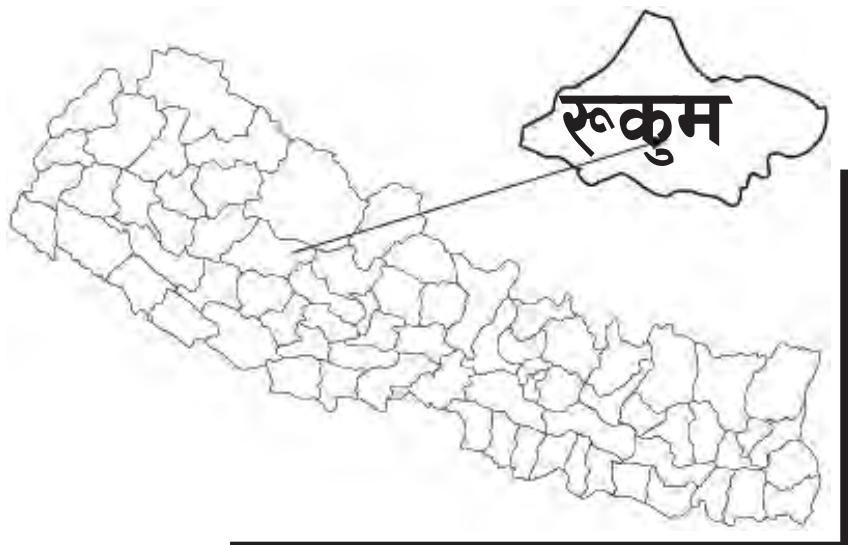
तत्कालीन अवस्थामा हत्या गरिएका ९ जना सर्वसाधारणले अहिलेसम्म कुनै पनि निकायमा न्यायका लागि निवेदन नदिएको बताउँछन्। उनीहरूले राज्यको अन्तरिम राहत अन्तरगत ३ / ३ लाख रुपियाँ मात्र राहत पाएको बताए। अन्य निकायबाट न्याय पाएका छैनन्।

हानिपुरण

सरकारले पीडित परिवारलाई अन्तरिम राहत अन्तरगत १० लाखसम्म रकम दिने घोषणा गरेपनि हालसम्म ३ लाख सम्म मात्र राहत रकम प्रदान गरेको छ। शान्ति मन्त्रालयबाट द्वन्द्वपीडितहरूको आउने राहतमध्ये दुई किस्ता गरी हालसम्म ३ लाख रुपैयाँ रकम प्राप्त गरेका छन्। त्यस्तै नेपाल सरकार अन्तरगत जिल्ला विकास समिति मार्फत पाउने २५ हजार रुपैया द्वन्द्वपीडित एकल महिलाको रुपमा रकम पाएका पनि छन्। जिल्ला शिक्षा कार्यालय मार्फत परिवारका बालबालिकाले एक पटक १० हजार बराबरको छात्रवृत्ति पाएका छन्।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन् १९९८ मा सो घटना उल्लेख छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरू तथा पीडितसँग गरिएको कुराकानीको टिपोट र फोटो।
- मृतकका परिवारसँगको कुराकानी गरिएको विवरण।
- पीडितसँग गरिएको भिडियो कुराकानी।

वीरेन्द्र शाही

उमेर	: ३८ वर्ष
ठेगाना	: आठबीसकोट गाविस- २ राडिज्युला
पेशा	: शिक्षण
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाली काइंग्रेस समर्थक
घटना मिति	: २०५९ भाद्र १४ गते
घटनास्थल	: आठबीसडाँडा गाउँ गोइरी
परिवारिक विवरण	: एक छोरा, एक छोरी पत्नीले अर्को विवाह गरिसकेको
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

आठबीसकोट गाविस-२ का शिक्षक वीरेन्द्र शाहीलाई माओवादीको एक समूहले ०५९ असार ३१ गते अपहरण गरी भदौ १४ गते गोली हानी हत्या गरेका थिए। काठ चिर्ने आराले चिरेर मार्न खोज्दा गोली हानेर मार्न अनुरोध गरेपछि माओवादीले गोली प्रहार गरेर शाहीको हत्या गरेका थिए। गोलीको खर्चबापत माओवादी कार्यकर्ताले मृतकको परिवारसँग पैसा समेत असुलेका थिए।

आठबीसडाँडा गाउँमा रहेको श्री जनकल्यान प्रावि गोइरीका शिक्षक वीरेन्द्र शाहीलाई केही समयअघि कार्यकर्ता चन्द्रबहादुर पुन (पुनित)ले राडी बजारबाट साबनलग(यात दैनिक उपभोग्य सामान ल्याउन भनेका थिए। पर्सिपल्ट समान सहित फर्किरहेका बेला

उनलाई प्रहरीको गस्ती टोली पछ्याउँउदै आएको थियो। हातमा बम लिएर बसेका माओवादी कार्यकर्ता पुनित प्रहरीलाई देखेपछि आँत्तिएर भागदा भागदा प्रहरीले गोली प्रहार गरी उनको हत्या गन्यो ।

पुनितको हत्याको विषयमा माओवादीले वीरेन्द्र शाह, तारक शाह, सुनील शाह लगायतका शिक्षकहरूसँग माओवादी कार्यकर्ताहरूले बयान लिएका कारण माओवादीले मार्छन् भन्ने डरले केही शिक्षक तथा अन्य केही व्यक्तिहरू भागेर सदरमुकाम खलड्गामा विस्थापित भएका थिए।

वीरेन्द्र शाही आफ्नो गल्ती केही नभएको भन्दै ढुक्क साथ गाउँमै बस्दै आएका थिए। २०५९ साल असार ३१ गते घरमै तास खेलिरहेको अवस्थामा सामान्य सोधपुध गर्नु पर्ने छ भन्दै माओवादीका स्थानीय कार्यकर्ताहरू विनय, सागर, आर्टी सेपाली उपनामका व्यक्तिहरूले शाहीलाई अपहरण गरी अज्ञातस्थलतर्फ लिएर गएका थिए । यसअघि पनि माओवादीहरूले कुराकानी गरेपछि फर्काउने गरेकाले शाहीका परिवारले त्यति चासो लिएनन् ।

एक हप्तासम्म वीरेन्द्र घर फर्किएर नआएपछि परिवार खोजतलासमा जुट्यो। माओवादी नियन्त्रणमा रहेका शाहीलाई आठबीसकोट गाविस-४ रिति चन्द्रबहादुर बटालाको घरमा चरम यातना दिएको खबर पाएपछि वीरेन्द्रका बिहिनी गीता शाही र मामाकी छोरी तारा शाही उनलाई भेटन गएका थिए। माओवादीले उनीहरूलाई आफ्ना दाजुसँग भेटन दिएन। शाहीलाई त्यहाँबाट सोही गाविसको जे भन्ने गाउँमा पुन्याएको खबर परिवारजनले पाएका थिए। “मलाई नमार, वरु म कति पैसा हो दिन्छु भनेको छ, ५ लाख रुपियाँ मागेका छन्, घरमा खबर गरिदिनू भनेको सूचना पाएर उनका आफन्त पैसा खोजेर त्यो ठाउँमा आइपुगेका थिए। परिवार त्यहाँ पुगदा अर्को स्थानमा सारिसकेकाले भेट हुन नसकेको अनुपरीक्षण टोलीले अनुगमनको क्रममा जानकारी प्राप्त गन्यो।

शाहीलाई मुक्त गराउन भएजित पैसा बोकेर परिवार माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई विनित गर्दै रहे पनि पनि उनीहरूले परिवारको कुरा सुनेनन् र भेटन पनि दिएनन् । नेपाली सेनाले उक्त क्षेत्रमा सर्च अप्रेशन गर्ने खबर पाएपछि माओवादीले पहिले कुटपिट गरेर घाइते बनाएका शाहीलाई हिँडन सक्दैन भन्दै सोही महिनाको १४ गते हत्या गरेका थिए। त्यस दिन कृष्ण अष्टमीको दिन थियो। काठ चिर्ने आराले काटेर शाहीको हत्या गर्न थालेपछि उनले “मलाई यसरी नमार, वरु गोली हान, गोलीको पैसा मेरी पत्नीबाट असुल्नु भनेपछि शाहीको गोली हानेर हत्या गरेको स्थानीय बासिन्दाले आफूहरूलाई जानकारी गराएको परिवारजनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए ।

सुराकी गरेको आरोपमा वीरेन्द्रलाई कारबाही गरेको माओवादीले जानकारी गराएका थिए। आठबीस डाँडागाउँको गोहिरीगाउँमा रहेको शाहीको लास माओवादीले ल्याउन नदिएका कारदा परिवारले सस्कारअनुसार सदगत् गर्न समेत पाएन। डरका कारण मृतकका भाइ दीपेन्द्र तथा पत्नी सीताले दुई दिन मात्र काजक्रिया गरेका थिए। शाहीकी पत्नीबाट गोलीको पैसावापत २ हजार ५ सय रुपियाँ असुलेको स्थानीयबासीहरूले नाम गोप्य राख्ने सर्तमा अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए ।

मृतक शाहीकी पत्नीले अर्को विवाह गरेर गएपछि १३ वर्षीय छोरा विप्लव र १५ वर्षीय छोरी सड्गीता मामाघरमा बसेर पढिरहेका छन्।

ब्याय

यस घटनाको विषयमा पीडितपक्षले डर र धम्कीका कारण कुनै पनि निकायमा उजुरी गरेन। शाहीको हत्यामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई पीडित परिवारले चिनेका छन्। आरोपितहरूको नाम इन्सेकको अभिलेखमा रहे पनि प्रकाशन गरिएको छैन।

परिवारले हत्यामा संलग्नलाई चिनेपनि कहीं कै उजुरी गरेनन् न पाएन। राहतको नाममा सबैले सरकार बाट पाउँदै गरेको मृतक परिवारले पाउने राहत पाइरहेको अवस्था छ। उनीहरूले हत्यामा संलग्नहरूलाई कानुनी कारबाही होस् भन्ने अपेक्षा गरेपनि त्यो सम्भव भएको छैन।

हानिपूरण

वीरेन्द्र शाहीको हत्यापछि उनको परिवार पनि अस्तव्यस्त बन्यो। सरकारले दिएको राहतले एक छोरा र एक छोरीलाई पढाइ खर्च मात्र ठिक्क भएको छ। सरकाले दिने थोरै राहतले परिवारलाई पुरोको छैन।

अभिलेख

- वीरेन्द्र शाहीको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तकमा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

डिलबहादुर कुसारी

उमेर	: ३२
ठेगाना	: मर्गमा गाविस-२
पेशा	: निर्माण व्यवसायी
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काड्रेस
घटना मिति	: २०५८ माघ १७ गते
घटनास्थल	: मर्गमा गाविस- ३ गाईगोठबाट अपहरण गरेको
पारिवारिक विवरण	: पत्नी
छोराछोरी	: दुई छोरा / एक छोरी

घटना तिवरण

मग्मा गाविस-२ का ३३ वर्षीय डिलबहादुर कुसारीलाई ०५८ माघ १७ गते मग्मा गाविस- २ स्थित उनकै गाईगोठबाट माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरेका थिए । भोलिपल्ट फर्काइदिने भनेर अपहरित कुसारी फेरि फर्केर आएनन् । उनको अत्यन्त अमानवीय तवरले हत्या गरी लेकमा फालिएको भन्ने कुरा परिवारले पछि मात्र थाहा पायो ।

घटना भएको दिन डिलबहादुर र उनका छोरा हरिहर खनाल गोठको तल्लो कोठामा भैसीहरू बाँधेको ठाउँमा सुतेका थिए । राति दश बजेतिर स्थानीय एक माओवादी नेताको अगुवाइमा लगभग २० जना माओवादी कायकर्ता गोठमा पुगेका थिए । ती नेताले डिलबहादुरलाई “भिनाजु बैठक छ जाँौ, एक छिन साथीहरूले बोलाएका छन्” भन्यो । अधि पछि पनि उनीहरूले यसैगरी बोलाउने गरेकाले उनी माओवादी कार्यकर्तासँगै हिँडेका थिए ।

डिलबहादुर भोलिपल्ट फर्केलान् भनेर आसमा बसेका परिवारजन दुई दिनसम्म उनी नफर्किएपछि उनीहरूलाई शड्का लाग्न थालेपछि खोजतलास शुरु भएको थियो ।

मग्माकै जड्गलमा डिलबहादुरलाई निगालो तथा बासको घोचोले पेटमा घोची घोची घाइते बनाएको जानकारी पाएपछि पैसा बोकेर उनका परिवारजन माओवादी नेताका घरमा विन्ती गर्न गएका थिए । तर, उनीहरूले डिलबहादुरलाई भेटेनन् ।

हत्या गरेको १६ दिनपछि राज्यको सुराक्षी गरेको भन्दै आफूहरूको कब्जामा रहेका दिलबहादुर खनाल भाग्दै गर्दा निगालाको झाडीमा परी मृत्यु भएको भन्दै विज्ञप्ति प्रकाशित गर्यो ।

परिवारले कुसारीलाई मुक्त गराउन धेरै प्रयास गरेको थियो । तर हत्या गरेको सात दिन पछि मात्र मग्मा गाविस-४ को नदुवास्थित स्याउबारी लेकमा कम्बलले छोपेर लास भुइँमा लडाएको स्थानीय बासिन्दाहरूले देखेर हल्ला गरेपछि परिवारले हत्या भएको जानकारी पाएका थिए । परिवार लास खोज्दै घटनास्थल पुगे पनि रातारात त्यहाँबाट लास गायब पारिएको थियो ।

हत्या गरेको १६ दिनपछि सुराक्षी गरेको भन्दै आफूनो कब्जामा रहेका डिलबहादुर भाग्दै गर्दा निगालाको झाडीमा परेर मृत्यु भएको भन्दै माओवादीले विज्ञप्ति प्रकाशन गर्यो ।

न्याय

पीडित परिवारले असुरक्षाका कारण कतै उजुरी दिएन ।

हानिपूरण

हाल उनीहरूले अरु सरह राहत नेपाल सरकार बाट प्राप्त गरिरहेको पाइयो । वितेको घटनाहरूको बारेमा सत्यतथ्य जानकारी गराउँदा अहिले पनि थप असुरक्षित हुने भएकाले छिमेकीहरूले पनि सत्यतथ्य कुरा भन्न डर मान्ने गरेको अनुपरीक्षण टोलीले अनुभव गर्यो ।

गोपालप्रसाद शर्मा

उमेर	: ३६ वर्ष
ठेगाना	: गोपालप्रसाद शर्मा
पेशा	: नेपाली काड्ग्रेस
राजनीतिक आबद्धता	: २०४८ सालदेखि खोलागाउँ गाविस अध्यक्ष
घटना मिति	: २०५५ साउन ११ गते
घटनास्थल	: खोलागाउँ गाविस- ९
परिवारिक विवरण	: विष्णुकुमारी शर्मा , पत्नी
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी
राहत	:

घटना विवरण

खोलागाउँ गाविसका पूर्व गाविस अध्यक्ष गोपालप्रसाद शर्मालाई २०५५ साल साउन ११ गते तत्कालीन नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले सुतिरहेको समयमा निर्मम तरिकाले आक्रमण गरी यातना दिए। सयौंको सङ्ख्यामा आएका कार्यकर्ताहरूले परिवारकै अगाडि बासको भाटाले पेलेर शरीर बाँधेर निकै बेरसम्म कुटपछि आँखामा तेजाब खन्याएर हिँडे।

उनलाई नेपाली काड्ग्रेस भएकै कारण आक्रमण गरिएको पीडितपक्षको भनाइ छ। उपचारका लागि काठमाडौं गएको उनको परिवार उतै विस्थापित भएर बस्यो। खोलागाउँ गाविस- ९ मा रहेको करिब १७ रोपनी जग्गा र घर कब्जा गरे। १३ वर्ष वितिसकदा पनि उनको कब्जा गरिएको सम्पति माओवादीले नै उपभोग गर्दै आएका छन्।

लामो उपचारपछि शरीरमा लागेको चोटपटक निको भए तापनि शर्माको आँखा ठीक हुन सकेन। उनको आँखाको ज्योति गुमेको छ। उनी देख्न सक्दैनन्।

घटना भएको दिनको स्मरण गर्दै शर्माले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए “साउनको महिना थियो हल्का पानी परेको थियो सबै जना घरमा सुतेका थियौं। करिब नौ बजेको हुदौ हो, माओवादीको एक समूह मुखमा नकाब बाँधेर भित्र पस्यो। एकजना गाउँको माओवादी कार्यकर्ता भिनाजु भन्दै आयो। अर्को कोठामा सालाहरू सुतेका थिए। मलाई उठाएर त्यही कोठामा लिएर बाधे विस्तारै अरु अरु यातना पनि दिन थाले। अरु परिवारहरू सुतेका कोठामा लगेर यातना दिन थाले। मलाई आँखामा तेजाब खन्याए। त्यतिबेला नै मैले आँखाको जोति नै गुमाएँ। म बेहोस भए उनीहरू मरिसक्यो भनेर त्यहाँबाट हिँडे। विहान सबै गाउँका मान्द्येहरू जम्मा भएर मलाई उपचारको लागि चौरजहारी पुऱ्याए। चौरजहारीबाट उपचारको लागि हेलिकप्टर बाट काठमाडौं लगियो। १३ वर्षसम्म निरन्तर उपचार नै भयो। उता घरमा माओवादीले जग्गा लगायतको सम्पति कब्जा गरे। ”

न्याय

आक्रमणमा संलग्न माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई पीडित पक्षले चिनेका छन्। उजुरी गरे भने माओवादीले आक्रमण गर्नान भन्ने भयका कारण आफूहरूले कतै उजुरी नदिएको पीडितपक्षको भनाइ छ।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००१ मा यस घटनाको विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

नरजीत बस्नेत

उमेर	: ४३ वर्ष
ठेगाना	: पीपल गाविस- ३ रुकुम
पेशा	: शिक्षण
घटना मिति	: २०५२ फाल्गुन १३
घटनास्थल	: पीपल गाविस-७
पारिवारिक विवरण	: श्रीमती, तीन छोरा दुई छोरी

घटना विवरण

पीपल गाविस- ३ का रुकुमका नरजीत बस्नेत तत्कालीन नेकपा माओवादीको आक्रमणमा परेका रुकुमका पहिलो व्यक्ति हुन्। उनी २०५२ साल फाल्गुन १३ गते आफन्तको घरको छाना हाल्ने सहयोगका लागि पिपल गाविस-७ मा गएका थिए। सोही दिन विहान आफन्तको घरमा सहयोग गरेर साँझ ७ बजेतिर घर फर्क्ने बेला उनलाई सात जना माओवादी कार्यकर्ताको समूहले आक्रमण गन्यो। पिपल गाविस-३ स्थित एक खोलाको छेउमा माओवादी कार्यकर्ताले उनको बायाँ हात खुकुरीले काटे। उनलाई सातै जनाले पालै पालो आक्रमण गरेका थिए। लगातार गरिएको खुकुरी प्रहारबाट उनी बेहोस भए। माओवादी कार्यकर्ताहरू उनको दाँया गाला, टाउको, दुवै हात र खुट्टामा काटेर २५ मिटर तल भिरबाट खसालेर भागेका थिए।

समयमा घर नआएपछि उनका परिवारका सदस्यले खोजी गर्न थाले। बल्ल बल्ल एक घण्टापछि आफन्तहरूले उनलाई खोलाको छेउमा बाँया हात काटेर दुई टुक्रा पारिएको

र दाँया हात, टाउको र खुट्टा तथा गालामा काटेर बेहोस अवस्थामा फेला पारेका थिए । उनलाई स्थानीय वासिन्दाहरूको सहयोगमा तत्काल जिल्ला अस्पताल पुऱ्याइयो ।

रुकुमको प्रावि अमलाचौरका शिक्षक नरजीतले माओवादीलाई चन्दा नदिएको र माओवादीको भन्दा फरक राजनीतिक आस्था राखेको कारण उनको हत्या प्रयास गरिएको स्थानीय वासिन्दाले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए ।

घटना भएको दिनको स्मरण गर्दै नरजीतले अनुपरीक्षण टोलीलाई भने “२०५२ साल फागुन १३ गते विहान घरबाट खाना खाएर स्यालापाखा गाविस-१ मा सत्यबहादुर बस्नेत, वीरबहादुर बस्नेत, र जयकुमारी बस्नेतको साथमा घरको छुवाउने ढुङ्गा बोकेर पिपल गाविस-८ मा दिदीको घरमा पुऱ्याई तीनजनाको साथमा फर्किरहेको थिएँ । ७ नम्बर वडाको जाम्नाकाटे भन्ने ठाउँमा चार पाँच जना नकाबधारी माओवादी कार्यकर्ताले मलाई घेरा हाले । उनीहरूले दाहिने कुहिना पिडौला, दाहिने कुहिना, टाउको, दाहिने गाला, दाहिने हत्केला, दाहिने हातको बुढी औँला काटे, दुवै हातको नाडीबाट हात छिनाइ दिए उनीहरूले मेरो घाँटी र कम्मर समाए, बाटोबाट २५ मिटर खोल्सामा फाले यति बेलासम्म मेरो होस अलि अलि थियो । मैले भाग्ने प्रयास गरैँ । पानी परिरहेको थियो । आकाशको पानी परिरहेको बेला मेरो मुखमा आकाशको पानी परेकाले अलि अलि कान खुले त्यति बेलासम्म उनीहरूले मलाई मन्यो भन्ने ठानेका थिए ।

त्यति बेला नरजीतका आफन्तहरू उनलाई खोज्दै घटनास्थल तिर पुगेछन् । उनलाई थप उपचारका लागि सदरमुकाम लैजान खोज्दा माओवादीले अवरोध गरेका थिए । थप सुरक्षाकर्मी आएपछि मात्र उनलाई बल्ल बल्ल जिल्ला अस्पताल सल्लेमा भर्ना गरिएको थियो ।

बस्नेत परिवारमाथि माओवादीको आक्रमण यत्तिकैमा रोकिएन । उनका दाइ देउचन बस्नेतलाई २०५३ साल असार २९ गते पिउने पानीको बारेमा छलफल गर्न गएको बेला दानीपिपलमा हत्या गरे । दाइका छोरा कविराम बस्नेतलाई घरमा सुतिरहेको बेला अपहरण गरि बेपत्ता बनाएपछि लासै भेटिएन । पिपल गाविस-१ का मनबहादुर खत्रीलाई विद्युतको पोलमा शरीरमा रगत बग्न नदिने गरी बाँधेर कुटी कुटी माओवादीले हत्या गरेको थियो । उनकै गाउँका दशरथ पौडेल र काशी नाथलाई माओवादीले अपहरण गरेकोमा उनीहरू दुवै जना फर्किएनन् । माओवादीको तारो बनेको बस्नेत परिवार गाउँमा बस्न सकेन । घरको सबै सम्पति माओवादीहरूले कब्जा गरेर उपभोग गरे । उनी १२ वर्षदेखि सदमुकाममा विस्थावित जीवन बिताउदै आएका छन् ।

न्याय

उक्त घटनाको बारेमा पीडितले कै उजुरी दिएनन् । आक्रमणमा संलग्न मानिसहरूलाई चिने पनि थप असुरक्षा महसुस गर्दै नाम खुलाउन उनी अझै चाहैनन् । गाउँमा रहेको सबै सम्पति माओवादीले कब्जा गरेर करिब १२ वर्ष भोगचलन गरे । विस्तृत शान्ति सम्झौता भएपछि मात्र कब्जा गरिएको घर जग्गा फिर्ता गरेका थिए ।

हानिपूरण

राहतको नाममा सम्पति क्षति भएवात १ लाख २५ हजार, घाइते अपाङ्गमा पचास प्रतिशतका आधारमा १ लाख र घर फिर्ता हुँदा ४२ हजार रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ। घाइते तथा अपाङ्ग प्रतिशतमा उनको चित्त बुझेको छैन। सबै कुराले अपाङ्ग भएको व्यक्तिलाई पूर्वाग्राही भएर पचास प्रतिशतमा मुल्याङ्कन गरिएको तर केही पनि नभएका माओवादीका कार्यकर्ताहरूलाई अपाङ्गका नाममा बढी सुविधा दिएका कारण वास्तविक पीडितलाई अन्याय भएको उनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

खारा घटना

घटना विवरण

खारा गाविस-२, ३ र ५ नम्बर बडाका १५ जना सर्वसाधारणलाई २०५६ फागुन १० गते रुँद्धा गाविस-२ स्थित सिमुतु प्रहरी चौकीबाट गस्तीमा गएको प्रहरी टोलीले गोली हानेर हत्या गयो। सो गस्ती टोलीले सोही गाविसको २, ३, ४, ५ र ६ नम्बर बडाका जम्मा २७ ओटा घर, ३७ ओटा गोठ, तीनओटा आँटी र दुई ओटा पानीघट्ट पनि जलाइको थियो। घटनामा खारा गाविस-५ का भद्रबहादुर खड्का, गोविन्द खड्का, खड्कबहादुर खड्का, लक्ष्मी खड्का, प्रविर खड्का, देवीलाल खड्का, लालबहादुर खड्का, खारा गाविस-३ का त्रिभान वली, धनबहादुर ओली, लालबहादुर ओली, देउरुप खत्री, गोपाल ओली, टिकाराम खत्री हेमन्त खत्री र खारा गाविस-२ का टिकाराम ओली मारिएका थिए।

नेपाली काइग्रेसका समर्थकहरूको बाहुल्य रहेको खारा गाविसमा नेकपा माओवादीले आफ्नो जनाधार तयार गर्न सकेको थिएन। २०५४ सालमा सम्पन्न भएको स्थानीय निकायको निर्वाचनमा नेपाली काइग्रेसले सो गाविसमा विजय हासिल गरेको थियो। पटक पटकको आग्रह धम्कीका बाबजुद स्थानीय बासिन्दा नेकपा माओवादीका गतिविधिमा संलग्न भएका थिएनन्। नेकपा माओवादीका कार्यकर्ता जुनसुकै हथकण्डा अपनाएर खारामा आफ्नो वर्चस्व बढाउन चाहन्थे। उनीहरू जनतामा त्रास देखाएर आफ्नो पक्षमा पार्न चाहन्थे। घटना हुनुभन्दा केही दिन अधिदेखि सोही गाउँमा बसेका माओवादीहरू खारामा माओवादी लुकेका छन् भन्ने सूचना सिमुतु प्रहरीलाई स्थानीयबासिन्दा मार्फत दिइरहेका थिए। घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई स्थानीय बासिन्दा तथा प्रत्यक्षदर्शीले बताएअनुसार घटना भएको दिन विहान ०५६ फागुन १० गते विहान ८.३० बजे खारा गाविस-६ कालदुङ्गमा लुकेर बसेका माओवादीले प्रहरी जवान गणेश खत्रीलाई गोली हानी हत्या गरे। घटनालगतै माओवादीकार्यकर्ताहरू नारा लगाउदै खारा गाविसको २, ३ र ५ तिर भागे। यसअघि प्रहरीलाई दिइएको सूचनामा खाराको ती बडाहरूमा माओवादीको बाहुल्यता रहेको बताइएको थियो। सो घटनालगतै माओवादी कार्यकर्ता त्यतातिर भाग्नुले प्रहरीलाई आकोशित बनायो। घटना लगतै प्रहरीले

वितण्डा मच्चाउन शुरु गच्यो । प्रहरीले सोही ठाउँबाट घरमा र गोठमा आगजनी शुरु गच्यो । दिउँसो १२ बजेदेखि ३ बजे सम्ममा खारा गाविस-२ राउमारे, खारा गाविस-३ कुरल र खारा गाविस-५ पोखरीमा गरी १५ जना निर्दोष र निहत्या नागरिकहरूको कसैलाई घरबाट निकालेर र कसैलाई त्रासका कारण भागेर जड्गलमा गएको बेला गोली हानी हत्या गरेको थियो । खारा गाविस-३ का त्रिभान ओली नेपाली काङ्ग्रेसबाट निर्वाचित वडाध्यक्ष थिए । प्रहरी आगजनी गर्दै आफ्नो गाउँतिर आउन थालेपछि त्रिसित भएका स्थानीय बासिन्दालाई आफूसँग नेपाली काङ्ग्रेसको परिचयपत्र छ । प्रहरीलाई सोही परिचयपत्र देखाएपछि केही गर्दैन भनेर उनले आश्वस्त पारेका थिए । उनले आफू नेपाली काङ्ग्रेसको सदस्य भएको बताउँदा बताउँदै पनि प्रहरीले गोली हानेर उनको हत्या गच्यो । घरभित्र लुकेका उनका ढोरालाई प्रहरीले गोली हानी मच्यो भनेर ढोडेर हिँडे । गाउँलेमा भागदौड मच्चयो । घटनाको भोलिपल्ट गाउँमा आएको हेलिकोप्टरले उनलाई उपचारका लागि काठमाडौं लग्यो । प्रहरीले आफ्नो बाटोमा भेटिएका मानिसको हत्या गर्नुका साथै घर गोठ तथा पानी घट्टहरूमा आगजनी गच्यो । ती वडाहरूमा तीन घण्टा जति वितण्डा मच्चाएर प्रहरी गस्ती प्रहरी बेशक्याम्प खारातिर लाग्यो । बेशक्याम्प खारामा केही दिन विताएपछि सो प्रहरी टोलीको अन्य कुनै जिल्लामा सरुवा भयो । डर त्रासका कारण गाउँलेहरूले लास उठाउन सकेनन् । सबैजनाको शब्द घटनाको पर्सीपल्ट सदगृत गरियो । लासको पोष्टमार्टम भएन ।

खारा गाविसमा सिम्रुतु प्रहरी चौकीबाट गस्तीमा गएको प्रहरी टोलीले सर्वसाधारणलाई गोली हानेर हत्या गरेको स्थान

न्याय

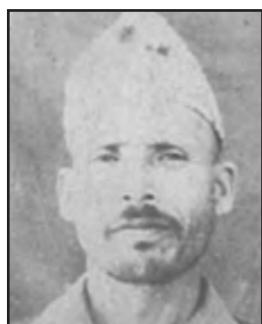
घटनामा संलग्न प्रहरीलाई चिने पनि पीडितहरूले कुनै प्रकारको कानुनी बाटो अपनाएका छैनन् । पीडित परिवारजनहरू अहिले गाउँमै ज्याला मजदुरी गरेर जिविकोपार्जन गरिरहेका छन् ।

हानिपूरण

तत्कालीन अवस्थामा सुरक्षाका कारण तथा हाल जनचेतनाको कमीका कारण पीडित परिवारले न्यायको लागि कुनै पहल गर्न सकेका छैनन् । पाएको राहत घर र गोठहरू पुनःनिर्माणमा खर्च गरे । खाराका १५ जना पीडित परिवारजनका आफन्त तथा घटनामा मारिएकाहरूलाई प्रति परिवार एकलाख रुपियाँ, घरजलाइएकाहरूलाई प्रतिघर २० हजार रुपियाँ, गोठ जलाइएकाहरूलाई प्रतिगोठ १० हजार रुपियाँ, आँटी र पानीधट्ट जलाइएकाहरूलाई ५ हजार रुपियाँ राहत तथा क्षतिपूर्ति तत्कालीन सरकारले उपलब्ध गरायो । शान्ति समिति रुकुमबाट राहत पाएभने भौतिक संरचना क्षति भएका पीडितहरूले राहत पाएका छैनन् ।

अभिलेख

- यो घटनाको बारेमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००१ को पृष्ठ ३४३ मा विवरण प्रकाशित छ ।

अम्मरबहादुर सुनार

५३ वर्ष

ज्ञानबहादुर सुनार

२९ वर्ष

हर्कबहादुर पुलामी

३९ वर्ष

ठेगाना : लेखागाउँ गाविस-६ ओदालताल

पेशा : सबैजनाको पेशा कृषि

घटना मिति : २०५८ फागुन २९ गते

घटनास्थल : कुनाथरी गाविस-९, हुड्के

पारिवारिक विवरण : अम्मरबहादुरको ६ जना, ज्ञानबहादुरको ४ जना र

हर्कबहादुर पुलामीको ३ जना

राहत : सबै परिवारले ३ लाख प्राप्त गरेको।

घटना विवरण

लेखागाउँ गाविस-६ ओदालतालका अम्मरबहादुर सुनार ५३, ज्ञानबहादुर सुनार २९ र हर्कबहादुर पुलामी ३९ वर्षको टाउको कुनाथरी गाविस-१ हुड्केमा २०५८ फागुन ३० गते फेला परेको भनी सो बाटो भएर हिँड्ने बटुबाहरूले मृतकहरूका परिवारलाई जानकारी गराए। सुर्खेत जुम्ला मोटरबाटोमा रहेको कल्भर्टको माथिल्लो भागमा तीनओटा काटिएको अवस्थामा रहेको टाउको फेला परेको समाचार चैत १ गते महानगर दैनिकबाट प्रकाशन हुने दैनिक पत्रिकामा प्रकाशन भएको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई अम्मरबहादुरकी पत्नी सुक्मा सुनारले बताएनुसार पीडितहरू तीनैजना सर्वसाधारण थिए। घटना भएको रात गाउँमा गस्तीमा आएको सेनाले घर घेरा हाली हर्कबहादुर सुनारलाई गिरफ्तार गरेको थियो। हर्कबहादुरको घर भन्दा केही मिटर तल घर भएका ज्ञानबहादुरलाई गिरफ्तार गरेर ल्याएको सैनिक टोलीले ज्ञानबहादुरलाई र घरमा सुतिरहेका अमरबहादुरलाईसमेत सोही समयमा गिरफ्तार गरेको थियो। रातको समय ठूलो सझौतामा रहेका सैनिकहरूलाई सुक्मा सुनारले देखेकी थिइन्। सैनिकहरूले उनीहरूलाई कपडा समेत लगाउन दिएका थिएनन्। सुत्दा लगाएकै कपडामै उनीहरूलाई सैनिक टोलीले लिएर गयो। तर आफूले केही सोधन नसकेको सुक्माले बताइन्।

पतिलगायतका दुई जना छिमेकीलाई सैनिकहरूले गिरफ्तार गरेको कुरा भोलिपल्ट गाउँमा फैलियो। तर कहाँ जाने के गर्ने कसैले निर्णय गर्न सकेनन्। अमरबहादुरका ज्वाइँले सुर्खेतस्थित शाही नेपाली सैनिकको कार्यालयमा सोधपुछ गरेको भए पनि थाहा नभएको भनेर उनलाई फर्काइयो। सुक्माले नभनेपनि पीडक तत्कालीन शाही नेपाली सेना मध्यपश्चिम आर्टिलरी गण मङ्गलगढी सुर्खेतमा कार्यरत जमदार रामबहादुर महतको कमाण्डमा खटिएको सेनाले सो विभत्स हत्या गरेको थियो। टाउको फेला परेको बारे गाउँलेहरूले थाहा पाएको भए पनि सदगत् गर्न कोही पनि जान सकेनन्। टाउको गिँडेर सडकको कल्भर्टमा

अम्मरबहादुर सुनार, ज्ञानबहादुर सुनार र हर्कबहादुर पुलामीलाई सेनाले हत्या गरी गाडिएको स्थान

राखिएको थियो भने त्यसको कल्भर्टको ५० मिटर तल तीनै जनाको लास खाल्डो खनेर गाडिएको थियो। अझै पनि घटनास्थलमा अस्पिङ्जरहरू देख्न सकिन्छ।

ब्याय

तीनै जनाकोहत्याको बारेमा हालसम्म कहीं उजुरी भएको छैन। तत्कालीन शाही नेपाली सेनाको टोलीले पाश्विक ढड्गले तीनैजनाको हत्या गरेपछि उनीहरूले विधिपुर्वक दाहसंस्कार गर्न पनि पाएनन्। पीडक जमदार रामबहादुर महतलाई कुनै कारबाही भएको छैन।

हानिपूरण

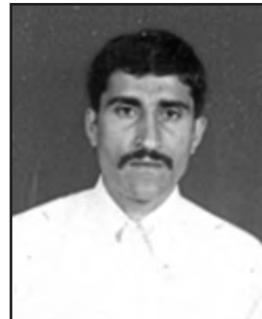
सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख सबै घरपरिवारले प्राप्त गसिकेका छन्। उनीहरू सबैजनाको परिवार हालपनि लेखगाउँ गाविस ६ मै बस्छन्। माओवादीको आरोप लगाइतत्कालीनशाही नेपाली सेनाले निहत्था तथा निर्दोष उनीहरूको हत्या गरेको हो।

अभिलेख

- तीनै जनाकोहत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तकमा २००३ को पृष्ठ ४९७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

सुर्यप्रसाद पौडेल

उमेर	: ३५ वर्ष
ठेगाना	: विद्यापुर गाविस-३ विजु
पेशा	: शिक्षक
घटना मिति	: २०५९ वैशाख २० गते
पद	: प्राधानाध्यापक
शारदा प्रावि विजु	: विद्यापुर गाविस-३ विजु
घटनास्थल	: विद्यापुर गाविस- विजु
पारिवारिक विवरण	: पत्नि विष्णुकुमारी पौडेल २ छोरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

विद्यापुर गाविस-३ का ३५ वर्षीय सूर्यप्रसाद पौडेलको लास उनकै घरछेउमा २०५९ वैशाख २० गते घाँटी रेटेर हत्या गरेको अवस्थामा पीडितको परिवारले फेला पाच्यो। उनी स्थानीय विद्यालयको प्रधानाध्यापक थिए। नेपाली काड्ग्रेसप्रति आस्था राख्ने उनलाई नेकपा

माओवादीका कार्यकर्ताले सुराकीको आरोप लगाएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको इन्सेकको टोलीलाई सूर्यप्रसादका जेठा छोरा चन्द्रप्रसाद पौडेलले बताएँअनुसार नेकपा माओवादीका एरिया इच्चार्ज सुर्खेत अबलचिडका खगेन्द्र राना जलनसहित सात जनाको सडख्यामा आएका हातहतियार सहितको टोलीले सूर्यप्रसादलाई जबरजस्ती घरबाट घिसारेको थियो। उनलाई सो समूहले लुगासमेत लगाउन दिएन। अपहरणलगतै घरबाहिर निस्किएका परिवारका सदस्यलाई मारिदिने धम्की दिई सो समूहले घर भित्र पस्त लगाई बाहिरबाट बन्द गरिदिएको थियो। त्यसलगतै उनलाई सो समूहले निर्धात कुटपिट थालेको थियो। उनी कराएको, चिच्याएको घरपरिवारका साथै छिमेकीले पनि सुनेका थिए। तर, कसले केही गर्न सकेनन्। गर्न सकिने अवस्था पनि थिएन। लगातारको यातनापछि उनको आवाज सुनिन छाडेको थियो। केही समयपछि माओवादी कार्यकर्ताको आवाज पनि सुन्न छाडियो। भोलिपल्ट विहान छिमेकीले ढोका खोलिदिएपछि दुवै हातखुट्टा बाँधेर घाँटी रेटी हत्या गरेको अवस्थामा लास फेला परेको चन्द्रप्रसाद बताए। मृतको दुई दिन पछि घरपरिवारले दाहसंस्कार गरे। घटनाको दुई दिन अघि माओवादी कार्यकर्ताले सूर्यप्रसादलाई अपहरण गरी मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरी मुक्त गरेका थिए। परिवारका सदस्यले यस्तो घटना भइहाल्ला भन्ने सोचेकासमेत थिएनन्। माओवादीका पोलिट्व्यूरो सदस्य धर्मेन्द्र बास्तोलाको पत्नि, मृतक पौडेलका छिमेकी तथा दिदी नाता पर्ने पूर्णा बास्तोलाको निर्देशनमा एरिया इच्चार्ज जलनसहितको समूहले पाशविक ढड्गाले हत्या गरेको पीडित परिवारले घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई बतायो।

न्याय

सूर्यप्रसाद पौडेलको हत्याको बारेमा हालसम्म कहीं उजुरी भएको छैन। माओवादीका कार्यकर्ताहरूले विभत्स हत्या गरेको दुर्दिनपछि घरपरिवारले पौडेलको दाहसंस्कार गरे। घटनामा संलग्न तत्कालीन माओवादीका पोलिट्व्यूरो सदस्य धर्मेन्द्र बास्तोलाको पत्नि पूर्णा बास्तोलाको निर्देशनमा एरिया इच्चार्ज खगेन्द्र राना जलनलाई हालसम्म कुनै कारबाही भएको छैन।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख विष्णु पौडेलले प्राप्त गरिसकेका छन्। पौडेल ३ छोरा १ बुहारी र १ नातिनी सहित विद्यापुर ४ मा बस्थिन्। नेकामा आस्था राखेकै कारण सुराकी गरेको आरोप लगाई माओवादीले पौडेलको हत्या गरेका हुन्।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तकमा २००२ को पृष्ठ ४७५ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

शीतलदास चौधरी

उमेर	: ३६ वर्ष
ठेगाना	: पहलमानपुर गाविस-९, शिवपुर
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: नेकपा (एमाले), २०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा गाविस अध्यक्ष
घटना मिति	: २०५९ मङ्गसिर २१ गते
घटनास्थल	: पहलमानपुर गाविस-९ स्थित नाकफोरुवा स्कुलमा कल्भटमाथि
पारिवारिक विवरण	: गुल्फीदेवी चौधरी, जेठी पत्नी
कान्धी पत्नी	: लैहयादेवी चौधरी
छोराछोरी	: दुई छोरा र एक छोरी जेठीबाट र एक छोरा कान्धीबाट)
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पहलमानपुर गाविस-९, शिवपुरका ३६ वर्षीय शीतलदास चौधरीलाई माओवादीको एक समूहले अपहरण गरेकोमा भोलिपल्ट विहान उनको क्षतिविक्षत लास गाउँलेहरूले फेला

पारेका थिए।

शीतलदास चौधरी २०५४ सालको स्थानीय निर्वाचनमा नेकपा (एमाले) का तर्फबाट गाविस अध्यक्ष पदमा निर्वाचित भएका थिए। ०५८ सालमा सङ्कटकालको घोषणा भए पश्चात् प्रायः सदरमुकाम कैलालीमा बस्दै आएका उनी बाबुको मृत्यु भएपछि किरिया गर्न गाउँ आएका थिए। बाबुको काजकिरिया सकेर धनगढी जान तयार भएर बसेका शीतलदास चौधरीको लास टाउको गिँडिएको अवस्थामा फेला परेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार चौधरी परिवारसँग माओवादीले पटक-पटक चन्दा मार्ने गरेका थिए भने आफ्नो गच्छले सकेको चन्दा उनले दिने पनि गरेका थिए। यसबाहेक माओवादी कार्यकर्ताहरूको समूह बेलाबखत उनको घरमा आएर भात पकाउन लगाएर खाने गर्दथे। यस्तो समूहमा कहिले दुईचार हुन्थे त कहिले ४०-५० जनासम्म पनि। माओवादीको माग पूरा गर्दै आएका चौधरीले आफूलाई माओवादीबाट कुनै खतरा नभएको भनेर परिवारजनलाई बताउदै आएका थिए। माओवादी कार्यकर्ताहरू पनि उनलाई दाइ भनेर सम्बोधन गर्ने गर्दथे।

शीतलदासका बाबुको किरिया २०५९ मङ्सिर १९ गते सकिएको थियो। मङ्सिर २१ गते उनी धनगढी जाने कार्यक्रम थियो। २० गते साँझ दुईजना माओवादी कार्यकर्ता उनको घरमा आए। उनी आँगनमा बसिरहेका थिए। ‘दाइ एकछिन आउनु न’ भनेर माओवादी कार्यकर्ताले उनलाई बोलाए। पहिले पहिले पनि त्यसरी नै आउने, बोलाउने गरेकोले परिवारका अन्य सदस्यले शीतलदासलाई रोक्ने प्रयास गरेनन्। उनीहरूले प्रयास गरेका भए पनि माओवादीको जबरजस्तीका अगाडि केही नलाग्ने उनीहरूको ठहर थियो।

त्यस रात शीतलदास घर फर्किएनन्। २१ गते विहान शीतलदासका दाजुलाई गाउँले भाइ जस्तै देखिने मानिसको लास पहलमानपुर गाविस-९ स्थित नाकफोर्वा स्कुलनजिकको कल्र्भटमाथि फेला परेको जानकारी दिए। घटनास्थल पुगेर हेर्दा उनले घोष्टो परेको र टाउको नभएको लास देखे। भाइले लगाएको सर्ट र पाइन्टको रड्गका आधारमा आफ्नो भाइ भएको उनले ठम्याए। घटनास्थल वरपर रगतका छिटाहरू थिए।

लास फेला परे पनि टाउको नभेटिएकोले शीतलदासका आफन्तहरू टाउको खोज्दै हिँडे। टाउको नभेटिए तापनि लासको सद्गत गर्न लिएर जान गाउँभरि ट्र्याक्टर खोजियो। गाउँमा १०-१५ ओटा ट्र्याक्टर रहे पनि कसैले दिएनन्। ‘शीतलदासको लासलाई गिद्धले खान्छ, कसैले नउठाउन्’ भन्ने माओवादीले धम्की दिएका रहेछन्। गाउँलेहरू घरबाट बाहिर निस्कन डराए। आफै गाडामा राखेर शीतलदासका दाजु र भतिजाले पोस्टमार्टमका लागि लास पहलमानपुर लगे। शीतलदासको अन्तिम संस्कार पनि उतै गरिएको थियो।

त्यस दिन साँझ फेरि माओवादी कार्यकर्ता शीतलदासको घरमा आएका थिए। उनीहरूले उल्टै शीतलदासको विषयमा सोधखोज गरे। ‘धनगढी जानु भएको हो’ भनेर उनीहरूले परिवारजनलाई सोधे। हत्या गर्नेहरूले नै यस्तो प्रश्न सोधे पनि त्रासका कारण कसैले केही बोल्न सकेनन्। त्यसपछि पनि माओवादी कार्यकर्ता आउने, मार्छू भनेर धम्की दिने अनि भात पकाउन लगाउने, खाने कार्य भने पुनः जारी रहेको अनुपरीक्षण टोलीले जानकारी प्राप्त गन्यो।

शीतलदासको हत्या हुँदा एसएलसी दिँदै गरेका छोराको पढाइ त्यक्ति कै अवरुद्ध भयो। बेरोजगार भएका जेठा छोरा ०६९ सालमा मलेसिया गएका छन्।

न्याय

शीतलदासको हत्याको विषयमा मुद्दा दायर भएन। लासको पोस्टमार्टम गर्नु बाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँपेहरूले चिनेका छैनन्। उनीहरू सुर्खेत र जुन्नातिरका हुन् भन्ने सम्म उनीहरूले सुनेका थिए।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेको ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। निर्दोष एवम् जबरजस्ती नै भए पनि माओवादीले सहयोग लिँदै आएका माओवादीले शीतलदासको हत्या के कारण गरेका हुन्, उनका परिवारले अझै बुझ्न सकेका छैनन्।

अभिलेख

- शीतलदासको हत्याको विषयमा नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन २००२ को पृष्ठ. ४६० मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

सुरेन्द्रकुमार जैशी

नाम	:	सुरेन्द्रकुमार जैशी
घटना हुँदाको उमेर	:	४८ वर्ष
पेशा	:	कृषि
राजनीतिक आवद्धता	:	नेपाली काड्ग्रेस
घटनास्थल	:	टीकापुर नपा-९, भक्रैया (पीडितकै घरको आँगन)
घटना मिति	:	२०५८ माघ २२ गते राती
राहत	:	३ लाख रुपियाँ
बुबाको नाम	:	नन्दराम जोशी
पत्नीको नाम	:	दिलादेवी जोशी
छोराछोरी	:	एक छोरा र एक छोरी

घटना विवरण

टीकापुर नपा-९ स्थित आफ्नै घर आँगनमा माओवादी कार्यकर्ताको कुटपिटबाट गम्भीर घाइते भएका सुरेन्द्रराज जैशीको उपचार टीकापुरमा हुन नसकेपछि थप उपचारका

लागि धनगढी लैजाने क्रममा २०५८ माघ २२ गते मृत्यु भएको थियो।

२०५८ माघ २२ गते चिसो रात थियो। प्रायः सबैजना मानिसहरू चाँडै सुतिसकेका थिए। सुतेको आधा घण्टा जति भएका थियो। ढोकामा कसैले हानेको आवाज सुनियो। बारम्बार ढोकामा ढकढक सुनेर जैशीले ढोका खोलेपछि एक जना मुखमा पट्टी बाँधेको व्यक्ति घरभित्र प्रवेश गयो र ‘सरसँग एक छिन काम छ’ भनेर जैशीलाई घर बाहिर लग्यो। उनी ‘मैले कसैको केही पनि बिगारेका छैन र माओवादीको पनि केही बिगारेको छैन’ भन्दै उनी घरबाट बाहिर निस्किएका थिए।

बाहिर लैजानेवित्तिकै घरको मूल ढोकामा बाहिरबाट छेस्किनी लगाएर छोरा र छोरीसहित उनकी पत्नीलाई घर भित्र थुनियो। सुरेन्द्रलाई उनकै आँगनमा दाउरा र बुटले कुटपिट गर्न सुरु गरियो। ‘मलाई नमार, जे चाहिन्दै लैजाऊ’ भनेर जैशी कराइरहेका थिए। उनीहरूले जैशीका हातखुटा नभाँचिउन्जेलसम्म र रगताम्य भई बेहोस नहुँदासम्म कुटपिट गरिरहे। कुटपिटबाट बेहोस भएपछि माओवादीहरूले तीन चार राउण्ड गोली समेत पडकाए र बन्द गरिएको जैशीको घरको ढोका खोले। त्यसपछि धम्कीपूर्ण भाषामा यसको उपचार गर्ने भए लिएर जाऊ भनी त्यहाँबाट ‘माओवादी जिन्दावाद’ को नारा लगाउदै उनीहरू कुलेलम ठोकेका थिए।

माओवादीले ढोका खोलेपछि उनकी पत्नी हतारिएर घर बाहिर निस्किन्दा आँगन रगताम्य भएको र पीडित सुरेन्द्र ‘आमा, मलाई बचाऊ’ भन्दै छटपटाइ रहेका थिए।

आँगनभर रगत देखेपछि उनकी पत्नीले रुनु बाहेक केही पनि सोधन र बोल्न सकिनन्। घरमा स-साना छोरा छोरी र पत्नीको रुवाबासी चल्यो। घरमा रुवाबासीको आवाज सुनेर छिमेकीहरू आँगनमा जम्मा भए, जसमा कोही पनि पुरुषहरू थिएनन्।

जैशीको बेहोस शरीरबाट रगत बिगिरहेको थियो। उपचार गर्न लैजानका लागि टीकापुर अस्पतालको एम्बुलेन्स बोलाइयो तर माओवादीले बाटोमा बम पनि राखेको हुनसक्ने भन्दै एम्बुलेन्सलाई टीकापुरमा रहेको सशस्त्र प्रहरीको उग्रतारा गणले जान दिएन। ०५८ माघ २३ गते विहान टीकापुरबाट धनगढी लैजाई गर्दा बाटोमा सुरेन्द्रकुमार जैशीको मृत्यु भएको थियो। घटना भएको जानकारी हुँदा पनि इलाका प्रहरी कार्यालय, टीकापुर र उग्रतारा गण टीकापुरले कुनै सहयोग गरेनन्।

जानकीनगर गाविस-३ मा बसोबास गर्दै आएका जैशी परिवारलाई माओवादीले पटकपटक धम्की दिन थालेपछि उनी ०५६ सालमा सपरिवार टीकापुरमा बसाई सरेका थिए। गाउँमा हुँदा घरमा सँधै माओवादी कार्यकर्ता आएर खाना खाने र सित्तैमा उपचार गराउने मात्र नभई आर्थिक सहयोग पनि लिने गरिरहेका थिए। जैशी परिवारहरूले टीकापुरमा पनि शान्तिपूर्वक बाँच्न पाएन।

माओवादीका कार्यकर्ता फर्किएलगतै आफू घटनास्थल पुगेको र त्यस समयमा जैशी घाइते भएको एक छिमेकीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। उक्त समयमा के भयो, कसले, किन यस्तो गच्छो भनी सोधा सुराक्षी गरेको भन्दै चिरपट, दाउरा, लाठी र बुटले माओवादी कार्यकर्ताहरूले जैसीलाई कुटपिट गरेको उनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्।

न्याय

सुरेन्द्रकुमार जैशीको घटनाको बारेमा पोस्टमार्टम बाहेक अरू कुनै अनुसन्धान भएको छैन। घटना भएदेखि प्रहरी घटनास्थलमा समेत नपुगेको पीडित पक्षको भनाइ छ। पीडितपक्षले घटनाका बारेमा कुनै उजुरीसमेत दिएका थिएनन्।

हानिपूरण

राज्यबाट पीडित परिवारलाई राहतस्वरूप ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराइएको छ।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तकको २००३ को ४ सय ५९ पृष्ठमा यस घटनाको विवरण प्रकाशन भएको छ। सो घटनाका बारेमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय, कैलालीको अभिलेख शाखामा आतइकारीद्वारा हत्या गरेको अभिलेख राखिएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेक्मा सुरक्षित छ।

लालमती जैशी

ठेगाना	: पथरिया गाविस-१ पथरैया
उमेर	: ७४ वर्ष
लिङ्ग	: महिला
पेशा	: कृषि
घटना मिति	: ०५९ जेठ २१ गते राती
राहत	: नपाएको,
पारीवारिक विवरण:	
छोराछोरी	: छोरा ३ जना

घटना विवरण

पथरैया गाविस-१ की ७४ वर्षीया लालमती जैशीको सोही ठाउँस्थित उनका कान्छा छोरा पर्शुराम जैशीको घरमा ०५९ जेठ २१ गते राति माओवादी कार्यकर्ताले विभत्स तबरले हत्या गरे।

०५९ जेठ २१ गते मध्यरातमा १० र १२ जनाको माओवादी एक समूह उनको घरमा आयो। ‘सैंधै घरमा खाना खान आउने यी कस्ता माओवादी हुन्’ भनेर लालमतीले भनेपछि बन्दुकको कून्दले कुटपिट गरी टाउको फोडेर हत्या गरिएको स्थानीय छिसेकीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। मृतक लालमती जैशीको काजकिरिया गरेमा काजकिरिया गर्नेलाई समेत कारबाही गरिने भन्ने धम्की मृतक परिवारहरूलाई दिइएपछि उनीहरूले लुकेर काजकिरिया गरेका थिए।

दायाँ बायाँ कान पूरै लुँझिएको, टाउको पछाडिको भाग पूरै चिरिएको, शरीर पूरै रक्ताम्य भएको र भुइँमा लडेको अवस्थामा उनको लास भेटिएको थियो। लालमती जैशीको टाउको पछाडिको भाग पूरै चिरिएकोले गिदी बाहिर निस्किएको थियो। घटना र लासको प्रकृति हेर्दा बन्दुकको कुन्दाले उनको टाउकोमा प्रहार गरिएको जस्तो थियो। घटना भएको भोलिपल्ट दिउँसो इलाका प्रहरी कार्यालय, टीकापुरबाट प्रहरी टोली घटनास्थलमा पुगेको थियो। माओवादी कार्यकर्ताहरूले खाना नदिएको आरोपमा सासूको हत्या गरेको लालमतीकी बुहारी खन्टीले प्रहरीसमक्ष बयान दिएकी थिइन्।

लालमती जैशीका छोरा भारतमा गएको समयमा माओवादीहरू उनको बुहारी भएको समयमा खाना खान आएको उनलाई मन पर्दैनथ्यो। यसरी माओवादीहरू घरमा अपछि उनी रिसाउने गर्थिन्। बुहारी भएको बेलामा माओवादीहरू घरमा खाना खाने निहुँमा आई बुहारीसँग नानाथरी कुरा गर्न थालेपछि लालमतीलाई असह्य हुन्थ्यो र उनी कहिलेकाहीं घर नै छोडी छिमेकीको घरमा सुत्न जाने गर्थिन्।

लालमतीले ‘माओवादी हुन् कि खाओवादी हुन्’ सधैँ घरमा आएर खान बस्ने गर्दैन् भनेर गुनासो पनि गर्ने गर्दथिन्। लालमतीको हत्यापश्चात् उनको लासको पोस्टमार्टम टीकापुर अस्पतालमा भएको थियो। उनको दाहसंस्कार स्थानीय पथरी नदीमा भएको थियो भने लालमतीको किरिया उनका माइला छोरा लक्षीराम जैशीले लुकेर गरेका थिए।

घटना भएलगतै माओवादीका केही मान्छेहरू आएर घटना आफूहरूले नगरेको तर आफूहरूलाई खन्टी जैशीले आरोप लगाएको भन्दै खन्टीको खोजी गरेका थिए। खन्टी माओवादीको डरले घर छोडेर भारतमा रहेका पति पर्शुराम कहाँ गइन्। भारत गएको केही महिनापछि उनले दोस्रो विवाह गरिन्। दोस्रो विवाह गरेको केही वर्षपछि खन्टी जैशीले पनि आत्महत्या गरिन्। लालमतीको हत्या भएदेखि नै उनको कान्छो छोरा पर्शुराम जैशी भारतमा नै बेपत्ता भए। उनको हालसम्म स्थिति सार्वजनिक हुन सकेको छैन।

न्याय

द्रन्दुकालीन घटना भएकोले प्रहरीले घटना अनुसन्धान गरेको छैन।

हानिपूरण

नेपाल सरकारबाट पीडित पक्षले राहत नपाएको बताए। अनुपरीक्षण टोली घटना सङ्कलन गर्न आएको समयमा राहत प्रक्रियाका बारेमा जानकारी पाएपछि पीडितपक्षले ०७० साउन ५ गते राहतका लागि स्थानीय शान्ति समितिमा निवेदन दिएका छन्।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन् २००२ को ४५९ पृष्ठमा यस घटनाको विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

बेलबहादुर चौधरी

उमेर	: ३१ वर्ष
ठेगाना	: पथरैया गाविस-२ अमौरा
पेशा	: कृषि
राजनीतिक आवद्धता	: नेकपा एमले, ०५४ सालमा गाविस वडा अध्यक्ष
घटना मिति	: ०५९ मङ्गसिर द गते
घटनास्थल	: अमौरी
घटनाको प्रकृति	: हात, खुट्टा भाँचैर, टाउकोमा गोली प्रहार गरेको
राहत तथा क्षतिपूर्ति	: ३ लाख रुपियाँ
पत्नीको नाम	: सुन्दरी चौधरी,
छोराछोरी	: ३ छोरी

घटनाको विवरण

पथरिया गाविस-२ अमौरास्थित घरमा बसिरहेको समयमा ०५९ मङ्गसिर ७ गते राति तीन जना माओवादी कार्यकर्ताहरूले एक छिन काम छ भनी घरबाट अपहरण गरिएका बेलबहादुर चौधरीको लास ०५९ मङ्गसिर द गते अमौरीस्थित खेतमा फेला परेको थियो।

स्थानीय दीपक चौधरीले ०५९ मङ्गसिर द गते बिहान बेलबहादुरको लास अमौरीस्थित खेतमा देखिएको पीडित परिवारलाई बताए। घटनास्थलमा जाँदा बेलबहादुर चौधरीका हात, खुट्टा भाँचैर टाउकोमा गोली हानी हत्या गरेको अवस्थामा परिवारले लास फेला पारेका थिए।

घटनास्थलको मुचुल्का टीकापुर इलाका प्रहरी कार्यालयका सई रत्नसिंह कार्कीले तयार गरेका थिए। घटनास्थलमा पूरै रगतैरगत थियो। मृतक चौधरीको लासमा नीलडाम देखिएको र शरीर सुनिनएको थियो। हातखुट्टा भाँचिएका थिए। टाउको पनि फुटेको थियो। छातीमा गोली हानिएको थियो।

माओवादीहरूले मुखमा पट्टी बाँधेर आएका कारण पीडित परिवारले व्यक्तिको पहिचान गर्न सकेनन्। घरबाट अपहरण गरेर लैजाने माओवादीहरूको आवाज थारू समुदायको जस्तो भएको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

माओवादीहरू घरमा आएर कमरेड भनेर नाता गोता लगाएर वस्ने गरेकोले उनीहरूबाटै यस्तो घटना होला भनी बेलबहादुर र उनका परिवारले सोचेका पनि थिएनन्। बेलबहादुरको हत्यापछि माओवादीहरू बेलबहादुरको घरमा फर्किएर आएनन्। बेलबहादुरको हत्याका सम्बन्धमा माओवादीले प्रत्यक्षरूपमा नबताए पनि गाउँघरमा सुराक्षी गरेकोले बेलबहादुरको हत्या गरेको भनेर माओवादीले भन्ने गरेको जानकारीमा आएको पीडित

परिवारले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो। घटना हुनुपूर्व माओवादीहरू बेलबहादुर चौधरीको घरमा पटकपटक आएर खाना खाने र चन्दा सहयोग भन्दै केही रकम समेत लिएर जाने गर्दथे। घरमा संधै माओवादी आउने गरेकोले माओवादीबाट यस्तो धोका होला भन्ने घर परिवारले चिताएका थिएनन्। ‘कम्युनिस्टहरूको विचार एउटै हो, हामीलाई सहयोग गर्नुहोस्’ भन्दै माओवादीहरू बेलबहादुरसँग चन्दा लिने गर्दथे। बेलबहादुरलाई खतरा छ भन्ने कुरा गाउँलेहरूबाट पनि पीडित परिवारले कहिल्यै सुनेका थिएनन्।

घटना भएपछि माओवादी कार्यकर्ताहरू दोहोचाएर कहिल्यै आएनन्। सविधानसभाको चुनावमा भोट मार्न आएका माओवादीलाई बेलबहादुरका छोराहरूले हाम्रा बुवा मार्न हामीसँग भोट मार्ने भन्दै प्रतिवाद गरेपछि विगतमा भएका घटना विस्तु पन्यो भन्दै माओवादीहरू उनको घरबाट गएका थिए।

न्याय

घटनाका बारेमा प्रहरीले घटनास्थल मुचुलकाबाहेक अरू कुनै अनुसन्धान गरेको छैन। घटनाका बारेमा पीडित पक्षले कसैका विरुद्ध जाहेरी दिएका छैनन्। माओवादीले बेलबहादुरको हत्या किन गरेको भन्ने बारेमा पीडित पक्षलाई जानकारी पनि गराएको छैन।

हानिपूरण

पीडित परिवारले जिल्ला प्रशासन कार्यालय, कैलालीबाट ३ लाख रुपियाँ राहत सहयोग पाएको छ। पीडित परिवारको आयआर्जन गर्ने एक मात्र बेलबहादुरको हत्या भएपछि छोराहरूले पढाइ छोडेर मजदुरी कार्यमा लागेर घर खर्च चलाइरहेको पीडित परिवारले बताए।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन् २००३ को पृष्ठ ४ सय ६० मा घटना विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

रामप्रसाद सुवेदी

उमेर	: ३५ वर्ष
ठेगाना	: पहलमानपुर गाविस-१ पहलमानपुर बजार
लिङ्ग	: पुरुष
जाति	: ब्राह्मण
पेशा	: कृषि
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटनाको प्रकृति : हत्या
 घटना मिति : ०५९ भदौ १८ गते
 घटनास्थल : पहलमानपुर गाविस-१ पहलमानपुर पूर्व पश्चिम महेन्द्र लोकमार्ग

घटना विवरण

पहलमानपुर गाविस- १ पहलमानपुर बजारका ३५ वर्षीय रामप्रसाद सुवेदीको ०५९ भदौ १८ गते माओवादीले घाँटी रेटर हत्या गरेका थिए। उनको लास पहलमानपुर गाविस-१ पहलमानपुर पूर्वपश्चिम महेन्द्र लोकमार्गमा फालिएको अवस्थामा भेटिएको थियो।

रामप्रसाद सुवेदी घरमा सुतिरहेको समयमा माओवादीको २०/२५ जनाको सङ्ख्यामा रहेको समूहले उनको घरमा आएको थियो। एक जना माओवादीले घर बाहर हिँड एकछिन काम छ भनी उठाउँदा रामप्रसादले मानेका थिएनन्। उनले घर बाहिर जान नमानेपछि माओवादीले कुट्टै घरबाट लिएर गए। उनी त्यस रात घर फर्केनन्। भोलिपल्ट बिहान उनको लास घरबाट अलि टाढा पहलमानपुर बजारस्थित पूर्वपश्चिम लोकमार्गमा फेला परेको थियो। उनकै लास नजिकै अन्य तीन ओटा लासहरू पनि फेला परेका थिए। तीन जनामध्ये दुई जनाको टाउको काटिएको थियो भने रामप्रसादको टाउको पूरै काटिएको थिएन। हातखुट्टा भाँचेर निर्मम तरिकाले उनको हत्या गरिएको थियो। उनको लास देख्ने वित्तिकै उनकी पत्नी बेहोस भएकी थिइन्।

उक्त घटनाले पहलमानपुर बजार पूरै शोकमग्न भएको थियो। घटनाका बारेमा बिहान प्रहरीलाई खबर गरेको भए पनि दिउँसो अबेर मात्रै प्रहरी टोली घटनास्थल आइपुगेको थियो। माओवादीले घटनाका बारेमा आधिकारिक भनाइ सार्वजनिक नगरेको भए पनि रामप्रसादले माओवादी विस्त्र सुराक्षी गरेकोले हत्या गरेको भन्ने हल्ला बजारतिर फैलाइएको थियो। बहुविवाह गरेको भन्दै सामन्त भनेर हत्या गरेको भन्ने कुरा माओवादीले अरूसँग गरेका सुन्नमा आए पनि आफ्नो परिवारमा आएर हत्याको कारण अहिलेसम्म पनि नभनेको पीडित परिवारले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

घटना हुनपूर्व माओवादी आएर कुनै खालको चन्दा वा सहयोग माग समेत गरेका थिएनन्। तर, चौधरी थरका एक स्थानीय माओवादी कार्यकर्ता घरमा आएर ‘दाजु तपाईंले गाउँ छोडनुपर्छ’ भनेर गएका भए पनि आफूले माओवादीको आफूले केही बिगार गरेको छैन भनेर रामप्रसादले घर छाडेका थिएनन्। रामप्रसाद राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीका समान्य शुभचिन्तक थिए, तर नेता भएर उनी कहिल्लै सक्रिय भएका थिएनन्।

रामप्रसादलाई रातभर यातना दिँदा घटनास्थल नजिकै घर भएका मानिसहरूले उनको चित्कार सुनेका थिए। ‘मलाई नमार, नकाट’ भन्दै रामप्रसाद जोड जोडले चिच्चाएको आवाज पहलमानपुर बजारवासीले सुनेका थिए। घटनाको प्रतिकार गरे माओवादीले आफूहरूलाई पनि मार्न डरले कोही पनि रामप्रसादलाई बचाउन गएनन्। अन्तमा रामप्रसादको हत्या गरियो र उनको लास नजिकै टाउको काटेर फालेका दुई ओटा लास पनि माओवादीले राखेर गएका थिए। रामप्रसादको दाहसंस्कार र काजकिरिया पीडा, आकोश र डरडरैमै गरिएको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बतायो।

न्याय

हत्या गर्ने माओवादीहरूको पहिचान नभएको र उजुरी गरे पुनः आफूहरूलाई खतरा हुने भन्दै पीडित परिवारले मुद्दा मामिला र उजुरी कहीं कतै गरेनन्।

हानिपूरण

नेपाल सरकारले राहत स्वरूप ३ लाख रुपियाँ पीडित परिवारलाई उपलब्ध गराएको छ। रामप्रसादको हत्या भएपछि उनको घरको आर्थिक अवस्था कमजोर भएको छ। घरपरिवार चलाउन ज्याला मजदुरी गरेर जीविकोपार्जन गर्दै आएको पीडित परिवारले बतायो।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक सन २००३ को पेज ४५९ मा यो घटना प्रकाशन भएको छ।
- जिल्ला प्रहरी कार्यालय, कैलालीको राजनीतिक तथा अभिलेख शाखा घटना अभिलेखिकरण भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

शोभाकार शर्मा

ठेगाना	: पहलमानपुर गाविस-२ पहलमानपुर बजार
उमेर	: ४० वर्ष
लिङ्ग	: पुरुष
पेशा	: कृषि
राजनीतिक दल आवद्धता	: नेपाली काडग्रेस
घटना मिति	: २०५९ भदौ १८ गते
सदगत स्थल	: मोहना नदी
घटनास्थल	: पहलमानपुर गाविस-२ घर नजिकै
राहत	: ३ लाख रुपियाँ
पत्नी	: देविका शर्मा
छोरा छोरी	: एक छोरा र दुई छोरी

घटना विवरण

पहलमानपुर गाविस - २ का ४० वर्षीय शोभाकार शर्मालाई ०५९ भदौ १८ गते घरमा सुतिरहेको अवस्थामा माओवादीले घरबाट बाहिर निकालेर परिवारका सदस्यहरूले

देख्ने गरी टाउको छिनालेर उनको हत्या गरेका थिए। हत्यापश्चात् माओवादीहरूले उनको टाउको आफैसँग लिएर गएका थिए। शोभाकरको टाउको पहलमानपुर गाविसस्थित पहलमानपुर बजारमा भेटिएको थियो।

शोभाकर शर्मा, उनका परिवार र शोभाकरका साथी पहलमानपुर गाविस-९ शिवपुरका सुकराम डगौराको घरमा सुतिरहेका थिए। माओवादी शोभाकरको घरमा आए र सुतिरहेका सुकराम डगौरालाई उठाए। तँलाई बच्च मन छ भने तत्काल भाग भनेर सुकराम डगौरालाई धम्की दिएपछि सुकराम भागेको शोभाकरलाई पत्तै भएन। माओवादी कार्यकर्ताहरू सुकरामलाई धम्की दिइरहेको अवस्थामा उनीहरू थारू भाषा प्रयोग गरिरहेका शोभाकरका परिवार र शोभाकरले सुनेका थिए। घरमा आउँदा सबै माओवादी कार्यकर्ताहरूले मुखमा पट्टी बाँधेर आएकाले चिन्न नसके पनि ती सबै थारू समुदायका भएको पीडित परिवारको ठम्याइ रहेको अनुपरीक्षण टोलीलाई उनीहरूले बताए।

राति दुई बजे माओवादी कार्यकर्ताहरू मुखमा पट्टी बाँधेर घरभित्र पसेका थिए। शोभाकरलाई घर बाहिर लगेर घरका अन्य सदस्यलाई कोठामा थुन्न थालेपछि शोभाकर शर्माकी कान्छी छोरी नन्दा राजेश्वरी र माओवादीबीच भनाभन भएको थियो। बुबालाई लैजान नदिँदा माओवादीले नन्दालाई पनि कुटपिट गर्दै कोठामा थुन्दै ‘बढी करायौ भने घरमा आगो लगाई दिने’ धम्की दिँदा पनि शोभाकरका परिवारका सदस्य चुप लागेनन्, प्रतिवाद गर्दै रहे। शोभाकरलाई जबरजस्ती घरबाट बाहिर लैजाने वित्तिकै माओवादीहरूले उनलाई चरम यातना दिन सुरु गरे। यातनाका कारण ‘मलाई नमार’ भन्दै शोभाकर कराउँदा कराउँदै उनको टाउको र शरीर अलग भएको उनका परिवारले देखे। शोभाकरका परिवारहरूमा रातभरि रुवाबासी चल्यो। रातिको समय भएको कारण तत्काल प्रहरीहरूलाई खबर गर्न सकेनन्। प्रहरी भोलिपल्ट विहान मात्रै घटनास्थल पुगेको थियो। टाउको र शरीर अलग भएको उक्त लास पोस्टमार्टमका लागि धनगढी ल्याइयो। धनगढीको मोहना नदीमा लासको दाहसंस्कार गरिएको थियो।

शोभाकरको घरमा स्थानीय माओवादी कार्यकर्ता पटकपटक आएर खाना खाने र जाने गर्दथे। घटना हुनुपूर्व शोभाकरसँग माओवादी कार्यकर्ताहरू भेटघाट गर्ने र कुराकानी गर्ने गर्दथे। सुरक्षाकर्मीले माओवादी भनेर पकाउ गरेका मान्छेहरूलाई शोभाकार रिहा गराएर ल्याउने काम पनि गर्दथे। शोभाकर शर्मलाई गाउँलेहरू समाजसेवी भनेर सम्मान गर्दथे। यस्तो व्यक्तिलाई माओवादीले किन हत्या गरे यसको बारेमा उनीहरूका परिवारहरूलाई अहिलेसम्म पनि जानकारी छैन र उनको हत्या किन गरियो परिवारजनले बुझ्न सकेका छैननन्।

आफ्नो आँखा अगाडि शर्माको टाउको छिनालेर हत्या गरेको देखेका उनकी पत्नी र कान्छी छोरी हालसम्म पनि झक्किने र झस्किने गर्दछन्।

स्थानीय गाविसको ठेकापट्टाको काम गर्दा उनलाई माओवादीहरूले भ्रष्टाचार गरेको आरोप लगाएका थिए। शर्माले भ्रष्टाचार गरेकोले कारबाही हुन्छ भने शर्मा परिवारले पनि सुनेका थिए। तर आफूले भ्रष्टाचार गरेको छैन भनी डर नमानेर शर्मा कहीं कतै नगएर आफै घरमा बस्दै आएका थिए। राष्ट्रिय प्रजातन्त्रको पार्टीको स्थानीय राजनीतिक नेता तथा

सामाजिक भए पनि कुनै राजनीतिक दलप्रति उनको नकारात्मक सोच थिएन। गाउँधरमा सबैको काममा सहयोग गर्ने र आफू खतराबाट बच्नका लागि बेलाबखत उनी माओवादीलाई आर्थिक सहयोग गर्ने भएकोले पनि उनी माओवादीसँग डराउदैन थिए।

न्याय

प्रहरीले घटना प्रकृति मुचुल्का र पोस्टमार्टम गराउनु बाहेक अन्य कुनै पनि अनुसन्धान अगाडि बढाएको छैन। पीडितपक्षले कहीं कतै पनि लिखित तथा मौखिक उजुरी दिएको छैन।

हानिपूरण

पीडित पक्षले नेपाल सरकारबाट राहत स्वरूप ३ लाख रुपियाँ प्राप्त गरेका छन्। घटनाका सम्बन्धमा हालसम्म पीडित परिवारले कसले किन हत्या गरेको भन्ने जबाफ कसैबाट पाउन सकेको छैन। घटनाका सम्बन्धमा प्रहरीद्वारा अभियोजन र मुद्दा दर्ता भएको छैन।

अगिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ पेज ४ सय ५९ मा घटना विवरण प्रकाशन गरिएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

रामअवतार राना

ठेगाना	: बेलादेवीपुर गाविस-१ मुरकट्टी गाउँ
उमेर	: २२
पेशा	: कृषि
घटनास्थल	: बेलादेवीपुर समैजी प्राथामिक विद्यालय धनचौरी,
घटना मिति	: ०५९ असोज १६ गते
हत्याको प्रकृति	: घाँटी रेटेर हत्या
पोस्टमार्टम मिति	: ०५९ असोज १७ गते
पत्नी	: मानसरोवर राना
छोराछोरी	: एक छोरा र एक छोरी

घटनाको विवरण

बेलादेवीपुर गाविस - १ मुरकट्टीका २२ वर्षीय रामअवतार रानालाई उर्मा गाविस - ६ स्थित ससुराली घर गएको समयमा ०५९ असोज १५ गते माओवादीहरूले अपहरण गरेका थिए। ०५९ असोज १६ गते हात पछाडि बाँधिएको र घाँटी रेटिएको अवस्थामा उनको लास उनकै घरनजिकै फेला फेला परेको थियो।

रामअवतार राना ०५९ असोज १५ गते उर्मा गाविस - ६ स्थित ससुराली घरमा साहिँला ससुरा श्रीराम रानाको किरियामा सहभागी हुन गएका थिए। सोही समयमा आएको माओवादी कार्यकर्ताको एक समूहले 'तेरो ज्वाइँ देखा' भन्दै रामअवतारका ससुरा हरिराम रानालाई कुटपिट गर्दै एक जना माओवादी कार्यकर्ताले रामऔतारलाई पनि घचेट्टै घर बाहिर निकाले।

रामअवतारकी पत्नी घटना हुनुभन्दा अधि नै माझी घर आएकी थिइन्। माझी घरमा आउँदा गाउँघरका मानिस र आफन्तहरू आँगनमा बसेका थिए। साँझ ७:३० बजे रामअवतारकी पत्नीलाई उनका सालाले भिनाजुलाई माओवादीले खोजी रहेको सुनाएका थिए।

स्थानीय माओवादी कमान्डरले रामअवतारको हात समातेर घर भित्रबाट बाहिर निकालेर आँगनमा कुटपिट गरेका थिए। उनले कुटपिट भएको ठाउँबाट कोही पनि बाहिर गए मार्न धम्की दिएका थिए। रामअवतारकी पत्नीले गल्ती भएको भए एक पटकलाई माफी दिन माओवादीसँग रोइकराई गरिन् तर माओवादीले सुनेनन्। 'धेरै नबोल, तलाई पनि मारी दिन्छ्यौँ' भन्दै उनलाई पनि धकेलेर रामअवतारलाई अपहरण गररे लगेका थिए।

आँगनमा कुटपिट गरिसकेपछि उनका हात पछाडि बाँधेर कुट्टै उनलाई लैजान थालेपछि उनी 'बचाऊ, मलाई नमार' भन्दै कराइरहेका थिए। गाउँका सबै जना जम्मा भएर काजकिरिया सम्पन गरिरहेकै समयमा रामअवतारलाई माओवादी कार्यकर्ताले यातना दिई लगिरहेको भए पनि गाउँका कोही पनि मान्छे बोल्न सकेनन्। माओवादी कार्यकर्ताले काठका चिरपट र लाठीले रामअवतार रानाको ससुराको आँगनमा कपडा निकालेर कुटपिट गर्दा उनी चिच्याइरहेको आवाज गाउँले सुनेका थिए। तर, उनलाई बचाउने साहस कसैले गर्न सकेनन्। भोलिपल्ट एक जना स्थानीय बासिन्दाले रामअवतारलाई मारेर फालेको छ भन्ने खबर घरमा दिएपछि घटनाको बारेमा जानकारी भएको थियो। रामअवतार रानालाई उनको घरनजिकै रहेको समैजी प्राथामिक विद्यालयको चौरमा टाउको काटेर फालिएको अवस्थामा आफन्त र छिमेकीले फेला पारेका थिए। उनको दुवै हात खुट्टा बाँधी घाँटी रेटेर हत्या गरिएको थियो।

न्याय

घटनाका बारेमा प्रहरीले अनुसन्धान गरेको छैन र घटनामा पीडितको पोस्टमार्टम गर्ने कार्य बाहेक अरू थप अनुसन्धान भएको देखिएन। पीडित पक्षले कसैको विरुद्धमा जाहेर दिएको पनि छैन। प्रहरीले घटनामा संलग्न भएको आरोपमा स्थानीय रमा रानालाई गिरफ्तार गरेको थियो। रमा चौधरीलाई प्रहरीबाट रिहा नगरे घरका सबै जनाको हत्या

गरी वंश नास गरिदिने माओवादीले धम्की दिएपछि रमा चौधरीलाई चार महिनापछि रामअवतारका बुबा साकिलराम रानाको अनुरोधमा प्रहरीले रिहा गरेको थियो। घटनापश्चात् पनि माओवादीले पीडित परिवारलाई विभिन्न खाले डर धम्की दिएको पाइयो। राम अवतार रानाको अपरहण गरी हत्या गर्ने माओवादी कार्यकर्तालाई स्थानीय बासिन्दाले चिनेका छन्।

हानिपुरण

सरकारबाट पीडित पक्षले हालसम्म राहत स्वरूप ३ लाख रुपियाँ पाएका छन्।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्ष पुस्तक सन २००३ को पृष्ठ ४५९ मा यस घटनाको विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए पनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

केदार चौधरी

उमेर	: २४ वर्ष
ठेगाना	: चुहा गाविस-३ चुहा बजार
पेशा	: कृषि
जाति	: आदिवासी जनजाति
घटना मिति	: ०५७ असोज २९ गते
पोस्टमार्टम	: ०५७ असोज २९ गते, सेती अञ्चल अस्पताल
पत्नी	: शान्ति चौधरी
छोरा	: पुष्कर चौधरी, शड्कर चौधरी,
छोरी	: भागेश्वरी चौधरी

दिलबहादुर चौधरी

ठेगाना	: चुहा गाविस-३ तिघरी
उमेर	: ३५ वर्ष
पेशा	: कृषि
घटना मिति	: ०५७ असोज २९ गते
पोस्टमार्टम	: ०५७ असोज २९ गते, सेती अञ्चल अस्पताल
पत्ती	: तलौरी थरुनी
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ प्राप्त

घटना विवरण

चुहा गाविस-३ का २४ वर्षीय केदार चौधरी र उनका काका सोही ठाउँका ३५ वर्षीय दिलबहादुर चौधरीलाई ०५७ असोज २९ गते माओवादीले लाठीले कुटपिट गरी चुहा गाविसका जगत बडायकको घर नजिकै हत्या गरेका थिए।

पूर्व गाविस अध्यक्ष जगत बडायकको घरको आँगनमा काका भतिजाहरूको ढुकढुकी मात्र रहेको अवस्थामा माओवादीहरूले फालेर गएका थिए।

घटना भएको दिन सबै जना खाना खाएर सुन्ने तथारीमा थिए। केदार कोठामा आराम गरिरहेका थिए। एकासि माओवादीहरू घरमा आए र केदारका भाइ कृष्णलाई ‘तेरो दाइ खै’ भन्दै कोठामा थुने। अर्का कोठामा सुतिरहेको केदारलाई उठाएर आँगनमा ल्याए। आगनमा केदारलाई माओवादीहरू काठको लाठीले कुटपिट गर्न थाले। कुटपिट गरिरहेको समयमा केदारका बुवा जोखन चौधरीले ‘माओवादीको खुट्टा समातेर छोरालाई नकुट, नमार, तिमीहरूलाई जे चाहिन्छ लैजाऊ’ भन्दै विन्ती गरे। माओवादीले केदारका बुवालाईसमेत बुढा भन्दै धक्केले केदारलाई घरबाट अपहरण गरेर लगे। यस घटनाका बारेमा कहीं जानकारी गरायौ भने घरका सबै जनालाई लाइन लगाएर मार्ने धम्की माओवादीले दिएपछि उनीहरूले घटनाका बारेमा कहीं कैतै जानकारी गराउने आँट गरेनन्।

केदारलाई माओवादीले लिएर गएपछि रातभरि रुवावासी चल्यो। भोलिपल्ट बिहान केदार र दिलबहादुरलाई कुटपिट गरी बेहोस अवस्थामा चुहा बजारस्थित पूर्व गाविस अध्यक्ष जगत बडायकको घरको आँगनमा फालिएको खबर परिवारले पाए।

राति दुई बजेतिर माओवादी कार्यकर्ताहरूले हात पछाडि बाँधेर दिलबहादुर र केदारलाई हस्तबहादुर बडायकको घरमा पुऱ्याएका थिए। हस्तबहादुर बडायकका बुवा जगतप्रसाद बडायकले माओवादीसँग केही कुरा गरेपछि उनलाई पनि माओवादीले कुटपिट गरेका थिए। बडायकका परिवारहरूलाई समेत माओवादीले घटना सार्वजनिक गरे मार्ने धम्की दिएपछि उनीहरू पनि कोठा भित्र चुपचाप बस्न बाध्य भएका थिए। कुटपिटका कारण आँगन रगतको अहाल भएको थियो।

केदार र दिलबहादुरको हातखुटा भाँचेर अचेत अवस्थामा फालिएको थियो।

घटना भएको दिन माओवादीका डरले घरबाट कोहि पनि केदार र दिलबहादुरको खोजी गर्न गएनन्। आफूहरू विरुद्ध सुराकी गरेकोले दुवै जनाको सफाया गरेको पत्र रुखमा माओवादीहरूले टाँसेका छन् भन्ने कुरा केदार र दिलबहादुरका परिवारले सुनेका थिए।

न्याय

केदार र दिलबहादुरको लासको पोस्टमार्टम गर्नुवाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया बढाइएको छैन।

हानिपूरण

नेपाल सरकारबाट राहतस्वरूप पीडित परिवारहरूले ३ लाख रुपियाँ प्राप्त गरेका छन्। घर खर्च र छोराछोरी हुक्काउदा खर्च भइसकेको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

अग्रिमलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००१ को पृष्ठ ३४१ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।

चक्रप्रसाद चौधरी (डगौरा)

उमेर	: ३८ वर्ष
स्थायी ठेगाना	: बसौटी गाविस-१ कुकुरभुक्का
अस्थायी ठेगाना	: धनगढी नपा-८ सद्भावनाटोल
पेशा	: राजनीतिकर्मी
आवद्ध राजनीतिक दल	: नेकपा एमाले, ०५१ सालमा एमालेका
घटना केलाली जिल्ला क्षेत्र नं.३ का सांसद	
घटना मिति	: ०५९ कार्तिक २ गते
घटनास्थल	: धनगढी नपा-८ सद्भावना टोलमा रहेको नेपालु चौधरीको घर
पत्नी	: पार्वतीदेवी चौधरी
छोराछोरी	: दुई छोरी

घटना विवरण

बसौटी गाविस- १ कुकुरभुक्कु घर भई धनगढी नपा- ८ सद्भावना टोलमा वर्दै

आएका ३८ वर्षीय चक्रप्रसाद चौधरीलाई ०५९ कार्तिक २ गते माओवादी कार्यकर्ताहरूले घरबाट लखेटेर धनगढी नपा-८ सद्भावना टोलमा रहेको नेपालु चौधरीको घरभित्र छातीमा गोली हानेर हत्या गरे। धनगढी नपा-१ पशुपति टोलस्थित नेकपा एमालेको पार्टी कार्यालयमा ०५९ कार्तिक २८ युवासङ्घको कार्यक्रममा सहभागी भएर चक्र चौधरी घर आएका थिए। सोही साँझ घरको च्यानल गेटमा ढकढक आवाज आएपछि आफ्नै पार्टीका कार्यकर्ता होलान् जस्तो लागेर चौधरीले ढोका खोले। ढोका खोल्ने वितिकै माओवादी भएको थाहा पाएपछि चक्र दौडेर अर्को ढोकाबाट बाहिर निस्किए। चक्रप्रसाद चौधरी घरबाहिर निस्केको माओवादीले देखे। उनीहरूले चक्रलाई लखेटन सुरु गरे। चक्र छिमेकी नेपाली चौधरीको घरनजिकै के पुगेका थिए उनीमाथि गोली प्रहार भयो। गोली लागेर चक्र चौधरी ढले। बन्दुकको आवाज सुनेपछि चक्र चौधरीकी जेठी छोरी क्रन्ति दौडेर गोली पड्केको स्थानतर्फ लागिन्। उनलाई तत्काल उपचारका लागि मोटरसाइकलमा राखेर सेती अञ्चल अस्पताल, धनगढीमा लगाए पनि उनको ज्यान बच्न सकेन। डाक्टरले उनलाई मृत घोषणा गरे। घटना हुनु १०/१२ दिन पहिले चार जना माओवादी कार्यकर्ताहरू चक्रको घरमा चन्दा माग्न आएका थिए। उक्त दिन चौधरी माओवादीलाई चन्दा नदिई भागेका थिए। पटकपटक माओवादी नेता तथा कार्यकर्ताले चक्रलाई सफाया गर्ने धम्की दिँदै आएका भए पनि आफूले माओवादीको केही नविगारेको भन्दै माओवादीसँग डराएनन्। चन्दा दिन पनि मानेनन्। अन्तमा माओवादीले उनको हत्या गरे। घटना भएको केही समयपछि प्रहरी टोली घटनास्थल पुगेको भए पनि घटनामा संलग्न भएकाहरूलाई गिरफ्तार गर्न असफल भयो। घटनाका बारेमा माओवादीले कुनै पनि प्रतिक्रिया दिएन। चौधरीको बसौटी गाविसमा रहेको घरमा फर्किए मार्ने धम्की उनलाई माओवादीले दिँदै आएका थिए। गाउँमा भएका एमालेका कार्यकर्ताहरू माओवादीमा संलग्न भएकाले चक्र चौधरी गाउँ आएमा उनीहरूलाई पुनः एमालेमा नै फर्क्ने चिन्ताले माओवादीहरूले उनलाई गाउँमा नआउन धम्की दिएको बताइन्छ। यद्यपि चक्र चौधरीले माओवादीको आरोपमा सुरक्षाकर्मीद्वारा गिरफ्तार गरिएकाहरूलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालयबाट रिहा गराउने कार्यसमेत गरेका थिए। चक्रको पेशा वकालत गर्ने भएकाले माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई प्रहरी र सुरक्षाकर्मीको हिरासतमा दिइने यातनाका विरुद्धमा समेत उनले आवाज उठाउने गर्दथे। माओवादी कार्यकर्ताहरू पनि जनताका छोराछोरी हुन् र उनीहरूले अनाहकमा कसैलाई दुःख दिँदैनन् भन्ने चक्रको बुझाइ थियो जसले गर्दा उनी आफ्नो घर छोडेर कहिँ कतै शरण लिन र लुक्न नगएको उनका परिवारजनले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

पटक पटक माओवादी नेता तथा कार्यकर्ताहरू चक्रलाई माओवादी बनाउन चाहन्ये। चक्रले माओवादी हिंसात्मक आन्दोलनले निकास नदिने भन्दै माओवादी नेतासँग प्रतिवाद गर्दै आएका थिए। उनी माओवादी बन्न मानेनन्। माओवादीले दिँदै आएको धम्कीको वास्ता नगरी माओवादीमा गएका एमालेका कार्यकर्ताहरूलाई चक्रले पुनः एमालेमा नै फर्क्नुने काम पनि गरेका थिए।

चक्र २०५१ सालको निर्वाचनमा एमालेको तर्फबाट कैलाली जिल्लाको क्षेत्र नम्वर ३ बाट निर्वाचित सांसद् थिए। ०५६ सालदेखि उनले धनगढीमा वकालत शुरु गरे भने

धनगढीमा नै कुखुरा फारम खोलेर कृषि व्यवसाय समेत सञ्चालन गरिरहेका थिए।

चक्रको हत्याका सम्बन्धमा माओवादीले हालसम्म पनि कुनै आधिकारिक धारणा सार्वजनिक गरेको छैन। चकलाई राजनीतिक रूपमा आफ्नो पक्षमा पार्न नसेकेपछि माओवादीले उनको हत्या गरेको सबैको बुझाइ रहेको छ।

न्याय

चक्रप्रसाद डगौराको लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। घटनामा माओवादी कार्यकर्ता संलग्न भए पनि व्यक्तिको पहिचान हुन सकेको छैन।

टानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ साहुको ऋण तिर्न पनि नपुगेको परिवारजनहरूले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

अभिलेख

- नेपाल मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००२ को पृष्ठ ४६० मा घटना विवरण प्रकाशन गरिएको छ।
- तत्कालीन अवस्था यस घटनाको विषयमा विभिन्न सञ्चारमाध्यमले यसरी समाचार प्रकाशन गरेका थिए।
- चक्र डगौराको घटनाको विषयमा एमाले पार्टी कार्यालयले निकालेको प्रेस विज्ञप्ति यस प्रकारको छ।

अन्तराम भट्ट

उमेर	: ५२ वर्ष
ठेगाना	: चाँदनी गाविस - ७
पेशा	: सामुदायिक कार्यकर्ता
राजनीतिक आवद्धता	: नभएको
घटना मिति	: ०६२ असार ६ गते
घटनास्थल	: दोधारा गाविस-४ बाबाथान
बुवाको नाम	: हरिकृष्ण भट्ट
आमाको नाम	: राधा भट्ट
पत्नीको नाम	: सरस्वती भट्ट
छोराछोरीहरू	: दुई छोरा र छ छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

चाँदनी गाविस-७ का ५२ वर्षीय अन्तराम भट्टलाई सुराक्षी गरेको आरोपमा नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताले घरबाटै अपहरण गरेकोमा उनको लास ०६२ असार ६ गते टुक्रा टुक्रा पारी काटेर फालेको अवस्थामा फेला परेको थियो।

गौरीशड्कर सामुदायिक वनका सचिव रहेका भट्टलाई ०६२ असार ४ गते राति ११ बजेतिर माओवादी कार्यकर्ताले अपहरण गरेका थिए। उनलाई दोधारा गाविस-४ बाबाथानमा पुऱ्याई ०६९ असार ५ गते राति हात, खुट्टा र घाँटी रेटिएको थियो। घटना अनुपरीक्षण गर्ने

गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार माओवादीले भट्टसँग ५० हजार रुपियाँ चन्दा मागेका थिए। भट्टले सामुदायिक वनमा अनियमितता गरेको आरोपमा ०६२ जेठ ११ गते विहान ११ बजे सामुदायिक वनबाट उनलाई अपहरण गरिएकोमा राति १२ बजे अपहरणमुक्त गरिएको थियो। अपहरणमुक्त भएपछि ०६२ जेठ १२ गते उनले माओवादीलाई २५ हजार रुपियाँ चन्दा दिएका थिए। माओवादी कार्यकर्ताको एक समूह ०६२ असार ४ गते राति ११ फेरि घरमा आयो। त्यो समूहले आएर ढोका खोल भन्यो ‘के काम छ, काम भए भोलि आउनुहोला’ भन्दा एकै छिन अलि काम छ ढोका खोलनुहोस् भनेपछि उनले ढोका खोलेका थिए। भट्टकी पत्नीले ‘के काम छ, यहाँ भन्नुहोस्’ भन्दा उनकी पत्नीलाई गाली गरेर अन्तरामलाई लिएर गएका थिए। आफ्नो पतिको पछि पछि लागेर भट्टकी पत्नी केही परसम्म गएपछि आफू बेहोस भएर भुइँमा लडेको अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्।

अपहरित भट्टलाई दोधारा गाविस-४ बाबाथानमा पुऱ्याई ०६९ असार ५ गते राति हात, खुट्टा र घाँटी रेटेर निर्ममताका साथ माओवादी कार्यकर्ताले हत्या गरेको थियो। उनको शरीर छ टुक्रा पारेर काटिएको थियो। छ टुक्रा पारेर विभत्स ढड्गले हत्या भएको अवस्थामा रहेको लास बाबाथान बजारको बीचमा राखिएको थियो। घटनास्थलमा छोडिएको पर्चामा सुराकीको आरोपमा हत्या गरिएको उल्लेख थियो। आफूले पतिको लाससमेत हेर्न नपाएको अन्तरामकी पत्नी सरस्वतीले बताइन्।

आफन्तहरूले लास उठाएर महाकाली नदीमा पुऱ्याई दाहसंस्कार गरेका थिए। प्रहरी

अनन्तराम भट्टलाई माओवादीले अपहरण गरी छ टुक्रा पारी हत्या गरिएको लास
(फोटो विभत्स भएकोले स्केचमा रूपान्तरित गरिएको)

समयमा नआएको र पछि प्रहरी आएर आफूहरू आउनुअघि लास उठाएको भनी प्रहरीले पनि आफूलाई धम्काएको उनकी पत्नीले बताइन्। आर्थिक अवस्था कमजोर भएका कारण उनले काजकिरिया समेत गर्न नसकेको र गाउँलेहरूले डरका कारण आफूलाई सहयोग गर्न नसकेको उनले बताइन्। घरको मूल व्यक्तिको हत्या हुँदा आठ जना छोराछोरीलाई पालनपोषण गर्न धेरै गाहो भएको उनले बताइन्।

ब्याया

पीडित परिवारले हत्याको बारेमा कतै जाहेरी दिएन। सरस्वतीले राज्यले दोषी पत्ता लगाउन छानबिन गरे पतिको हत्यामा को को संलग्न थिए भनेर पत्ता लगाउन सक्ने बताइन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका त्रृण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। परिवारको मुख्य व्यक्तिको हत्या भएका कारण उनको परिवारलाई जीविकार्पोजन गर्न समस्या भएको छ।

अभिलेख

- अन्तराम भट्टको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००६ को पृष्ठ ६१२ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।
- मानवअधिकार अनुपरीक्षण टोलीलाई स्थलगत अध्ययनको क्रममा जानकारी भएको पीडकको नाम सार्वजनिक नगरिए तापनि इन्सेकको अभिलेखमा राखिएको छ।

जगतराम डगौरा

पीडितको नाम	: प्रेमबहादुर मल्ल
उमेर	: ५२ वर्ष
ठेगाना	: भीमदत्त नगरपालिका-१९, बागफाँटा
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आबद्धता	: नेपाली काइंग्रेस, कञ्चनपुर जिल्ला समितिका सदस्य
घटना मिति	: ०५९ कात्तिक ७ गते
घटनास्थल	: भीमदत्तनगरपालिका-१९ बागफाँटा
पत्नीको नाम	: धनमतीदेवी मल्ल
छेराछोरी	: दुई छोरा र चार छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

महेन्द्रनगर नगरपालिका-१९ बागफाँटाका ५२ वर्षीय प्रेमबहादुर मल्ललाई ०५९ कात्तिक ७ गते नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले राति सुतिरहेको समयमा घरबाट अपहरण गरेका थिए। नजिकै रहेको चौधर नदीमा पुच्याई छातीमा भाला रोपेर हत्या गरेको अवस्थामा उनको लास फेला परेको थियो।

नेपाली काइग्रेसका जिल्ला समिति सदस्य रहेका मल्लका छोरा तत्कालीन शाही नेपाली सेनामा कार्यरत रहेको र ‘छोरालाई जागिर छाड्न लगाउन र आफू पनि काइग्रेस पार्टी छाड्न’ भनेर माओवादीले बारबार धम्की दिने गरेका भए उनले माओवादीको प्रस्तावलाई स्वीकारेका थिएनन्।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार मल्लको घरमा राति १२ बजेतिर मुख्यमा कालो पट्टि बाँधेर आएको २०/२५ जनाको माओवादी कार्यकर्ताको समूहले मल्लजीसँग काम छ भनेर ढोका खोल्न लगाएर अपहरण गरेको थियो। उनलाई अपहरण गरेलगतै कुट्टिट गर्दै भाला हान्दै, घिसादै घरदेखि एक किलोमिटर दूरीमा रहेका चौधर नदीमा पुच्याई छातीमा भालाले प्रहार गरी, हातखुट्टा भाँचेर निर्मम तरिकाले हत्या गरिएको थियो।

बिहान परिवारका सदस्यहरू बाटोमा भएको रगत पछ्याउदै जाँदा निर्मम तरिकाले हत्या गरिएको अवस्थामा मल्लको लास फेला पारेका थिए। काइग्रेसीलाई सिध्याउने अभियान अन्तर्गत मल्ललाई सिध्याइएको भनी लेखिएको पर्चा लासको माथि राखिएको थियो। माओवादीको त्रासका कारण उनको काजकिरिया भारतको हरिद्वारमा गएर गर्नुपरेको थियो।

भारतको हरिद्वारमा किरिया सकेर घर आए पनि त्रासका कारण महेन्द्रनगर बजारमा कोठा लिएर पूरै परिवार बजारमा बस्न बाध्य भएको थियो। यसरी घरबाट विस्थापित हुँदा घर र जग्गा त्यक्तिकै रहेको थियो। जग्गा बेच्न खोज्दा समेत जग्गा किन्न जाने ग्राहकहरूलाई जग्गा किने नराम्भो हुने भनेर धम्की दिनाले जग्गासमेत बेच्न नसकेको पीडित परिवारले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए।

घरको मुलीको हत्या र घरबाट विस्थापित हुनुपरेपछि घटनाको पाँच महिनामै छोरा सुरेन्द्रलेसमेत जागिर छाडेका थिए।

न्याय

पीडित परिवारले हत्याको बारेमा ०५९ कात्तिक ८ गते जाहेरी दिएको भए पनि अहिलेसम्म पीडितलाई कुनै कारबाही भएको छैन। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको पीडित परिवारले बताए।

अभिलेख

- प्रेमबहादुर मल्ल हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ४७८ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

रमेशबहादुर थापा

उमेर	: ५३ वर्ष
ठेगाना	: पिपलाडी गाविस-६ जोनापुरी
पेशा	: राजनीति
राजनीतिक आवद्धता	: नेपाली काइग्रेसका सकिय कार्यकर्ता एवम् पिपलाडी गाविस -६ का पूर्व वडाध्यक्ष
घटना मिति	: ०५९ मङ्गसिर १ गते
घटनास्थल	: पिपलाडी गाविस-५ बन्साह
बुवाको नाम	: पदमसिंह थापा
आमाको नाम	: विष्णुमती थापा
पत्नीको नाम	: हीरादेवी थापा
छोराछोरी	: दुई छोरा र दुई छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पिपलाडी गाविस-६ जोनापुरी निवासी नेपाली काइग्रेसका सकिय कार्यकर्ता ५३ वर्षीय रमेशबहादुर थापालाई ०५९ मङ्गसिर १ गते नेकपा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले सुतिरहेको समयमा घरबाट अपहरण गरेकोमा उनको लास सोही गाविस-५ बन्साहमा भोलिपल्ट विहान फेला परेको थियो। उनको मुखमा जिलेटिन विस्फोट गराई हत्या गरिएको स्थानीय बासिन्दाले बताए।

रमेशकुमार थापा ०५४ सालको स्थानीय निकायको चुनावमा नेपाली काइग्रेसको तर्फबाट पिपलाडी गाविस-६ जोनापुरीका वडाध्यक्षमा निर्वाचित भएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार रमेशबहादुर थापासँग ०५९ असोज १० गते राति घरमा आएर माओवादीका कार्यकर्ताले ५० हजार रुपियाँ चन्दा मागेका थिए। पीडित परिवारले ज्यान जोगाउनका लागि छिमेकी र कृषि

विकास बैड्कबाट ऋण निकालेर ०५९ असोज १२ गते ५० हजार रुपियाँ चन्दा माओवादीलाई दिएका थिए। चन्दा दिएपछि पनि समय समयमा माओवादीका कार्यकर्ताहरूले उनलाई काइग्रेस पार्टी छोडन धम्की दिने गर्दै आएका थिए। चन्दा दिइसकेपछि केही खतरा नहुने भन्दै घरमा बस्थे। उनलाई घरमा नबस्न परिवारका सदस्यहरूले आग्रह गर्दा आफूलाई कुनै डर छैन केही गर्दैनन् भन्ने गरेको परिवारजनले बताए।

०५९ मङ्गसिर १ गतेका रमेशबहादुर राति घरमा सुतिरहेका थिए। ११ बजे राति माओवादी कार्यकर्ताहरूले ‘थापाजी थापाजी’ भनेर बोलाएपछि थापाकी पत्नीले को हो भनेर सोधेकी थिइन्। रमेशजीसँग काम छ भनेर उनीहरूले ढोका खोल्न लगाएका थिए। ढोका खोलिसकेपछि थापाजीसँग एक छिन काम छ बाहिर हिँड्नुहोस् भनेपछि उनकी पत्नीले उनलाई बाहिर किन जानु पस्यो र के काम हो यहीं भन्नुहोस् भन्दा अलि काम छ एक छिन भनेर भन्दै रमेशलाई आफूसँगै लगेका थिए। रमेशलाई कोठाबाट बाहिर निकालिसकेपछि उनकी पत्नीलाई कोठा भित्र धकेलेर थुनेका थिए।

उनको परिवारले राति थापाको खोजी गरे पनि पता लगाउन सकेन। बिहान खोजी गर्दै जाँदा थापाको घर अगाडि रहेको धुम्ती पसलको भित्तामा थापाले सुराकी गरेको आरोपमा उनलाई सजाय दिइएको भनी पर्चा टाँसिएको थियो। थापा परिवार पछि घटनास्थल पुगेपछि प्रहरी आएर मचुल्का उठायो। भलारी बजारमा लगेर आफ्नो पतिको लासको खुट्टा मात्र देखाइएको उनकी पत्नीले बताइन्।

हत्यापछि उनको परिवारलाई काजकिरिया गर्दा समेत गाहो भएको थियो। डरका कारण उनले आफ्नो घरमा उनको काजकिरिया पनि गर्न पाएनन्। काजकिरिया गर्न पुख्यौली घर डडेल्धुरा गएर काजकिरिया गरी ४५ दिनपछि फर्किए पनि घरमा बस्न सकेनन्। डरका कारण उनीहरू विस्थापित भएर करिब पाँच महिना भलारी बजारमा बसेका थिए।

रमेशबहादुर थापालाई माओवादीले अपहरण गरी मुखमा जिलेटिन बम विस्फोट गराई हत्या गरिएको (फोटो विभिन्न भएकोले अनुहार छोपिएको)

ब्याया

पीडित परिवारले हत्याको बारेमा ०५९ मङ्गसिर २ गते जाहेरी दिएका थिए। लासको पोस्टमार्टमबाहेक अरु कुनै कानुनी प्रक्रिया बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्तालाई परिवार र गाउँलेहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

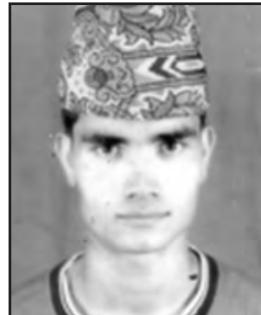
सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। निर्दोष रमेशलाई किन मारेको हो त्यो उनको परिवारलाई थाहा छैन। उनकी पत्नीले जेनतेन गरी आफूले छोराछोरीको पालनपोषण गरेको बताइन्।

अग्रिमलेख

- रमेश थापाको हत्याको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ४७९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेक्मा सुरक्षित छ।

खगेन्द्र खडायत

उमेर	: २३ वर्ष
ठेगाना	: भीमदत्तनगरपालिका-१९, बागफाँटा
पेशा	: व्यापार
घटना मिति	: ०५८ माघ १० गते
घटनास्थल	: भीमदत्तनगरपालिका-१९, बागफाँटा
बुवाको नाम	: दानसिंह खडायत
आमाको नाम	: लक्ष्मी खडायत
पत्नीको नाम	: चन्द्रा खडायत
छोराछोरीहरू	: दुई छोरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

तत्कालीन महेन्द्रनगर नगरपालिका-१९ बागफाँटाका २३ वर्षीय खगेन्द्र खडायतलाई ०५८ माघ १० गते तत्कालीन माओवादी कार्यकर्ताहरूले राति घरमा सुतिरहेको समयमा घरबाट अपहरण गरेर नजिकै रहेको काली नदीमा पुच्याई कुटपिट गर्दै छातीमा भाला रोपेर

हत्या गरेको अवस्थामा उनको लास फेला परेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार राति १२ बजेतिर घरनजिकै रहेको खगेन्द्रको पसलमा माओवादी कार्यकर्ताले तोडफोड गरेका थिए। पसल तोडफोड गरेपछि मुखमा पट्ठि बाँधेर आएका माओवादी कार्यकर्ताको समूहले एकछिन काम छ ढोका खोल्नुहोस् भनेर घरको ढोका खोल्न लगाएका थिए। आफूले ढोका खोलेको खगेन्द्रकी पत्नी चन्द्राले घटना अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। ढोका खोलेपछि एक छिन काम छ भन्दै चन्द्रलाई अपहरण गरिएको थियो। पतिलाई अपहरण गरिएको आधा घण्टापछि बन्दुक पड्काएको आवाज र नारा सुनेपछि आफू भयालबाट बाहिर निस्किएको चन्द्राले बताइन्।

पतिलाई खोज्दै जाँदा उनले नदीमा मरणासन्न बेहोस अवस्थामा पतिलाई फेला पारेकी थिइन्। खगेन्द्रको हातखुट्टा बाँधिएको थियो। खुद्दमा खुकुरी र चक्कुले प्रहार गरेर जतातै काटिएको थियो घाइते पतिलाई उपचारका लागि उनले सहयोग गर्न अनुरोध गर्दा गाउँले माओवादीको डरका कारण सहयोग गरेनन्। घाइते पतिलाई उपचारका लागि अस्पताल लैजान छिमेकीको बैलगाडामा राखेर अस्पताल लैजाने क्रममा बाटोमै खगेन्द्रको मृत्यु भएको थियो। उनको पाइन्टको खल्तीमा सुराकी भएकोले कारबाही गरिएको भन्ने पर्चा राखिएको थियो।

त्यसै रात घटनास्थलमा आएका प्रहरीले लासको महाकाली अञ्चल अस्पतालमा पोस्टमार्टम गरेपछि महाकाली नदीमा दाहसंस्कार गरिएको थियो।

न्याय

पीडित परिवारले हत्याको बारेमा ०५८ माघ ११ गते जाहेरी दिएका थिए। लासको पोस्टमार्टम बाहेक अरू कुनै कानुनी प्रक्रिया अगाडि बढेको छैन। घटनामा संलग्न माओवादी कार्यकर्ताहरूलाई परिवार र गाउँहरूले चिनेका छैनन्।

हानिपूरण

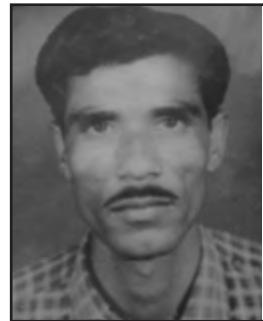
सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। हत्यामा संलग्न व्यक्तिहरू पत्ता लगाइ राज्यले कानुनी कारबाही गर्नुपर्ने पीडितहरूको माग छ।

अभिलेख

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

रङ्गनाथ भण्डारी

उमेर	: ३५ वर्ष
ठेगाना	: दैजी -द, चम्फापुर
पेशा	: शिक्षक
घटना मिति	: ०५ द पुस १७ गते
घटनास्थल	: दैजी -द, चम्फापुर
पत्नीको नाम	: हीरा भण्डारी
छोराछोरी	: दुइ छोरा र एक छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

दीर्घराज भण्डारी

उमेर	: १७ वर्ष
ठेगाना	: दैजी -द, चम्फापुर
पेशा	: विद्यार्थी
राजनीतिक आवद्धता	: नभएको
घटना मिति	: ०५ द पुस १७ गते
घटनास्थल	: दैजी -द, चम्फापुर
वुवाको नाम	: सत्यराज भण्डारी
आमाको नाम	: देवसरा भण्डारी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

सिद्धराज पाण्डेय

उमेर	: २४ वर्ष
ठेगाना	: दैजी -द, चम्फापुर
पेशा	: कृषि
घटना मिति	: ०५ द पुस १७ गते
घटनास्थल	: दैजी -द, चम्फापुर
वुवाको नाम	: कृष्णदेव पाण्डेय
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

टेकबहादुर रावल

उमेर	: ४२ वर्ष
ठेगाना	: दैजी -८, चम्फापुर
पेशा	: कृषी
घटना मिति	: ०५ अक्टूबर १७ गते
घटनास्थल	: दैजी -८, चम्फापुर
पतिनीको नाम	: देवेचे रावल
छेराछोरी	: एक छोरा र चार छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

हकें सार्की

उमेर	: १८ वर्ष
ठेगाना	: दैजी -८, चम्फापुर
पेशा	: विद्यार्थी
घटना मिति	: ०५ अक्टूबर १७ गते
घटनास्थल	: दैजी -८, चम्फापुर
बुवाको नाम	: लक्ष्मी सार्की
आमाको नाम	: पटु सार्की
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

दैजी गाविस-८ का ३५ वर्षीय रड्गनाथ भण्डारी, १७ वर्षीय दीर्घराज भण्डारी, २४ वर्षीय सिद्धराज पाण्डेय, ४२ वर्षीय टेकबहादुर रावल र १८ वर्षीय हकें सार्कीलाई ०५ अक्टूबर १७ गते माओवादीको आरोपमा संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीले यातना दिई गोली प्रहार गरी हत्या गन्यो भने कुटपिटबाट घाइते भएका १६ वर्षीय तुले सार्कीले भागेर ज्यान जोगाएका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारीअनुसार ०५ अक्टूबर १७ गते राति २ बजेतिर रड्गनाथको घरमा आएको संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीले घरमा सुतिरहेका भण्डारीलाई काम छ ढोका खोल्नुहोस् भनेपछि ढोका खोले। उनको घरको आँगनमा छिमेकीहरू १७ वर्षीय दीर्घराज भण्डारी, २४ वर्षीय सिद्धराज पाण्डेय, ३५ वर्षीय टेकबहादुर रावल र ३७ वर्षीय हकें सार्की र १६ वर्षीय तुले सार्कीलाई सुरक्षाकर्मीले घेरामा हालेर नियन्त्रणमा राखेका थिए। रड्गनाथलाई पाण्डेयको घरमा काम छ भने जस्तै पाण्डेयको घरमा जम्मा गरेर उनीहरूलाई रड्गनाथ भण्डारीको घर देखाउ भनेर सबैलाई भण्डारीको घरमा लगिएको थियो।

मंदिरा सेवन गरेका सुरक्षाकर्मीहरूले नियन्त्रणमा रहेका सबैलाई ‘तिमी माओवादीहरूले बडनखेरा पोस्ट जलाएको हो’ भन्दै बन्दुकको कून्दा र बुटले कुटपिट गरेको पीडितकी रडगनाथकी पत्नी हिरा भण्डारीले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। कुटपिट गर्दै तिमीहरूसँग काम छ भन्दै सबैलाई घेरेर करिब दुई सय मिटरको दूरीमा रहेको पथरिया नदीमा पुच्याएका थिए। राति नदीमा तिनीहरूलाई कुटपिट गरी भाग भन्दै पछाडिबाट गोली प्रहार गरी हत्या गरेको घटनामा बाँच्न सफल तुला सार्काले आफूलाई जानकारी गराएको रडगनाथकी पत्नी हीराले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताइन्। घटना भएको रातभरि नसुतेर बसेको र विहान खोज्न जाँदा घटनास्थललाई सुरक्षाकर्मीहरू घटनास्थलमा बसेका थिए। नदी किनारका विभिन्न ठाउँमा रगतको आहाल जमेको थियो। त्यस दिन नदीको बाटो भएर कसैलाई पनि हिँडडूल गर्न दिइएको थिएन। त्यो बाटोबाट विद्यालय जाने विद्यार्थीहरूलाई समेत विद्यालय जान दिइएको थिएन।

पीडितहरूको लास राति महाकाली अञ्चल अस्पताल पुच्याइएको थियो। पीडितहरूले आफन्तहरूको लास समेत पाएनन्। लासको माग गर्दा पनि नदिएकाले दाहसंस्कारसमेत गर्न नपाएको पीडितहरूले बताए।

न्याय

पीडितका आफन्तहरूले हत्यामा संलग्न रहेको भन्दै तत्कालीन सूर्यदल गुल्म भगतपुर, सूर्यदल गुल्म भगतपुरका प्रमुख, झलारी इलाका प्रहरी कार्यालय झलारी र प्रमुखको नाममा ०६७ साउन १९ गते किटानी जाहेरी दिए पनि कुनै कारबाही आरम्भ भएको छैन। पीडितहरूले हत्या गरिएका आफन्तहरूको लास समेत पाएनन्। लासको माग गर्दा लास पनि नदिएकाले दाहसंस्कार समेत गर्न नपाएको पीडितहरूले बताए।

हानिपूरण

सबै पीडित परिवारहरूले सरकारबाट ३ लाख रुपियाँका दरले राहत पाएको बताए। राज्यले दोषीलाई कारबाही गरे आफूहरूले न्याय पाएका महसुस हुने हुँदा घटनाका दोषीलाई कारबाहीको दायारामा ल्याउनुपर्ने उनीहरूको चाहना छ।

अग्रिमेख

- चम्पापुर हत्या काण्डका विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००३ को पृष्ठ ४७७ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

उद्धव धामी

उमेर	: २३ वर्ष
ठेगाना	: कृष्णपुर -६ गुलरिया हाल
विस्थापित भएर भीमदत्त नगरपालिका -४ बजार	
पेशा	: सर्वसाधारण
घटना मिति	: ०६१ भदौ ११ गते
घटनास्थल	: कृष्णपुर -६ गुलरिया पूर्वपश्चिम
राजमार्ग बनदेवी मन्दिर नजिक	
पारिवारिक विवरण :	
बुवाको नाम	: शेरसिंह धामी
आमाको नाम	: भीमादेवी धामी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

कृष्णपुर गाविस-६ का २३ वर्षीय उद्धव धामीलाई ०६१ साउन २९ गते राति माओवादीले सुराकी गरेको तथा सामाजिक अपराधी भएको आरोपमा उनकै घरबाट अपहरण गरेका थिए। ०६१ भदौ ११ गते पूर्वपश्चिम राजमार्ग बनदेवी मन्दिरनजिकै टाउको छिनालेर हत्या गरेको अवस्थामा उनको लास फेला परेको थियो।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार ०६१ साउन २९ गते राति १० बजेतिर १४ /१५ जनाको सङ्ख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताहरूले काम छ ढोका खोल्नुहोस् भनेपछि मृतककी आमाले ढोका खोलेकी थिइन्। ढोका खोलेपछि सुतिरहेका उद्धवलाई उठाएर लगदा उनकी आमाले 'किन छोरालाई उठाएको' भन्दा 'उनीसँग काम छ' भनी उनलाई बाहिर लगेका थिए। भोलि कुरा गर्नु भन्दा धक्कलेर कोठाभित्र माओवादीले उनलाई थुनेका थिए। बाहिर बलिरहेका बत्तीहरू माओवादीले फुटाउदै हिँडेका थिए। एकछिन पछि ढोका खोलेर बाहिर गएर गुलरिया बजार चोकलगायत वरपर हेदा उद्धवलाई फेला पार्न नसकेकापछि परिवारका मानिस घर फर्किएका थिए।

उद्धवकी आमाले माओवादी कमाण्डर उमेश टमाटालाई भेटेर छोरालाई मुक्त गरिदिन आग्रह गर्दा टमाटाले 'आज साँझ छोराको लागि पनि खाना बनाउनु होला छाडिदिन्छौं' भनेका थिए। भोलिपल्ट विहान उद्धवको घाँटी छिनालेर हत्या गरिएको अवस्थामा लास फेला परेको थियो। शरीरको टाउको र तलको भाग गरी दुई टुक्रा बनाएर काटेको र उनको शरीरको माथि सुराकी र सामाजिक अपराधी भएकोले कारबाही गरिएको पर्चा छोडेको मृतकका बाबुले अनुपरीक्षण टोलीलाई वताए। घटनास्थलमा प्रहरी र सेनाको संयुक्त टोली आएपछि पोस्टमार्टमका लागि लास महाकाली अञ्चल अस्पताल पुऱ्याइएको थियो। उद्धवको अन्तिम संस्कार महाकाली नदीमा भएको थियो।

उद्धव धामीलाई माओवादीले अपहरण गरी घाँटी रेटेर हत्या गरिएको
(फोटो विभिन्न भएको हुनाले स्केचमा रूपान्तरण गरिएको)

कृष्णपुर गाविस-६ गुलरिया बजारमा सामान्य चिया पसल चलाएर जीविकोपार्जन गर्ने उद्धव धामी परिवारका सबैभन्दा कान्छा छारा थिए। उनी भक्तिकाएर बोल्ने साधारण मान्छे भएको उनकी आमाले बताइन्। हत्यापछि माओवादीका डरका कारण उनीहरू घटना भएको दिनदेखि विस्थापित भए। भीमदत्तनगरपालिका -४ बजारमा होटेल न्यु शिखरमा उद्धवको काजकिरिया गरेको बताए।

न्याय

पीडित परिवारले उनको हत्यामा संलग्न रहेका भन्दै ०६१ भदौ १२ गते कृष्णपुर -६ गुलरिया बस्ने रूपादेवी सार्की र तत्कालीन माओवादीका एरिया कमाण्डर उमेश टमटाको नाममा किटानी जाहेरी दिएको उनका बुबाले बताए। जाहेरीपछि रूपादेवीलाई पकाउ गरेर तीन महिना थुनामा राखेर रिहा गरिएको थियो।

हानिपुरण

सरकारले राहतस्वरूप दिएको ३ लाख रुपियाँ लागेका ऋण तिरनतारन गर्दैमा सकिएको छ। घटनापछि विस्थापित भएर आपत पर्दा समेत राज्यले केही सहयोग नगरेको पीडित परिवारले बतायो।

अभिलेख

- उद्धवबहादुर धार्मीको विषयमा मानवअधिकार वर्षपुस्तक २००५ को पृष्ठ ६४९ मा विवरण प्रकाशन भएको छ।
- घटनाको वारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

कमला डगौरा

उमेर	: ४५ वर्ष
ठेगाना	: पीपलाडी -६, जोनापुरी
पेशा	: कृषि
घटना मिति	: ०५९ असोज १३ गते
घटनास्थल	: पीपलाडी -६ जोनापुरी
पतिको नाम	: ठकुरी डगौरा
छोराछोरी	: दुई छोरा र पाँच छोरी
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पिपलाडी गाविस-६ जोनापुरी बस्ते ४५ वर्षीया कमला डगौरालाई ०५९ असोज १३ गते तत्कालीन माओवादीहरूले सुराकीको आरोपमा उनको घरको अगाडि रहेको चोकमा पुच्याई कुटपिट गरी यातना दिए। यातना दिएपछि धारिलो हतियारले हानेर टाउको छिनालेर उनको हत्या गरेका थिए।

घटना अनुपरीक्षण गर्न गएको टोलीलाई प्राप्त जानकारी अनुसार कमला डगौराले माओवादी विरुद्ध सुराकी गरेको भन्दै हत्या गर्नु भन्दा करिब एक महिना अगाडि माओवादी कार्यकर्ताहरूले घरमा आएर धम्की दिएका थिए। ०५९ असोज १३ गते गते राति ११ बजे तिर १४/ १५ जनाको सडख्यामा आएका माओवादी कार्यकर्ताहरूले ढोका खोल्न लगाएर कमलालाई घरबाट बाहिर निकालेर कुटपिट गर्दै घर अगाडि रहेको चोकमा यातना दिएका थिए। त्यसपछि फाउरोले गर्दनमा हानेर टाउको छिनालेका थिए।

यसरी यातना दिएर मार्दासम्म माओवादीको डरले उनका आफन्त र परिवारका मान्छेहरू घरबाट बाहिर निकलन सकेका थिएनन्। घटनाको केही दिनपछि मृतकका जेठा छोरा जीतबहादुर डगौरालाई पनि सुराकी गरेका आरोपमा माओवादीले अपहरण गरेर लगेको थियो। कृष्णपुर गाविस -१ बाट अपहरण गरी लगेका उनका जेठा छोरा १७ वर्षीय जीतबहादुर डगौरालाई ०५९ पुस १८ गते कञ्चनपुर र डडेल्धुराको सीमानामा रहेको नायल भन्ने जड्गलमा धारिलो हतियारको प्रयोग गरिएको थियो।

न्याय

पीडित परिवारले ०५९ असोज १४ गते जाहेरी दिएका थिए। घटनामा संलग्नहरूलाई नचिनेको उनका परिवारका सदस्यहरूले बताए।

हानिपूरण

पीडित परिवारलाई राहतस्वरूप सरकारले ३ लाख रुपियाँ उपलब्ध गराएको छ, भने आफ्नो माओवादीले अपहरण गरेर यातना दिएको भए तापनि राहत नपाएको जीतबहादुरले गुनासो गरे राज्यले दोषीलाई कारबाही गरे आफूहरूले न्याय पाएका महसुस हुने हुँदा घटनाका दोषीलाई कारबाहीको दायारामा ल्याउनुपर्ने उनले बताए।

अभिलेख

- घटनाको बारेमा जानकारी उपलब्ध गराउने व्यक्तिहरूसँग गरिएको कुराकानीको श्रव्यदृश्य इन्सेकमा सुरक्षित छ।

प्रकाश डगौरा

उमेर	: १३ वर्ष
ठेगाना	: पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडी
पेशा	: विद्यार्थी
राजनीतिक आवद्धता	: नभएको
घटना मिति	: ०५९ भदौ २९ गते
घटनास्थल	: पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडी
पारिवारिक विवरण	:
बुवाको नाम	: सुरत डगौरा
आमाको नाम	: वेफनिया डगौरा
राहत	: ३ लाख रुपियाँ

मधु डगौरा

उमेर	: १४ वर्ष
ठेगाना	: पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडी
पेशा	: विद्यार्थी
राजनीतिक आवद्धता	: नभएको
घटना मिति	: ०५९ भदौ २९ गते
घटनास्थल	: पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडी

पारिवारिक विवरण :
 बुवाको नाम : छेदुलाल डगौरा
 आमाको नाम : अस्तुनिया डगौरा
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

सुन्दर डगौरा

उमेर : १४ वर्ष
 ठेगाना : पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडी
 पेशा : विद्यार्थी
 राजनीतिक आवद्धता : नभएको
 घटना मिति : ०५९ भदौ २९ गते
 घटनास्थल : पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडी
पारिवारिक विवरण :
 बुवाको नाम : कलडगबहादुर चौधरी
 आमाको नाम : रेसिया चौधरी
 राहत : ३ लाख रुपियाँ

घटना विवरण

पिपलाडी गाविस-६ पिपलाडीका १४ वर्षीय सुन्दर डगौरा, १३ वर्षीय प्रकाश डगौरा र १४ वर्षीय मधु डगौरालाई पिपलाडी-६ स्थित प्रकाश डगौराको घरमा बसेर अध्ययन गरिरहेका बेला ०५९ भदौ २९ गते साँझ आएको संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीले माओवादीको आरोपमा कुटपिट गर्नुका साथै गिरफ्तार गरी बेपत्ता पारेको थियो।

संयुक्त सुरक्षाफौजको टोलीले छिमेकी बालकहरू जम्मा भएर समूहमा अध्ययन गरिरहेको समयमा उनीहरूलाई नियन्त्रणमा लिएर कुटपिट गरेको र बेपत्ता बनाएको प्रकाशका बुवा सुरत डगौराले अनुपरीक्षण टोलीलाई बताए। गस्तीमा आएको सुरक्षाफौजको टोलीले उनीहरूलाई घरमा नै ‘माओवादीहरू हौ’ भन्दै निर्धार्त कुटपिट गरेको र पछि नियन्त्रणमा लिएर लगदा पीडितका आफन्तहरूले रोक्न खोजेका थिए। उनका अभिभावकहरूले रोक्न खोजदा उनीहरूलाई समेत कुटपिट गरिएको थियो। पीडितका परिवारजनहरूलाई घरभित्र थुनेर तीनै जना बालककलाई घरबाटै कुटपिट गर्दै नदीतिर लगेको प्रकाशका बुबाले बताए। घरबाट बाहिर निस्किए भने गोली हानेर मारिदिने भन्दै आफूलाई घरभित्र थुनेको उनले बताए।

गिरफ्तार गरेर लगेको भोलिपल्ट तीनैजना बालकका आफन्तहरूले इलाका प्रहरी कार्यालय भलारीमा गएर सोधपुछ गर्दा प्रहरीहरूले आफूलाई तिनीहरूको बारेमा जानकारी नभएको बताएको प्रकाशकी आमा वेफानया डगौराले बताइन्। जिल्लास्थित सुरक्षा कार्यालयहरू गएर छोराछोरीलाई रिहा गरिदिन माग गरेकोमा छोराछोरीको बारेमा कुनै

जानकारी नदिएको पीडितका आफन्तले बताए।

घटनापछि पनि संयुक्त सुरक्षाफौजको टोली आएर समय समयमा पीडित परिवारहरूलाई कुटपिट गर्ने गरेको थियो। निर्दोष रहेका बालबालिकाहरूलाई कुटपिट गरी नियन्त्रणमा लिएर बेपत्ता बनाउने सुरक्षाकर्मीहरूलाई राज्यले छानबिन गरी कडा भन्दा कडा सजाय दिनुपर्ने, छोराछोरीहरू जिउँदो या मरेको अवस्था खुलाउनु पर्ने पीडित परिवारले बताए।

छोराछोरीहरूलाई बेपत्ता पार्न संलग्न सुरक्षाकर्मीहरूका बारेमा जानकारी नभएको र उनीहरूको पत्ता लगाउने जिम्मेवारी राज्यको भएको उनीहरूले बताए। घटनाका दोषीलाई कुनै किसिमको पनि माफी दिन नहुने पीडित परिवारहरूको भनाइ छ।

न्याय

पीडित परिवारले ०५९ भदौ ३० गते इलाका प्रहरी कार्यालय भलारीमा गएर छोराहरूको स्थिति बताउन आग्रह गरे पनि कुनै जानकारी दिइएको थिएन। घटनामा संलग्न आफूहरूले सुरक्षाकर्मीहरूलाई नचिनेको पीडित परिवारले बताए।

हानिपूरण

पीडित परिवारहरूलाई अहिलेसम्म ३ लाख रुपियाँका दरले सरकारले राहत उपलब्ध गराएको छ। राज्यले दोषीलाई कारबाही गरे आफूहरूले न्याय पाएका महसुस हुने हुँदा घटनाका दोषीलाई कारबाहीको दायरामा ल्याउनु पर्ने उनीहरूको चण्णहना छ।

